

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

**DAMGALAMA VE ÇERÇEVELEME BOYUTLARIYLA
YAZILI BASINDA SURİYELİ GÖÇMENLER**

HASAN YURDAKUL

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

MAYIS 2019

**DAMGALAMA VE ÇERÇEVELEME BOYUTLARIYLA YAZILI BASINDA
SURİYELİ GÖÇMENLER**

Hasan YURDAKUL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

MAYIS 2019

Hasan YURDAKUL tarafından hazırlanan “Damgalama ve Çerçeveleme Boyutlarıyla Yazılı Basında Suriyeli Göçmenler” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. İbrahim Hakan Dönmez

Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

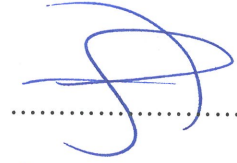
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

2. Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Muhittin Şahin

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ufuk Üniversitesi

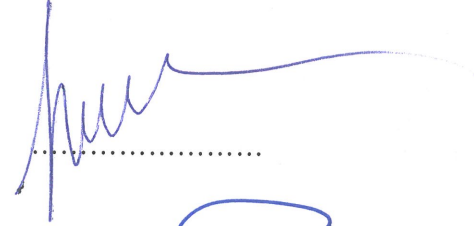
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan: Prof. Dr. Sema Yıldırım Becerikli

Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Ankara Üniversitesi

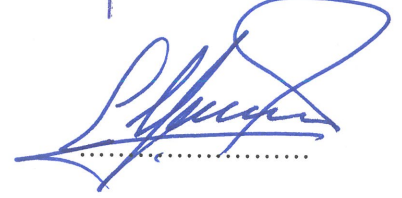
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Cem Yaşın

Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Çetin Murat Hazar

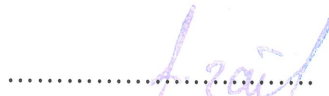
Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 16.05.2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

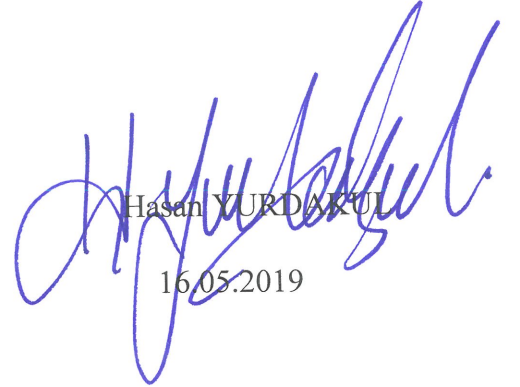

Prof. Dr. Figen ZALF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hasan YURDAKUL
16.05.2019

Damgalama ve Çerçeveleme Boyutlarıyla Yazılı Basında Suriyeli Göçmenler

(Yüksek Lisans Tezi)

Hasan YURDAKUL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Mayıs 2019

ÖZET

Göç, insanlığın varlığından itibaren dünyanın şekillenmesinde etkili olan bir olgudur. Coğrafi olarak yer değiştirme kadar basit bir anlama karşılık gelecek bir kavram olmanın ötesine geçen yapısıyla göç, sadece günümüz dünyasının görüngüsü değil aynı zamanda insanlığın zihninde derin bir yer açan meseledir. Günümüzde yaşanan göçler kriz olarak görülürken, göçmenler sorun olarak çerçevelenmektedir. Medyanın göç ve göçmene olan yaklaşımı bu bağlamda araştırmanın problemi olarak belirlenmiştir. Nitekim medyanın göç ve göçmene karşı olan tutumu bu çalışmanın üzerinde durduğu konu olmuştur. Türk yazılı basınında Suriyeli göçmenlerin anlamsal kurulumuna odaklanan bu çalışmanın kuramsal alt yapısı Erving Goffman'ın Damga kuramıyla birlikte Çerçeveleme Analizi'ni temel almış, eleştirel ve inşacı yaklaşımların izleğini takip etmiştir. Çalışmanın ana argümanı, yazılı basında yer alan Suriyeli göçmen haberlerinin bazı konu ve olaylarla çerçevelenerek göçmenleri damgaladığı yönündedir. Medyada yer alan göçmenlere yönelik damga söylemi toplumsal söylemin de kaynağı olduğundan göçmenlerle toplum arasındaki iletişim ve etkileşimde medyanın etkin rolü önem kazanmakta toplumda göçmen imajı medya aracılığıyla oluşmaktadır. Bu bağlamdan hareketle, Suriyeli göçmenlere yönelik yazılı basın haberlerinde göçmenlerin damgalanıp damgalanmadığı, Suriyeli göçmen kimliğinin medyada nasıl tanımlandığı ve toplumsal gerçeklik bağlamında Suriyeli göçmen kimliğinin nasıl inşa edildiği soruları, çalışmanın araştırma soruları olarak belirlenmiştir. Çalışma Suriyeli göçmenlerin ilk kez Türkiye'ye gelmeye başladıkları 2011 yılının Mayıs-Haziran-Temmuz aylarını kapsamakta, tiraja bağlı olarak seçilen Hürriyet-Sabah-Posta gazeteleri örnekleme oluşturmaktadır. Söz konusu gazetelerdeki haberler amaçlı örnekleme yoluyla belirlenip, haberde çerçeveleme ve retoriksel söylem yöntem ve tekniklerinin yardımıyla analiz edilmiştir. Genel olarak haber analizlerinden elde edilen sonuç Suriyeli göçmenlerin damgalandığı (damgalanma potansiyeli yüksek insanlar olduğu) yönünde olmuş, dünyada özne olan insanın göçmen kimliği taşımasıyla haberde nesne konumuna düşmesi gözlemlenmiştir.

Bilim Kodu : 116501

Anahtar Kelimeler : Göç ve Göçmen, Suriyeli Göçmen, Medya, Damga Kuramı ve Damgalama, Çerçeveleme Analizi, Yazılı Basın

Sayfa Adedi : 224

Tez Danışmanı : Doç. Dr. İbrahim Hakan Dönmez
Dr. Öğretim Üyesi Muhittin Şahin

Syrian Migrants in Written Media with their Stigmatization and Framing Dimensions

(M.S. Thesis)

Hasan YURDAKUL

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

May 2019

ABSTRACT

Since the existence of humanity, migration is a phenomenon that has been influential in shaping the world. With its structure that goes beyond being a simple concept as geographical displacement, migration is not only the phenomenon of today's world, but has also a deep meaning in the minds of people. While migration is seen as a crisis, asylum seekers are framed as problems. In this context, media's approach towards migration and asylum seekers is from one of the most important issues to be questioned. For this reason, media's attitude towards migration and asylum seekers is the subject of this study. This study, which focuses on the semantical construction of Syrian asylum seekers in Turkish press, has been discussed with the arguments of critical and constructive approaches based on Erving Goffman's Theory of Stigmatization and Framing Analysis. The main argument of the study is that the news stories related with Syrian asylum seekers in the press, stigmatize the asylum seekers by framing some subjects and events. The stigmatization discourse for the asylum seekers in the media also effects social discourse. For this reason, the role of the media in the communication and interaction between asylum seekers and the community is gaining importance and the image of asylum seekers in the society is formed through the media. In this context, whether the Syrian asylum seekers are stigmatized or not in the press, in which ways the identity of Syrian asylum seekers are defined in the media, how the identity of Syrian asylum seekers are constructed in terms of social reality are determined as the questions of the study. The study covers May-June-July of 2011 when the Syrian asylum seekers first start to come to Turkey. The sample of the study consists of Hürriyet-Sabah-Posta newspapers which are selected according to their circulation. The news in these newspapers are determined by the way of purposefull sampling and analyzed by the way of news framing and rhetorical discourse analysis. The general result of the news analyses indicates that the Syrian asylum seekers are stigmatized (as the people being stigmatized in a high degree) and shows that the Syrian asylum seekers are subjected to the news in media.

ScienceCode : 116501

KeyWords : Migration and asylum seekers, Media, Stigmatization Theory and Stigmatization, Framing Analysis, Written Media

PageNumber : 224

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. İbrahim Hakan Dönmez
Asst. Prof. Muhittin Şahin

TEŞEKKÜR

Akademik ve sosyal yaşamımda bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren ve kitaplarını paylaşan danışman hocam sayın Doç. Dr. İbrahim Hakan DÖNMEZ ve aynı anlamda eş danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Muhittin ŞAHİN'e; hem bu çalışmada hem de akademik süreçte her fırsatta görüşlerine başvurduğum, öğrencisi olmanın ayrıcalığını ve mutluluğunu yaşadığım sayın Prof. Dr. Himmet HÜLÜR hocama; destek ve motivasyonlarını esirgemeyen bölüm hocalarıma, bu çalışma adına yaptıkları yorum ve önerileri için jüri üyelerime; bu çalışmanın her aşamasını bilen ve yaptığımız tartışmaların bu çalışmaya sunduğu katkı ve desteklerinden dolayı ve her zaman yanımda olduğu için Dr. Arş. Gör. Bahar KAYIHAN'a ve bu çalışma sürecine şahit olan Taner TAŞMURAT, Ozan DAĞCI ve çekirdek arkadaş grubuma teşekkürü borç bilirim. Ayrıca bu süreçte yanımda ve arkamda olan aileme de sonsuz teşekkürler...

En ayrısı ise her kararımın arkasında duran ve her an yanımda olan, bu tez hacmi kadar teşekkür etsem de yine benim hayatımdaki yerini tarif edemeyeceğim, şahsına münhasır kişiliği ile yokluğuyla üzen varlığıyla sevindiren ve bundan sonraki tüm süreçte de yanımda olacağını bildiğim Ebru SAĞ'a teşekkürler...

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	ix
RESİMLERİN LİSTESİ	x
1.GİRİŞ	1
2. KİMLİK, KÜLTÜR VE DAMGA TEORİLERİ ÇERÇEVESİNDE MEDYADA GÖÇ VE GÖÇMENİN ANLAMSAL KURULUMU	11
2.1. Göç ve Göçmen: Medyada Göçmenlik Olgusu	11
2.1.1. Göç Kavramı ve Bir Olgu Olarak Göçmenlik	11
2.1.2. Bir Olgu Olarak Göçmenlik	21
2.1.3. Göç Türleri	23
2.1.3.1. İç göçler.....	24
2.1.3.2. Dış göçler	25
2.1.3.3. Zorunlu göçler.....	26
2.1.3.4. Gönüllü göçler.....	26
2.1.4. Neden-Sonuç İlişkisi Bağlamında Göç.....	26
2.1.5. Göç Teorileri.....	30
2.1.5.1. Neo-klasik itici ve çekici faktörler yaklaşımı	31
2.1.5.2. Modernleşme temelli yaklaşımlar	32
2.1.5.3. Göç sistemleri teorisi: merkez-çevre ilişkisi yaklaşımı	33
2.1.5.4. Network (ilişkiler ağı) yaklaşımı	34
2.1.5.5. Ulaşılabilir alan yaklaşımı	36
2.1.6. Türkiye ve Suriye Göçü.....	37
2.1.7. Göç, Göçmen ve Medya İlişkisinde Teorik Bakış.....	46
2.2. Medya, Temsil ve Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Haber ve Göçmen/Yabancı....	50
2.2.1. Medya ve İletişim.....	51
2.2.2. Temsil.....	57
2.2.3. Medya ve Temsil.....	60
2.2.4. Gerçeklik ve Hakikat Tartışmalarında Medyanın Konumu	62

2.2.5. Medya, Toplumsal Gerçeklik ve Medyada Toplumsal Gerçekliğin İnşası	69
2.2.6. Haberin Gerçeklik İlişkisi ve Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Haberin Rolü ..	76
2.2.7. Medyada Göçmenin/Yabancınnın Anlamsal Kurulumu	81
2.3. Kimlik, Kültür ve Damga Teorisinde Medya İlişkisi	88
2.3.1. Kimlik Olgusu ve Kimliğe Kavramsal Bakışlar	88
2.3.1.1. Sosyal kimlik	95
2.3.1.2. Kültürel kimlik.....	97
2.3.2. Kavramsal Boyutlarda Sosyal Bilimlerde Kültür.....	99
2.3.3. Medyada Kimlik ve Kültür İlişkisi Bağlamında Göçmenlik	107
2.3.4. Damga ve Medyada Damgalanma: Örselenmiş Bir Kimlik Olarak Göçmenlik	118
2.3.5. Damga ve Çerçeveleme Kuramı	126
2.3.5.1. Damga ve damgalanma.....	127
2.3.5.2. Çerçeveleme kuramı	133
3. YAZILI BASINDA NESNE OLARAK SURIYELİ GÖÇMENLER VE SURIYELİ GÖÇMENLERİN HABERLERDE ÇERÇEVELENMESİ	139
3.1. Medya, Birey ve Haberlerde Çerçeveleme.....	139
3.2. Bir Yöntem Olarak Çerçeveleme Analizi.....	143
3.2.1. Tematik Çözümleme	146
3.2.2. Retorik Çözümleme.....	147
3.3. Suriyeli Göçmenlerin Türk Basınında Çerçevenişinin Tematik ve Retorik (Söylemsel) Çözümlemesi.....	149
3.3.1. Genel Bulgular	150
3.3.1.1. Sabah gazetesi genel bulguları.....	151
3.3.1.2. Hürriyet gazetesi genel bulguları	154
3.3.1.3. Posta gazetesi genel bulguları	156
3.3.2. Çerçeveleme Analizi: Yazılı Basının Nesnesi Olarak Suriye ve Suriyeli Göçmenler	158
3.3.2.1. Toplumsal insanın bir örneği: haber metinlerinde Suriyeli göçmenlere yönelik üstünlük kurma ve biz/onlar ayrımı çerçevesi	164
3.3.2.2. Misafir ve sığınmacı retoriğinden Suriyeli retoriğine geçiş çerçevesi.....	180
3.3.2.3. Tehdidin, vahşetin ve şiddetin temsilinden, damgalı mekânlarda yaşam çerçevesi.....	188
4. SONUÇ	195
KAYNAKLAR	204

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge 3.1. Suriye temalı haberlerin sayısal verileri	151
Çizelge 3.2. Yazılı basında yer alan haber çerçeveleri	162

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim 3.1 Sabah gazetesi örneği (Sabah, 1 Mayıs 2011).	165
Resim 3.2. Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).	168
Resim 3.3. Posta gazetesi örneği (Posta, Mayıs 2011).	170
Resim 3.4. Sabah gazetesi örneği (Sabah, Haziran 2011)	172
Resim 3.5. Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).	175
Resim 3.6. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).	178
Resim 3.7. Sabah gazetesi örneği (Sabah, Haziran 2011).	181
Resim 3.8. Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).	183
Resim 3.9. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).	185
Resim 3.10. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).	186
Resim 3.11. Sabah gazetesi örneği (Sabah, Haziran 2011).	189
Resim 3.12. Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).	191
Resim 3.13. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).	193

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

IMO

YY

Açıklamalar

International Organization for Migration

Yüz Yıl

1.GİRİŞ

Göç, düşüncenin gezginliği içerisinde yer alabilecek kadar soyut, coğrafyanın ve sınırların değişimi kadar somut bir olgudur. Tek yönlü bir yolculuğun tüm zorluklarını beraberinde taşıyan, sadece günümüz dünyasının bir fenomeni değil, insanlığın varlığından itibaren, insan zihninde kendine yer bulan derin bir meseledir. Göç, yer değiştirme gibi basit bir anlamın içerisinde ifade edilemeyecek kadar derin ve çok yönlü bir kavramdır. Tarihsel bağlamda insanlık varlığı kadar eski olduğu ileri sürülen göçlerin, günümüz dünyasında farklı bir anlamı vardır. Söz konusu bu anlam; Berger ve Mohr'ın da (2018: 8) dediği gibi yirminci yüzyılın tarihsel özelliğinden gelmektedir. Yirminci yüzyılın en önemli tarihsel özelliği ise modernizm ile beraber başlayan ve yirminci yüzyılda devam eden gelişme düşüncesinde yatmaktadır. Ülkelerin sosyo-ekonomik gelişimleri günümüz göçlerinin temel karakteristik yapılarını oluşturmuştur. Başka bir ifadeyle, bireyi göçmen yapmaya zorlayan birçok nedenin zeminini oluşturan asıl neden, modern dünya tabiriyle az gelişmişlik yani yoksulluktur.

21. yüzyılın göç örüntüleri, ister mecazi anlamda olsun, isterse gerçek anlamda olsun, modernitenin altını boşaltmış; modernizmin temel argümanlarını yeniden sorgulatmıştır (Chambers, 2014). Ulusaşırı kitlesel göçler, şehir ve mekânları dönüşüme uğratmış, sınırları ortadan kaldırarak ulus devlet yapılarının kimlik, dil ve kültür gibi kavramlarını melezleştirmiş görünmektedir. Modernizmin sonuçlarından biri olarak düşünüldüğünde günümüz göçleri, iki biçimde (kalkış ve varış noktalarında) etkiye ve dönüşüme sahip olmaktadır. Kalkış noktası adına olumsuz bir senaryo söz konusu olabilirken, varış noktası için baş edilmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Bu anlamda göçler, varış noktası adına bir göçmenlik gerçeğini doğurmuştur.

Batı ülkeleri için özellikle Ortadoğu göçleri, istenmeyen göçmen meselesi halini almıştır. Bauman'ın da ifade ettiği gibi batı ülkelerinde istenmeyen göçmenler o ülkelerin, göçmenleri içerde tutmaya yönelik değil, dışarıda tutmaya yönelik politik söylemler ve yasalar geliştirmesine yol açmaktadır (Bauman ve Lyon, 2018: 77). Söz konusu söylem ve yasalar hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuna medya ile ulaştırılmaktadır. Bu anlamda medyanın göç ve göçmen hakkında oluşturduğu enformasyon, hem göçmen adına hem de diğer insanlar adına önemli olmaktadır.

Günümüz Ortadoğu göçleri tüm ülke medyalarının ilgisini çeken bir konudur. Özellikle medya haber içeriklerinin büyük bir kısmını kitlesel göçler ve göçmenler doldurmaktadır. Ancak medyanın göç süreci ve göçmenlere olan yaklaşımının sorgulanan bir konu olduğu ileri sürülebilir. Bunun yanında medyanın yabancıya olan bakışı, bu sorgulamaların temel nedenini oluşturmuştur. Nitekim toplumsal kaygıların ve bireysel korkuların çıkış noktasını yazılı, görsel ve dijital basının göçmenler hakkındaki haberleri oluşturmaktadır (Bauman, 2018: 9). Medyanın insan zihni ve duygusu üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, bir konu ve olay hakkında toplumsal kanaatin oluşmasının birincil kaynağı medya olmaktadır. İnsanlar için önemli bir konumda olan medya, göçmenler için de önemlidir. Çünkü medya göçmenlerin toplumla ilk temasını sağlayan araçlardan biridir. Ancak bu temasta medyanın göçmene atfettiği haber değerinin, toplumsal anlam yargılarını oluşturduğu söylenebilir. Nitekim medyanın göçmenleri ayrımcılık, yabacılara karşı zenofobik söylem, göçmenleri tehdit olarak algılama ve bizden olmayan yani ötekiler gibi anlam ve söylem pratikleri içerisinde yoğun olarak çerçeveledikleri görülür (Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 146-147). Medyada yer alan bu anlam çerçeveleri, toplumun da göçmenler hakkındaki anlam ve imajlarını oluşturduğundan, medya anlamlarının yansımaları toplumda da görünebilmektedir. Bu nedenle medyanın göç ve göçmene olan bakışı, toplumsal bakışı da oluşturduğundan, medyanın bu konudaki duruşu ayrı bir öneme sahip olmuştur.

“Kanlı canlı göçmenlerin, mültecilerin ve benzerlerinin yaşam şanslarının cisimleştirilmiş bilgilerce” (Bauman ve Lyon, 2018: 149) medya tarafından sunulması, göçmenleri medyada nesne durumuna düşürmüştür. Göçmenlerin de bizler gibi insan ve özne olduğu unutulmakta ve göçmenler tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle göçmenler toplumsal iktidarca çizilen bir çemberin dışarısına itilmektedir. Bu itilmede medyanın rolü hem bu itilmeye zemin hazırlamakta hem de söz konusu durumu meşrulaştırmaktadır. Nitekim medya genel olarak hâkim olan kültürden ve iktidar yapısından beslenerek enformasyon üretmekte, gerçekliğin toplumsal boyutunda yeniden inşa sürecinin aktörü olmaktadır. Günümüzde göçmenliğin dünyanın gerçekliği olduğu düşünülürse medya bu gerçekliğin hangi boyutuna ve nasıl etki ettiği tartışılan konuların başında gelmiştir.

Medya, göçleri kriz, göçmenleri ise sorun olarak ele almakta ve topluma bu anlamları çağrıştırabilecek söylemlerle haberleri çerçevelemektedir. Haberlerin bir anlatı olduğu düşünüldüğünde, bu anlatının hangi içeriklerle yapıldığı, bizlerin göçmenleri nasıl anlamlandırdığımızda etkili olmaktadır. Ethchegey ve Correa'nın da (2015: 3602) dediği gibi sığınmacılar, göçmenler ve mülteciler hakkında kamuoyunda oluşan algı ve

söylemlerde medyanın belirgin bir rolü vardır. Nitekim medyanın bu konu hakkındaki rolüne odaklanan benzer çalışmalar ve bu çalışma, medyada göçmenlerin belirli sorunlar, konular ve söylemlerce çerçevelendiğini göstermektedir.

Medyadaki göçmenlere yönelik içerikler, medyanın toplumsal gerçeklikle olan ilişkisi bağlamında bir değerlendirmeyi söz konusu eder. Toplumsal gerçeklik, insanların olan bitenler hakkındaki geliştirdikleri zihinsel faaliyetleri ile toplumsal süreçlerdeki etkileşimlerinin sonucu ortaya çıkan gerçeklik olarak yorumlanır. Toplumsal gerçeklik bir nevi insanların meydana getirdiği veya inşa ettiği gerçeklik olmaktadır. Medyanın toplumsallaşma aracı olması, insanlara haberler aracılığıyla bir konu hakkında enformasyon sağlaması, toplumsal gerçekliğin medya tarafından inşa edilebileceğini göstermektedir. Özellikle inşacı yaklaşım, saf ve mutlak bir gerçekliğin, kurgulanmış bir gerçeklikle yer değiştirdiği düşüncesini belirtmektedir. Bu perspektiften bakıldığında medya ve toplum arasındaki ilişki içerisinde değerlendirildiğinde medyanın ideolojik duruşu, ideolojik bir gerçekliğin toplumdaki dolaşımını sağlamaktadır. Söz gelimi medyada yer alan göçmen haberleri, saf ve mutlak gerçeklikten kopuk, üretilmiş ve kurgulanmış bir gerçeklikle ilişki içerisinde şekillenmektedir. Medyanın sunduğu görsel ve işitsel içerikler, toplumun göçmenler hakkındaki düşüncesini şekillendirmekte hatta pekiştirmektedir. İnsanlar bakma ve görme eylemini gerçekleştirdiğinde onun bir parçası haline geldiğinden (Ellul, 2015: 8-34), medyada yer alan göçmen haberlerinin insanlarca gerçeklik olarak algılanması sonucu ortaya çıktığı söylenebilmektedir.

Medyanın göçmenlere yönelik haberleri belirli bir göçmen imajını oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle medya inşa ettiği anlam ile toplumun göçmenlere yönelik fikrini şekillendirmektedir. Bu anlamda medyanın göçmenlere yönelik haberleri, göçmenlik gerçekliğinin boyutlarını göstermekte etkilidir; ancak medyanın kendisinden beklenenin ötesinde, ekonomik kaygılarla hareket edebildiği de ayrıca ileri sürülebilir. Medya kuruluşlarının kaygıları ve beslendiği düşünsel akım genel olarak göç alan ülke medyalarının göçmenlere karşı takındığı tavrı belirlemektedir. Genel olarak göç alan ülke medyalarının çizdiği göçmen imajlarının olumsuz tasvirlerden (Ethchegaray ve Correa, 2015: 3604) oluşmasının en önemli nedenleri medyanın içinde bulunduğu toplumsal, siyasal ve ekonomik sistemlerden kaynaklanmaktadır.

Kimliklerin inşası sürecinde medyanın belirgin olan rolü, medyanın çizdiği göçmen imajında ve medyada göçmenlerin konu edildiği haber içeriklerinde daha net bir şekilde görülebilmektedir. Nitekim kimlik kavramı göçmen ve azınlık olmak söz konusu olduğunda “genellikle bir ulusa, kültüre, etnisiteye ya da dine ait olmak ile ilişkilendirilerek, biz ve onlar ayrımının yapıldığı kolektif bir çerçevede algılanmayı doğurmaktadır” (Şimşek, 2016: 9). Ya da “ikili bir bilinç oluşmakta, kendi benliğine her daim başkalarının gözünden bakma” (Bois, 2016: 19) söz konusu olmaktadır. Bir kimliğin tanımlanması her daim ötekini tanımlamayı gerektirmiştir. Bu nedenle göçmen göç ettiği bölgede yabancı olduğundan göçmen birey, öteki konumda olmaktadır. Simmel yabancıyı “bugün gelen ve yarın kalan insan olarak” (Simmel, 2016: 27) tanımlamaktadır. Bu tanım günümüz göçmenlerini ifade eden bir yapıdır. Göçmenler bugün gelen ve yarın kalan insanlar olduğundan onlara atfedilen kimlik ötekinin kimliği olmaktadır. Medya göçmen kimliğini inşa eden aktör konumundadır. Onlar hakkında ürettiği anlamlar, fikirler ve söylemler göçmenlerin toplumla olan iletişimlerini belirleyerek onların toplumsal etkileşiminde kimliklerinin oluşumunda doğrudan etkiye sahiptir.

Göçmen kimliklerinin inşa sürecinde temel faktörlerden biri de kültür olmaktadır. Göç edilen bölgelerdeki göçmenlerin bir arada ve aynı mekânlarda yaşamalarının en önemli nedenlerinden biri de paylaşılan kültürün ortak olmasıdır. İnsani değerleri anlamlandırabilmek ve geçmişle bugün arasında bir bağ kurabilmek kültür ile mümkün olmaktadır. Aynı zamanda kültür, insanların tanımlanması, kimliklerinin ifade edilmesi, insani farklılıkların açıklanmasında kullanılan modern çağ terimi olma özelliği taşır. Biz ve onlar ayrımının yapılmasının en önemli etmenleri arasında yer alır. Kültür, insanların ve toplumların hayat tarzlarını oluşturup, onları temsil etmesi sebebiyle ötekinin konumlandırılmasında önemli bir argüman olarak görülür. Ulusaşırı göçler dikkate alındığında, göçmen bireylerin kültürel farklılıkları yabancıyı tanımlamadaki bir ifade aracı olarak kullanılır. Ancak benzer kültürler toplumsal zeminde bir iletişim aracı olarak görülür. Ayrıca kültürün ayırıcı özelliğinin yanında, birleştirici özelliği de vardır. Nitekim benzer kültüre sahip olan göçmenlerin bir arada yaşaması, kültürün bu birleştirici özelliğinden gelmektedir. Bu durumda doğal olarak dışlayan ve dışlanan arasındaki mesafeyi koruyacağından karşılıklı bir ötekileştirme süreci yaşanır. Karşılıklı ötekileştirme sürecinde medyanın etkin rolü vardır. Medyanın kültürle olan ilişkisi tarihsel bir süreç içerdiğinden, kültürün oluşturulması ve yayılmasında önemli bir araç konumundadır. Günümüz göçmenlerinin medya ile olan ilişkisinin daha önceki dönemlere göre daha fazla olduğu düşünüldüğünde, göçmenlerin medya tüketimiyle orantılı olarak kültüre olan

aidiyetlik artabilmekte ya da göçmenlerin yaşadıkları toplumla entegrasyonunu hızlandırabilmektedir (Şimşek, 2016: 79). Her iki durum da medyanın sorgulanması gereken bir rolünün olduğu ileri sürülebilir.

Belirli bir sembolün ya da herhangi bir iletişim aracının ilettiği toplumsal bilgi, kişiler, gruplar veya topluluklar adına kafamızda oluşmuş olan tablonun boşluklarını sorunsuz bir biçimde doldurarak başka göstergelerin ilettiği durumları sadece onaylamakla yetinebiliriz(Goffman, 2014: 79). Göçmenlerin ilk olarak medya tarafından haberleştirilmesi, göçmenler hakkındaki toplumsal bilginin oluşumunu sağlamaktadır. Süreç içerisinde göçmenlerle ilgili yapılan farklı haberler veya göçmenlere yönelik yürütülen çalışmalar, daha önceden oluşturulan göçmen tablosunun boşluklarını doldurmakta ve pekiştirmektedir. Göç edilen bölgede kimlik ve kültür farklılıkları arasında sıkışan göçmen, aynı zamanda kendi hakkında daha önceden oluşan toplumsal bilginin de kıskacında kalabilmektedir.

Medyanın göçmenler hakkında ürettiği toplumsal bilgi, göçmeni haberin nesnesi haline getirmekte, toplumun göçmenler hakkındaki ön bilgisinin kaynağı olmaktadır. Daha ötesi medya yaptığı göçmen haberlerinde, kullandığı dil, ele aldığı konular ve yorumlarla göçmenler hakkında bir ön yargı oluşturmakta ve göçmenlerin toplum tarafından damgalanmasını sağlayabilmektedir. Toplumsal anlamda üretilen bilgi, damgalanmanın en önemli kaynağı olmaktadır. Toplumsal bilginin birincil ve en kolay kaynağı medya olabildiğinden, göçmene yönelik toplumsal damganın çıkış noktası da medya olmaktadır. Goffman'a göre damga bir ilişki türüdür ve damganın olabilmesi için normal rolünü oynayana ihtiyaç duyulur. Nitekim medya hem kimlik hem de kültür üzerinden bir ayrışımı haber söyleminin pratiği haline getirdiğinden, normal olanın ve olmayanın sınırlarını çizmektedir.

Goffman'da damga, bir kişinin fiili kimliği ile varsayılan kimliği arasındaki farktan kaynaklanmaktadır (Ritzer, 2008: 238). İnsanlar fiziki kusurları, etnolojik farklar, suçlular, ahlaki değerlerin dışında yaşayanlar her an damgalanmayla karşı karşıya kalabilmektedirler. Göçmenlerin dilsel, kültürel, inançsal ve etnolojik farklılıkları onların damgalanmasında en önemli nedenleri oluşturur. Goffman üç farklı tipte olan damgalanmadan bahseder. Bunlardan biri olan ırk, ulus ve din gibi konuların yer aldığı etnolojik damga tipi bu çalışmanın üzerinde durduğu temel konu olmuştur.

Medya tarafından çerçevelenen göçmen, belirli anlam yargılarıyla haberleştirilmektedir. Toplumun medyadan etkilenme düzeylerinin yüksek olduğu düşünüldüğünde, göçmene yönelik olan haberlerin anlam yargıları, toplumun göçmen ile iletişiminin de içeriğini belirlemektedir. Göçmenin tanınma veya saygı duyma yönündeki beklentileri, daha önceden medya aracılığıyla inşa edilen toplumsal bilgiyle boşa çıkmakta ve önceden damgalanmış olan kimliğin kabullenilmesine yol açabileceğinden, göçmenin toplumdan da kendi kendini soyutlamasına neden olabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı medya toplumsal süreçlerde ve göç ve göçmen gibi yeni durumlarda yaptığı haberler, sunduğu içerikler toplumun yönünü ve davranışını şekillendirebilmekte, hem toplumsal uzlaşının hem de çatışmanın yaşanmasına neden olabilmektedir.

Türkiye 1950’li yıllardan itibaren sürekli ve bazı dönemlerde artış gösteren hem iç hem de dış göç olgularını deneyimlemektedir. Kırsaldan kentlere olan iç göç hareketliliklerinin dışında, bir ülkeden başka bir ülkeye çeşitli nedenlerden dolayı gerçekleştirilen dış göçlere örnek olan Suriye göçü bu çalışmanın üzerinde durduğu konu olmuştur. Dış göçler ülkeler için toplumsal, ekonomik ve kültürel gibi birçok konuda sonuçlar doğurduğundan, bu göçlerin olumlu veya olumsuz etkileri sürekli tartışılmaktadır. Bunun yanı sıra, göçler toplumsal değişimlerin göstergesi, göç alan ülkelerin sanayileşme, kentleşme ve modernleşme gibi süreçlerinin de simülasyonu olabilmektedir. Türkiye özelinde konuşulduğunda söz konusu göstergelerin dışında coğrafi konumun ayrı bir önemi olduğu da görülmektedir. Yaşanan Suriye göçü de Türkiye’nin jeo-politik konumunun önemini bir kez daha gündeme getirmiş durumdadır. Tüm bunların Türkiye’nin ilerleyen dönemlerde de kitlesel göçlerle karşılaşabileceğinin sinyallerini verdiği anlamına gelir. Medyanın ilgisini çeken önemli konulardan biri göçler olduğundan ve tüm ülkeyi ilgilendiren bir konu olmasından dolayı, medya göçler ve göçmenler hakkında geniş bir enformasyon üretmektedir. Özellikle de Türkiye’nin 2011 yılından buyana deneyimlediği Suriye göçü Türk medyasının üzerinde durduğu ve ürettiği enformasyon açısından diğer göçlerden farklılık göstermiştir. Nitekim göç süreci ve göçmenlerle ilgili izlenimler, tutumlar ve gerçeklik medya aracılığıyla şekillenmekte ve topluma enformasyon olarak sunulması, ortaya çıkardığı etkiler adına her zaman tartışmalı olmuştur. Bu nedenle bir gerçeklik ve gerçekliğin toplumsal inşasında medyanın rolü sorgulanmış ve iletişim çalışmalarının kadim tartışmaları arasına girmiştir. Tüm bunlardan yola çıkılarak göçmenlere ev sahipliği eden ülke medyasının (Türk medyasının) Suriyeli göçmenleri anlamlandırması, onların haberlerde ele alınış biçimi, onların hangi olaylar ve olgularca çerçevelendiği ve topluma sunulan Suriyeli göçmen imajının toplumsal gerçekliğin inşasında etkili olup olmadığı gibi

konulardan hareketle, Türk medyasının Suriyeli göçmenleri yazılı basın haberlerinin konusu haline getirdiğinde toplumda damgalama algısının oluşturulup oluşturulmadığı bu çalışmanın problemi olarak belirlenmiş; ayrıca kimlik ve kültür gibi konuların teorilerinden alınan yardımla, medyanın göçmen kimliğinin inşasındaki rolü de sorgulanmıştır.

Suriye göçü 21. yüzyılın en açık ve net trajik, ulusaşırı kitlesel göç hareketi olarak görülmektedir. Nitekim bu kitlesel göç hareketinden etkilenen ülkelerin başında ise Türkiye gelmiştir. Türkiye gerek bireysel, gerekse de kitlesel bir şekilde gelen Suriyeli göçmenlere 2011 yılından buyana ev sahipliği yapmaktadır. Suriye göçü artık ülkemiz için bir göç hareketliliğinden çok daha öteye geçerek toplumsal bir gerçeklik haline gelmiştir. Türk medyası Suriyeli göçmenleri sadece haber konusunun kaynağı olarak görmemiş, içinde bulunduğu sistemden etkilenerek bir Suriyeli göçmen profilini toplumun zihninde oluşturmıştır. Bu doğrultuda araştırmada 3 (üç) temel amaç güdülmüştür:

1. Medyanın algılar, kanaatler ve tutumlar üzerindeki rolünün bilimsel sorgusunun doğrultusunda, Türk medyasının, Suriyeli göçmenlere yönelik bakış açısını betimlemek.
2. Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde göçmenlerin damgalanmasına sebep olabilecek (suçlarla anılması, olumsuz anlam taşıyan ifadelerin kullanılması, ayrıştırıcı bir dilin seçilmesi gibi) içeriklerin oluşturulup oluşturulmadığını tespit etmek.
3. Suriyeli göçmenlerin kimliğinin medyada tanımlanmasında (hatalı/yanlış tanıma) veya göçmen kimliğinin oluşturulmasında, göçmenlerin etno-kültürel farklılıklarının nasıl ele alındığını anlamak.

Söz konusu amaçlar çerçevesinde araştırmada cevabı aranacak sorular şöyledir:

- İnşacı bakış açısı kimliklerin nasıl oluştuğu sorusuna odaklanmaktadır ve genel olarak medya, Suriyeli göçmenlerin kimliklerini inşa ederken onlar hakkında nasıl ve ne şekilde anlam ve fikir üretmektedir?
- Anlam dil, temsil ve söylem üzerinden oluşturulduğundan, Suriyeli göçmenlere yönelik olan medya içeriklerinde tema, görsel ve retorik seçimleri toplumsal damgalamaya etki edecek düzeyde midir?

- Suriyeli göçmenler kendi gerçeklikleri içerisinde mi ele alınmakta yoksa medya tarafından çerçevelenmiş söylem veya dil içerisinde mi gerçeklik kurgulanmaktadır?
- Yazılı basın, Suriyeli göçmen konusunu hangi bakış açısıyla çerçevelemektedir ve Suriyeli göçmenler hakkındaki başlıca bakış açıları nelerdir?

Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketlerinin Ortadoğu’da birçok İslam ülkesini derinden etkilediği görülmüştür. Ancak bu halk hareketinin en derin etkileri Suriye’de olmuştur. 2011 yılından buyana devam eden çatışmalar sonucunda yüz binlerce insan hayatını kaybederken, milyonlarca insan yerinden edilmiştir. Türkiye Arap Baharı süresince birçok ülkeden göçler almıştır. Ancak Türkiye’nin Suriye ile sınır komşusu olması, Suriye’de yaşanan çatışmalardan ve o bölgede oluşan göç hareketliliğinden en çok etkilenen ülke konumuna düşmesine neden olmuştur. Yaşanan göçler sonrası Türkiye’nin ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik yapılarında önemli değişiklikler gözlemlenmiş, medya gündeminde önemli tartışmalara yol açmıştır.

Kitlesel göçlerin etkileri/sonuçları ülkeleri birçok açıdan etkilediğinden, göç ve göçmen konusunun kendine özel önemi bu çalışmanın da genel anlamda önemini belirlemiştir. Bu araştırma özelinde farklı konular ele alındığından ve odaklandığı noktanın farkından, genel önemin dışında araştırmanın özel anlamda birçok açıdan öneme sahip olduğu düşünülmüş ve bunlar şu şekilde ifade edilmiştir:

- Suriye’den Türkiye’ye gerçekleşen kitlesel göç hareketlerinin hem nedenleri hem de etkileri ve sonuçları açısından belirgin bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir.
- Genel olarak medyanın özel olarak Türk medyasının çizdiği göç ve göçmen imajının zararsız olmadığı varsayımından hareketle, göçmenlerin medya tarafından zayıf kimlikler olarak görülmesi, onların azınlık bir sosyal grup olarak inşa edilmesi, varolan bir toplumsal gerçekliğin yeniden göçmen üzerinden inşa edilerek tamamlanması söz konusu olabildiğinden farklı bir önem gündeme gelmektedir.
- Türk medyasında Suriyeli göçmenlerin betimlenmesinde kimlik, alt kimlik ve kültür gibi kavramlar ve konular çerçevesiyle göçmenler hakkındaki enformasyonun kamuoyuna nasıl sunulduğunun ifade edilmesi ise ayrıca önemli görülmüştür.
- Medyanın göçmenleri damgalaması, onları muhtemel insanlar olarak görmesi, medyanın göçmen hakkındaki haber içerikleri, göçmenleri kolayca

damgalayabileceğini ve toplumun da bu duruma katılabileceğini göstermesi adına önemli olmaktadır.

Söz konusu çalışmanın yukarıda yer alan önem çerçeveleri, iletişimsel boyutuyla farklı bir durumu ortaya çıkartmaktadır. Göçmenlerle yerli halk arasında iletişimsel sorunların ortaya çıkmasında ve çatışmaların yaşanmasında medyanın çizdiği göçmen profilinin önemli olduğu düşünülür. Bu çalışma ele aldığı konu gereği göçmenlerle toplum arasındaki toplumsal uzlaşının sağlanabilmesi adına da özel bir öneme sahiptir. Çalışma her ne kadar Suriyeli göçmenlere odaklansa da tüm dünyadaki göçmenleri kapsayabilecek bir içeriğe sahip olması nedeniyle de farklı bir önemi içinde barındırır.

Türkiye uzun yıllardır Suriye'den gelen göçmenlere ev sahipliği yapmaktadır. Suriye'den Türkiye'ye olan kitlesel göç hareketi, siyasi gündem başta olmak üzere medyanın ve kamuoyunun gündeminde önemli bir yeri doldurmuştur. Bu nedenle Suriye göçü toplumsal ve siyasal süreçlerin yansımalarının yer aldığı medya üzerinden analiz edilmiştir. Bu analizde araştırma örneklemini olarak Sabah¹, Hürriyet ve Posta gazeteleri, siyasal duruş, ekonomik kaygılar ve ideolojik kulvarlar göz ardı edilerek 2011 yılının Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarındaki tiraj verileri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca ifade edilen yıl ve aylar çalışmanın sınırını oluşturmaktadır. Bu çalışmada örneklemini oluşturan gazetelerin siyasi yelpazedeki yerleri göz ardı edilse de, Suriyeli göçmenler özelindeki haberlerinde sahiplik yapısının etkileri gözlemlenmiştir. Bu nedenle söz konusu gazetelerin Suriyeli göçmenler hakkındaki haber içeriklerinde farklılıklar dikkat çekici olmuştur. Çalışmanın belirtilen tarihlerle sınırlanmasının nedeni ise Suriyeli göçmenlerin toplumsal hayata dâhil olmadığı bir zaman diliminde olası bir göçün medya tarafından topluma hangi çerçeveler ve söylemlerle sunulduğunun betimlenmesi amacıdır. Bu nedenle gazetelerden amaçlı örneklem yoluyla veriler toplanmıştır. Öncelikle örnekleme konu olan gazeteler aracılığıyla ulaşılan haberler konularına, temalarına ve haber içeriklerine göre ayrıştırılarak tablolastırılmıştır. Böylelikle bu gazete haberlerinde Suriyeli göçmenlerin nasıl ele alındığı ve hangi sorunlar etrafında sorunsallaştırıldığı saptanmıştır. Daha sonra ise buradan elde edilen veriler haberde çerçeveleme ve retoriksel söylem analizi ile çözümlenmiştir. Seçilen haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik damgalayıcı söylemlerde tematik ve retorik

¹ Örneklemin sınırını oluşturan 2011 yılının Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarının tiraj verilerinde Zaman gazetesi birinci (1) sırada görünmektedir. Ancak söz konusu gazete şuan yayın hayatına devam etmediği ve o dönemde abonelik sistemini kullandığı için örneklemden çıkartılmış, yerine tiraj sırasında dördüncü (4) sırada yer alan Sabah gazetesi alınmıştır.

yapılara ayrıca odaklanılmıştır. Bu analizde makro çerçeve olarak tema çerçevesi ve haber aktörleri çerçevesi oluşturulmuş, mikro çerçeve olarak ise haber cümle yapısı, kelime ve retorik seçimi ve görsel retorik çerçeveleri oluşturulmuştur. Amaca yönelik olarak seçilen haberler bu sınıflandırmayla ele alınmış, çerçeveleme ve retorik söylem analiz yöntemlerinin yolları takip edilerek bulgular çalışmanın ikinci bölümünde paylaşılmıştır.

Bu tez çalışması iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kimlik, kültür ve damga teorileri kavramsal ve tanımsal boyutlarda tartışılarak göçmenlerin medyada anlamsal kurulumunun teorik zemini oluşturulmuştur. Bu bölümde ayrıca göç olgusu hem türleri hem de teoriler olarak ele alınmış, göçmenlik kavramı üzerine durulmuştur. Yine bu bölümde göç ve göçmenlik medya özelinde yeniden ifade edilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi Erving Goffman'ın damga ve çerçeveleme teorilerinden yola çıkılarak bu bölümün son kısmında geniş bir şekilde tartışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Suriyeli göçmenlerin haber metinlerindeki yer alışı, belirlenen örneklemelerin incelenmesi, verilerin toplanması, izlenen yol ve yöntemlerle analizler yer almaktadır. Öncelikle çalışmanın temel yöntemi olan çerçeveleme analizi hem teorik açıdan hem de araştırma yönetim modeli olarak literatüre dayalı bir şekilde ifade edilmiş, toplanan verilerin çözümlenmesinde kullanılan tematik çözümleme ve retorik çözümleme teknikleri açıklanmıştır. Yine bu bölümde çerçevelemenin tarihsel gelişimi haber ve bireylerde çerçeveleme ve Suriyeli göçmenlerin Tük basınında çerçevelenişinin örnekleri yer almaktadır.

2. KİMLİK, KÜLTÜR VE DAMGA TEORİLERİ ÇERÇEVESİNDE MEDYADA GÖÇ VE GÖÇMENİN ANLAMSAL KURULUMU

“Hiçbir göçmen kendi ülkesini öylesine terk etmemektedir.

Muhakkak önemli ve zorunlu nedenleri vardır ki
onca tehlikeli yolu göze almaktadır.”

İsviçreli film ve belgesel yapımcısı

Markus Imhoof

2.1. Göç ve Göçmen: Medyada Göçmenlik Olgusu

Göç; insanlık tarihi kadar eski insanoğlunun zihninde yer edecek kadar da önemli bir olgudur. Bu anlamda göç insanlık tarihinin gelişiminde, insanlığın dünya içindeki döngüsellğinde en önemli insan hareketliliklerinden biri olarak görülmektedir. Nitekim göç hareketliliği, sadece insanları etkilememekte devletleri, devlet politikalarını ve ekonomik sistemleri de etkilemektedir. Aynı zamanda bunlarla birlikte beşeri ve sosyal bilimlerin gelişiminde de etkili olmaktadır. Özellikle bilimsel perspektifteki değerlendirmeler göç ve göçün etkilerini ifade ederken göçmenlerin içinde bulundukları durumlar hakkında açıklama geliştirmeye de odaklanmaktadır. Göç eyleminin aktörleri olarak ifade edilen göçmenler bu çalışmanın temel tartışma konusunu oluşturmaktadır. Bu tartışmada göç ve göçmen konusu tarihsel süreçten kopmadan daha çok günümüz üzerinden betimlenerek medyanın ve iletişim biliminin bakışından bilimsel bir konumlandırma üzerinde durulmaktadır. Göç, göçmen ve medya arasında kurulmaya çalışılan ilişkide, kuramsal tartışmaların yanı sıra değişen toplumsal yapılara dikkat çekilerek daha çok olgusal bir çerçevede medyanın göç ve göçmene yaklaşımı kavramsal olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Göç Kavramı ve Bir Olgu Olarak Göçmenlik

Dünya tarihi, her çağda kayda değer göç hikâyeleri içermektedir (Manning, 2005: 1). Nitekim göç nedenleri ve sonuçları açısından dünya tarihinin her döneminde önemini koruyan bir olgu olarak görülmekte ve sosyal bilimlerin temel tartışma konuları arasında

yer almaktadır. Bu nedenle göç, doğası gereği farklı disiplinlerin (sosyal bilimlerin) alanı içine giren araştırma konusu olma özelliği taşımaktadır.

Türkiye’de yapılan göç araştırmalarına bakıldığında disiplinlerarası bakışın kısıtlı olduğu iddia edilmektedir (Körükmez ve Südaş, 2015: 7-19). Ancak son zamanlarda Suriye göçünün Türkiye’nin gerçeklikleri arasına girdiği düşünüldüğünde; akademik çalışmalardaki yoğunluk bu iddiayı zayıflatmış görünmektedir. Nitekim hem bu iddiayı farklı bir boyuta taşıyan, hem de söz konusu ettiğimiz akademik çalışmalarından birine örnek olabilecek nitelikte olan bu çalışma, konuya farklı perspektifler katarak disiplinlerarası olma özelliğini taşımaktadır. Nitekim göç, ilerleyen bölümlerde emsal çalışmalara benzer olarak kavramsal tartışmalarla işlenmekte, hem de farklı olarak medyanın alanına giren bilimsel bakış açılarına göre yorumlanmaktadır.

Göç, kelime olarak basit anlamda yer değiştirmeye karşılık gelmektedir. Fakat günümüzde göç hem tanım biçimiyle, hem de ilk akla gelen anlamından farklı olarak yer değiştirmenin ötesine geçen girift bir olgu olarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda göç ile ilgili yaklaşımlar neden ve sonuç bağlamı içerisinde yeniden geliştirilmiş görülmektedir. Söz konusu yaklaşımlar daha çok olgusal bir perspektife dayanmakta olup sadece hareketliliğe odaklanmamaktadır. Bu nedenle yaklaşımlar göçe neden olan unsurlardan daha çok makro boyutta göçün yarattığı etkiler (sosyolojik, siyasal, ekonomik vb.) ve mikro düzey diyebileceğimiz göçmenlere odaklanmaktadır. Literatüründeki bu değişimlerin bir gereklilik olduğu ileri sürülebilir. Çünkü değişen dünya ve toplum içersinde göç hareketliliklerinin sabit kalması düşünülmaz. Göç insanın bizzat içinde bulunduğu ve diğer insanları da etkileyebilecek insan faaliyeti olarak görüldüğünde yenedünya düzeninde göç ve göçmenlerle ilgili bilgilerin de yeniden ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Yazılı kaynaklar, kitlesel nüfus hareketlerinin (göçün) değişik mekânlarda çeşitli ve farklı biçimlerde ortaya çıktığını vurgulamaktadırlar. Nitekim tarihsel nitelikte olan söz konusu belgeler, göçü insanoğlunun varoluşuyla birlikte başlatmaktadırlar (Ağır ve Sezik, 2015: 97). Buna karşın Batı Avrupa, bu anlamda farklı bir duruş sergileyerek göçü yirminci yüzyılın bir olgusu olarak değerlendirmektedir. Giddens’in da ifade ettiği gibi göç, Batı Avrupa’nın iddiasının aksine, yazılı tarihin ilk evrelerine ve hatta ötesine giden bir süreç olma özelliğini taşımaktadır (Giddens, 2012: 548). İnsanlık ilk andan itibaren sürekli olarak yer değiştirmiştir. İlk insanların avcı toplayıcı ve göçebe olmaları göçü doğal bir süreç olarak görmemizi sağlarken, yerleşik hayata geçişle birlikte göçler veya yer

farklılıkları gelmektedir. Bunların dışında, siyasetten kültüre kadar geniş bir yelpazede karşılaşılan eşitsizliklerin ve çatışmaların insanların göç etmesinde etkili olabileceği vurgulanmaktadır (Sirkeci ve Erdoğan, 2012: 298). İnsan genel olarak kendini daha iyi hissettiği, daha rahat yaşam sürdüğü ve daha güvende olduğu yerde yaşamayı ister, göç bu isteklerin eyleme dökülmesi olarak da görülebilir.

Park'ın da dediği gibi insanoğlu; yaşam içerisinde daima hayatını daha rahat sürdürebileceği yerlere göç etmeyi istemiş veya farklı sebeplerden ve tehditlerden dolayı bir yerden başka bir yere göç etme ihtiyacı duymuştur (Park, 2016: 75). Göç gerek nedenleri, gerekse de sonuçları açısından değerlendirildiğinde insanların yüzleşebileceği bir gerçeklik olarak görülebilir. Bu ve benzeri ifadelerden dolayı göç, bir eylem olarak değil bir olgu olarak ifade edildiğinde o zaman bilimin görüşleri devreye girmekte ve hem deneyimle, hem de bilgi ile göç, insanlığın bir gün karşılaşılabileceği bir gerçeklik olarak algılanabilmektedir.

İnsana ait olanı inceleyen sosyal bilim, göç için oluşturulan bilgilerin temel kaynağı olmuştur. Bu anlamda sosyal bilimler içerisinde yer alan çeşitli disiplinler göçle ilgi veri üretmiş ve literatüre kazandırmıştır (Akıncı vd., 2015: 61). Söz konusu literatür arasından seçilen (üzerinde fazlaca durulan) göçle ilgi bazı tanımlara geçmeden önce göçün hem Türkçedeki, hem de uluslararası sözlükteki tanımlarına bakıldığında; “Türk Dil Kurumu” (TDK) Türkçe Sözlüğü’ndeki tanıma göre göç; “ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireyler ile toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır” (Türk Dil Kurumu, 2018a). “Uluslararası Göç Örgütü’nün Göç Terimleri Sözlüğü”nde ise göç; “uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkartılmış kişiler ve ekonomik göçmenler de dâhildir” (Perruchoud, 2009: 21), şeklinde tanımlanmaktadır.

Göçün sözlük tanımlarının yanı sıra özellikle bilimsel çerçevede hem yerli, hem de yabancı kaynaklarda farklı göç tanımları ile karşılaşılmaktadır. Bu tanımlamalar gerek kavramsal boyutta gerekse de semantik (anlambilim) yapıda belirli düzeylerde benzerlikler gösterse de farklı tanımlama süreçleri belirgin ve dikkat çekici olmaktadır. Göç literatüründe görülen tanım farklılıkları konuya eğilen sosyal bilim araştırmacılarının veya teorisyenlerinin farklı alanların ve farklı bilimsel görüşlerinin disiplinlerini kullanarak

konuyu tanımlamaya çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durum göç kavramı hakkında daha sonra yapılan araştırmalara zengin bir veri sunmakta ve yeni durumların anlamlandırılabilmesi için yol gösterici olmaktadır. Yine sosyal bilimlerin birçok kavramında olduğu gibi göç kavramı hakkında da temel anlamının dışında ortak bir fikir ya da kanaate varılmadığı da görülmüştür.

Örneğin yerli literatürde göç tanımları şu şekilde gelişmiştir; Toros'a göre (2008: 9) göç, kişilerin yaşamakta oldukları topraklardan, sahip oldukları ekonomik imkânlardan, yerleşmiş sosyal yapılardan, kültürlerinden ve toplumsal yaşamın daha nice unsurlarından koparak ya da kopartılarak yeni ortamlara yerleşmesi, bu ortamlarda yeni bir yaşam kurması demek iken, Demirhan ve Aslan (2015: 25) ise göçü, bir kişinin veya kitlenin sürekli olarak yaşadığı yerden ayrılarak coğrafya üzerinde hareket etmesi olarak ifade etmektedir. Bu anlamda İpek (2006: 17) göçü, kişilerin yerleşmek amacıyla bir iskân ünitesinden diğerine giderek meydana getirdikleri yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanımda ise göç, bir yerleşim yerinde yapılan değişiklik dışında başka boyutları da olan bir olgu olarak ele alınmakta ve göçün; coğrafi/idari birim değişikliği, göç edilen yerde kalınan süre, bireylerin toplumsal etkileşim sisteminde ortaya çıkan farklılıklar, istemlilik, bireyin göç kararına neden olan sebepler gibi çeşitli etmenleri olan bir olgu olduğu vurgulanmaktadır (Özcan, 2016: 186).

Chambers'ın tanımına göre (2014: 13), kültürel sınırlar ve geçişlerle birlikte göç, aynı zamanda pek çok çağdaş akıl yürütmenin yolculuk programlarına derinden kazınmış bir mesele olarak görülmektedir. Hall ise göçü, tek yönlü bir yolculuk olarak ifade ederek geri dönecek bir “yuva”nın olmadığına dikkat çekmektedir (Hall, 1987: 44). Lee, “*Göç Teorisi*” (A Theory of Migration) adlı çalışmasında göçü; “genel olarak kalıcı veya yarı kalıcı bir ikamet değişikliği” (Lee, 1966: 49) olarak tanımlamaktadır. Castles ve Miller ise göçü, “toplumsal var oluşun her boyutunu etkileyen ve kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreç” (Castles ve Miller, 1998: 29-30), olarak ifade ederek göçün özellikle uluslararası göçün basit bir eylem olmadığına altını çizmektedir. Bu yaklaşımların dışında Park ise konuya daha farklı bir perspektiften bakmış ve göçün toplumsal etkisinin yanı sıra bireyler üzerindeki etkisini ele almıştır. O, göçün sadece toplumsal etkileri üzerine durulmaması gereken bir mesele olduğunun altını çizmiş ve göçün yol açtığı değişkenliğin bireysel anlamda kişilik tipinde de kendini gösterebileceğini ve öznel yönlerinin de ön

plana çıkartılarak incelemelere konu edilmesinin gerekliliğini ileri sürmüştür (Park, 2016: 75).

Yerli ve yabancı literatürün üzerinde durduğu ortak payda, yer değiştirme eylemi olmaktadır; ancak bazı tanımlarda yer değiştirmenin ötesine geçen durumların da olduğu vurgulamaktadır. Nitekim göç, yalnızca bir nüfus hareketliliğinden ibaret değildir; aynı zamanda kültür, inanç, dil bağlamlarında yeni etkileşim ortamlarının da sağlanabileceğini de gösterir niteliktedir (Salmış, 2014: 267-268). Göç hem günümüzde hem de tarihte, birçok toplumsal grubun ve ülkenin birbirleriyle olan iletişimini ve etkileşimini etkilemiş; bireysel, toplumsal, siyasal ve ekonomik değişimlerin oluşmasına katkı sağlamış bir kavram olmuştur.

Göç tarihi, bizlere dünyayı değiştiren büyük kitlesel insan hareketlerinin neler olduğunu göstermektedir. Tarihte bilinen ilk büyük kitlesel göç, dördüncü yüzyıl ortalarında Çin'in bakısından kurtulmak adına batıya doğru hareket etmek zorunda kalan Hun'ların Karadeniz'in kuzeyine yerleşmesiyle; buradan gitmek zorunda kalan German'ların yıllar boyunca süren Avrupa Kıtasını istila etmeleri olduğu söylenmektedir (Akt. Bayraktar, 2013: 112). Nitekim doğudan batıya olan Hun göçü, diğer bir göç olan Kavimler göçünü doğurmuş ve Kavimler göçü bugün Avrupa devletleri olarak gördüğümüz birçok ülkenin oluşmasına yol açmıştır. Tarihte yaşanan kıtalararası bu ilk büyük göç hareketinin ensonucu dünya yapısındaki sosyo ekonomik şeklin değişmesidir. Kıtalararası göçlerle birlikte Amerika'nın keşfi de yine sonuçları açısından benzer bir süreci doğurmuştur. Amerika'nın keşfi ile birlikte, 15. ve 18. yüzyıllar arasında Afrika'dan yaklaşık 15 milyon insan köle olarak çalıştırılmak üzere Amerika'ya taşınmış ve 19. yüzyılda ise sayıları milyonlara ulaşan insanlar Çin ve Hindistan'dan Amerika ve Avrupa'ya işçi olarak gönderilmiştir; devam eden süreçte 20. yüzyılda yaşanan iki büyük dünya savaşı sonrası, milyonlarca insan yerinden edilerek göç etmek zorunda bırakılmıştır (Giddens, 2014: 548). Bu durumu kendi lehine çeviren Avrupa ülkeleri, ikinci cihan harbi etkilerinden kurtulmaya çalışırken, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere göç (işçi göçü) kabul ederek işgücü gereksinimlerini karşılamaya çalışmışlardır. İkinci dünya savaşından sonra Avrupa'ya olan göçler birçok yeni özelliği içinde barındırmasına rağmen, bu işçi göçü ve buna benzer göçler tarihsel anlamda emsalsiz değildir ve bütün Avrupa ulus devletleri, ya devletlerin bölgesel genişlemesi ya da sınırlar boyunca nüfus akışları yoluyla kültürel olarak farklı halkaların dâhil edilmesi düşünceleri, göç adına tarihsel süreçlerin bir sonucu olarak görülmüştür (Schierup, Hansen, ve Castles, 2006: 25).

Tarihte gerçekleşmiş göç hareketliliği genel olarak göçün nedenleri ve sonuçları bağlamında ele alınır. Özellikle dünya yapısının hızlı bir şekilde değişmeye başladığı dönemlerden (19. ve 20. yüzyıllar) sonra hem bireysel, hem de kitlesel göç hareketlerinde de belirli değişimler gözlemlenmiştir. İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda ise mülteciler ve göçmenlerle ilgili sorunlar ve yeni göç süreçleri bu yüzyılın özelliklerini de tanımladığı düşünüldüğünden (Esses, Medianu, ve Lawson, 2013: 518) göç, içinde yaşanan zamanın özelliklerini taşıyan, bu özelliklerle şekillenen ve aynı zamanda bunları yansıtan dinamik bir süreçtir. Dünyanın deneyimlediği bilim ve tekniğe dayalı ilerleyiş, yeni tanımlamaları ve yorumlamaları beraberinde getirmiş ve her dönem kendi özelinde bir değerlendirmeyi olanaklı kılmıştır. Dünya'nın kaçınılmaz olan bu ilerleyişi insanların beklentilerini ve ülkelerin toplumsal yapısını yeniden ele almayı ve yeniden yorumlamayı gerektirmiştir. Söz konusu edilen bu yapısal değişiklikler aynı zamanda insanların göç etme nedenlerini, göçün sonuçlarını ve göç biçimlerini de değiştirmiştir. Bu bağlamda göçün değişen örüntüsü, tıpkı değişen dünya yapılarında olduğu gibi yeniden açıklanmayı, ifade edilmeyi ve tanımlanmayı gerektirmektedir. Böyle bir perspektiften hareketle insanlık tarihi kadar eski bir anlamı ifade eden göç bir hareketlilik veya yer değiştirme eyleminden çok, insan hayatının içinde olan bir olgu olarak, toplumsal siyasal ve ekonomik yapılarıdaki etkileri de düşünülerek incelenmesinin gerekliliği ileri sürülebilir.

Günümüz dünyasında bireylerin ya da grupların yer değiştirdiği gerçeği, tek başına bir anlam ifade etmemekle birlikte, bu yer değiştirmelerin gerekçelerini siyasi-ekonomik, zorunlu-gönüllü, geçici-kesin gibi basit karşıtlıklara indirgemek ise pek mümkün olmamaktadır; bu nedenle yer değiştirme hareketliliklerinin dâhil oldukları anlam çerçeveleri içinde değerlendirilmesi daha geniş bir perspektifi ortaya koymak adına önemli görülmüştür (Dufoix, 2011: 44). Bu bağlamda günümüzde göç kavramının anlam çerçevesi içerisinde çeşitli kavramları barındırmakta ve farklı disiplinlerin ifadeleriyle yeniden yorumlanmaktadır. Söz konusu bu araştırma yeni bir yaklaşım olan ve birçok tanımı da içinde barındıran “ulusaşırılık” veya diğer bir ifade ile “uluslararası göç” kavramını merkeze alarak bir bölgeyi değil tüm dünyayı ilgilendiren göç hareketleri üzerinde durmaktadır.

Uluslararası göç, kavram olarak 19. yüzyıl içerisinde gelişim göstermiştir (İçduygu, Erder, ve Gençkaya, 2014: 13). 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren uluslararası göç batılı ülkelerce bir sorun olarak algılanmış ve bu soruna çözüm üretmek için siyasal ve

ekonomik politikalar üretilmiştir (Deniz, 2014: 178). Bu durum aynı zamanda uluslararası göçün, ülkelerin basınında yer almasını sağlamış böylelikle hem siyasal hem de toplumsal olarak gündem olma özelliğini de doğurmuştur. Uluslararası göçün bir sorun olarak ele alınmaya başlanması ve bu sorunun medyada yer alması, insanlık için olumsuz bir durum olarak ifade edilmektedir. Nitekim uluslararası göç Bauman'ın da dediği gibi ülkelerin ve yöneticilerin “göç sorunu başlığı altında çözmeye soyundukları ve tartıştıkları şeyler son tahlilde kıtanın hudutlarını “yeniden denetim” altına alma ihtiyaçlarından başka bir şey değildir” (Bauman, 2018: 74). Bazı ülkeler ve bu ülkelerin yönetimleri uluslararası göçü yeniden yorumlamışlar, onu bir sorun olarak görmüşler, toplumlarda belirli etkilere sahip olduğu düşünülen ve bir şeyin meşrulaştırılmasında da önemli rolü olan medyanın gücü kullanılarak uluslararası göçle ilgili genel anlamda olumsuz bir algılanış yaratılarak 21. yüzyılın sancılı ve çok önemli bir konusu haline getirmiş oldukları söylenebilir.

1990'ların başında gelişen “uluslararası göç”, “ulusaşırılık” veya “ulus ötesi” kavramları son yıllarda araştırmacılar tarafından diaspora² kavramı yerine kullanılmaktadır (Şimşek, 2016: 15). Ulaşırılık, göçün değişken niteliğini açıklamak için ortaya çıkmış yeni bir kavram olup; ulaşır göç, ağların ve aktivitelerin birleşimi ile göç alan ve veren ülkeler içinde kesişen alanları kapsadığı vurgulanır (Şimşek, 2016: 17). Ulaşırılık, devletler ve toplumlar arasındaki resmi ilişkiler yerine, insanlar, halklar ve gruplar arasındaki devlet dışı ilişki alanına yani sivil alana odaklanmaktadır (Yaldız, 2014: 86). Ancak, günümüzde ulaşır göçün tek, tutarlı bir kuramının da olmadığı görülür; sadece disiplinsel sınırlar tarafından her zaman bölünemeyen, ancak birbirinden ayrı olarak büyük ölçüde gelişmiş olan, yalnızca parça teorilerin bütün oluşturduğu görülür ve göçün mevcut eğilimleri, çağdaş göç süreçlerinin tam olarak anlaşılmasının, tek bir disiplin araçlarına dayanarak veya tek bir analiz düzeyine odaklanarak sağlanamayacağını da zaten göstermektedir (Massey, Arango, Hugo, Pellegrino, ve Taylor, 1993: 432). Ulaşırılık kavramı da tıpkı göç kavramı gibi çoklu disiplinler tarafından açıklanmaya çalışılmaktadır ve yine göç kavramı gibi genel geçer bir tanımın yapılamayacağı da ifade edilmektedir.

Ulaşırılık kavramı, globalleşme veya diğer bir ismi ile küreselleşmenin³ önemli sonucu olarak ele alınmaktadır. Sınır ötesi akışların ve ulus ötesi ağların çoğalması olarak da

² Diaspora kavramı, 1989'lara kadar ortak bir geçmişe ve çıkarlara sahip, birbirleri ve etnik kimlikleri ile güçlü bağları olan göçmen topluluklarını tanımlamak için kullanılmaktadır (Şimşek, 2016: 15).

³ Bağlam dışında ve farklı bir tanım ile “küreselleşme, faktörlerin kombinasyonunu tanımlamak için kullanılmakta, ülkeler arasında serbest ticaretin geliştiği bir pazar yeri, dünyanın her yerindeki insanların

tanımlanan kürselleşme (Castles, 2002: 1143), aynı zamanda eş zamanlı olarak teknolojik ve politik bir süreç olarak da görülmektedir (Czaika ve Haas, 2015: 284). Teknolojik devrimler gittikçe daha uzun mesafelerde seyahat ve iletişim maliyetlerini radikal bir şekilde azaltmış (Castells, 2003) olması ile beraber bu yeni iletişim ve ulaşım teknolojileri aynı zamanda; insanların, fikirlerin ve kültürel sembollerin sık ve çok yönlü akışlarına izin verdiği düşünülür (Castles, 2002: 1143). Günümüzde küreselleşme ile birlikte ülke sınırlarının kalkması, sınır geçişlerinin kolay olmasını sağlamış; bununla birlikte gelişen teknoloji iletişim araçlarının kullanımı yaygın hale getirmiş; bu gelişime paralel olarak iletişim araçlarının tüketimi 90'lı yıllardan sonra uluslararası göç örüntülerinin farklılaşmasını sağlayarak göç etmeyi kolaylaştırmış ve göç hareketlerinin yönünü değiştirmiş görülmektedir. Buna bağlı olarak ülkeler arası göç kolaylaşırken, kürselleşme ve göç arasında bir ilişki de gündeme gelmiş olmuştur. Nitekim kürselleşmenin göç hareketlerine ve biçimine etkisi üzerine odaklanan araştırmacılar bu konu hakkında birçok çalışma yapılmıştır (Bacon, 2008; Castles, 2002; Castles ve Miller, 1998; Ciarniene ve Kumpikaite, 2008; Czaika ve Haas, 2015; Görgün, 2017; Kurşunlugil, 2012; Öner-Ihlamur ve Öner, 2012). Küreselleşmenin göç hareketliğine olan etkisine odaklanılan çalışmalarda son elli yılda, küresel ölçekte göç ile daha fazla ülkenin göç hareketlerinden etkilendiği görülmüş ve sınır ötesi insan hareketleri zaman içerisinde devlet ve toplumları şekillendirirken, son yıllarda kendine özgü olan küresel kapsam ile ülkelerin iç ve dış siyasetini etkileyerek ekonomik ve sosyal sonuçları da beraberinde getirdiği görülmüştür (Akt. Ciarniene ve Kumpikaite, 2008: 42). Küreselleşme sadece göç örüntülerini etkilememiş; aynı zamanda devletlerin göçe ve göçmene olan tavrını siyasal, toplumsal ve hukuksal olarak yeniden şekillendirmeyi ve daha sert tutum sergilemeyi de oluşturulduğu görülmüştür. Nitekim kürselleşmeden itibaren kitlesel göçü kabul eden ülke sayılarında ciddi azalmalar gözlemlenmiş olup devletlerin göç ve göçmen konusunda son derece seçici olmaya özen göstermeye başlamaları ve özellikle nitelsiz, yaşlı ve bağımlı olarak gördükleri veya onlardan yararlanamayacağını düşündükleri göçmenlerin ülkelerine yerleşmesini engellemeye yönelik önemlerin alınmasına neden olmuş görülmektedir (Yaldız, 2014: 385).

Küreselleşme ile beraber farklı bir boyut kazanan uluslararası göç aslında Kuzey ve Güney boşluğunun önemli bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Kuzey ve Güney'den kasıt

bilgi, bağlantı veya bağlantılarının artan akışı ve paylaşımı; organizasyonlar ve insanlar için dünya çapında alışveriş yapma ve ulusal sınırlarla kısıtlanmama fırsatı" (Ciarniene ve Kumpikaite, 2008:42).

dünyanın iki yarım küresindeki uçurumdur (Castles ve Miller, 1998: 104). İki yarım küredeki yaşam beklentisi, demografi, ekonomik yapı, toplumsal koşullar, endüstriyel gelişimler ve politik istikrar gibi son derece önemli meselelerdeki önemli farklar, bugün düşünülen refaha dayalı barışçıl küresel toplumun oluşturulmasında büyük engeller teşkil etmektedir. Nitekim bu durum göç açısından farklı bağlamları doğurmuş, ülkelerin göç ile olan münasebetleri fazlaştırmış, birçok değişimin farklı boyutlarını ortaya çıkartarak bugün küresel bir sorun olarak dünyanın gündemine oturmuştur. Bununla birlikte bu küresel mesele için ülkeler farklı çözüm yolları üretmeye çalışmışlardır. Bu anlamda ortak bir hareketten çok, dünya devletlerinin tutumları yönünde farklılaşan bakış açıları bölgesel çözüm olarak görülmüştür. Aynı zamanda Güney’den Kuzey’e doğru olan göç hareketleri, Kuzey yarım küre için göçmenlerin tehdit olarak algılanmasını doğurabilmektedir. Bu tehdit algısının başında Kuzey yarım küre ülkelerinin devlet politikalarıyla ve ülke medyalarının göçmene olan bakış açıları gelmektedir. Nitekim 2011 yılında yaşanan ve neredeyse tüm dünyayı ilgilendiren Ortadoğu göçleri söz konusu tehdit algılayışının en önemli görüntülerinden birini sunmaktadır.

Özellikle 2011 yılının Mart-Nisan ayından itibaren Suriye’ye komşu olan ülkeler (Türkiye başta olmak üzere) kitlesel göç hareketleri ile karşı karşıya kalmışlardır. Daha önceki süreçte ise “Arap Baharı⁴” olarak adlandırılan ve birçok ülkeyi kapsayan toplumsal hareketler sonucu ile yine birçok ülke göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Bu iki durum göç hareketlerinin tarihsel süreçteki değişimini ve kürselleşmenin göçe olan etkisini göstermede önemli toplumsal olaylar olarak gösterilebilir. Bu tez çalışmasının konusu içerisinde yer alan Suriye göçü, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha derin bir şekilde incelenecektir. Bu bağlamda özelde Suriye’den göç eden bireyler veya gruplar, daha genel anlamda ise göç hareketinin aktörleri olan bireyler, göçmen tanımı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Nitekim literatürde göçmene yönelik birçok tanımsal süreç ile karşılaşmaktadır. Göçmenlik kavramı da, tıpkı göç kavramı gibi tarihsel süreçte değişimin bir parçası olmuş yine bu anlamda farklı görüşlerin yaklaşımları doğrultusunda tanımlama süreci içine girmiştir. Göç etmenin bireylere vermiş olduğu bir kimlik olarak göçmenlik, üzerinde ayrıca durulması gereken önemli bir kavramdır ve bu anlamda göç ve göçmen arasındaki ayrım net bir biçim de yapılmalı, iç içe olan bu iki kavramın farklılıkları ortaya konmalıdır.

⁴ Arap Baharı, 17 Aralık 2010 yılında Tunus’ta bir gencin kendisini yakmasının ardından tüm Tunus halkının giriştiği eylemle beraber Arap dünyasına gelen genel bunalım dönemidir. (bkz. <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/arap-bahari-1304>)

2.1.2. Bir Olgu Olarak Göçmenlik

Genel ve akla gelen ilk anlamıyla bir yerden başka bir yere hareket etme olarak tanımlanan göç, bir eylem çerçevesinde meydana gelmektedir. Göç yolculuğundaki eylemi gerçekleştiren insanlar göçmen olarak tanımlanmaktadır. Göçmen kavramı ile ilgili uluslararası anlamda genel kabul gören bir tanım yapmak zor görünmektedir. Bu anlamda genel tanımlama süreçlerine yakın ve genelleme olarak kabul görebilecek tanımsal boyutuyla daha çok hukuki metinlerde karşılaşılmaktadır. Doktrinsel anlamdaki bu tanımlar genel bir ifade ile şu şekilde yer almaktadır; “çeşitli nedenlerle (ekonomik, siyasi, dini vd.) bağlı bulunduğu ülkeyi terk ederek yerleşmek amacı ile başka bir ülkeye giden kişiye göçmen denilmektedir” (Çelikel ve Gelgel, 2014: 23). Göç Terimleri Sözlüğü’nde göçmenin tanımı “kişisel rahatlık amacı ile ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsayan” (Perruchoud, 2009: 22), bir tanıma karşılık gelmektedir. Türk Dil Kurumu ise göçmeni “kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir” (Türk Dil Kurumu, 2018b) olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımda göçmen, genellikle ekonomik nedenlerle veya içinde bulunduğu sosyal ortamın hoşnutsuzluğu nedeni ile ülkesini gönüllü olarak terk ederek başka bir ülkeye yasal veya yasadışı yollarla giden, orada yaşayan yabancısıdır ve bu sebeple mülteci ve sığınmacı (korku ve baskı gibi unsurlar neticesinde göç) ile ayrılan bir yapıya sahiptir, ancak mültecilikte sonuç olarak daha geniş bir kavramı ve kimliği içine alan göçmenlikle ele alınabilmektedir⁵(Ziya, 2012: 232-233).

Göçmen kavramı ile ilgili yukarıda yer alan ve daha çok basit, ilk akla gelen ve sözlüksel tanımların dışında, daha çok sosyolojik bir olgu olarak “göçmenlik” ve “çağdaş göçmenlikle” ilgi düşünceler ve tanımlamalar üzerinde durulan kavramlar olmuştur. Dünya yapısının tarihsel süreçte geçirdiği değişimler, bugün birçok kavramın tanımlarla sınırlandırmayı zorlaştırmaktadır. Nitekim günümüzde çağdaş denilen göçmen profilleri için söz konusu edilen tanımlar, göçmenleri tam anlamıyla açıklayamadığı görülmektedir. Kavramın daha çok olgusal temelli ifade biçimleri göçmenliği tarihsel süreçle ele almayı gerektirdiğinden ve göçün salt bir yer değiştirme olarak görmediğinden, günümüz göç mobilizasyonun çok daha derin anlamlar ve etkiler taşıdığı düşünülür (Görgün, 2017:

⁵ Mülteci ve sığınmacı, göçmen kişidir ancak her göçmen kişi mülteci ve sığınmacı değildir (Ziya, 2012: 232).

1321). Göç ve göçmen arasında olan ilişki görünen eylemin basitliğinden öte daha karmaşık ve anlaşılması kolay olmayan bir sürece işaret eder. Nitekim göç ve göçmen ilişkisinin girift, karmaşık ve kavranması zor bir ilişki olduğu açık bir gerçekliktir (Çağlayan, 2006: 68). Bu bağlamda çağdaş göçmenler “sökülmüş” (uprooted) olarak nitelenemeyecek kadar yeni ülkelere sıkı sıkıya bağlı ancak anavatanlarına da birden fazla ve farklı şekilde bağlantılıdırlar (Schiller ve Basch, 1995: 48). Bu durum günümüzde göçmenliğin olgusal olarak ele alınıp yorumlanmasını gerektiren, göç ve göçmen arasındaki ilişkinin karmaşıklığına vurgu yapan ve aynı zamanda sosyalizasyon içerisindeki değişimi (teknolojik, iletişim boyutlu) destekleyen bir tanım olarak gösterilebilir. Göçmenler, göç ettiği süre zarfında yalnızca kendilerini, yakınlarını ya da fiziksel eşyalarını değil; yaşam tecrübelerini, yeteneklerini, kültürlerini ve hayallerini de beraberinde götürmektedir (Görgün, 2017: 1321). Göçmenler hem ayrıldığı yeri hem de göç ettiği yerdeki düzeni etkileyecek unsurları beraberinde barındırarak genel olarak iki bölge adına siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişim sürecinin başlamasını sağlayan bir konumda olmaktadır. Bu durum çağdaş göçmenlik tanımlarının paralelinde ilerleyen sonuçları değişim açısından ele almamızı sağlar. Bu anlamda göçmenin geçmiş ve şimdiki zaman arasında kalma bunalımı ile karşı karşıya kalan kişi olduğunun göstergesi olur. Söz konusu bu düşünceye yakın bir söylemi, Chambers de ifade etmiştir; Chambers’a (2014: 48) göre göçmenler, “köksüzlük duygusu, farklı dünyalar arasında, yitirilmiş bir geçmiş ile bütünleşilememiş bir şimdiki zaman arasında kalmışlık duygusunu yaşayanlar” dır. Bu durum post modern duruma en uygun metafor olarak görüldüğünde Chambers’ın bu tanımda göç yolculuğunun göçmenlerde oluşturduğu kimlik bunalımını ve göçmenlerin geçmiş ile gelecekleri arasında sıkışıp kalmaları görülebilir. Bu nedenle göçmenlerin, göç edilen yerlerde kendilerine yakın hissettikleri veya onlar gibi göçmen olan insanlarla kitlesel olarak hareket etme ihtiyaçları, diğer gruplarla ve bölgenin yerli toplumu ile olan ilişkilerini asgari seviyede tutmalarını sağladığından; göçmenlerin kimliklerini ve kültürlerini koruma çabası içine girip bu bunalım sürecini en hafif şekilde geçirmek için çaba sarf ettikleri görülmüştür. Fakat zaman içerisinde göçmenlerin yerli toplumla olan ilişkilerinin ve iletişimlerinin artmasından kaynaklı kimlik ve kültür sentezleri de yaşanmaktadır (Çağırkan, 2016: 2615). Bu bağlamda göçler ile yeni kültürler ve yeni kimlikler ortaya çıkmakta olup, bir bütünleşmeden ve yeni bir toplumsal oluşumdan bahsetmek olanaklı olmaktadır.

Göçmenlik olgusu, geniş bir yelpazede kimlik ve kültür bağlamları etrafında tartışılan ve açıklanmaya çalışılan önemli bir konudur. Göçmenlikle ilgili olgusal ifadelerin genel

olarak bu tartışmalar etrafında yapıldığı görülmüştür. Olgusal olarak göçmenlik, artık günümüzde hem orda olma, hem de burada olma durumu ile açıklanabilmektedir. Bu durumu olanaklı kılan etmenlerin teknolojik gelişmeler ile paralellik gösteren iletişim araçlarının gelişimi olduğu ileri sürülebilir. Bulundukları ülkeden iletişim araçları aracılığıyla kendi ülkeleri arasında bir bağ kuran göçmenler, aynı zamanda kendi dil, kültür ve kimliklerindeki bozulmayı aşağıya çektikleri sıklıkla belirtilmektedir (Şimşek, 2016: 80). Medya tüketimi ile doğru orantılı olan bu süreçte göçmenliğin olgusal boyuttaki tartışmalarının içeriğindeki değişimler göçmenlikle ilgili tanımları da yerinden etmiş görünmektedir. Bu değişim ve gelişimin sonucu olarak göçmenlik kavramı özellikle son zamanlarda daha sık duyulan “çağdaş” kavramı ile yani yeni nesil göçmen olarak yeniden teori ve tanım bağlamında tartışılmaktadır. Bu nedenle yakın zamanda yapılan ve göçmenlik kavramına odaklanan bilimsel araştırmalarda “çağdaş göçmenlik” teorisi önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Bu bağlamda çağdaş göçmenlik kavramı, farklı boyutları ve etkileri ortaya koyarak yeni sonuçlara ulaşma adına bir projeksiyon olma özelliği taşımaktadır.

Çağdaş göçmenlik teorisi, araştırma olarak yalnızca süreci yönlendiren temel güçleri araştırmakla kalmamakta, aynı zamanda sosyal ağların, toplumun normatif beklentilerinin, stratejilerin nasıl değiştiğini ve zaman zaman yapısal olan hızlı ilerlemeyi nasıl bozduğunu da araştırmayı olanaklı kılmıştır (Portes, 1997: 801). Çağdaş göç yaklaşımlarına paralellik gösteren çağdaş göçmenlik teorisi, göçe sebep olan etmenleri araştırarak diğer yaklaşımlardan farklı olarak göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde edindikleri sosyal ağlarını toplumla olan ilişkilerini ve etkileşimlerini anlamaya yönelik çalışmaları ön plana çıkartmaktadır. Bu bağlamda göç türlerine bakmak göçün nedenlerini ve devam eden süreçte göçmenlerin toplumsal etkileşimlerini yorumlayabilmek ve değişen yapı ile kavramları ortaya koymak adına önemli olduğu düşünülmektedir. Bu kısımda göç türleri genel olarak sınıflandırılmaktadır.

2.1.3. Göç Türleri

Göç türleri, tez kapsamında dört genel başlık altında toplanmıştır. İlk olarak ülke içinde göç hareketine karşılık gelen “iç göç” kavramı ele alınmıştır. Bu kapsamda bu göç türünün göçmene olan etkisi dış göçlere göre daha hafif düzeyde olup, medyanın yabancılara karşı olan tavrından söz etmek pek mümkün olmamaktadır. Bu göç türü kapsamında daha çok göç edilen bölgenin yerli halkı ile olan ilişkiler ön plandadır. İkinci olarak “dış göç”

tanımlanmaya çalışılmıştır, nitekim çalışmanın ana eksenini bu göç türü etrafında şekillenmektedir. Bu doğrultuda bir ülkeden başka bir ülkeye çeşitli sebeplerle yer değiştirmeye karşılık gelen dış göç, nedenleri ve parametrik sonuçları açısından tartışmalar yaratmış görünmektedir. Yapılan bu tartışmalar sadece akademik boyutta olmamakla birlikte medya boyutu da göz ardı edilmemelidir. Üçüncü bir göç türü olarak son yıllarda dış göçlerin en önemli nedenlerinden biri olarak görülen ve insanların iradesi dışında gerçekleşen, daha çok itici sebepler doğrultusunda ifade edilen “zorunlu göç” kavramı üzerinde durulacaktır. Son olarak ise, bireysel göç çerçevesinde değerlendirilen etkisi bakımından daha az sonuçlar doğuran “gönüllü göç” tanımlanacaktır. Bu kapsamda kişinin iradesi ön planda olmakla beraber çekici faktörlerin daha etkili olduğu ifade edilmektedir.

2.1.3.1.İç göçler

İç göç, ülke içindeki nüfus hareketliği olarak tanımlanmaktadır. Genel bir tanım ile iç göç, “bir ülkenin kendi sınırları içerisinde belirli bir bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirilen göç hareketidir” (Sağlam, 2006: 34). Başka bir tanımda ise iç göç, “bir ülke sınırları içerisinde, bireyin, bir yıldan az olmamak kaydıyla, yaşadığı ortamı değiştirmesi” (Bülbül ve Köse, 2010: 77) olarak ifade edilmektedir. Benzer bir tanımda ise, belirli bir zaman aralığı içerisinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi istek ve arzularıyla yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanı dışına taşıyanların miktarı olarak tanımlanmaktadır (Şen, 2014: 233). İç göç ile ilgili tanımlarda genel olarak iki temel unsurun ön planda tutulduğu görülmüştür; bunlar, süreç açısından “zaman”, yer değişimi bakımından “mekân” dır. Bu iki kavramın modern sanayi topluma geçişle birlikte daha belirgin hale geldiği ifade edilir ve modern sanayi toplumunun sonucu olarak görülebilen iç göç ise bu iki kavramla sıkı sıkıya ilişkidir.

İç göçler de tıpkı dış göçler gibi ekonomik, sosyal, siyasal ve doğa gibi nedenleri içinde barındırmaktadır. Sonuçları açısından ise daha çok bölgeler arası nüfus dengesizliğini, kentleşme ile ilgili konuları, istihdam ve toplumsal etkileşim problemlerini doğurduğu söylenebilir. Kavrama Türkiye açısından bakıldığında Cumhuriyet ilanından sonraki dönemden itibaren iç göç hareketliliğinden söz etmek mümkündür. Özellikle 1950’li yıllarla birlikte modern anlamda göç dönemine girmiş ve ülkenin yerleşim yapısı ve nüfus hareketleri (kent-kır) bu dönemden sonra değişmeye başlamıştır (Şen, 2014: 232).

2.1.3.2.Dış göçler

Çeşitli nedenlerden dolayı bir ülkeden başka bir ülkeye göç hareketi dış göç olarak tanımlanmaktadır. İç göçe göre nispeten daha uzun mesafeli olan dış göçler, ülkelerin büyüklüğüne, refah seviyelerine ve ekonomik kalkınmışlık düzeyine göre çeşitlik göstermektedir. Kısa bir tanım olarak dış göç, “uzun mesafeli ve ülkeler arası olan coğrafya değişimi” (Görgün, 2017: 1320) olarak ifade edilmektedir. Dış göçle ilgili diğer bir tanımda ise siyasi sınır geçişi vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, dış göç uluslararası göç olarak da adlandırılarak ülkelerin siyasi sınırlarının geçilmesi olarak tanımlanmaktadır (Sezer ve Şanlı, 2017: 17).

Göç çalışmalarında sıklıkla karşılaşılan itme ve çekme yaklaşımı doğrultusunda dış göç daha kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda dış göç;

Belirli bir süre ya da devamlı olarak kalmak üzere çalışmak veya yerleşmek amacı ile ülke sınırlarını aşarak başka ülkelere yapılan nüfus hareketidir. Dış göçün ortaya çıkmasında geline ülkedeki olumsuz itici faktörlerin etkisi büyüktür. Bu itici faktörlerin başında da ekonomik refah seviyesindeki düşüklük ve istihdam imkânlarının azlığı gelmektedir. Bu nedenle, dış göçler genellikle yurtdışına işçi akımı, işçi göçü veya beyin göçü olarak tanımlanmaktadır. Ancak, siyasi nedenler, doğal afetler, savaş ve benzeri saiklerle de yoğun dış göçler yaşanmaktadır (Ankara Kalkınma Ajansı, 2014: 11).

Dış göçler, değişen dünya yapısı ile beraber günümüzde daha çok uluslararası göç olarak anılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, tarihsel olarak göç alan ve veren bir coğrafya olmasına karşın genel kanaat uluslararası göçün 1960’ların başında başladığı yönündedir (Sirkeci ve Erdoğan, 2012: 298). Türkiye bu tarihten itibaren uluslararası göç kapsamında hem göç veren hem de göç alan ülke konumundadır.

Özellikle 2000’li yılların başından itibaren değişen göç örüntüleri, kitlesel göçlerde önemli rol oynamaktadır. Devam eden süreçte Arap Baharı ve Suriye’de yaşanan olaylar büyük kitlesel göç hareketlerini doğurmuştur. Bu süreç her ne kadar dış göç kapsamında değerlendirilse de, özellikle Suriye’den Türkiye ve Batı’ya olan göç hareketi daha çok “zorunlu göç” tanımı içerisinde değerlendirilmektedir.

2.1.3.3.Zorunlu göçler

Zorunlu göç, “devlet ya da eşdeğeri olan bir sosyal kurumun yarattığı itme etkisiyle ortaya çıkan göçlerdir” (Özcan, 2016: 194). Aynı zamanda, “siyasal baskılar, savaşlar ve doğal afetler gibi etkenler sebebiyle kişiyi göç etmeye zorlayan ve isteği dışında gerçekleşen göç hareketleri de zorunlu göç olarak ifade edilmektedir” (Akt. Akıncı vd., 2015: 62). Castles, (2003: 14) zorunlu göçün en bariz nedeni olarak Soğuk Savaş’ı görmektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında zorunlu göç hareketliliğinin ciddi şekilde arttığını ifade etmektedir.

Zorunlu göçün en temel argümanı, bireylerin ve kitlelerin göç etmeye itilmeleridir. Bu bağlamda Türkiye’nin 2011 yılından itibaren maruz kaldığı Suriye göçü bu kapsamda değerlendirilmektedir. Zorunlu göç çerçevesinde ve istem dışı/gönülsüz olarak yaşanan bu süreç uluslararası hukukta mültecî⁶ ve göçmen kavramlarıyla benzer nitelik taşımaktadır (Ziya, 2012: 232). Zorunlu göçü diğer göç türlerinden ayıran en önemli neden kişilerin göçe itilme durumlarının yaşanması olmaktadır. Bu durum gönüllü göç kavramını zorunlu göçten ayıran en temel farktır.

2.1.3.4.Gönüllü göçler

Gönüllü göç, “göçmenlerin iradesinin belirleyici etken olduğu göç tipidir” (Özcan, 2016: 194). Gönüllü göçler, “insanların meraklarını gidermek, maddi durumlarını düzeltmek ve yeni kuşağın geleceğini garanti altına almak” (Ağır ve Sezik, 2015: 98) gibi amaçlar doğrultusunda yapılabilmektedir. Bu göç türü, sürece yayılan ve sürdürülebilirliği olan bir tür iradi göç (Ekici ve Tuncel, 2015: 14) olarak da ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda gönüllü göçlerde, bireylerin kendi istekleri ön plana çıkmaktadır. Genellikle ekonomik sebepler, eğitim, sosyal yaşam vb. durumlar bu göç türünde önemli etken faktörlerdir. Bu anlamda iradeyi göç süreci olarak da adlandırmak olanaklıdır.

2.1.4. Neden-Sonuç İlişkisi Bağlamında Göç

Günümüz çağdaş toplumlarında meydana gelen her bir toplumsal olay ve olgu içinde çok katmanlı ve kırıklı yapıları barındırdığı ifade edilir (Çağlayan, 2006: 67). Bu nedenle içinde yaşadığımız yüzyılda ortaya çıkan göç hareketleri bu bağlamın dışında tutulamaz.

⁶ Mültecî (Refugee) kısaca; “başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişidir” (Tunç, 2015: 32).

Çağdaş toplumların sorun olarak gördüğü ve baş etmek zorunda kaldıklarını düşündüğü göç sürecini etkileyen birçok faktörün varlığı bilinmektedir. Bu faktörlerin başında, göç türlerinin de tanımlanmasında yer alan, sosyo-ekonomik sorunlar, doğal afet, kıtlık ve savaş gibi insan hayatını etkileyen konular ön plana çıkmaktadır. Kane'e göre (1995: 16) göç hareketleri, politik ve sosyal karışıklıklar, ekonomik motivasyonlar, savaşlar, doğal afetler, hükümet teşvikleri, güçlerin bir birleşimi veya savaşan bir diktatörün bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kane, göçe neden olan etmenlerin, farklı alanlarda yaşanan olayların sonucu olarak ortaya çıktığını vurgulamış, bu anlamda yaptığı sınıflandırma birçok kategoriye başlık olabilme özelliği taşımıştır. Aşağıda da yer alan, göçe neden olan ana başlıklar bu anlamda benzerlik göstermektedir.

Uluslararası göç literatüründe sıklıkla karşılaşılan göç nedenleri dört ana başlıkta değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki, ülkelerin farklı demografik özelliklere sahip olma durumu, ikincisi, kapitalizmin devresel krizleri, üçüncüsü bölgeler arası gelir farklılıkları ve son olarak dördüncüsü küresel anlamda yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomik yapılarıdır (Güllüpnar, 2012: 56). Orta Doğu'da yaşanan iç savaşlar beşinci başlık altında değerlendirilebilmektedir.

Bireylerin ve/veya toplulukların bir ülkeden diğerine veya bir bölgeden başka bir bölgeye göçme sebepleri sayısız denecek kadar çok nedene dayanmakta ve karmaşık bir içeriğe sahip olmaktadır. Ancak bu durum basit bir şekilde dört başlık altında toplanabilmektedir. Bunlar doğal nedenler, sosyal nedenler, siyasal nedenler ve ekonomik nedenlerdir. Bunların dışında spesifik olarak, ülkelerin sanayileşme durumları, kuraklık sel gibi felaketler, iç savaş ve mezhepsel çatışmalar ve inançların yaşanamaması durumları da göçlerin nedenleri arasında yer almaktadır. Tüm bu faktörlerin yanı sıra, göçün en önemli nedenleri arasında tarihsel sürecin her aşamasında ekonomik faaliyetler ön plana çıkmıştır (Karpas, 2010: 76; Sağlam, 2006: 36). Ancak son yıllarda ortaya çıkan güvenlik kaygıları göçleri ciddi bir biçimde etkilemiş ve uluslararası anlamda kitlesel göç hareketlerini artırmıştır. Bu duruma örnek olarak, Arap Baharının Suriye ayağı gösterilebilir. Suriye'deki olaylar diğer ülkelere farklı bir seyir izlemiş ve Suriye'de sınırları zorlayan şiddet sarmalı yaşanmış ve milyonlarca insan ülke dışına göç etmek zorunda kalmıştır (Ekici ve Tuncel, 2015: 10). Sadece iç olayların bir sonucu olarak görülemeyecek kadar farklı etmenleri ve yapıları barındıran Suriye göçü spesifik olarak birçok değişkene bağlı olan ve karmaşık bir yapı barındıran bir göç şeklini temsil

etmektedir. Nedenleri kadar sonuçları da söz konusu değişkenliği ve karmaşıklığı içinde barındırdığından hem Türkiye adına hem de dünyanın önemli ülkeleri adına karışık ve zor süreçleri doğurmuş, siyaset ve ekonomin yanı sıra, toplumsal ve kültürel konuları da karmaşık bir hale getirmiş görünmektedir. Sonuçların etkisinin ilerleyen zamanlarda daha çok hissedileceği ileri sürülebilen Suriye göçü, sadece göç süreci ve sonuçlarına odaklanılmadan, göçmeni de kapsayan bir toplumsallık içerisinde değerlendirildiğinde, göç ve göçmenin toplumsal anlamı anlaşılır olabilme özelliği taşıyacağı düşünülmektedir. Nitekim insanların bir yerden başka bir yere göçme nedenlerinin çok sayıda değişkene bağlı olması karmaşık bir durumu söz konusu eder. Bu nedenle göçler doğurduğu sonuçlar açısından iki yönlü olarak değerlendirilir. Bunlar hem göç edilen ülke veya bölge, hem de terk edilen ülke veya bölge adına bir birinden farklı kazanımları ve kaybedişleri gündeme getirir. Göç edilen bölge adına göçün etkilerinden bahsetmek daha doğru bir yaklaşımdır; terk edilen yer adına ise farklı sonuçlar doğurması, göçün çift yönlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ülkeler bazında düşünüldüğünde bir ülkenin veya bölgenin durumu bireyleri göçmeye itiyor ise o bölge veya ülkenin ciddi sorunlar ile mücadele ettiği görülür. Böylece zor olan durum yaşanan göç süreçlerinde daha zor hale gelebilir veya göçe neden olan unsurlar göç sürecini ve sonrasındaki gelişmeleri büyük ölçüde etkileyebilir (Ekici ve Tuncel, 2015: 13). Bu nedenle göç; terk edilen ülke ve bölge adına bir sonuç doğururken, yeniden yaşam sürmenin tercih edildiği ülke ve bölge adına bir etki doğurmaktadır. Göç insanların kendi isteği veya zorla tercih etmek zorunda kaldığı bir süreç ise bu eylem gerçekçi ve akılcı bir düşüncenin sonucu olarak görülmelidir.

Rasyonel bir davranış şekli olan göç, sosyal, ekonomik ve politik gibi çok yönlü sonuçlarla değerlendirildiğinde gerek terk edilen bölge veya ülkede gerekse de göç edilen bölge veya ülkede ciddi nüfus hareketliliklerini meydana getir ve nüfus içerisinde kadın erkek oranlarında değişimler somut bir şekilde gözlemlenebilir. Ayrıca işsizlik oranlarında, istihdam politikalarında ve sosyal politikalarda yeniden yapılandırmayı doğurabilir. Ülkeler arası ekonomik ve kültürel ilişkileri artırır, bununla birlikte kültürel alanlar ve dini boyutlarda olumsuzluklar gün yüzüne çıkabilir. Daha özel olarak ise göçler, göç edilen ülkelerdeki kent ve kent yönetimlerini daha fazla etkilediği düşünülür; çünkü göç ile beraber gelenler öncelikle kent merkezi ve etraflarına yerleştikten, kentin ve bölgenin altyapısı belirli bir nüfusa göre düzenlenmiş olmasından yapılarının bozulmakta, kısa, orta ve uzun vadede yerel idarelerde önemli yük ve sorumluluklar oluşturduğu ifade edilir (Demirhan ve Aslan, 2015: 24). İlerleyen süreçte bölgeselden ulusal çapa yayılma ile genel hükümet politikalarının değişimi, yeniden planlamalar ve sosyo-ekonomik düzeylerde

farklılıklar ise belirginlik kazanır; bununla birlikte göçmenlik bir realite olmaktan çok bir sorun olarak toplumda algılanmaya yol açmaktadır.

Küreselleşmeyle beraber değişen göç örüntüleri iki aşamalı olarak (terk edilen ve yeniden yerleşilen bölge) etkisini derinleştirmekte, dünyanın kültürel, sosyal ve etnik yapısını ciddi bir biçimde değiştirmekte olduğu ifade edilmektedir (Karpas, 2010: 10). Bu bağlamda göçler, kültür değişimlerinin önemli nedenleri arasında görülmektedir. Bu durum göçlerin toplumlar üzerinde değiştirici nitelikte etki yaratan yapısını ortaya koymaktadır. Mikro boyutta ise göçler, hem göç edilen bölgedeki bireyleri hem de göçmen kişinin bireysel dünya tahayyüllerini farklılaştırır. Göç, özellikle göçmen kişinin her alanda bilinçlenmesine yol açan bir faaliyet olarak görülebilir. Diğer yandan göçmenler yeni yerleştikleri kasaba, şehir ve ülkedeki mevcut olan yaşam kültürüne yabancı olmaları onları o bölgenin sosyal yapılarının en alt bölümlerinde yer almalarına yol açar ve göçmenler yabancı denilebilecek bir ortamda her bakımdan yerli halka göre marjinal konuma düşebilmektedirler (Karpas, 2010: 82). Bu nedenle göçmenler her daim göç edilen bölgede farklı olanlar olarak görülür, daha önce karşılaşmamış kültürün, inancın ve etnik yapının hissettirdiği marjinallik, göçmenlerin en çok karşılaştığı durumların başında gelmektedir. Bizden olamayanların farklı olarak görüldüğü bir anlayış çerçevesinde farklılığın öteki olarak tanımladığı göçmenler farklı bireyler olarak görülür ve öteki konumun zorluğunu göç ettikleri toplumlarda yaşarlar. Göç bir hareket olarak görüldüğünde tek yönlüymüş gibi algılanır. Ancak göçün nedenleri, sonuçları ve etkileri göz önüne alındığında, karmaşık ve çok yönlü bir insan hareketliliği olduğu gözlemlenebilir. Göç sosyolojik bir perspektiften olgu olarak değerlendirildiğinde temelinde yatan nedenler ve sonuçlar itibarıyla, sosyo-kültürel değişim aracı olarak bakmak son derece doğru bir yaklaşım olacaktır (Akıncı vd., 2015: 67). Söz konusu bu değişimin barometresi ise hareketliliğe katılan insanlar olmaktadır. Bu insanlar bir ölçüm aracı olduğu kadar, ölçmedeki temel konunun da belirleyicisidirler. Her ne kadar dünya hızlı bir şekilde değişip dönüşse de, insanlar bu değişimin ve dönüşümün bir parçası olsa da; içinde yaşadığı, anlamlandırdığı ve sahiplendiği dünyanın değişmesini istemeyebilir. Çok somut bir eylem olan göç, değişen ve dönüşen, modern olarak adlandırılan çağın bir gerçekliği olmaktadır. Son yüzyıl içerisinde gerçekleşen göçler bu modern dünyanın sonucu olarak görülebilir. Yarattığı politik yapılar, yeniden inşa edilen sistemler, insan hayatını kolaylaştıran teknolojik ve iletişimsel gelişmeler göç örüntülerinde değiştirmiştir. Modern zamanların göç ve göçmene bakışının altında yatan

tedirginlikte buradan geldiğinden göç ve göçmenlik modern zamanların insan hayatına yaptığı etkilerin sonuçlarından biri olarak görülebilmelidir.

Göç hareketliliği tek başına ve kavramsal olarak ele alındığında ne olumlu ne de olumsuz bir şeydir. Göç, modern ekonomilere, ulaşım sistemlerine ve iletişimin sonuçlarına birer yanıttır ve politik baskılar ile bireysel dürtülere gösterilen bir tepkiye de karşılık geldiği ifade edilmektedir (Kane, 1995: 17). Göç, ister sonuç olarak isterse, neden olarak nitelendirilsin veya hangi amaçla yapılsa yapılsın, herhangi bir şekilde bağlı olduğu toplumda sosyal, ekonomik ve politik etkiler bırakan (Yılmaz, 2014: 1692) insan eylemleri arasında gösterilir. Göçlerin anlamsal olarak ifade edilmesinde, içinde bulunun yüzyılın gelişimlerinin argümanlarıyla gelişen göç teorilerince olmaktadır. Bu anlamda göç teorileri göçlerin hem nedenlerini hem de sonuç ve etkilerini ortaya koyma girişimi olarak kabul edilebilir.

Göçlere yönelik teoriler göçlerin nedenlerini, sonuçlarını ve etkilerini ifade etmek yönünde gelişim göstermişlerdir. Bu teoriler göçlerin tarihsel süreçteki gelişimine paralel olarak yaşanan bireysel ve kitlesel göç hareketlerini içinde bulunan yüzyılın gereklilikleriyle açıkladıkları görülür. Dünyanın gelişimine paralel olarak göçe yönelik teorilerde yeniden yorumlanışlar gözlemlenmiştir. Bu nedenle göç teorileri hem göçleri anlamaya hem de göçlerin zaman içerisinde nasıl ve ne şekilde değiştiğini ortaya koymak adına önemli tartışmalar yaratmış görünmektedir.

2.1.5. Göç Teorileri

Göçe ilişkin teorilerin temelinde genel olarak göçün nedenini anlamak yatmaktadır. Özellikle 1970'lere kadar göçe ilişkin teorilerin ana eksen, neo-klasik olarak adlandırılan ve bireysel göç kararlarını, göçe iten ve çeken nedenler açısından açıklayan teoriler oluşturmuştur. Söz konusu teoriler indirgemeci ekonomik bir mantık içerisinde gelişim göstermiş ve sosyal yapılardan çok bireysel kararların etkinliğini incelemeyi hedeflemiş görünmektedirler (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 20). 1970'lerden sonra değişen toplumsal yapılar ve devam eden süreçte özellikle 90'lı yıllardan itibaren hız kazanan küreselleşme göç teorilerine de farklı boyutlar kazandırmıştır.

1970'li yıllarda ön plana çıkan göç teorilerinin birçoğunun Marksist politik ekonomiyi temel aldığı görülmüştür. Bu teorilerin ana tartışma konuları dünya düzeyinde eşitsiz olarak dağılan ekonomik ve politik güçlerin sermaye adına ucuz emek hareketliliklerini

ifade etmek yönünde olduğu ifade edilmektedir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 21). Dünyada gerçekleşen uluslararası göç pratiklerinin nedenlerini ve sonuçlarını açıklayan birçok teori, Marksist düşünceye yakın olarak daha çok iktisat, sosyoloji ve antropoloji gibi farklı disiplinlerin ürettiği teoriler olmuştur (Kaya, 2014: 18). Bu nedenle göçe yönelik geliştirilen teorilerde farklı disiplinlerin farklı ifade ediş biçimleri belirginlik kazanmaktadır. Göç çalışmalarında temel olarak görülen teoriler neo klasik ve itme-çekme yaklaşımı göç ve kalkınma geçişleri tarihsel-yapısal ve politik ekonomi modelleri sistem ve ağların rolü ve son yıllardaki göç çalışmalarında dayanak noktası olan “ulus ötesi” yaklaşımlar (King, 2012: 3), göç süreçlerini ifade etmede sıklıkla kullanılan yaklaşımlar olmaktadır.

2.1.5.1. Neo-klasik itici ve çekici faktörler yaklaşımı

19. yüzyıl teorik modeli olan yaklaşımda genel olarak uluslararası göçün yoksul ülkelere görece zengin ülkelere doğru gerçekleştiği varsayımında hareket ettiği görülür. “Bu teori, terk edilen ülkenin, göçmenlerin ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel alanlardaki istek ve arzularına cevap vermekte yetersiz olduğunu, buna karşın, göç edilen ülkenin ise, bu alanlarda çekici bir niteliği sahip olduğunu işaret eder” (Kaya, 2014: 13). Bu paradigmaya göre, uluslararası göçün ardında yatan temel neden terk edilen ülkenin iticiliği ve göç edilen ülkenin çekiciliğinden kaynaklanan yapısal nedenlerdir.

İtme ve çekme teorisi ilk olarak 1966 yılında “Bir Göç Teorisi”(A Theory of Migration)adıyla yayınlanan makalede *Everett Lee* tarafından formüle edilerek kuramsallaştırılmıştır. Lee geliştirdiği kuramda, göçmenden daha çok göç olgusuna odaklanmış, fakat göçmenin göz ardı edilmemesi gerekliliğinin altını çizmiştir (Çağlayan, 2006: 72). Lee yapmış olduğu çalışmada göç etmeyi ve göç sürecini dört başlık altında toplayarak ifade etmiştir; Lee’nin göçe yönelik faktör kategorileri, çıkış yerine ilişkin faktörler, varış yerine ilişkin faktörler, araya giren engeller ve bireysel faktörler (Lee, 1966: 49) şeklinde olmaktadır.

İtme-çekme teorisinin temel bileşenlerini yukarıdaki şekilde açıklayan Lee’ye göre göçe etki eden faktörler pozitif, negatif ve nötr olmak üzere üç kategoride toplanabilmektedir (Özcan, 2016: 192). Kişileri çıkış noktalarında tutmayı sağlayan faktörler pozitif (+), kişileri göç etmeye yönlendiren yani iten faktör negatif (-) ve kişilerin göç etme kararı üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisi olmayan faktörler ise nötr (0) olarak ele alınmıştır.

Söz konusu durumlar varış noktaları içinde geçerli sayılmıştır. Bu faktörlerin bazıları farklı bireyleri aynı yönde etkilerken, bazıları da farklı bireyleri farklı yönde etkilemektedirler (Özcan, 2016: 192). Bundan dolayı iyi bir göç süreci ve ortamı herkes için çekici iken, tersi durum yani kötü bir göç süreci ve ortamı nerdeyse herkes için itici olabilmektedir. Ancak her göç süreci göçmen için negatif ve pozitif faktörlerin farklı bir biçimde tanımlanacağını da göstermektedir. Bir başka ifade ile bir yapı olarak sosyal alan içerisinde itmeye neden olan olumsuz faktörler ve çekmeye neden olan olumlu faktörler, hayli çok ve birbirinden farklıdır (Çağlayan, 2006: 73). Bireyler veya kitleler bu farklılıklar içerisinde farklı faktörlerin etkileriyle göç etmeye karar verirler. Göç edilecek bölgenin özellikleri zorunluluktan seçilmediği sürece daha çok çekici faktörlerce belirlenmektedir. Genel olarak terk edilen bölgeler birey ve kitleleri göçe iten olumsuz faktörleri taşımaktadır. Bu teoride yer alan göçler genel olarak kişilerin karar alma süreçlerinin ifade edilmesi olarak görülebilir.

2.1.5.2. Modernleşme temelli yaklaşımlar

Amerikalı kültürel coğrafya uzmanı Wilbur Zelinsky'nin 1971 yılındayayınlanan Hareketliliğin Dönüşümü Teorisi (Hypothesis of The Mobility Transition) ile ileri sürdüğü düşünce şekli ile insan hareketlilikleri, modernleşme süreçlerinin ve yapısal dönüşümlerin bir fonksiyonu olarak açıklanmaktadır (Kaya, 2014: 19). Bu teoriye göre uluslararası göçü etkileyen etmenler bireysel ve rasyonel karar alma mekanizmaları değil, yapısal faktörlerdir. Modernleşme süreci ile hem iç göçler, hem de uluslararası göçler farklılık gösterebileceğinden genel anlamda insan hareketliliğinin artacağı ifade edilmeye çalışılmıştır.

Bu yaklaşıma göre uluslararası göçü belirleyen temel faktörler şu şekilde özetlenmektedir: Geleneksel toplumlarda evlilik, tarımsal üretim ve ticarete bağlı göç biçimleri yaşanabilme olasılığı, erken geçiş toplumlarda kitlesel nitelikli kırdan kente göç, yerleşme veya sömürgecilik amaçlı uluslararası göç pratikleri ile daha gelişmiş olan geç geçiş toplumlarda kırdan kente göç süreçlerinde azalmanın yaşanmasıyla günlük döngüsel göçte artış yaşanabilir, gelişmiş olan toplumlarda kırdan kente göç yerini kent içi göçe bırakırken, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere nitelikli olmayan insan göçü aynı anda yaşanmakla beraber ekonomik ve haz amaçlı döngüsel iç göç türlerinde belirli oranlarda artış görülebilir, sanayileşmesini tamamlamış çok gelişmiş ülkelerde ise, etkin iletişim ve ulaşımın insan hareketliliğinde azalmaya yol açtığı ifade edilmektedir (Kaya, 2014: 19-20).

Tüm bunlar özellikle çok gelişmiş ülkelerin göçe olan tavrını sertleştirmiş ve yasal anlamda göçü engellemeye yönelik birtakım önlemlerin alınmasına yol açmıştır. Batı Avrupa ülkelerinin göçe ve göçmene olan yaklaşımı ve tavırları bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Modernleşmenin batıdan başladığı düşünüldüğünde batının görece doğruya göre daha yaşanılabilir olduğu algısı, göçlerin doğudan batıya, güneyden kuzeye doğru şekillenmesini sağlamaktadır. Modernleşmenin batı ülkelerine getirdiği sonuçlardan biri olarak görülen yaşam standartlarının yüksekliği, bu ülkelerin daha sık bir şekilde göçle karşı karşıya kalmalarını da sağlamıştır. Bu durum onlarda göçmenlere karşı sert tutumlar ve anlam kalıpları içinde değerlendirmeyi doğurmuştur. Modernleşme temelli teorilerin öne sürdüğü yapısal etkenler göç etmede tercihinin belirlenmesinde önemli olmaktadır. Modernleşme göçü etkilerken, göçmeni de yeniden yapılandırmayı ve anlamlandırmayı da etkilemiş görünmektedir.

2.1.5.3. Göç sistemleri teorisi: merkez-çevre ilişkisi yaklaşımı

Bu teori, “Immanuel Wallerstein’in 1974 yılında yazdığı Dünya Sistemleri teorisi ve özellikle 1960’lı yıllardan itibaren yaygınlık kazanan bir diğer yaklaşım olan Marksist kalkınma anlayışının bir ürünü olarak görülür” (Kaya, 2014: 20). Ayrıca bu görüş, 1971’de Galtung, 1973’de Castle ve Kosack, yine 1973’de Nikolinakos gibi uzmanların yazılarında da savunulmuş görünmektedir (Akt. Ilgar ve Coşgun Ilgar, 2015: 162). Bu teoriye göre, iş gücünü sermaye harekete geçirir ve onu sömürür. Göç sistem teorisi ve kalkınma paradigması, uluslararası göçü, kapitalist yayılmacılığın bir türevi olarak açıklamak eğilimindedir ve buna göre görece kalkınmış veya az kalkınmış bölgelerden kapitalist merkezlere doğru göçün yaşanması kaçınılmaz olmuştur (Kaya, 2014: 20). Sermayenin yarattığı iş gücü hareketliliği göçlerin yaşanmasının temel nedeni olarak görülebilir. Bu teoriye göre az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere doğru olan göç hareketliliği daha çok ekonomik sebeplerce olmakta, göçmenler ise işçi olarak görülmektedir.

Bu kuram “merkez-çevre” ilişkileri ya da “gelişmiş-az gelişmiş” ülkeler arası istismara dayanan ilişkileri vurgulayan alternatif bir yaklaşım (Ilgar ve Coşgun Ilgar, 2015: 162) olarak görülmektedir. Bu yaklaşıma göre ayrıca göç, modernleşmeyi ve gelişmeyi sağlayan bir mekanizma olmaktan ziyade, göçmen işçi gönderen ülkedeki işgücü kaynaklarının gelişmiş ülkeler yararına kullanılmasına yaramakta ve gelişmekte olan ülkelerin sosyo-

ekonomik gelişmelerini olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Akt. Ilgar ve Coşgun Ilgar, 2015: 162-163). Bu çerçevede net bir vurgu yapmak gerekirse, merkez çevre kuramının modern dünyadaki temel işleyişi, kapitalizm ve ulus-devlet temelli olmaktadır (Çağlayan, 2006: 79). Merkez çevre yaklaşımı iki kutuplu olarak ifade edilen dünya yapısının devamlılığını ortaya koymaktadır. Bu teori, kalkınmış ülkelerin az kalkınmış veya kalkınmakta olan ülkelerdeki insanları potansiyel ucuz iş gücü olarak görmelerinden kaynaklı olarak gelişim göstermiştir.

2.1.5.4. Network (ilişkiler ağı) yaklaşımı

Network (ilişkiler ağı) yaklaşımı diğer yaklaşımlardan yapısal olarak farklılık gösterir. Göçe dair diğer teorik yaklaşımlar genel olarak kişilerin ve kitlelerin göç etmeye etki eden nedenleri, nitel ve nicel görünümeler üzerinden açıklamaya çalışmış ve daha çok göç sürecine odaklanarak göçmenleri göz ardı etmiş görünmektedir. Network (ilişkiler ağı) dışında yer alan diğer göç teorilerinin temel tartışma konusunun bu bağlamda, daha çok ekonomi temelli olduğu görülmüştür. Bu nedenle söz konusu teoriler tarihsel bakıştan uzak olarak gelişim göstermiş ve daha çok içinde yaşanan dönemlerin reaksiyonlarını ön plana çıkartır nitelikte olmuştur. Oysaki çağımızda şahit olduğumuz göçle sosyal zemin bağlamında düşünüldüğünde, hiçbir şekilde tarihsel bakış açısından kopmayacak ve gerçekleşen herhangi bir göçün zaman mekân ilişkisi göz ardı edilemeyecek kadar önemli (Çağlayan, 2006: 84-85) olduğu ifade edildiğinden, günümüz şartlarında meydana gelen göçler tarihsel bağlamdan kopuk olarak değerlendirilmemeli, tarihsellik içersinde gelişen dünyanın bir yansıması olarak görülmelidir.

Değişen dünya yapısı toplumsal mekanizmaların açıklanmasında da yeni yaklaşımları doğurduğundan göç çalışmalarında yer alan teorik yaklaşımlar bu değişimden etkilenecek yeniden ifade edilmeye çalışılmıştır. Göçe yönelik teorilerin doğasında yer alan interdisiplinlilik değişen yapı içerisinde belirginlik kazanmış görünmektedir. Bu anlamda interdisiplinliliğin sağladığı geniş ve farklı yorumlamalardan birini de network ilişkiler ağı teorisinde görebilmekteyiz. Bu teori olayların sadece nedensellik ilişkisi ile değil, aynı zamanda göçmenler arasındaki iletişim açısından da değerlendirilmeyi ön plana çıkarma eğiliminde olduğundan (Bayraktar, 2013: 118) teori hem göç sürecinin nedenselliği ile etkilerine ilişkin hem de göçmeni anlamaya yönelik geniş alan sunmakta bu yönüyle de diğer göç teorilerinden yapısal olarak farklılık göstermektedir.

İlişkiler ağı teorisinin temellerini “1918’de Thomas ve Znaniecki’nin Avrupa ve Amerika’da Polonyalı Köylü (The Polish Peasant in Europe and America) adlı çalışmasında, Manuel Castells’in Ağ Toplumu yapıtında ayrıca 2005 yılında yayınlanan Gustavo Cardoso’nun Ağ Toplumu (The Network Society) çalışması oluşturmuştur” (Kaya, 2014: 20). İlişkiler ağı kuramı, göçmenlerin göç ettikleri ülkede kurdukları, aynı zamanda göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağların varlığı ve bu ağların, süregiden karşılıklı göçler üzerine olan etkisi üzerine durmaktadır (Çağlayan, 2006: 85). Bu nedenle bu teori ikili bir yapı içerisinde genel olarak göç sürecine ve göçmene odaklanmakta, göçmenin diğer göçleri nasıl ve ne şekilde etkileyebileceğini ifade etmeye çalışmaktadır.

Yine bu yaklaşıma göre göçü belirleyen temel etkenlerin çevresel olduğu söylenir. Ekonomik koşullar, iktidar politikaları, toplumsal değerler ve ulaşım imkânları gibi unsurlar göç deneyiminin oluşmasında öncelikli rol oynarlar ve göçmenler, toplumsal ağlar içinde hareket ederler. Buradan hareketle oluşan tarihsel göçmen ağları yeni göçmenleri kendisinden önce göç eden akraba veya arkadaşlarının izlerini takip etmeye itmesiyle yani sosyal sermayenin olanaklarının insan hareketliliğini tetiklediği düşüncesi ön plandadır (Kaya, 2014: 20-21). Bu ağlar, aynı zamanda yer değiştirmeden kaynaklanan maliyet risklerini azalttığı için uluslararası göç olasılığını da artırdığı ifade edilir (Bayraktar, 2013: 119)

Yukarıda da belirtildiği üzere ilişkiler ağı kuramı, göçmen üzerinden göçü anlamaya çalışarak diğer kuram ve modellerden bir farklılık ortaya koymaktadır. Bu farklılığın en önemli nedeni, göçmeni yani bireyi ön plana çıkarmasıdır. Bu yaklaşım, sadece yapısal etkileri göç nedeni olarak değerlendirmekle kalmayıp, bireysel etkileri de göç nedeni olarak görmektedir. Bu yönü ile kuram, bir yandan geniş bir bakış açısı geliştirmeyi olanaklı kılar iken, diğer yandan da çok faktörlü bir yönelmeye imkân vermeyi de olanaklı hale getirmiştir (Çağlayan, 2006: 88) . Bu açıdan teori, içinde bulunan zamanı ağ ve bilgi toplumu olarak değerlendirmiş, göçü ve göçmeni bu şekilde yeniden yorumlayarak insan ağları ve insanların kullandıkları teknolojik iletişim araçlarının özellikleri üzerinden teorik bir bakış geliştirmiştir. Bununla birlikte bu yaklaşım, uluslararası göçlerin artmasını ve ülkeler arası göç geçişlerini kolaylaştırmış görünmektedir.

2.1.5.5. Ulusaşırı alan yaklaşımı

Ulusal sınırların arasında ve ötesinde çok taraflı olarak ailevi, ekonomik, siyasal, kültürel ve dinsel toplumsal hareketliliklerin gözlenebildiğini ifade eden bu teori, fikirlerin, sembollerin, düşüncelerin, ideolojilerin, toplumsal ve siyasal olayların, kültürün ve sanatın göç alan ülke ile göç veren ülke arasında karşılıklı hareketinden söz etmektedir (Kaya, 2014: 21). Söz konusu teori, diğer teorilerin kültürel-dinsel-etnik gibi kimlikleri göz ardı ettiğini iddia ederek daha çok göçmen üzerinden göçü tanımlamayı hedeflemektedir. Yine bu yaklaşıma göre göç hareketleri ve göçmenler keskin bir dönüşüm içerisinde olmaktadır.

Ulusaşırılık kavramı genel olarak göç veren ülke ile göç alan ülke arasındaki ilişkiyi vurgulayarak, daha çok ulusaşırı pratiklerin oluşumunda göç alan ve göç veren ülkelerdeki kültürel bağlarının gelişimi üzerine durmuştur (Şimşek, 2016: 20-23). Göçle birlikte gelişen kültürel bağlar aslında modernite ile gelişen ulaşım araçlarıyla iletişim araçlarındaki gelişmelerce olmaktadır. O halde modernizm, hem ulaşımı ve iletişim araçlarını geliştirip dönüştürmüş, hem de göç ve göçmeni değiştirmiştir. Bunlar arasında kurulan ilişki ulusaşırı alan yaklaşımının temel inceleme konuları olmuştur.

Bu teoriye göre; göçmen sadece yer değiştiren bir kişi olarak görülmemekte göçmenler toplumsal ve kültürel değişimlerin birer parçası olarak ele alınmaktadır. Ancak söz konusu değişimler salt göçmen pratikleriyle olmamaktadır. Özellikle de iletişim teknolojilerinin gelişimi, göçmenin fiziki olarak terk ettiği bölgedeki kültürünü ve kimliğini yaşatmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle artık göçmen; ana vatanını tamamıyla geride bırakıp yeni bir coğrafyaya yerleşen biri değildir. Yeni nesil iletişim ve daha kolay olarak kullanılabilen ulaşım araçlarının sağladığı imkânlar göçmenleri aynı anda adeta nehrin her iki yakasında yani hem anavatanlarında, hem de yerleşilen yeni vatanda gerçek ve sembolik olarak yaşayabilme imkânlarına sahip olmasına fırsat vermiş gözükmektedir (Kaya, 2014: 21-22).

Ulusaşırılık yaklaşımı, yukarıdaki açıklamalar ışığında göçmenin kültürel kimliğini ön plana çıkartarak, süreklilik ve kalıcılışmayla birlikte aynı zamanda göçmenlerin kişilik özelliklerini göz ardı etmemektedir; özne olarak göçmen toplumsal cinsiyet, etnik, dinsel köken temelinde ele alınmaktadır (Bayraktar, 2013: 120). Sosyal bilimlerin alanın yeni çalışma alanlarından biri olarak görülen “ulus ötesi” topluluklar çalışmaları bu zeminde ilerlemektedir.

Günümüzde göçler ister uluslararası, ister diasporik veya devletarası alanlar olarak modern kavram ve ifadelerle adlandırılsın, sonuç olarak günümüz göçleri küreselleşme sürecinin bir ürünü olup, küreselleşme araçlarıyla ifade edilmektedir (Kaya, 2014: 23). Özellikle 90'lı yıllardan itibaren yaşanan göçler küreselleşmenin ve küreselleşmenin getirdiği teknolojik gelişmelerin ve yayılmaların bir ürünü olarak ifade edilmektedir. Uluslararası alan teorisi küreselleşmenin göç ve göçmende yarattığı değişimi açıklamayı hedeflemiş, bu bağlamda iletişim ve ulaşımdaki gelişmelerin etkilerini yorumlamıştır. Bu yaklaşıma göre küreselleşme göç etme biçimlerini ve göçmen profillerinin karakteristik özelliklerini değiştirmektedir.

Nitekim küreselleşme ile birlikte yoğunlaşan göç hareketleri ve göçün karakterlerindeki değişimler göç olgusunun sadece az gelişmiş ülkelere, gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen bir eylem olarak incelenmesinin yeterli olmadığını söyleyerek ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlere bağlı olarak değişen küresel iş bölümünün, gelişmekte olan ülkeleri de göç alıp göç veren ülkeler kategorisine soktuğu (Dinçer, 2015: 96) yönündeki görüşü savunmaktadır. Göçlerin en önemli sebepleri arasında gösterilen ekonomik kaygılar, günümüzdeki göçleri sadece doğu batı, güney kuzey olarak ayırmamakta aynı coğrafyada yer alan ve görece ekonomik olarak daha iyi şartlara sahip olduğu düşünülen ülkelerinde artık göç alan ülkeler arasına girdiği ifade edilmektedir.

Söz konusu durum Türkiye özelinde düşünüldüğünde ülkemiz hem göç alan hem de göç veren ülke olma özelliği taşıdığı görülür. Özellikle Türkiye'nin jeo-politik konumu gereği geçiş konumunda olması Ortadoğu, Afrika ve belirli Balkan ülkelerinden göçmenlere ev sahipliği yapmasını sağlamıştır. Ayrıca yukarıda belirtildiği üzere küreselleşme ile değişen göç karakterleri ve gelişmekte olan bir ülke kategorisinde yer alması nedeni ile Türkiye son yıllarda kitlesel olarak göç hareketliliğini en yoğun şekilde yaşayan ülkelere biri olmuştur. Bunların dışında ayrıca başlı başına farklı karakteristik özelliğe sahip olan Suriye göç hareketi ise Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı en ciddi kitlesel göç hareketlerinden biri olmuştur.

2.1.6. Türkiye ve Suriye Göçü

Türkiye dünyadaki sosyo ekonomik gelişmeyle beraber özellikle ekonomik ve sosyal anlamda geçmişe göre önemli ilerlemeler kaydetmiş görülmekte, Türkiye'de yine önceki yıllara göre kişi başı milli gelirdeki artış bireylerin satın alma gücünü hem diğer yıllara

göre hem de çevre ülkelere göre pozitif anlamda etkilemiş olduğunu ileri sürebiliriz. Ayrıca Türkiye'nin çevresinde seyreden konjonktürel gelişmeler ve izlenen dış politikalar ülkemizi uluslararası göçmenlerin tercih ettiği bir coğrafya haline getirmiştir. Daha önce de göç alan ve veren ülke konumunda olan Türkiye bu etmenlerle beraber özellikle Ortadoğu ve Afrika kıtalarından ciddi göçler almaya başlamıştır. Bununla birlikte Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin türleri hem nedenleri açısından hem de sonuç ve etkileri açısından geçmiş yıllara göre farklılıklar göstermeye başlamış (Kaya, 2015: 15-17) ve bu yönde hem siyasal ve hukuksal hem de toplumsal ve ekonomik olarak düzenlemeler hayata geçirilmiştir.

Özellikle 2010 yılında Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki mevcut iktidarlara karşı olan ve muhalif halk hareketleri olarak ifade edilen (Arap Baharı) kitlesel eylemler sonucu birçok ülke göç olgusuyla karşı karşıya kalmıştır. Arap Baharı sürecinde meydana gelen göçlerden en çok etkilenen ülkelerin başında ise Türkiye gelmiştir. Özellikle olayların hızlı bir şekilde birçok ülkeyi etkisi altına alması, Türkiye'nin bu ülkelerle aynı coğrafyayı paylaşması ve siyasal iktidarın bu ülkelere karşı olan tutumu bugün Türkiye'nin dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumunda bulunmasında etkili olduğu görülmüştür.

Arap Baharı'nın Suriye'ye sıçraması, Türkiye adına da sonuçlar doğurmuştur. Nitekim diğer ülkelere benzer bir şekilde başlayan protesto süreçleri ilerleyen zamanlarda karşılıklı olarak yerini şiddete bırakmış ve ülkede iç savaş ortamı oluşmuştur. Bu anlamda Suriye, Arap Baharı olarak adlandırılan olaylardan en çok etkilenen ülke olmuştur. Yaşanan savaş ortamı yıllar geçmesine karşın halen kendisini göstermekte olduğundan ve insanların yaşam alanları hızlı bir şekilde yok edildiğinden, Suriye'de yaşayan insanlar çevre ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır. Türkiye ise Suriyeli göçmenlerin güvenilir liman olarak gördüğü ülke konumunda olmasından dolayı göçmenlerin ilk tercih ettiği ülke olmuştur. Bu durumda Türkiye'nin geçmiş yıllara göre çok daha büyük sayılarda kitlesel göçlerle karşı karşıya kalmasını doğurmuştur.

Suriye'de yaşanan iç savaş Türkiye'nin kitlesel olarak göç hareketleriyle karşılaşmasına neden olduğundan (Akbaş Demirel, 2015: 45) Türkiye, Arap Baharı dalgasından siyasal, ekonomik, toplumsal ve uluslararası politika anlamında en çok etkilenen ülkelerin başında gelmiştir. Bu etkilenmenin temel nedenlerini ise coğrafya kaderi, yürütülen politikalar ve çok ciddi sayıda göçmene ev sahipliği yapması oluşturmaktadır. Özellikle olayların

Suriye'ye sığraması ve Türkiye'nin Suriye'ye karşı yürüttüğü politikalar (ikili ilişkiler ve göçmenlere karşı açık kapı politikası) Türkiye'yi çok yönlü olarak etkilemiştir. Türkiye, 2011 yılının Mart ayından itibaren bireysel ve kitlesel, düzenli veya düzensiz olarak göçlerle karşılaşmış, bu anlamda dünyada en çok göçmene ev sahipliği yapan ülke olmuştur. Özellikle son yıllarda göçmenlerin ve göçmenler içerisinde Suriyeli göçmenlerin toplam nüfustaki sayılarında ciddi artışlar dikkat çekici olmuştur.

Türkiye'nin Suriye'ye komşu olan diğer ülkelerden çok daha fazla sayıda göçmene ev sahipliği yapmasının temel nedenleri arasında yer alan önemli diğer bir neden ise basın olmaktadır. Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere yönelik uyguladığı politikaların ve onlar için oluşturduğu barınma, sağlık ve yaşam alanlarının ulusal ve uluslararası basında yer alması, bunlardan övgü ile bahsedilmesi ve bu anlamda medya aracılığıyla bir çekicilik sunulması, göçmenlerin öncelikli olarak Türkiye'yi tercih etmesinde önemli bir faktör olarak görülmüştür (Aslan, Bayraktutan, ve Eren, 2015: 238). Bu ve diğer etmenler göz önüne alındığında ve bunların sonucu olarak Türkiye 2018 Mayıs ayı verilerine göre yaklaşık 3,5 milyon⁷ Suriyeli göçmene ev sahipliği etiği görülmüştür. Bu rakam dünyada en fazla göçmen/mülteciye (Suriyeli göçmene) ev sahipliği yapan ülkenin Türkiye olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Suriye krizi, Türkiye ile Suriye'nin coğrafi olarak yakınlığı, ülkeler arasındaki kültürel ve tarihi bağlar ile karşılıklı ekonomik bağımlılık gibi faktörler yaşanan göç sürecinde Türkiye'yi önemli ölçüde göç alan bir ülke konumuna ittiği ifade edilir (Aslan vd., 2015: 241). Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönme ihtimalleri Suriye'deki iç savaşın bitmemesi, giderek şiddetlenmesi ve yaşam alanlarının yok olması nedeniyle giderek zayıf bir hal aldığından (Kap, 2014: 30) Suriyeli göçmenler Türkiye'nin toplumsal katmanın bir parçası olmuş ve göçmenlik Türkiye için bir sorun değil, kabul edilmesi gerek bir gerçeklik halini almıştır.

Suriye göçü sonuç itibarıyla Türkiye açısından insani, hukuki, siyasi, ekonomik ve toplumsal konular gibi birçok alanda, karmaşık bir hal alan sorunlar sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu anlamda Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki hukuki statüleri en çok tartışılan konuların başında gelmiştir. Türkiye'nin mültecilik mevzuatı kapsamında sadece Avrupa'dan Türkiye'ye gelen kişilere mültecilik statüsü verildiğinden dolayı

⁷ Bkz. <http://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, Erişim Tarihi: Haziran 2018

Avrupa dışından Türkiye'ye gelen kişiler ise geçici olarak sığınmacı statüsünde yer almaktadır. Bu bağlamda Suriye'den ülkemize gelen göçmenler sığınmacı olarak görülmektedir. Sığınmacıların durumları ülkemizde hukuki açıdan sınırlı şekilde yaşam sürmelerine olanak tanıdığından milyonlara ulaşan göçmenlerin yaşamlarını devam ettirmede sorunları da doğurmuştur. Bu nedenle sorunların giderilmesi için Türkiye, yönetmelik ve genelgeler çıkartmak suretiyle Suriyeliler lehine özel uygulamaları yürürlüğe sokmuştur (Kap, 2014: 31-32). Buna karşın hukuki açıdan da sınırlamada daha geniş yorumlamaları içinde barındıran ve mülteci ve sığınmacı gibi tanımları da içine alan aynı zamanda yaşanan süreç ve geline nokta göçmenlerle toplum arasında oluşan entegrasyon sonucu, Suriyelilerden göçmen olarak söz etmek sağlıklı bir anlamlandırmayı ve bazı sorunların çözümünü de beraberinde getireceği düşünülmektedir. Nitekim Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelişleri ve yaşamlarını burada sürdürmelerinin gelişimine bakıldığında göçmenlerin ilk olarak sınır illerine yakın kamp alanlarında ve bu illerin merkez veya taşralarında ikamet ettikleri görülür. Uzayan iç savaş sonucu kamp sayılarının yetersiz kalması, kamplardan bağımsız olan ve göçe sonradan katılan bir kısım Suriyeli ile kamp alanlarını terk eden Suriyeliler kiraladıkları evlerde yaşamaya itmiş böylelikle Türk toplumuyla etkileşim halinde olmayı doğurmuştur. Ayrıca bu durum göçmen çocuklarının sayılarında ve şehirlerde yaşayan göçmenlerin sayılarında artışa yol açmıştır (Tunç, 2015: 36). Bununla birlikte Suriyeli göçmenler Türkiye'nin geneline yayılmış, hem yerel hem de ulusal anlamda ekonomik ve sosyal yapıların etkilenmesine yol açmıştır.

Göçmenlerin şehir merkez ve çevrelerinde yaşamaya başlamasından sonra toplumsal kabul, göçmen ve yerli halk arasındaki etkileşim ve iletişim, entegrasyon sorununa neden olmuştur. Bununla birlikte, göçmenlerin yerel ve ulusal basında haberlere konu olduğu gözlemlenmiştir. Medyanın göçmenleri haberlere konu etmesi toplumsal entegrasyonu sağlamak adına önemli olduğu düşünülmüştür. Ancak medyanın yabancılara karşı takındığı tavrın daha çok ötekileştirici boyutlarda olması, göçmenleri sorunlar çerçevesinde ele alması ve haber değeri açısından göçmenlerin daha çok olumsuz olaylarla ilişkilerinin ön plana çıkartılması, söz konusu toplumsal entegrasyonun oluşturulmasında sorunlar yaratmış, uzlaşmadan çok çatışmalara yol açmıştır.

Göç alan toplumların mültecilere dönük davranışları araştırıldığında toplumların göçmenlere büyük ölçüde kültürel mesafe koydukları, nüfus açısından kaygı duydukları, iş ve gelir kaybı gibi tedirginliklerin olduğu görüldüğünden (Tunç, 2015: 43), göç alan toplumlarda yabancılara karşı tutumlar ırkçılığa varacak düzeyde sertleşebilmektedir. Bu

durum Türkiye özelinde değerlendirildiğine bazı istisnalar dışında toplumsal kabulün evrensel boyuttaki kitlesel göç hareketliliğine uygun nitelikte olduğu söylenebilir. Ancak Suriyeli göçmenlerin etno-kültürel farklılıklarından dolayı ayrıştırılmaları ve dışlanmaya maruz kalmaları (Tümtaş ve Ergun, 2016: 1351) gibi durumlar bu istisnalara örnek teşkil edebilme özelliğini de taşımaktadır. Her iki taraf açısından da medya önemli etkiler doğurduğundan tarafların medya tüketimlerine paralel olarak uzlaşma, çatışma ve entegrasyon gibi sosyal boyutlardaki konuların ilerleyişindeki rolü, önemli bir ayrıntı olarak görülmelidir. Örneğin; Kap'ın (2014: 32-33) ifade ettiği gibi farklı şehirlerde göçmenlere yönelik artan reaksiyonların yazılı ve görsel basında sıklıkla yer alması, Suriyeli göçmenlerin artık “misafir” tanımının dışına iten sürece ve yorumlara yol açmaktadır. Göçmenler ve yerli halk arasında yaşanan etkileşimlerin medya haber olarak yer alması ulusal anlama genel bir reaksiyonun oluşmasına zemin hazırlamakta, göçmen ve toplum arasında çatışmalar başlamaktadır.

Göçmen haberlerinin medyada yer almasında iki farklı perspektifin olduğu görülür. Bu perspektiflerden ilki kamuoyu algısını şekillendirildiği düşünülen medyanın bir yandan göçmenlere yönelik haberlerde kimi durumlarda ırkçılığa kadar varabilen ayırıcı söylemlere yer vererek, bu söylemlerin toplumsal hayata girmesini sağlamakta diğer yandan ise bu durumu pekiştirecek bir biçimde olan ve göçmenlerin yaşam savaşlarını veya maruz kaldıkları hak ihlallerinden daha çok, onların oluşturduğu düşünülen, güvenlik sorunları, ekonomik yük ya da ev sahipliği yapanlara karşı ihanet eden “yabancılar” olarak algılanabilecek düşüncelerin toplumda oluşmasına aracılık ettiği iddia edilir (Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 145). Göçmen ve medya ilişkisindeki diğer bir perspektif ise, tüm bu olumsuzlukların her ülkede olabileceğini vurgulayarak, diğer ülkelere göre Türkiye’nin ve Türk medyasının Suriyelilere yönelik tutumunun daha olumlu olduğunu, bununla birlikte, Suriyelilerin toplumsal kabul düzeylerinin diğer ülkelere göre daha yüksek oranlarda olduğunu iddia eder (Kap, 2014: 33; Tunç, 2015: 45). Bu anlamda Türk medyasına bakıldığında hem görsel medyada hem de yazılı medyadaki tartışmalarında söz konusu iki perspektifle inşa edildiği görülebilir.

Suriyeli göçmenlere yönelik tartışmaların siyasal, ekonomik, toplumsal ve medya bağlamları dışında Türk akademik hayatının da yoğun bir şekilde tartıştığı görülür. Bu anlamda birçok akademik çalışma ve uluslararası proje ve raporlar bazen söz konusu bağlamları konu edinmiş bezende bu bağlamlarca yeni tanımlama metotları geliştirmeye

çalışmıştır. Konuya bilimsel açıdan bakan çalışmalar, kendilerinden sonraki çalışmalara yol gösterici olmuş ve birbirinden farklı birçok veriyi gün yüzüne çıkarmıştır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde bu çalışmada bundan sonraki birçok çalışmaya veri olabilecek ve farklı bakış açıları sunabilecek özellikle olduğu düşünülmektedir. Medya toplumsal süreçlerde üstlendiği rol ile her zaman önemli tartışmaları doğurmuştur. Göç ve göçmen gibi son derece öneme sahip olan bir konu, medya bağlamında değerlendirmek hem literatür hem de toplumsal açıdan önemli olmaktadır. Medya ve göç herkesi ilgilendirebilen iki konu olarak düşüldüğünde ayrı bir önemin ortaya çıktığı görülür. Nitekim Suriye göçüne ve Suriyeli göçmenlere, medya bağlamında odaklanan bu tez çalışması, 2011 yılından itibaren yapılan çalışmalara eklenmekte ve ele aldığı konu bağlamında ise diğerler çalışmalardan ayrıldığı düşünülmektedir.

Nitekim Suriyeli göçmenlerin ülkemize geldiği 2011 yılından günümüze kadar geçen süreçte, Suriye göçünü anlamaya, nedenlerini araştırmaya ve Türkiye'ye olan etkilerini çözümlemeye yönelik teorik ve metodolojik yaklaşımları da içinde barındıran birçok lisansüstü düzeyde araştırmalar yapılmış, tezler yazılmıştır. Bu nedenle özellikle “göç” temalı tezlerin sayısında bu tarihten önceye göre niceliksel olarak bir artışın olduğu görülmektedir. Bu durum ayrıca “etkinlik, göçün feminizasyonu, karşılaşmalar, göçün sinemaya yansımaları, kalkınma, konumsallıklar, işgücü göçü, ayrımcılık gibi çok geniş bir alanda çok yönlü” (Körükmez ve Südaş, 2015: 8) tartışmaların yapıldığı akademik toplantıların sayılarında da ciddi artışları oluşturmuştur. Toplumu ve toplumsal yapıları ilgilendiren konular, dışsal etkenli ve belirli zamanda belirli etkilere sahip olan konular, medyada, ülke siyasetinde ve ekonomik yapılarda kendine yer bulan konular çoğu zaman akademik çalışmalarda trend konu olarak görülür ve birçok çalışmanın konusunu belirler. Suriye göçü de bu kapsam kendisine yer bulmuş, hemen hemen her konuda ve bağlamda çalışmalara konu olmuş, bundan sonra da yeni çalışmaların minvallerini belirleyecek şekilde ilerleyecek görünmektedir. Bu düşünceler etrafında konuyu daha da somutlaştırmak adına göç ve göçlere yönelik ulusal anlamda lisansüstü çalışmalar sayısal veriler olarak ifade edildiğinde belirli tarihlerden itibaren göç temalı çalışmalarda artışın olduğu görülmüştür.

Körükmez ve Südaş'ın “göç” ve “göçler” anahtar kelimeleri ile yapmış oldukları araştırmalarda 1986 ve 2013 yılları arasında, 27 yıllık süreçte toplam 823 adet göç konulu teze ulaşmışlar ve özellikle 2000 yılından sonra lisansüstü alanda göç çalışmaları açısından kırılganlığın olduğunu vurgulayarak 2000 ve 2013 yılları arasında 688 tezin yazıldığını

belirtmişlerdir (Körükmez ve Südaş, 2015: 9-11). Yine Körükmez ve Südaş’a göre bu durumun nedeni, “Türkiye’nin uluslararası göç düzeni içinde değişen konumuna bağlı olarak, göçün akademik anlamda ilgi çeken bir konu haline gelmesidir” (Körükmez ve Südaş, 2015: 11). Söz konusu tarihlerin dışında yapılan araştırmalardaki artışın en önemli nedeni olarak, Arap Baharı ve Suriye göçü görülmektedir. 2011 yılında itibaren Türkiye karşı karşıya kaldığı kitlesel göçlerle en fazla göç alan ülkeler arasına girmiştir. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönüş süreçleri beklenen zamanın üzerinde olacağının anlaşılması ve onların toplumsal yaşamda kendilerine yer bulmaları bu konu hakkındaki çalışmaların sayısal olarak artışına yol açmış görünmektedir. Ayrıca Türkiye’nin jeopolitik konumu ile Ortadoğu ve Kuzey Afrika’nın içindi bulunduğu sallantılı dönemlerin halen devam etmesi, Türkiye’ye yönelik yeni göç hareketlerinin oluşabileceği kanısını doğurduğundan, 2011 yılından itibaren göç ve göçmene yönelik çalışmaların minvallerinin değişerek, sayısal bir artışın olduğu görülmüştür.

Körükmez ve Südaş’ın araştırmaları dışında yapılan kısa bir tarama ve sınırlı zaman aralığında (2013 ve 2018 yılları arasından YÖK veri tabanında, “göç” anahtar kelimesi ile yapılan taramada) toplam 203 lisansüstü teze ulaşılmıştır⁸. Yapılan bu tarama sonucu sosyal bilimlerin farklı alanlarının (sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, iletişim bilimi, uluslararası ilişkiler vb.) çalışmaları bir kez daha görülmüştür. Özellikle göç konusu akademik açıdan, sosyal ve beşeri bilimlerin disiplinlerarası çalışmalarına konu olmakta, araştırmaların amaç ve örneklemelerini oluşturmaktadır. Bu açıdan çalışmanın ilk kısmında da vurgulandığı üzere göç çalışmaları uzunca bir süre trend ve fenomen olma özelliğini koruyacak gibi görünmektedir. Ayrıca belirtilmesi gereken diğer bir husus ise, göç ile ilgili çalışmaların en fazla yapıldığı alanın sosyolojici olmasıdır. Toplumsal bağlamın ön plana çıktığı bir bilim olarak sosyoloji, göç çalışmalarının temel konularını oluşturmuştur. Bunun dışında, uluslararası ilişkiler, hukuk, siyaset bilimi ve iletişim bilimlerinde çalışmaların artışı dikkat çekici niteliktedir.

Türkiye’de 2013-2018 yılları arasında lisansüstü tezlerde göç konusu zengin bir literatür olarak karşımıza çıkmış, hem nicel hem de nitel anlamda artışın olduğu gözlemlenmiştir. Bu anlamda göçün, interdisiplin bir alan olma özelliğini de gösterir nitelikte olan ve bu tez kapsamının da odaklandığı konu bağlamına yakın bazı tezler incelenmiştir. Örneğin; Akdaş (2017), göçleri hukuki açıdan değerlendirerek, göçlerle beraber oluşan güvenlik

⁸ Bkz. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>, Erişim Tarihi: Haziran 2018-06-11

sorunlarına dikkat çekmiştir. Başka bir çalışmada ise, sosyoloji ve antropoloji bilimlerinin ışığında, kültür ve bellek üzerinden, göçmenlik kültürü hakkında (Şanlı, 2015) bir araştırmanın yapıldığı görülmüştür. Benzer bir kuramsal bakışla Türkiye’de yaşayan Bulgaristanlı göçmenlerin kültürel uyumları hakkında (Saygın, 2016) çalışmanın yapıldığı, göç ve kültürel uyum konusunun irdelendiği çalışma dikkat çekici olmuştur. Göç bağlamında özellikle Suriye’den Türkiye’ye olan göçe odaklanan bazı lisansüstü tezlerde ise etnik köken, toplumsal cinsiyeti, göç politikalarının yansımalarının ve kent ile göç arasındaki ilişkinin konu edildiği görülmüştür. Bu anlamda Suriye’den Türkiye’ye olan göçü etnik grup içinde azınlık etnik grup olarak ele alan, Türkmen kimliğine sahip Suriyeli göçmenlerin üzerine eğilen bir çalışma (Yıldırım, 2017) ve Suriyeli genç göçmenlerle eğitim arasında kurulan ilişkiyle, Türkiye’ye göç eden ve yerleşen, eğitimine Türkiye’de devam etmek isteyen Suriyeli genç göçmenlerin beklentileriyle (C. Erdem, 2017); Suriye’den Türkiye’ye olan kitlesel göç hareketlerinin bir sonucu olarak değişen Türk göç politikalarının sivil toplum yapısını nasıl etkilediğini Suriye örneğiyle tartışılması (Yiğit, 2017), Suriye göçünün zorunlu göç türleri arasında yer aldığı düşüncesinden hareketle yola çıkan ve Suriyeli göçmenlerin şehir yaşamlarına odaklanan bunu da Ankara örneğiyle inceleyen (Uludağ, 2016) birçok çalışma göç konusunun yoğun olarak hangi bağlamlarda ele alındığını göstermektedir.

Arap Baharı ve Suriye’deki iç savaş neticesinde oluşan göçleri konu edinen, bu anlamda sorunlar, olanaklar ve öneriler sunan, uluslararası ve ulusal örgütlerin veri niteliğindeki çalışmaların yoğunluğu da kayda değer görülmüştür. Bu çalışmalarda lisansüstü tezlerin aksine daha spesifik konuların ve bağlamların çalışıldığı, bunlardan birisinin de bu tezin ana sorunsallarından olan ve incelemeye konu edindiğimiz iletişim ve medya boyutlarının da ön planda tutulduğu görülmüştür. Bu çalışmalara örnek olarak ise; “Özgürlük Araştırmaları Derneği’nin” Nisan 2017 yılında yapmış olduğu “*Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı*”(Erdoğan, Kavukçuer, ve Çetinkaya, 2017) analiz çalışması, “*Avrupa Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü’nün*” Temmuz 2017’de hem kurumsal, hem de saha araştırması niteliği taşıyan “*Bilgiden Algıya: Türkiye’deki Sığınmacı, Göçmen ve Mülteci Algısı Üzerine Bir Çalışma*” (Eşigül vd., 2017) araştırması, Mart 2016’da “*İLKE Araştırma Merkezi’nin*” “*Avrupa’ya Göçmen Akışı ve Türkiye’deki Göç Politikaları*”(Vatandaş, 2016) analizi, Suriye göç hareketinden sonra sıklıkla tartışılan ve basında geniş yer bulan “göçmen kaçaklığı” konusu üzerine “*Uluslararası Göç Örgütü*” (IMO, International Organization for Migration) tarafından desteklenen bir

çalışma olarak “*Göçmen Kaçakçılığı Algısı ve Göçmenlerin Karar Süreçleri*” (Yıldız, 2017) gibi çalışmalar gösterilebilir.

Suriyeli göçmenleri araştırmaların merkezine koyan lisansüstü tezler ve akademiden bağımsız olan araştırma çalışmaları, Suriye göçü ve Suriyeli göçmenler konusunun önemini ortaya koyar niteliktedir. Söz konusu önem, bu çalışmanın da sınırlarını çizmiş, amacını belirlemiş ve incelediği konu bağlamında bilimsel literatüre katkı sağılmıştır. Özellikle yapılan tarama sonucu (lisansüstü) eksik olduğu görülen bir bağlamı, çalışmanın merkezine koyması, akademik anlamda bu çalışmayı emsallerinden ayıran en önemli faktör olmuştur. Diğer bir fark ise; spesifik çalışmalar (yukarda örnek gösterilen rapor vb.) olarak gördüğümüz akademi dışındaki incelemelerde görülmektedir. Bu çalışmaların genel olarak, Suriyeli göçmenlerin medyada yer alışlarının algıları nasıl etkilediği üzerinde durması, kuramsal bağlamın yerine daha çok incelemelerin yorumlanması, bu çalışmayı hem kuramsal tartışma zenginliği, hem de incelenen örneklemin farklı olması yönünde ayırmıştır. Başka bir ifadeyle yukarıda adı anılan çalışmalar incelenip analiz edildiğinde, esas konu daha çok göçlerin ve göçmenlerin Türkiye’ye olan politik, ekonomik, sosyolojik vb. etkileri üzerinde durmaktadır. Bu anlamda ekonomik, sosyal ve politik yaklaşımlar, değişimler ve beklentiler üzerinde olan çalışmalar neden-sonuç ilişkisi içerisinde tartışıldığı görülmüştür. Medya açısından yapılan ve daha çok ulusal ve uluslararası örgütlerin çalışmalarına konu olan göçmenlere karşı medya algısı ise daha çok metodolojik çalışma niteliğinde olup hedef kitlesini genellikle göçmenler ve mülteciler olmuş bu anlamda bir tek yönlülük gözlemlenmiştir. Tüm bunlar çerçevesinde bu çalışma, hem akademik boyutta hem de uluslararası anlamda önemli bir boşluğu doldurur nitelikte olmaktadır.

Bu çalışma, hem teorik hem de olgusal boyutları tartışan, aynı zamanda medya gibi birey ve toplumları etkileme, olay ve konular üzerinde kanaat oluşturma, tutum belirleme aracının önemini ortaya koyan; göç, göçmen ve medya arasındaki ilişkiyi hedefleyen bir özelliği taşımaktadır. Daha geniş bir ifade ile bu çalışma, Türk yazılı basının Suriye göçünün ilk zamanlarını konu edinmiş, göçmenler hakkında yapılan haberleri incelemiş, haber çerçeveleri, haber temaları gibi teknik olanaklardan yararlanarak, göçmenliği, göçmenlik kimliğinin oluşumunu ve yabancı olmanın medya için haber değeri görülmesi gibi ciddi bir konuyu kuramsal zeminde tartışarak analiz etmiştir. Bu anlamda özel olarak incelenen Suriyeli göçmenler, başka bir boyutta, parametrik denilebilecek bir yapıda,

göçmen kimliğini temsil edebilme özelliğini de taşımaktadır. Bu temsilde göçmen kişinin, kimlik ve kültürle olan ilişkisi, medyada göçmen olanın anlamsal olarak kurulumu, damga kuramı ile ilişkilendirilmiştir.

2.1.7. Göç, Göçmen ve Medya İlişkisinde Teorik Bakış

“Kamusal kaygı ve korkuların odak ve çıkış noktaları olagelen televizyon haberleri, gazete başlıkları, politik konuşmalar ve internet enformasyonları son yıllarda göç krizine referanslarla içerikler ve söylemler oluşturulmaktadır” (Bauman, 2018: 9); diyen Bauman’a göre göçü kriz olarak gösteren, bunu kamusal alanda yayan ve göç ve göçmenle ilgili olumsuz algıyı yaratıp, toplumda dolaşıma sokan şey medyadır. Medya göç ve göçmen hakkında takındığı negatif tavırla, göçmenlerin yerel halk ile arasındaki oluşacak doğal iletişim ve etkileşimi yok etmekte olduğundan, özellikle yerel halkta göçmenlere karşı ön yargılı düşüncelerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum göçmen ve yerel halk arasında çatışmalara neden olabileceğinden, yabancı düşmanlığı gibi son derece hassas bir konu gündeme gelebilmektedir. Söz konusu durum medya bağlamında uzun vadede düşünüldüğünde; medya sistematik ve düzenli bir şekilde yapmış olduğu göçmen haberleriyle, toplumsal anlamda göçmeni, toplumsal bağlamdan kopartmakta, onu öteki konumuna düşürmektedir. Toplumun öteki ile olan münasebeti her daim bir olumsuz düşünceyi, korkuyu ve ayrışımı yaşar. Bu durum medya gibi bir enformasyon aracında temsil edilmesi, zaten yabancı olan göçmeni toplumsallıktan kopartmakta zor bir yaşama itmekte toplumu ise yabancıya düşman edebilmektedir. Bu anlamda Bauman yabancı düşmanlığı için çarpıcı bir tespitte bulunmuştur. Ona göre “yabancı düşmanlığı ve ırkçılık bir tedavi değil, semptomdur” (Bauman, 2018: 55). O halde medya; göçmenler ve yabancılar hakkındaki haberleriyle, yabancı düşmanlığını gündemde tutmakta, onu beslemekte ve bir semptomun oluşmasını sağlamakta, aynı zamanda yine haberler aracılığıyla bu durumu tedavi etmekte olduğunu iddia etmektedir.

Göçmen kişi, doğası gereği göç ettiği ülkede bir yabancıdır. Göç ve göçmenlik ulusal ve uluslararası bir anlam taşıdığından, medya için önemli haber kaynağı olarak görülür. Medya gibi birey ve topluma etki etme argümanını elinde bulunduran bir aracın göçmenleri dışlaması; yani Sennett’inde ifade ettiği gibi “tecrit” edilmesi, göçmenlerin yabancıdan çok, öteki olarak algılanmasını doğurmaktadır (Sennet, 2014: 13). Bu durum göç alan ülkelerin medyası açısından farklı bir hassasiyet taşımamaktadır. Nitekim Giddens’in da dediği gibi; “göç ve göçmen üzerinden yapılan medya sunuş ve temsilleri, göçmenleri yerli halkın günah keçisi haline getirmektedir” (Giddens, 2012: 541). Bu

anlamda medyanın göç ve göçmene olan bakışı, toplumun göçmene olan bakışının belirlenmesinin en önemli kaynağı olma özelliğini taşımaktadır.

Medya ve özellikle de göç alan ülkeler medyası, mülteci ve göçmenlere yönelik, nefret söylemlerini toplumda dolaşıma sokabilmektedir; bu durum uzun vadede yerli halk ve göçmenler arasında onarılması çok zor çatışmaları doğurabilmekte, toplumsal ve yaşamsal sınırları çizebilmektedir. Nitekim göçmenler hakkındaki nefret söylemlerinin ya da toplumsal söylem pratiklerinin üreticisi ve bunların hızlıca yayılmasının medya aracılığıyla olduğu düşünülür (Erdoğan vd., 2017: 12). Bu anlamda medyanın, göçmenler ve mülteciler hakkında kamuoyunda oluşan algıları ve söylemleri belirlemede önemli rol oynadığı (Eşigül vd., 2017: 4; Ethchegaray ve Correa, 2015: 3602; Kolukırık, 2009: 6) bir çok araştırma tarafından iddia edilmektedir. Aynı zamanda “ırkçı ve ayrımcı söylemlerin meşrulaştırılmasında, yaygınlaştırılmasında ve yeniden üretiminde medyanın rolünü sorgulayan birçok çalışma” (Akt. Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 146) yabancı tanımını, göçmen ve öteki gibi kavramlar minvalinde ele almaktadır. Yapılan bu tartışmaların işaret ettiği husus, aslında “medyanın toplumsal anlamda egemen ideolojinin her gün yeniden üretildiği ve hegemonyanın sağlamlaştırıldığı bir mecra olarak önemli bir görevi yerine getirdiği” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 8) düşüncesi olmaktadır. Bu görüşe göre medya öteki olarak kabul edilen göçmenleri baskı altına almakta ve dışlayıp damgalamaktadır. Nitekim medyanın göçmenler hakkındaki söylemi, toplumsal anlamda etkin olduğundan, damgalayıcı söylemlerin birey ve toplumda oluşacağı kanısı doğmaktadır. Göçmen ve birey, toplum ve göçmen arasındaki iletişimsel boyutun oluşmasında bu anlamda (damgalayıcı) medya etkisi söz konusu olabilmektedir.

Bu düşünceler ışığında göçmenlik günümüz Türkiye’inde önemli görülmekte, Türkiye’ye korunma talebiyle veya başka beklentiler doğrultusunda yeni katılabilecek gruplar için yeni sınıflandırmalar, düzenlemelere ihtiyaç duyulabilmektedir. Özellikle söz konusu durumda medyanın üstleneceği misyon, bu düzenlemelerin ve göçmenlerin toplumsal entegrasyonlarını artırıp artırmayacağı konusunda belirleyici olacaktır. Medyanın üstleneceği rol gereği yapacağı haberlerde hukuki, sosyal ve kültürel anlamda çok yönlü bir şekilde düşünmeyi gerektirmekte; bu anlamda gereksinimlerin ortaya konmasında, kamuoyuna bilgi verilmesinde ve yapılan çalışmaların denetlenmesinde vazgeçilmez bir sorumluluk üstlendiği bilinci ile özen göstermesi beklenmektedir (Uçak, 2017: 244). Ancak medya bu beklentileri çoğu zaman karşılamamakta; özellikle ulusal etkiye sahip

meselerde ve göç gibi konularda beklentilerin dışında bir tavır sergilemektedir. Örneğin göçlerin, göçmenlerin, sığınmacı veya yabancının haberlere konu oluşları ve yer alışları şu şekilde ifade edilmiştir:

Medyanın göçmenlerin varlığını sorunlaştıran dilini ele alan çalışmalarında gösterdiği üzere, medyanın genel bir kategori olarak işaretlediği “yabancılara” yönelik söylemin zenofobik (yabancı korkusu, nefreti), ırkçı ve ayrımcı olabilme, stereotiplere dayalı, mağduriyet yaratan, hedef gösteren ya da en iyi ihtimalle sorunları ve nedenleri “görmezden gelen” haber içeriklerinin yaygın olduğunu ortaya koymaktadır (Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 146).

Göçmen sorunun ciddiye alınması, günümüzde kültürlerarası karşılaşmaların büyük bir çoğunluğunun zorunlu, isteğe bağlı olmadan ve dramatik biçimde ortaya çıktığının göz önünde bulundurulmasını gerektirmektedir (Alver, 2003: 1). Bu anlamda medya bu bilinçle hareket edip göç sürecini ve göçmenlerin yaşadığı sorunları göz önünde bulundurarak en önemli özelliği olan haber ve bilgi verme işlevini yerine getirmesi, sosyal gerçeklik içersinde olmalıdır. Aynı zamanda modern dünyada medya aracılığı ile iletişim bağlantıları gittikçe yoğunlaşırken, ulusal ve etnik motifli çatışmalar artmaktadır. Bu nedenle bireylerin veya çeşitli grupların yabancıyla, ötekiyle ve göçmenle ilişkisi medya tarafından sorunsallaştırılmaktadır (Alver, 2003: 7). Bu sorunsallaştırmada medyanın duruşu ve üstlendiği rol önemli olmaktadır. Medya ya bir sorunu yeniden inşa edecek ya da daha önce sorun olarak algılanmış olan bir konuya çözüm üretmede yardımcı olacaktır. Medya toplumsal olan gerçeğin oluşmasında etkili olduğundan, sorunsal bir toplumsal gerçeklik, toplumsal gerçekliği de bir sorunsal olarak çerçeveleyebilir. Göçmenlik medyada geçmişten beri bir ötekilik sorunu çerçevesinde işlendiğinden medyanın toplumsal gerçeklikle olan ilişkisi bu anlamda bir kez daha önem kazanmaktadır.

Günümüz modern toplumlarında “toplumsal gerçeklik” yoğun olarak medya tarafından iletilen gerçeklik olarak görüldüğünden, göçmenliğin gerçekliğinin topluma sunumu ve göçmenin anlamsal kurulumu da medya aracılığı ile olmaktadır. Göçmenlik medyada etnik ve kültürel kimliğin temsilleri üzerinden ifade edildiğinden, etnik bilginin temel kaynağı medya olarak görülebilir. Nitekim van Dijk’a göre “kitle iletişim araçları günümüzde toplumdaki etnik bilgi ve düşüncelerin temel kaynağıdır” (van Dijk, 2002: 152). Yine van Dijk; “etnik olaylar konusunda pek çok insanın günlük yaşantısında sahip olduğu ideolojik çerçevenin kendi kendine gelişmediğine, kitle iletişim araçlarının oluşturduğu söylemlerin

bu konuda belirleyici bir rolü olduğuna vurgu yapmaktadır” (Akt. Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 146). Bu anlamda medyanın toplumlar üzerindeki etkisinden söz etmek kaçınılmaz olmaktadır. En azından medyanın bir konu ve olay hakkındaki dilinin toplumda yaygın bir şekilde kullanılan söylemin şekillenmesinde etken rol oynadığı ifade edilmektedir. Bu anlamda toplumda göçmenler ile ilgili oluşan gündelik söylemin kaynağını medya oluşturmaktadır. Medyanın toplum üzerindeki etkileri düşünüldüğünde medyada oluşan dil ve söylemin toplumda da oluşması söz konusu olmaktadır. Türk medyasında Suriyeli göçmenlerin yer almasına odaklanan bir çalışmada söz konusu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

Medyaya sürekli maruz kalmanın bireylerin davranışlarını ya da dünya görüşlerini şekillendirdiğini ileri süren yaklaşımdan hareketle diyebiliriz ki, Suriyeli sığınmacıların medya sunumları, Türkiye gündemindeki göçmen sorunu hakkında kamu algısını etkilemekte ve sığınmacıların toplum içinde gördükleri olumlu ya da olumsuz davranışlara katkı sağlamaktadır (Pandir, Efe, ve Paksoy, 2015: 2-3).

Suriyeli göçmenlerin Türk basınında hangi olay ve söylemler etrafında çerçevelendiği, anlamsal kurulumunun nasıl ve ne şekilde yapıldığı, yukarda da belirtilen anlamda medyanın toplum üzerinde etkisi doğrultusunda, Türk toplumunun Suriyeli göçmenler hakkındaki düşüncelerinin oluşumunun ana kaynağı olarak medya gösterilebilir. Ayrıca ayrımcılığın üretildiği, pekiştirildiği ve yayıldığı farklı birçok söylem alanları vardır (Alver, 2003: 209). Bu söylem alanlarından belki de en önemlisi ve etkilisi medya olmaktadır. Söylemin, “dil içinde kodlanan toplumsal kökenli bir ideoloji” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 65) olma özelliği taşıması ve bu söylemler çerçevesinde medya aracılığı ile şekillen göçmenlik olgusu, Suriyeli göçmen tanımlarında, anlamsal boyutlarda, ideolojik bir yanın olduğunu bize gösterebilir. Tıpkı göçmenlik olgusu da, bir söylem gibi bir anlam çerçevesinde olmakta, bu anlamın üreticisi de medya olmaktadır. Bu nedenle medyada yer alan göç, göçmen ve Suriye göçü konuları, söylemsel ve anlamsal kurulumla şekillenmekte ve göçmenlere karşı toplumsal reaksiyonların oluşumunda söz konusu kurulumların etkili olduğu düşünülmektedir. Nitekim çatışmaların ve mağduriyetlerin doğmasının nedenleri arasında medyada yer alır. Bu bağlamda bir kez daha söylem konusuna dönecek olunduğunda; “söylem sınırları ve tarzları içinde bir anlama sahiptir ya da anlam çerçevesi içinde tasarlanabilmektedir” (Hall'dan Akt. Alver, 2003: 211). Bu açıklamadan hareketle,

Suriyeli göçmenlerin ve genel anlamda göçmenlerin medyadaki anlamsal inşası medyanın söylemleriyle başlamakta ve sınırlanmaktadır. Medya ve söylem arasındaki ilişki, Suriyeli göçmenlerin toplumsal anlamda algılanışının da temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda Kolukırık'ın mülteci ve sığınmacıların Türkiye mediasındaki görünümü üzerine yapmış olduğu çalışmada, genel olarak yukarıdaki benzer yaklaşımlardan yola çıkıldığı görülmüş; medyanın göçmenlerle ilgili önyargılar ürettiği ve göçmenlerin doğru olmayan provokatif içeriklerle ele alındıkları saptanmıştır (Kolukırık, 2009: 9). Bu anlamda medyanın göçmeni nasıl temsil ettiği, topluma nasıl sunduğu ve hangi haberlerle çerçevelediği bir kez daha önemli olmaktadır.

Göç ve göçmen gibi özünde toplumsal bir olgu olan bir konunun Sennet'in de (2014: 46-47) ifade ettiği gibi siyasal olan içinde kavranabilmesi, yanılısamayı da beraberinde getirebilmektedir. Bu başlık altında yapılan tartışmada göç ve göçmen konusunun medya ile ilişki düzeyi bu yanılısamanın bağlamını ortaya koyan mahiyette olmaktadır. Medyanın sahiplik yapısı, ideolojik tutum ve duruşu, göç ve göçmen hakkında ürettiği enformasyonun da içeriğini belirlemektedir. Bu durum hem Suriye göçü ve Suriyeli göçmenler için, hem de genel anlamda ülkelerin göç ve göçmene olan tutum ve davranışları için geçerli olmaktadır. Genel olarak toplumlar farklı ve yabancı olanlara kendilerini kapattıkları (Sennet, 2014: 42) için onlar hakkındaki bilginin tek kaynağı, haklarında yapılan haberler olmaktadır. Böylesi durumlarda medyadan beklentiler; önemli bir toplumsal gerçekliği, gerçeklik uzamından koparmadan ve politik süreçlere dâhil olmadan sunması yönünde olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın devam eden bölümünde medyanın tanımsal boyutlarına ve tartışmalarına yer verilmesi, gerçeklik, toplumsal gerçeklik ve medya ilişkisi ve de temsil gibi iletişim çalışmaları içerisinde son derece önemli olan kavramların tartışılmasına yer verilmiştir.

2.2. Medya, Temsil ve Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Haber ve Göçmen/Yabancı

Bu bölümde medya çalışmaları içerisinde yer alan ve bu çalışmanın hedefi doğrultusunda belirlenen bazı medya kavramlarının literatür tartışmaları yer alır. Medya çalışmalarının kadim tartışmalarından biri olan “*medya, temsil ve gerçeklik*” kavramlarının etimolojik kökleri, epistemolojik gelişimleri ve bunlara paralel belirli düzeydeki fenomenolojik yaklaşımlar bu bölümün temel tartışmasını oluşturur. Buna ek olarak söz konusu kavramların kısa tarihsel gelişim serüvenleri sosyal bilimlerin çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bölümde temsil ve gerçeklik tartışmaları, iletişim bilimlerinin bakış açısı ile ifade edilmeye

çalışılmıştır. Ancak bu kavramlarda felsefi ve sosyolojik bilinç önemli görüldüğünden sıklıkla iki bilim alanın görüşlerine yer verilmiştir.

2.2.1. Medya ve İletişim

Çağdaş demokratik siyasal sistemlerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü büyük güç olarak medyanın gelmesi genel kabul gören bir görüştür. Böylesine önemli bir konumda olan medyanın, tarihsellik içerisinde iletişim bilimlerinde yaşanan değişim ve gelişimlere bağlı olarak fonksiyonları giderek artmakta ve toplumsal yaşamda önemli bir yeri doldurmaktadır (Güz, 2005: 9). Modernleşme ile beraber medya, insanda yaşamsal bir boşluğu doldurmaya başlamış ve toplumsal anlamdaki yaşamında vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir. Bir başka ifade ile medya, insanın dünyaya açılan kapısı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bugünkü konumu ile medyayı değerlendirmeden önce, medyanın öncelikle iletişim boyutlarıyla ele alınıp geçmişten günümüze evrimini ortaya koymamız, medya ile ilgili yapılan tanımları (yaklaşımlar içerisinde) anlamlandırabilmemizi sağlayacağı düşünülmektedir. Bu anlamda iletişimsel olgunun ve medyanın gelişimine kısada olsa değinilmelidir.

İletişim olgusu ve iletişim araçlarının (medyanın) ortaya çıkışı, tarihsel süreçteki gelişiminin, insanlık tarihinin doğuşu ve gelişim süreci ile paralellik gösterdiği bilinmektedir (Şahin ve Yurdakul, 2017: 43). İnsanlığın tarihsel gelişimi ilk günden bugüne kadar birçok devrimlerle paralel ilerlemiş; her devrim süreci ise kendi içinde iletişim araçlarını geliştirmiş veya değişime uğratmıştır. Örneğin sözlü, yazılı, tipografik gibi kültürler, iletişimin ve araçlarının değişimi veya evrimi ile ortaya çıkmıştır. İletişim araçlarındaki gelişimler insanoğlunun ihtiyaç ve gereksinimlerinin birer sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle insanlığın yaşadığı her devrim, iletişim araçlarının da evrimine yol açmıştır. İçinde yaşadığımız dünyanın bugünkü formu birbirleriyle ilişkili olan devrimlerin ve iletişim araçlarının gelişmeleriyle oluşmuştur. Nitekim sanayi devrimi sonrası süreçten itibaren iletişim araçlarının değişimi ve gelişimi hızlanmış, insanlar için önemi artmıştır. Özellikle de 20. ve 21. yüzyıllarda iletişim araçları insan için vazgeçilmez olmuştur. İnsanlar için son derece önemli bir yeri olan medyanın tanımlanmasından önce, medyanın günümüzde ki anlamını oluşturan iletişimin kavramsal olarak doğuşu ve gelişiminden söz etmek gerekmektedir.

Jeanneney'e göre insanoğlunun doğruya ulaşma ve bilme isteği tarihsel açıdan medyanın ve iletişim araçlarının ortaya çıkışını başlatmış (Jeanneney, 1998: 19) görünmektedir. İnsanın merak duyması, bilme istenci ve bildiğini veya öğrendiğini yayma arzusu iletişim sürecini gerekli kıldığından iletişim araçlarının ortaya çıkışının da nedeni olarak görülebilir. Nitekim insanın bilmek ve elde etmek istenci dünya tarihinin her döneminde görülen bir olaydır ve gelecekte bu anlamda kurulmaktadır. O halde iletişim kavramının gelişiminde ve tanımlanmasında insanın bilme istenci etkili olmuştur. Diğer bir ifadeyle; insanlığın iletişim kurma ihtiyaçları ve olan bitenden haberdar olma merakları; buluşlar, icatlar ve devrimler ile gelişmişim göstermiştir.

İletişimin insanoğlu ile ilişkisinin bir örneğini Fiske'nin ifadesinde görebiliriz. Nitekim yukarda yer alan ifadeye benzer bir biçimde Fiske iletişimi insan devinimi olarak tanımlamaktadır (Fiske, 2014a: 71). Bu nedenle iletişim insanlık kadar eski bir kavram olarak görülebilir. Nitekim Fiske'de iletişimin temel unsurunu insan ve insanın yaşam içerisindeki etkinlik hali olarak gördüğünden, iletişim tüm insanlık tarihini kapsayan ve buradaki gelişmeleri de içine alan bir kavram olarak görülebilir. Bu nedenle insanlığın gelişimindeki en önemli şeylerden biride iletişim olgusu olmuştur. İletişimin gelişiminde insan, insanının gelişiminde ise iletişim hayati bir yeri durmuştur.

Fiske iletişimi tanımlarken insanı ve insanın etkinliğini işaret etmekteydi. Bu anlamda iletişim hakkında yapılacak genel bir tanım için Fiske'nin ifadesine başvurulduğunda; “iletişim, herkesin bildiği ancak çok az kişinin doyurucu bir biçimde tanımlaya bildiği bir insan etkinliğidir. İletişim yüz yüze konuşmadır, televizyondur, enformasyon yaymadır, saç biçimi, edebi eleştiridir” (Fiske, 2014b: 71) yönünde bir iletişim tanımı görürüz. Bu tanım, bize iletişim hakkında yapılan birçok tanımın etkili ve doyurucu olmadığını daha çok mikro düzeyde tanımlarla karşılaştıldığını ifade etmektedir. Tüm bunlar çerçevesinde düşünüldüğünde insana dair olan her şey aslında bir iletişim biçimidir ve iletişimin tanımıdır. Hem Fiske'nin yaptığı tanım hem de günümüzde iletişimi yönelik yapılan tanımlar, tarihsel açıdan iletişim araçlarının gelişiminin birer sonucudur.

Basit anlamda medya'nın “en az gelişiminden başlayacak olursak, ilk medya çok basit ve öngörülebilir bir olayın herkese basit bir şekilde anlatılmasını kapsamaktadır” (Jeanneney, 1998: 20). Başka bir söylem ile medya en basit tanımı ile birinin bir diğerini belirli bir durum hakkında haberdar etmesi olarak tanımlanabilir (Şahin ve Yurdakul, 2017: 43). O halde haberleşme ve bilgilendirme olarak tanımlanan ilk medya insanlığın konuşmayı

keşfetmesinden sonra daha geniş bir boyut kazanmıştır. Nitekim konuşma ile insanoğlu kültürel bir evrim yaşamış ve farklı insan toplulukları birbirlerinden etkilenecek kültürel değişimleri hızlı bir şekilde özümsemiştir. Medya, tarihsel süreç içerisinde insanlığın buluş ve icatlarıyla farklılaşmış ve önemli bir olgu haline gelmiştir. İnsanlık ve medya adına en önemli buluşlardan biri de yazının icadı olmuştur. İletişim ve medya araçları yazının bulunuşu ile önemini arttırmıştır. Yazılı metinlerin ve haberlerin bir yerden başka bir yere aktarılması medyanın gelişiminde önemli bir aşama olarak değerlendirilmektedir. Yazı haberleşmede önemli bir dönüm noktası olmuş günümüz gazetelerin ataları olan el yazısı, haber metinlerinin gelişimini sağlamıştır. Daha sonraki dönemde matbaanın bulunması, iletişim adına büyük yenilik olmuş, matbaa iletişim alanındaki buluşların en önemlilerinden biri haline gelmiştir. Matbaa ile yazılı kaynak ve metinlerin çoğaltılmasına, bu metinlerin daha çok insana ulaşmasında önemli bir rolü olmuştur. Matbaa bu özellikleri ile öğrenme süreçlerini de etkilemiş, insanlar çok daha hızlı ve etkili bir biçimde bilgilenmiştir. Tarihsellik içerisinde diğer alanlarda olduğu gibi iletişim olgusu da 18. yüzyılda değişmiş, 20. yüzyılda başlayan bilim ve teknoloji alanlarındaki çok hızlı ve etkili dönüşümlerle başka bir boyuta geçmiştir. Bu boyut modern iletişim süreci olarak adlandırılan, bilgisayar temelli iletişim araçlarının da temelini oluşturmuştur. Bu araçlarının kullanılabilirliği ve yayılması ise iletişim sürecinin birçok aşamasını bir araya getiren internet ile olmuştur. Devrim niteliğinde olan bu durum, aynı zamanda bilgiyi mekân ve zamandan kurtarmıştır. Yaşanan bu gelişmeler hiç kuşkusuz insan yaşamındaki yerini pekiştirmiş ve iletişimin gücünü ve etkisini artırmıştır.

Yukarıda da özetlenmeye çalışılan süreç, iletişim araçlarının diğer bir adıyla medyanın tarihsellik içerisindeki gelişimini ifade etmektedir. Bu durum iletişim bilimlerinin serüveni olarak da adlandırılabilir. Çağdaş anlamda medya ile ilgili tanımlar, bu tanımları oluşturan parametrelerde tarihsellik içerisinde gelişmelere ve dönüşümlere paralel olarak ve yeni durumları da tanımlayabilecek bir şekilde geliştiği görülür. Bu anlamda medya ile ilgili tanımlara baktığımızda; medyanın basit anlamından daha geniş ve kapsayıcı anlama geçişini ve medyanın geçmişte ve günümüzde neye karşılık geldiğini görebilmekteyiz.

Medya, Hartley'e göre bir ortamdır; bir şeyin iletilebileceği herhangi bir materyaldir (Hartley, 2014: 142). "*İletişim ve Medya Sözlüğünde*" (Dictionary of Media and Communications) Marcel Danesi medyayı ilk olarak, bilgi aktarmanın herhangi bir yolu olarak tanımlamakta, ikinci olarak çeşitli formlar, cihazlar ve gazeteler, dergiler, radyo

istasyonları, televizyon kanalları ve web siteleri dâhil olmak üzere bir bütün olarak kabul edilen kitle iletişimi oluşturan sistemler olarak ifade eder (Danesi, 2009: 192). Her iki tanımda da medyanın bir ileti ortamı olma özelliğine vurgu yapılmıştır. Genel olarak medya kavramı hakkında yapılan tanımlar basit anlamda yukarıdaki tanımlardan farklı değildir ve yaygın olarak kabul bu anlamda olmaktadır. Medya kavramının etimolojisine bakıldığında yine bu tanımlara karşılık gelebilecek ifadeler görülmektedir.

İngilizcede “*media*” olarak geçen sözcük, günümüzde genellikle, “araç”, “ortam”, “mecra” ve “vasat” anlamlarında kullanılan *medium*’un çoğuludur; Latince kökü ise, *medius*’tur. İngilizcede on yedinci yüzyılın sonlarından beri bilinen medya, bu dönemde “araya giren, aracı olan kişi ya da vasat” anlamında kullanılmıştır (Taş, 2017: 16). On sekizinci yüzyıldan sonra gazete ve dergiler düşüncelerin iletilmesi için bir ortam oluşturmuş, ilanlar için bir vasat teşkil etmesi bağlamında kullanılması ve yirminci yüzyılda basının yanında, radyo, film ve televizyonun yaygınlaşması “*communications*’la” eş anlamlı kullanılır hale gelmiştir (Williams’tan Akt. Taş, 2017: 16). Günümüzde sadece radyo, televizyon gibi elektronik iletişim araçları değil, iletişimsel içeriğin erişilebilir kılındığı çok farklı mecra, medya tanımı içerisinde yer almaktadır. Bu durumu da örnek olarak, bilgisayar teknolojisi ve internet aracılığıyla birçok teknik aygıt ve platformlar gösterilebilir. Tüm bunlar çerçevesinde medya kavramını ele aldığımız şu yorum yapılabilmektedir: “Medya sonsuz bir alanı kaplar” (Bourse ve Yücel, 2012: 21). Böylesine geniş bir içeriği kapsayan medya için yapılmış bazı sınıflandırmalara değinmek, kavramının içeriğini daha net bir şekilde ortaya koymamızı sağlayacaktır.

Medyayı sınıflandırırken öncelikle toplumsal ilişkiler ve iletişimi gerçekleştiren araçların niceliği bakımından sınıflandırabiliriz. Bu bağlamda, “*kişilerarası medya*” yani bir noktadan diğerine gerçekleştirilen; “*kitlesel medya*” bir noktadan çok noktaya diğer bir söylem ile sınırları kolayca kestirilemeyen bir “*izler kitleye*” yönelir (Taş, 2017: 17). Medya teknolojilerinin tarihsel gelişimi ile beraber ortaya çıkan bilişim teknolojileri, bu iki kavramın yanına “*ağ medyası*” olarak adlandırılan, hem kişilerarası hem de kitlesel özellikleri içinde barındıran ve bilgisayar temelli olan yeni iletişim ortamını tanımlamak için kullanılan kavramı da ekleyebiliriz.

Bu sınıflandırmaların yanında, “*Medya Çalışmaları-Teoriler ve Yaklaşımlar*” isimli kitabında Dan Laughy medyayı yedi türe ayırmıştır. Bunlar; belirli kişi ve gruplar, özellikle hükümetler tarafından denetlenen “*propaganda medyası*”; kamu ve onu temsil

edenlere karşı sorumlu davranan “*kamu hizmeti medyası*”; daha çok batı medyası olarak anılan ve ticari medya olarak da bilinen “*reklam medyası*”; reklam medyası kadar ticari olmayan, belli değer ve özellikleri taşıma eğilimi içerisinde olan “*kült medya*”; bunların dışında kalan ve kar amacı gütmeyen, ana akım medya içerisinde verilmeyenleri vermeye çalışan “*alternatif medya*”; iletişim ve enformasyonun hem tek yönlü hem de çok yönlü yapılmansa olanak tanıyan, aynı zamanda diğer medya türlerini de içinde barındırabilen “*sosyal medya*” ve son olarak ise, günümüz medyası ile aynı parantez içerisine alamadığımız “*psşik medya*” dır (Laughey, 2010: 15-20). Her bir medya türünün kendine özgü özellikleri ve amaçları bu sınıflandırmayı yapmayı olanaklı kılmaktadır. Günümüzde medyanın genel olarak kabul edilmiş belirli özellikleri vardır ve birçok kez bu özelliklerinden medya farklı biçimlerde tanımlarla çerçevelenmeye çalışılmıştır.

Medyanın bilinen özelliklerini yeniden tanımlayan Poe, medyanın; erişilebilirlik, gizlilik/özellik, doğruluk, hacim, hız, menzil, dayanıklılık, arınılabirlik gibi özelliklerinin olması gerektiğini vurgulamıştır (Poe, 2015: 35). Medyanın bu tür özellikleri onun etkilerini gündeme getirir ve medya etkileri doğrultusunda düşünüldüğünde bu özellikler önemli olur. Bununla birlikte medya gibi insan yaşamında son derece önemli bir yeri olan kavramın farklı boyutlarını ve etkilerini anlamaya, analiz etmeye ve yorumlamaya dayalı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Olgularla paralel olarak ortaya çıkan medya yaklaşımlarında temel olarak iki yaklaşım paradigma oluşturduğundan ön plana çıkmakta ve diğer yaklaşımları da içinde barındırmaktadır. Bunlar daha çok pozitivist bakış açısı ile konuyu ele alan ampirik, gözleme dayalı ve deneysel olan ana akım veya liberal olarak adlandırılan yaklaşım ile, yorumlayıcı ve pozitif bakış açısına göre daha soyut aynı zamanda ekonomi-politik temelli olan eleştirel yaklaşımdır. Bu yaklaşımlar iletişim bilimlerindeki kuramsal çerçevelerin temel iki yaklaşımı olarak görülürler.

Medya çalışmalarında, özellikle kitle iletişim kuramları ve kavramları çerçevesinde ele alınan çalışmalarda ve bu anlamda araştırma yöntemleri adına egemen görünen yaklaşım, yapısal işlevselcilik yaklaşımına bağlı olarak gelişen pozitivist ampirik gelenek olmuştur. Bu yaklaşımın ortaya çıktığı ve yayıldığı yer ise Amerika’dır. Ampirik yaklaşım kısaca, “iletişimde özellikle de alan araştırmalarında yöntembilimsel hareket noktasını oluşturur ve yaklaşım gönderici, mesaj, alıcı ve geri besleme bağlamlarında ele aldığı temel kuramsal konular ve sorunlar “etki” üzerine kurulmuştur. Bu geleneğin başlatıcısı konumunda ise Paul Lazarsfeld vardır” (Erdoğan, İşler-Keloğlu, ve Durmuş, 2005: 1). Medya’nın birey ve

toplum üzerindeki etkilerine odaklanmak bu yaklaşımın temel hedefi olmuştur. Söz konusu yaklaşım medyayı merkeze koyarak daha çok birey ve toplum üzerinden medyayı anlamaya çalışmıştır.

Eleştirel yaklaşım genel olarak, çatışmayla birlikte anılmaktadır. Ancak bu yaklaşım birçok şeyle ilgilenerek eleştirel bakışı merkeze yerleştirmeye odaklanmaktadır (Lazar, 2009: 29). Eleştirel yaklaşımda ana akım yaklaşımına benzer olarak hareket noktasına insanı koymaktadır; ancak farklı olarak insanların ideolojileri ve düşünceleri üzerinde durmaktadır (Erdoğan, 2007: 155). Eleştirel kuramın en önemli temsilcilerini Frankfurt Okulu üyeleri oluşturur. Paralel bir ilerleyişle ise kültüre ve kültürel çalışmalara odaklanan diğer düşünürlerde genel olarak bu yaklaşımdan beslenmektedir.

İletişimle başlayan gelişim serüveni medya ile devam etmiştir. Bu serüvende iletişimin ve medyanın tanımsal çerçeveleri geliştirilmiş, yaklaşımlar ortaya çıkmış ve medya üzerine yapılan çalışmalar bu yaklaşımların izlerini sürmüştür. Medya, insan yaşamının önemli bir parçası olduğundan dün ve bugün olduğu gibi gelecekte de yapılacak olan çalışmalarla medya, tanımlanmaya ve anlamlandırmaya çalışılacaktır. Medyayı anlamak için ortaya çıkan yaklaşımlara yeni yaklaşımlar ve kuramlar eklenilebilecek görülmektedir. Çünkü değişen ve dönüşen bir dünya da en önemli ve hızlı değişim medyada olmakta ve bunlar medya aracılığıyla toplama yayılmaktadır. Medya doğası gereği toplumsal bir mecra olduğundan sosyolojik etkileri medyanın birçok konuda öne çıkmasını ve bu yöndeki çalışmaların ilerleyişinin önemli bir nedeni olarak görülmektedir. Nitekim bu çalışma odaklandığı konu bağlamında bu ilerleyişin bir parçası olmaktadır.

Medyanın hem kavram olarak hem de yaklaşımlar olarak ilerleyişinin ve gelişiminin önemli nedenleri arasında gelişmeler, teknolojik yenilikler ve devrimler etkili olurken, bu gelişmedeki diğer bir önemli etki ise onun iletişim bilimleri içerisinde yer almasıdır. Çünkü iletişim bilimleri, sosyal bilimlerin kavşak noktası olarak anılmakta ve interdisiplin olma özelliği ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda farklı disiplinlerin iletişim bağlamı çalışmaları bugün medyanın bilim çerçevesindeki gelişimini ve önemini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle bu çalışma medyanın interdisiplin özelliğine de vurgu yaparak bir örneğini teşkil etmiştir. Bu çalışmada ele alınan konunun medyada göçmenlerin anlamsal kuruluşu (temsili) olması sadece iletişim süreçlerine odaklanmayı değil aynı zamanda sosyolojik, siyasal ve hatta bir boyutuyla da psikolojik süreçleri de işlemeyi

gerekli kılar. Bu ve benzeri gereklilikler medya çalışmalarını geliştirmiş ve geniş bir literatür alanını oluşturmuştur.

Medyada göçmenin temsili veya diğer bir biçimiyle anlamsal kurulumuna odaklanan bu çalışmada, medya gibi son derece önemli kavramı betimlemek, önemini vurgulamak, gücünü ve özelliklerini anlamak çalışmanın ilerleyen bölümleri adına önemli olmaktadır. Ayrıca göçmenlere yönelik algılanışın medya aracılığıyla olması medya ve temsil arasındaki ilişkiyi gündeme getirmektedir. Bunun yanında ise medyanın gücü olarak görülen kavramların başında temsilin gelmesi medya ve temsil ilişkisini daha da anlamlı hale getirmektedir. Bu ve benzeri nedenler temsil kavramını ayrıca tartışmayı gerekli hale getirmiştir. Çünkü medya içeriklerine konu olan olaylar, olgular veya grup ve bireyler aslında birer medya temsillerini oluştururlar ve bu anlamda göçmenlik medya için önemli bir temsil konusu olur. Medya ve temsil ilişkisinden önce temsile odaklanmak, kurulacak olan söz konusu ilişkiyi anlamada kolaylık sağlayacağından bir alt başlıkta temsil kavramsal ve olgusal çerçevede tartışılmıştır.

2.2.2. Temsil

Temsil, “bir şeyi tarif etmek ve betimlemek yolu ile zihnimizde onunla ilgili bir “kavram-imge” oluşumudur” (Taş, 2017: 35). Bunun dışında temsil, bir kültürün bireyleri arasında anlamın üretim ve değiş tokuş sürecinde ana unsur olarak görülür (Oğuz, 2012: 217). Temsil kavramı ile ilgili yapılan tanımların birçoğu Stuart Hall’un temsil kuramından yola çıkar. Hall temsili iki farklı tanım içerisinde ele alır. Bunlardan ilki, bir şeyi betimleme ya da tasvir etme, tanımıyla, tasvirle veya imgesiyle, akla getirme, akılda veya duyularda o şeye ilişkin bir resim oluşturma iken; ikinci olarak simgeleştirme, yerine geçme, örneği olma ya da ikame etmedir (Hall’dan Akt. Varol, 2014: 302). Temsilin sözlük tanımını iki farklı biçimde ifade eden Hall’a göre temsil, aslında anlamı ve dili, kültüre bağlayan bir şeydir (Hall, 2002: 15). Hall, temsilde kültürün etkinliğini vurgulayarak dil aracılığıyla oluşan anlamın temsil için önemli olduğunu ifade etmeye çalışmıştır. Temsil konusuna Hall’un görüşleriyle devam ettiğimizde ve daha detaylı bir ifadesinde ise benzer bir düşüncenin izlerini görürüz. Nitekim ona göre “temsil, kültürün üyeleri arasında anlamın üretilmesi ve değiştirilmesi sürecinin esaslı bir parçasıdır ve temsil, şeyleri temsil eden ya da yerine geçen imgele, işaretler ve dil kullanımı içeren bir süreçtir” (Hall’dan Akt. Özer, 2011: 163). O halde temsil; anlamın yer değiştirmesi, yeniden üretilmesi, belki de bir

anlamın yapı sökümüne uğrattılıp yeniden inşa edilmesinin baş aktörüdür. Temsil; kültür, dil ve anlam etrafında dönen bir yapıdır.

Temsilin anlam üretimindeki rolünün anlaşılması, iletişim ve kültür araştırmalarında temsil konusuna geniş yer ayrılmasına ve temsilin anlamlandırma süreçleriyle ilişkisinin tartışılmasına yol açmıştır (Varol, 2014: 303). Böyle bir tartışmada birçok çalışmada olduğu gibi bu çalışmada Hall temel alındığında, üç farklı tipte temsil yaklaşımının olduğu görülür. Bunlar; yansıtmacı (reflective), niyetçi (intentional) ve inşacı (constructionist) temsil tipleri olarak ifade edilmiştir (Hall'dan Akt. Taş, 2017: 41). Söz konusu yaklaşımlara kısaca bakıldığında; *yansıtmacı yaklaşım* dili bir araç olarak görmektedir. “Bu yaklaşımda anlamın gerçek dünyadaki nesne, kişi, fikir veya olaylarda bulunduğu ve dilin dünyada zaten var olan gerçek anlamı yansıtmak üzere bir ayna gibi işlev gördüğü düşünülmektedir” (Hall'dan Akt. Varol, 2014: 303). *Niyetçi yaklaşım* ise, yansıtmacı görüşün tam aksi yönünden söz eder. “Anlamın kaynağı dilde temsil edilen şeyler değil, dili konuşan öznedir ve dil, onu kullanan öznenin amaçladığı anlamı, yani söylemek istediği şeyleri ifade eder” (Hall'dan Akt. Taş, 2017: 42). Son olarak ise *inşacı yaklaşıma* göre “anlam, dil içinde ve dil yoluyla oluşur ve anlamın kaynağı ne dilde temsil edilen şeyler, ne de dili konuşan öznedir” (Hall'dan Akt. Taş, 2017: 43). Stuart Hall’a gör inşacı yaklaşım şöyle detaylandırılmaktadır:

Diller, gerçek denilen dünyadaki nesne, insan ve olayları simgelemek, ifade etmek veya onlara gönderme yapmak üzere işaretler kullanır. Fakat maddi dünyanın açık anlamda bir parçası olamayan hayali şeyler, fantezi dünyası veya soyut fikirlere de gönderme yapabilir. Kısaca anlam dil içinde temsil sistemleri vasıtasıyla üretilir (Hall'dan Akt. Varol, 2014: 303-304).

Hall’un temsil ile ilgili yaptığı çalışmalarda ve ortaya koyduğu tanımlarda, temsilin içeriğini dolduran üç kavram ön plana çıkıyor. Bunlar; kültür, dil ve dil yoluyla oluşan anlam kavramlarıdır. Hall temsil kavramını; kültür, dil ve anlam üzerine inşa ettiği görülmektedir. Özellikle dil ve anlam arasında ki ilişkinin temel kaynağının kültür olduğunu ifade etmeye çalışan Hall, kültürün dilsel (sözcüklerle) temsil sistemleri yoluyla anlamı oluşturduğunu vurgulamıştır.

Hall temsil (representation) isimli kitabının giriş kısmında “anlam nerde üretilir” sorusunu sorarak, temsil etmede kültürün önemini ön plana çıkartır. Hall’a göre anlam, kültürel dolaşım içersinde oluşmakta ve bu dolaşım ona göre anlamların ayrı biçimlerde

oluşturduğunun göstergesi olmaktadır (Hall, 1997: 2). Anlam ve kültür arasındaki bağ, iletişim aracı olan dil ile ilgilidir. Sosyal iletişim içerisinde dil ile oluşan bilgi ve gerçek, medya tarafından tekrar topluma yayıldığından; iletişim ve temsil arasında kurulan ilişkiye benzer ilişki Straut Hall’da da görülmektedir. İletişim, “kültürel ortaklığı ve bu kültürel ortaklık içerisinde oluşmuş dilsel kodları gerekli kılmaktadır” (Taş, 2017: 43). İnsanoğlu tarafından paylaşılan duygu ve düşünceler her ne kadar ülkeler ve topluluklara göre değişiklik gösterse de genel olarak iletişim, insanlar tarafından oluşturulmuş dilsel kodlar aracılığı ile kurulmaktadır. Bu anlamda söz konusu edilen dilsel kodlar medya içinde geçerli olmuştur. Toplumdan bağımsız bir yapıda olmayan medya, içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısıyla gelişen dilsel kodlarla içeriklerini oluşturur ve tekrar toplum arasında dolaşıma sokar. Medya aracılığıyla topluma iletilen enformasyon diğer araçlara göre daha etkili olduğundan, belirli yapı ve güçler tarafından üretilmiş olan bilgi ve gerçeklik kullanılan dilsel kodlarla toplumun diğer kesimini de etkisi altına aldığı düşünülmektedir. Medyada temsil edilen bilgi ve gerçeklik, toplumsal olma özelliği taşıdığından bilgi ve gerçekliğin kurgulandığı yönündeki görüşler belirginlik kazanır. Bu görüşü göre anlam üretilen, gerçeklik ise kurgulanan bir şey olarak görülür.

Bilginin ve gerçeğin toplumsal iletişimle kurgulandığını ileri süren teoriye göre ise temsil, “şeylerin” temel kurulumuna ait bir tasarımdır ve temsil ile anlam üretilir, teoriye göre gerçek ise kurgulandığından dolayı temsil bir yönü ile politik bir harekettir (Arsan, 2014: 144). Bu yaklaşımla temsil, gerçeklik, ideoloji ve medya arasında bir ilişki kurulur. Anlamı oluşturan şeyin temsil olması, gerçekliğinde ideolojik bir şekilde medya tarafından kurgulandığını söylemektedir. Medya aracılığıyla ideolojik olarak kurgulanan gerçeklik yine aynı araç ile (medya) toplum arasında dolaşıma sokulur ve toplumun kurguyu gerçek olarak algılaması sağlanır. Medya her ne kadar gerçeği temsil ettiğini söylese de onun inşa edilen gerçekliği temsil ettiği düşünülür. Başka bir ifadeyle; böyle bir ilişkide temsil, toplum tarafından gerçekliğin temsili olarak görülsede; bir şeyin medya ile temsil edilmesi gerçekliğin ya toplumsal iktidar mekanizmalarıyla ya da medya ile inşa edildiği gösterir. Kısaca temsil, “gerçekliğin temsili” (Laughey, 2010: 83) ya da kurgulanmış gerçekliğin temsili olsa da, medya iki durumda da temsilin topluma aktarılmasının en önemli üstlenicisidir. Diğer yandan medyada yer alan içeriklerin büyük bir kısmı gerçek veya kurgulanmış temsiller ile olduğundan medya ve temsil arasında kaçınılmaz bir ilişkinin olduğu görülür.

2.2.3. Medya ve Temsil

Medyada temsil ya da diğer adıyla medya temsili; toplumda yer alan bir olayın, konun, insan yaşamının veya herhangi bir temanın, ilişkinin veya düşüncenin medyada sunulmasıdır. Bu sunumda kitle iletişim araçlarının teknik olanakları, formatları ve biçimleri temsildeki farklılıklar olarak görülür; böylece medyada temsil, gerçeğin kurgulandığı, yapılandırıldığı ve inşa edildiği şeyler olarak ifade edilir. Medya temsillerinde, temsil ile temsil edilen şey arasında tamamen örtüşme veya tamamen örtüşmeme gibi değişen benzeşmeler ya da benzeşmemeler görülebilir (Erdoğan, 2014: 303). Medyada temsil konusu daha çok Marksist düşünceden beslenen yaklaşımlarca çalışılan bir konudur. Bu bağlamda medya ve temsil ilişkisinde Marksist yaklaşımların ve özellikle ekonomi-politik düşüncenin görüşlerinin belirgin olduğu görülür.

Medyanın bir gücü olarak görülen temsil; ekonomi-politik düşüncenin izini takip ettiği düşünülür (Laughey, 2010: 83). Medya bağlamında ekonomi politığın izinden giden temsil, medyanın içerikleriyle yakından ilgilidir. Medyada temsil, bir nevi gerçek insan, olaylar ve yerleri betimleme süreci olarak da görülebilir. Ancak medya temsilleri, imajlar, anlatılar ve medyada dolaşımda olan çerçevelerdir ve bu temsiller, haber içeriklerini ve metinleri, reklamları ve fotoğrafları, radyo programları, videolar, bloglar ve günümüzün yeni iletişim mecraları gibi sembolik içerikler üzerinden üretilmekte; aynı zamanda temsil kavramsal olarak gerçekliği yansıtmaktan çok inşa etmeye göndermede bulunurken; temsil, gerçekliğin unsurlarının tanımlanması, ötekilerin dışlanması ve anlamların medya dili tarafından üretilmesi yolu ile bir seçme süreciyle oluşturulur (Şen, 2017: 31).

Medya temsilleri, “rasyonalize etme, evrenselleştirme, doğallaştırma veya meşrulaştırma gibi stratejiler izlenerek toplumsal rıza oluşturmada etkili olmaktadır. Medya temsillerinin farklı türleri sınıf, cinsiyet, ırk, etnisite, yaş ve diğer toplumsal kategoriler ve kimlikler ile ilgili eşitsizlik ve adaletsizliklerin yeniden üretimini de ayrıca kapsamaktadır”(Orgad'dan Akt. Şen, 2017: 31). O halde diye biliriz ki medya özünde, diğerlerini dışlama adına belirli bakış açılarını temsil etmekte ve bu doğrultuda gerçekliği yeniden kurgulayarak betimlemektedir. Medya ve temsil arasındaki ilişkide gerçeklik tartışmalarının önemi bir kez daha görülmektedir. Kişisel gerçeklik, toplumsal gerçeklik ve medyatik gerçeklik medyadaki temsil süreci ile ilişkili görüldüğünden; medya, temsil yoluyla hem kişilerin hem de toplumların düşüncelerini ve yorumlama şekillerini belirli düzeylerde de olsa etkilediği düşünülür. Bu anlamda gerçekliğin kurgulanmış olarak medyada temsil edilmesi, toplumsal düşüncenin medya aracılığıyla şekillendirildiğinin göstergesi olur.

Medya ve temsil arasındaki ilişki detaylandırıldığında; medyanın sunduğu gerçeklik temsilleri, gerçek dünyaya ilişkin kişisel deneyimlerimizi ve yorumlamalarımızı önemli ölçüde belirler ve bu nedenle temsil, gerçek olaylardan sonra ortaya çıkan bir şey değil, yorumladığımız gerçekliğin bir parçası olur, aynı zamanda temsil sadece gerçekliği temsil etmez gerçekliğin anlamına da katkıda bulunur (Laughey, 2010: 84). Medya ve temsil ilişkisi, medya tarafından üretilen enformasyonun içeriği ile ilgili olup, içeriğin neyi, nasıl hangi anlam çerçevesinde oluşturulduğunu sorgulayan yapısına odaklanır. Bu anlamda temsil kuramlarının temel görüşü şudur: “Görünenin aksine medya gerçekliğin herhangi bir parçasını temsil etmekten (yeniden-sunmaktan) çok, onu üretir ve inşa eder” (Fiske, 2014b: 30). Bu görüşe göre; medyada gerçeklik görüntünün nesnelliği ile değil, söylemin ürünü olarak var olur. Medya ile yeniden sunulan şey, gerçeklikten öte, ideolojiktir. İdeolojik olanın etkinliği ise temsiller yoluyla medya üzerinden sağlanmaktadır. Medya, yapmış olduğu haberlerle “doğruluk iddiasını gerçeğin nesnelliği içinde konumlandırmaya çalışır ve dolayısıyla ürettiği her “doğrunun” gerçeklik değil ideoloji olduğu gerçekliğini gizler” (Fiske, 2014b: 30). O halde medya doğru, gerçek ve nesnel enformasyon sunumu iddiasında bulunurken ideolojik kurguyu bunlar arasında gizlemektedir. Medyada sunulan gerçeklik temsilleri ideoloji bağlamında oluşturulan bir kurgu olmaktadır. İdeolojik kurgu temsilleri ise Fiske’nin de dediği gibi doğruluk, gerçeklik ve nesnellik içerisinde gizlendiğinden, toplum tarafında fark edilememektedir. Ancak konuya eğilen araştırmacılar medya temsilleri ideolojik kurgular olarak görülür.

Temsil ile ilgili yaklaşımlar, medyada gerçeklik inşasının ideolojik bir eleştirisini sunarlar: “Onlara göre medyanın yanlış temsil ettiği veya gizemleştirdiği şey, kendi ideolojik pratiğidir ve bu nedenle gerçek ideolojik olanla arasındaki ilişkidir” (Fiske, 2014b: 31). Temsil üzerine yapılan tartışmalarda ideoloji ve gerçeklik kavramlarının önemli olduğu görülmüştür. Özellikle medya temsillerinin kurgulanmış ve inşa edilmiş gerçeklikler olduğunu ve ideoloji pratiklerinin nesnel doğruların içine gizlenerek topluma sunulduğu; toplumun ise kurgulanan ve ideolojik olanı gerçek olarak algılayıp benimsediği ve yaygınlaştığı düşünülür. Bu anlamda medya temsilleri, temsilin inşasında bulunanların amaçlarına yönelik kurgular olarak görülür.

Medya temsili, temsil edilecek şeylerin belirlenmesinden başlanarak kurgulanmasıyla devam eden ve belirli kalıp ve çerçeveler içinde topluma iletilmesiyle son bulan bir süreçtir. Bu sürecin karakterinde temsilin ideolojik yapısı ortaya çıkar. Çünkü temsil

sürecini başlatan kimlerse; onlar amaçlarına uygun bir şekilde temsil kurgulanır, kurgulanmış gerçeklerlerin temsil olarak medyada sunulması toplumda gerçeklik imajlarının oluşmasını sağlamaktadır. Medyanın temsil yoluyla oluşturduğu gerçeklik imajları, “gerçeği tümü ile yansıtmadan başlayarak tümüyle saptırmaya kadar olan bir yelpaze içinde yer alırlar” (Erdoğan, 2014: 303). Böyle bir yelpazeden bahsetmek toplumdaki tüm algı ve imajları, insanların dünyayı anlamlandırma biçimlerini ve toplumsal gerçeklikleri ifade etmek demek olacağından; gerçeklik, toplumsal gerçeklik ve hakikat arasındaki farklar ve bezerlikler medya kavrayışı içerisinde önemli bir yeri doldurmaktadır.

2.2.4. Gerçeklik ve Hakikat Tartışmalarında Medyanın Konumu

Gerçek, özellikle bireylerin yaşam deneyimleri çerçevesinde biçimlenen olasılıklara göre değerlendirilir ve toplumsal yaşam içerisinde çok kritik önemi olan neden-sonuç ilişkisinin, kültürel anlamda edilen deneyimlerle kurulduğu bir alan olduğu söylenir (Yurdigül, 2011: 14). Aynı zamanda gerçek/gerçeklik, “insandan bağımsız olarak var olan, toplumsal olarak yapılandırılan, kendi de nesneler dünyasıdır ve insanların onun hakkındaki bilgileri kadar değişkendir” (Yılmaz, 2009: 23). Benzer bir yaklaşımı Burton’da ifade eder ve o gerçekliğin göreceli olduğunu öne sürer. Burton, gerçekliğin göreceli olmasını belirli özelliklere bağlar. Ona göre bir şeyin gerçekçi özelliklere sahip olduğunu söylediğimizde çeşitli unsurlardan bahsediyoruz demektir. Bu unsurları da şöyledir:

- Arka plan ne kadar doğru bir şekilde resmedilmiştir.
- İnsanların davranışları ne kadar inanılır görünmektedir.
- Öykü ne kadar olası görünmektedir (konulu ürünlerden bahsediliyorsa)
- Belirli noktalar materyal tarafından ne kadar doğru bir şekilde belirtilmiş görünmektedir (Burton, 1995: 120).

Bu ölçütlere göre gerçeklik Burton’da görelidir ve insanların deneyimleri ile bağlantılıdır. İnsanların deneyimlediği ya da konu hakkında okuduğu bir şey bir yerde yazılsa veya karşılaşılsa, böyle bir deneyimi olmayan insanlardan daha fazla inanılır bulunur (Burton, 1995: 121). Bu özelliklere dikkat edilmesi, algılanışı ve anlamlandırılması gerçekliğin bireysel olarak değişimini göstermektedir. Bireysel bilinç gerçekliğin algılanışında ya da bir şeyin gerçek olup olmadığının belirlenmesinde önemli olabilir. Bu aynı zamanda Burton’nun bahsettiği göreceli gerçeklik, yani genel bir gerçekliğin olmaması, herkesin kendi gerçekliğinin olması durumu bilinci ön plana çıkartır. Nitekim gerçekliği bilinç

koşullarıyla açıklayan düşünürlerden biri olan Arendt, insanların bilinç dünyasının yeterince açık olduğunu işaret eder ve insanın kendisine ait bir kesinlik içinde yaşadığını söyler (Akt. Güneş, 2001: 110). Arendt'ın gerçeklik ve bilinç arasında kurduğu ilişkinin temelleri Descartes'e dayanmaktadır. Descartes'e uygun olarak ifade edilen söz konusu düşüncede; dünyevi bir gerçeklikten emin olunmasa bile, bilincin doğal işleyişiyle beraber bilişsel gerçeklikten emin olunabileceği yönündedir; bununla birlikte aklın yanılabilirliğiyle gerçekliğin fenomenolojik perspektiften ilginçliklerinin ortaya çıktığı düşünülür (Güneş, 2001: 110). Aklın ve sağduyunun yanılabilmesini açıklamaya çalışan yaklaşımlara göre, gözleme dayanan bilgilerde dâhil, aklın yanılgısını sürdürmesindeki kararlık önemli görülür. O halde aklın yanılgısıyla devam eden gerçeklik, bilişsel yanılgının gerçekliği olmaktadır. Bilincin ve bilişsel düşüncenin temelinde yer alan bilgi insanların gerçeklik tanımlarının temelini oluşturmaktadır. Gerçekliğin ifade edilmesinde bilginin önemini vurgulayan görüşler, gerçekliği bilgi üzerinden tanımlamaya çalışmışlardır. Nitekim bu görüşlerden biri de Habermans'a aittir.

Gerçeklik ve bilgi arasında sıkı bir ilişki olduğunu varsayan Habermans (2001), dilsel anlatılar ile bilginin belirgin olduğunu vurgular. Gerçekliği bütünleştirebilecek olan dilin, dil bilgisel olarak özneleri ikiye ayırabileceğini ifade eden düşünür; dilsel ve dilsel olmayan, iletişimsel ve iletişimsel olmayan eylemlerinde az çok rasyonel olabileceğini ifade eder. Bilginin güvenilirliği konusuna da değinen Habermans, bir anlatımın yanılabilir bilgiyi cisimleştirdiği zaman, cisimleştirdiği ölçüde, nesnel dünya ile yani olgularla bağlantısı bulunduğu ve nesnel bir yargılamaya açık olduğunda bilginin gerçeklik koşullarını yerine getirdiğini ileri sürmektedir.

Gerçeklik, hemen hemen tüm sanat ve düşünce akımlarına konu olan bir olgudur. Bu olguda, kişinin onun varlığına ait olan bilgileri edinme süreci gündeme gelir. Bu yüzden de bireyin bilgisinin içinde geliştiği toplumsal süreçler önem kazanır. Çünkü gerçeklik, hem bireysel hem de toplumsal olarak kavranan bir süreci içermektedir (Özkanal, 1998: 135). O halde denilebilir ki gerçeklik toplumsal yapı içerisinde bireyin deneyimine göre ve aynı zamanda yapılandırılmış biçimlere göre değişkenlik gösterir. Bu durumda gerçekliğin iki yönlü olduğu vurgulanır; gerçekliğin ilk yönünü bireysel olan gerçeklik oluştururken, ikinci bir yön olarak toplumsal gerçeklik ön plana çıkar. Toplumsal bir varlık olan insan gerçekliği toplumun birçok katmanında deneyimliyerek ve öğrenerek kendi gerçeklik algısını belirlemeye çalışır. Bu anlamda bireyin gerçeklik algısı değişkenlik gösterir ve

deneyimler ve öğrenme biçimleri bu değişkenlikte etkili olur. Toplumsal olan gerçeklik, bireysel olan gerçeklikten daha farklı olarak ele alınır. Genel bir gerçekliği kabul etmenin zorluğu bu anlamda baş gösterir.

Hartley gerçekliği, dünyanın hem maddi hem de psikolojik temsil biçimi olarak görür. Dar anlamı ile gerçeklik; tarihsel olarak, sanat, bilim ve edebiyattaki nesnellik duygusunu ima etmekte iken geniş anlamda Marksizm ve feminizm gibi entelektüel hareketler ile gazetecilik gibi metinsel sistemler, “gerçekçi” çabalar olarak görülmüştür ve bu nedenle Hartley’e göre gerçeklik modernizmle yakından ilgilidir (Hartley, 2004: 195). Gerçeklik reel olana gönderme, aynı zamanda da hakikatin kendi açtığı bir yol; gerçeklik ölçütünü hakikatten almakta, fakat varlığını yalnızca kendisine borçlu olmaktadır ve o halde gerçeklik varlığını hakikatin kendisine borçludur ve gerçeklik somutlaşmış düşüncelerle ilerlemektedir (Karapınar, 2017: 516).

Hakikat⁹ tartışmaları ise felsefi düşüncenin başat tartışmaları arasında yer alır. Bununla birlikte hakikat ve gerçeklik arasında dilbilimsel ve ontolojik bir farktan söz edilir. Söz konusu fark ise şu şekilde ifade edilmektedir:

Bilimsel çalışmalarda hakikat kavramı epistemolojik anlamda kullanılmaktadır ve bu kavramın İngilizcedeki karşılığı “Truth” kelimesinin karşılığıdır. “Truth” aynı zamanda “doğruluk” kelimesinin de karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bilgi felsefesinin konusu olan “hakikat” kelimesi aynı zamanda “doğruluk” olarak da kullanılmaktadır. Bazı tercümelerde karşımıza “Truth” kelimesinin anlamı olarak “gerçeklik” sözcüğü çıkmaktadır. Ancak “hakikat” “doğruluk” kelimesinin epistemolojiye dair bir kavram, “gerçeklik” kelimesinin ise ontolojiye dair bir kavram olarak kullanmak daha isabetli olacaktır (Erdem, 2017: 218).

Hakikat kavramına değinmek, hakikat ve gerçek arasındaki farkı ortaya koyabilmek adınaydı. Yukarda da ifade edilmeye çalışıldığı gibi “hakikat”¹⁰ kavramı felsefi

⁹ Hakikat ve gerçek kavramları, eş anlamlı yapılar gibi dursa da felsefi ve dilbilimsel olarak ayrımlarının olduğu bilinmektedir. Köken olarak gerçek sözcüğü Türkçe bir kelime olup, “hakikat” sözcüğü ise Arapçadır. “Hakikat” sözcüğünün Arap toplumundaki kullanımının yer aldığı ifadeler, sözcüğün tanımını yansıtan değerlendirmelerden oluşur. “Hakikat” sözcüğünün “gerçek ve var olan şey” riyadan arınmış işler ve amaca uygun düşen “söz” olarak tanımlana ifadeler, kavramın sahip olduğu temel kavramı yansıtmaktadır. Bu anlamda tartışmalarda hakikat ve gerçek kavramları anlamları bakımından birinin yerine kullanılabilinmektedir (İsi, 2015: 181-182). Hakikat kavramı, varlığı bütünüyle ve daima var olan özülle kavramayı temsilen kullanılan dilsel göstergedir (Erdem, 2012: 14).

tartışmalarda kendine yer bulurken gerçeklik daha çok epistemoloji olarak birçok alanın tartışma konusudur. Hakikat kavramına iletişim penceresinden bakan Postman, hakikatin insan tarafından tıpkı zaman gibi icat edilen iletişim teknikleri hakkında ve bu teknikler aracılığıyla kendisi ile yaptığı konuşmanın bir ürünü olarak ifade eder (Postman, 2016: 37).

Gerçeklik, tek boyutlu ve bir alanın konusunun dışında farklı alanlarının tartışma konusudur. Bu anlamda gerçeklik ile ilgili tanımların farklılaşması ortaya çıkmaktadır. Başta edebiyat, felsefe ve din olmak üzere çeşitli alanlarda düşünürler, kavrama yönelik değerlendirmelerde bulunarak, ifadenin tek bir anlamdan ziyade ele alındığı sanat dalı veya konu bağlamında “gerçek” sözcüğünün çeşitli tanımlara sahip olduğundan bahsederler (İsi, 2015: 184). Çeşitli tanımlara sahip olan gerçeklik kavramının bu çalışmadaki esas tartışması iletişim bilimleri açısından olacaktır. Bu nedenle özellikle diğer alanların bakış açısı sadece desteklemek adına olmuştur.

Gerçeklik tartışmaları, Hartley’inde ifade ettiği gibi modern toplum ve yapılarla yakından ilgilidir. Teknik olanaklar, teknolojik gelişim, kültürel yapılar ve medyadaki değişimler, modern insanın gerçeklik algılayışını değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Modern yaşamın teknik olanakları karşısında insanın kendi çevresi içindeki etkinliğini ve gerçekliği algılayışı sorunsal, düşünürlerin çalışmalarında yoğun olarak görülmektedir (Türkoğlu, 2004: 142). Bu düşünürlerden biride Baudrillard’dır ve “Simülakrlar ve Simülasyon” isimli çalışmasında gerçeklik üzerine odaklanan düşünür; gerçekliğin Simülakrlar tarafından üretilen bir simülasyon olduğunu savunur; ona göre günümüzde gerçek, “artık minyatürleştirilmiş hücreler, matrisler, bellekler ve komut modelleri tarafından üretilmektedir ve bu sayede gerçeğin sonsuz sayıda yeniden üretimi mümkün olmaktadır” (Baudrillard, 2005: 14). Baudrillard artık tam anlamıyla bir saf gerçekliğin olmadığını, sadece işlemsel, yani sayısal bir gerçekliğin olduğunu vurgulamaktadır. Belirli araçlarla üretilmiş sentetik, sanal ve düşünsellikten yoksun hipergerçekliğin, asıl gerçekliğin yerini aldığını bu çalışmada yoğun bir şekilde ifade etmektedir. Baudrillard, gerçekliğin sanallaşmasında ve bu sanallığın her gün insanların arasına dolaşımda olmasının kaynağının medya olduğunu ayrıca vurgulamaktadır. Bu anlamda Baudrillard, gerçekliğin değişken yapısının olduğunu ve hatta gerçeklik aşılarak hipergerçeğe dönüşmekte olduğunu altını

¹⁰ Hakikat kavramı ilerleyen bölümlerde, gerçeklik kavramına benzer bir anlam içerisinde gerçeklik kelimesinin yerini tutacak bir biçimde de kullanılmıştır.

izerek, söz konusu durumun 20. yüzyılda nasıl ve ne şekilde işlendiğini ve dönüşümün hangi boyutlarda olduğunu incelemiştir (Karapınar, 2017: 516).

Baudrillard’a göre içinde bulunduğumuz çağda mutlak bir gerçeklikten bahsetmek mümkün değildir. Ona göre, gerçek gibi sunulan veya gerçek olarak adlandırılan şeylerin dönüştürölmesi ve inşa edilmesi bu çağda kolay bir şeydir. Bu kolaylığı sağlayan şey ise medyadır ve medya, gerekliğı sanallaştırarak hızlıca değışmesini sağlamakta ve bu sanal değışimi yaygın hale getirmektedir. O halde medya hem gerekliğı üretmekte, hem de değıştirmektedir. Bu değışimin hedefinde toplum olduğundan, toplum medya aracılığıyla istenilen şekillerde değıştirilmektedir. Baudrillard, başka bir eserinde yine buradaki görüşleri devam ettiren bir biçimde; gerekliğın ne olup olmadığını, gerekliğın değışkenliğı üzerinde durarak ifade etmiştir.

Baudrillard “Şeytana Satılan Ruh” adlı eserinde gerçeklikle ilgili şunları söylemektedir: “Gerçeklikten ibaret bir dünya oluşturmaya çalıştığımız ölçüde elimiz ayağımıza dolaşmakta ve bu gerçeklikten giderek uzaklaşmaktayız. Gerekleştiğı an ortadan kaybolmaya başlayan bir gerçeklik evreni içinde yaşıyoruz...” (Baudrillard, 2015: 13). Baudrillard son yüzyılda üretilen “nesnel” gerekliğın artık ortadan kaybolduğunu, bunun yerine bütünsel, sanal olan bir gerekliğın giderek güçlenerek nesnel olanın yerine geçtiğini vurgulamaktadır. Baudrillard’a göre nesnel gerekliğın kaybolmasının nedeni, insanların yüzyıllarca ürettiğı gerekliğın, yine insanlar tarafından bir ilkeye dönüştürölmesi ve gerekliğı ayakta tutan bu ilkenin artık ölmesidir. Baudrillard bu ifadesiyle neyi kastettiğini yine kendi cümleleriyle açıklığa kavuşturmaktadır; “gerçeklik ortadan kayboldu dediğimde bununla gerekliğın fiziki (nesnel) değıl, metafizik (zihinsel) anlamda ortadan kaybolmasını kastediyorum. Gerçeklik var olmayı sürdürüyor ama ilkesi ölmüş durumda” (Baudrillard, 2015: 14). Gerekliğın artık zihinsel ve düşünsel boyutta özünden kopartıldığını bu anlamda fiziki olan gerekliğın ilkesel olarak zayıflayarak yeni gerçekliklerin üretildiğini, bu üretimde sanallaşan dünyanın teknolojik olanaklarının etkisinin önemli derce de olduğuna dikkat çekmiştir. Diğeri bir ifade ile nesnel gerçeklik bu yüzyılda, teknik olanakların somutlaştırdığı, ilke ve hedeften yoksun, bütünsel gerçeklik olarak adlandırabilecek bir gerekliğı yerini bırakmış görünmektedir. Böylece gerçeklik Baudrillard’da otomatik olarak üretildiğinden, inanılabilecek bir gerekliğın olmadığını ifade etmeye çalışır. Özellikle gerekliğın üretildiğı bir dünyada, gerçeklik ona göre bir düşten ibarettir ve bu nedenle de gerekliğın insanların düş gücünün bir ürünü olduğunu kabul etmemizin faydalı olacağını düşünmektedir. Baudrillard’ın gerekliğın üretimi ve

dönüşümünü ele aldığı çalışmalarında onun konuya bakış açısında inşacı yaklaşımının etkileri görülür. Benzer düşüncelerden yola çıkan Debord'da bu konu hakkında önemli düşünceler geliştirmiş, benzerliğin yanında merkeze koyduğu “gösteri” kavramı ile önemli bir ayrışmayı da göstermiştir.

Baudrillard gibi Debord da post Marksist düşünce sistemi içerisinde yer alır. Debord, sadece izlediği yöntem açısından Baudrillard'dan ayrılır, düşün yapısı olarak ikisi de post Marksist teorilerden beslenirler. Debord, yönteminin başlangıcı olarak merkeze “gösteri/sevir” kavramını alır. Bu kavram ile birlikte Debord, toplumun nasıl şekillendiğine dair iddialar öne sürer ve tüm tezlerini “Gösteri Toplumu” isimli çalışmasında toplar. Debord, gösteri/sevir kavramı üzerine inşa ettiği gerçeklik kavramını şu şekilde ifade eder:

Somutlaşmış bir dünya gösterimini, yaşamın gözle görünür yadsınması ve somut ters yüz edilişi olarak canlı olmayanın özerk bir devinimini, aynı zamanda iktisadi yönünü ve güncel toplumun bir üretimi olduğunu, yine kendisinin gösterdiğini ve kendisinin bir ürünü olduğunu, kendi dinamiklerinin olduğunu ve kendi birikim aşamasında bir süreç boyunca devam ettikten sonra devasa bir imaja dönüşen şey gerçekliktir (Debord'dan Akt. Karapınar, 2017: 516).

Debord modernizmle beraber teknikleşmenin arttığını ifade eder, gerçeklik ve kültürün bu teknikleşmeyle beraber bir evrim süreci yaşadığını savunur. Böylelikle Debord, gerçeklik ve kültür arasında olan ilişkiye dikkat çekerek bu ilişkiyle saf bir gerçekliğin olmadığını, üretilen bir gerçekliğin olduğunu vurgular. Nitekim Debord, kültürün bizzat kendisinin gösteri halini aldığını ve varlığını temsiller aracılığıyla bulduğunu, imgelerin ise kökensiz bırakıldığını söyleyerek, gerçekliğin üretildiğini düşünür (Debord, 2018: 104).

Debord, gösterinin insan yaşamındaki değişimlerle birlikte yabancılaştığından söz ederek, gösterinin kendini sunma biçiminin değişip genişlediğini ve egemen olan güçlerin hedeflerinin bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca değişen gösteriyle birlikte imajların, insan arzu ve isteklerini söz konusu olan egemen hedeflerle yeniden şekillendiğini ve bunların, insan arzu ve istekleri üzerinde söz sahibi olduğunu böylelikle gösterinin bir otorite aracı olarak düşünülmesi gerektiğini söyler (Karapınar, 2017: 516). Bununla birlikte Debord, gerçeklik ve imajlar arasındaki ilişkiyi çalışmasında şöyle ifade eder:

Yaşamın her bir görünümünden kopmuş olan imajlar, bu yaşamın birliğini yeniden kurmanın artık mümkün olmadığı ortak bir akışta kaynaşır. Kısmi olarak göz önüne alınan gerçeklik, ayrı bir sahte-dünya olarak, salt seyrin nesnesi olarak, kendi genel birliğinde sergilenir. Dünyasal imajlardaki uzmanlaşma, yalancının kendine yalan söylediği özerkleşmiş imaj âleminde kendini tamamlanmış bulur. Genel anlamda gösteri, yaşamın soyut tersyüz edilişi olarak, canlı olmayanın özerk devinimidir (Debord, 2018: 13).

Debord'un gösterisinin karşıladığı anlamlardan birisi de; gündelik hayatın üretiminde kapitalist kültürün metalarla sarmaladığı dünya gelmektedir. Bu dünya ona göre sadece tüketime dönük bir eylem pratiğini sunmakta olup gündelik olanı üretmektedir. Söz konusu üretim sadece modern dünyada üretilen görüntüler ağı değil, onların içerdiği görme rejimleri ile beraber oluşan gerçekliğin üretimi biçimidir (Ümer, 2016: 17-176). Debord çalışmasında gösteri ile üretilen gerçekliğe dikkat çekmeye çalıştığından, o hakikati; gösteride aramıştır, ona göre gösteri öyle büyümlü bir kavramdır ki kendini bir hakikatmış gibi sunmaktadır (Karapınar, 2017: 517). Gerçeklik, sunulmuş olan hakikat ile kurulur ve gerçek olanı tersine çeviren bir gösterinin eylemesel olarak üretilmiş olduğu söylenir (Debord, 2018: 135). Bununla birlikte Debord gerçekliğin görünenden ibaret olduğunu, mutlak gerçeğe ulaşamayacağını ve yapısal olarak algılanan gerçekliğin yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı gibi egemen güçlerin gerçekliği olduğunu söyleyerek gösterideki yabancılaşmanın ön plana çıkmasını eleştirmektedir. Hem Baudrillard'da hem de Debord'da temelde gerçeklik üretilen ve inşa edilen bir şey olarak görülür. Bu anlamda gerçeklik temsil yoluyla toplumsal gerçeklik olarak topluma iletilmekte ve inşa edilen gerçeklik insanlarca hakikat olarak algılanabilmektedir.

Gerçekliğin veya bazı düşünürlerce savunulan üretilmiş olan gerçekliğin yayılması, temsil yoluyla medya aracılığıyla olmaktadır. Medya, gerek gerçekliği kurgulayan ve inşa eden özelliğiyle gerekse de bu sürecin tek ileticisi konumunda olmasından dolayı, kurgulanmış gerçekliğe toplumsal bir boyut katmaktadır. Medya aracılığıyla topluma iletilen kurgusal gerçeklik, insanlarca toplumun gerçekliği olarak algılanmaktadır. Toplumsal olarak görülen gerçeklik aynı zamanda bireyinde gerçekliğinin bir parçası olduğundan, toplumsal gerçeklik algısının toplumu oluşturan bireylerin gerçeklik algısını etkilediği veya şekillendirildiği yönündeki düşünce etkili olmaktadır.

Gerçeklik tartışmalarının özünde toplumsal olanın, gerçeklikle olan bağıntısında üretici ve uygulayıcı konumlarının esasları ortaya çıkmaktadır. Değişen, dönüşen, özünden kopartılan ve yeniden üretilen gerçeklik, toplumsal gerçeklik olarak inşa edilmektedir. İnsanların birbiriyle olan doğal etkileşiminden bağımsız, egemen güçlerin belirli iktidar hedeflerince yapılandırılan gerçeklik, bireylerin bilgileri ve deneyimleri doğrultusunda değişkenlik gösterebilir. Ancak bireysel gerçekliğin değişkenliği, toplumsal gerçekliğin nesnelliğinin kabul edilmesi ile şekillenebilir. Bu nedenle ideoloji ve rejimle yakından ilgili olan toplumsal gerçeklik bir şekilde insan yaşamında önemli yeri ve konumu olan mecralar ve araçlar ile yeniden üretilerek yoluna devam etmektedir. Toplumsal gerçeklik tartışmalarının büyük bir kısmı inşacı yaklaşımın argümanlarıyla ifade edilir. Bu yaklaşıma göre medya, toplumsal gerçekliğin üreticisi ve meşrulaştırıcısı olarak ele alınmakta ve medyanın, birey ve toplum üzerindeki etkisi ve de gücü bir kez daha gündeme gelmektedir. Medya, insanların içinde yaşadığı dünyaya ilişkin çıkarımları vermekte, anlam dünyasını oluşturmaktadır. Söz konusu durum medya ve toplumsal gerçeklik arasında kurulan ilişkinin de gerekçesi olmaktadır. Medya aracılığıyla sunulan enformasyon ve temsiller insanların bilgiyi ve enformasyonu toplumsal olarak tahayyül etmesinin ön kabulünü oluşturur.

2.2.5. Medya, Toplumsal Gerçeklik ve Medyada Toplumsal Gerçekliğin İnşası

İnsanların yeryüzünde olup bitenlere karşı geliştirdikleri düşünsel veya zihinsel etkinlikler aslında toplumsal gerçekliği meydana getirmiştir. Bu manada sosyal bilimlerin içerisinde yer alan felsefe, sosyoloji ve iletişim bilimlerinin araştırmalarına konu olan toplumsal gerçeklik, farklı kültürlerle ve toplumlara göre değişkenlik göstermektedir. Bu anlamda sosyal bilimler çalışmalarında ve özellikle gerçeklik ile toplumsal gerçeklik yönündeki tartışmalarda evrensellik iddialarının boşa çıktığı ileri sürülebilir. Toplumsal gerçeklik konusu üzerinde yapılan tartışmaların büyük bir kısmı inşacı yaklaşımdan beslenmektedir. Bu nedenle bu çalışmada toplumsal gerçeklik tartışmaları bu doğrultuda yapılmaktadır.

Toplumsal gerçeklik, gerçekliğin toplumsal olarak kurulması ve toplumsal süreçte oluşan etkileşimlerle üretilen gerçeklik olarak ifade edilir. Diğer bir deyişle toplumsal gerçeklik, “bizim ona dair konuşmalarımız veya düşünme tarzımız tarafından meydana getirilmektedir” (Durur, 2011: 22). Dursun’a (2013: 34) göre toplumsal gerçeklik, toplumun ürettiği gerçekliktir. Bu gerçekliğin doğasının ne olduğuna dair uzlaşımlarımız ve onu anlamaya yönelik kullandığımız kavramlar sayesinde toplumsal gerçeklik

oluşmakta ve bu oluşmaya verilen ad ise inşa olmaktadır (Akt. Durur, 2011: 22). Bu nedenle toplumsal gerçeklik denilen olgu, ancak belli bir tarihsel-toplumsal bağlamda anlaşılabilineceğinden (Altın, 2017: 92) toplumsal gerçekliğin zaman ve mekâna göre farklılaşabileceği söylenebilir. Bu durum ayrıca toplumsal olarak kabul edilen gerçekliğin zaman içerisinde değişebileceğini de göstermektedir. Nitekim Zizek'e göre toplumsal gerçeklik, gerçekliğin müdahalesi ile her an parçalanabilecek, kırılgan ve simgesel bir örümcek ağından başka bir şey değildir (Zizek, 2016: 33). Zizek, burada toplumsal gerçekliğin her an değişebilecek yapısından söz etmektedir. Toplumsal gerçekliğin oluşması ve bilinebilmesi, farklı yaklaşımların farklı terimleri ile ifade edilmektedir. Bu nedenle düşünürlerin beslendikleri akımlar, toplumsal gerçeklik tanımlarının farklılaşmasına neden olmaktadır.

Farklı paradigmaların farklı tanımlarına bakıldığında; liberal çoğulcu toplum kuramında gerçekliğin olduğu gibi yansıtılması söz konusu iken, Marksist eleştirel toplum kuramlarında, konu, gerçekliğin üretimi ve yeniden üretimi meselesidir. Pozitivizm sonrası gelişen toplum kuramlarında ve özellikle fenomenolojide gerçekliğin inşası terimine ağırlık verildiği görülür. Liberal yaklaşıma göre toplumdan önce gelen birey, toplumsal gerçekliğin yapıcısı konumdadır. Toplumsal olan gerçeklik aynı zamanda bireysel gerçekliği de oluşturur. Bireyin dışında bir nesnel gerçekliğin varlığı önceden kabul edilir. Bireyin ön planda olduğu bu yaklaşımda, bireyin zihinsel ve bilişsel kapasitesi ile gözlem ve deneylerle bu gerçekliği olduğu gibi kavrayabileceği söylenir. Eleştirel temelli Marksist yaklaşım da gerçekliğin insan dışında nesnel bir varoluşa sahip olduğunun kabullü görülür. Ancak kapitalist üretim biçimlerine dikkat çekilir ve bu ilişkilerin gerçekliği olduğu gibi kavrayabilmemizi engellediği savunulur. Bu yaklaşıma göre toplumsal gerçeklik alanının hakiki bilgisi emek-sermaye ilişkisi ile şekillenmektedir. Eğer bilgi, sınıflar arası sistemi destekliyor ise görünür toplumsal gerçekliğin gizlendiği iddia edilir. Görünür kılınan toplumsal gerçeklik, bu yaklaşıma göre toplumsal dönüşüm olanağını da meydana getirecektir. Toplumsal gerçekliği görünebilir kılmanın yolu ancak olaylar ve olgular arasındaki görünmeyen neden sonuç ilişkisini ortaya koymak ile olabilir. Konuya bu iki yaklaşımın dışında üçüncü düşünce olarak yaklaşan inşacı yaklaşım, ilk olarak bilginin çeşitli uzlaşımlara dayalı etkinlikler boyunca belirdiğini ön varsayım olarak kabul etmiştir. Bu nedenle toplumsal gerçekliliğin bilgisi, toplumsal faillerin geliştirdikleri uzlaşımlar ve bunlara dayalı olarak gelişen karşılıklı ilişkiler çerçevesinde inşa edildiği düşünülür. İnşacı

toplumsal kuramda öznelerarasılık ön planda olduğundan, fenomenolojik felsefe¹¹ ve bilgi sosyolojisinden¹² yararlanıldığı ifade edilir (Dursun, 2013: 34-35). İnsan eyleminde bilinç alanına odaklanan bu yaklaşım, bilinç alanı ile dış dünya arasında kurulan ilişkide hangisinin, neyi ne kadar etkilediği üzerine düşünmeyi ön plana çıkartarak, gerçekliğin toplumsal boyuttaki varlığında bilincin ve bilginin yerini konumlandırmayı hedeflemiştir. Bu yaklaşımda öz bilincin ve bilginin sorgulanmasından çok, toplumsal olan gerçekliğin inşasında bilinç ve bilginin nasıl ve ne şekilde kullanıldığı sorgulanmıştır.

İnşacı yaklaşımda gerçeklik kurgulanmış bir şey olduğundan saf ve mutlak gerçeklik yitirilmiş olarak görülür. Nitekim gerçeğin dönüşümü veya yitirilmesi olarak kavramsallaştırılan şey, gerçek ve akıl arasındaki nedenselliğin kırılmasıdır; söz konusu kırılma bilgi teorisi ve bilim felsefesi açısından algılandığında, konu hakkında bir izlenim oluşmaktadır. Böylelikle gerçeklik sorununu toplum ve medya ilişkisi içerisinde değerlendirebiliriz ve belirli ölçülerde çözümleyici düşünceler geliştirmek mümkün olabilir (Güneş, 2001: 110). Bu konuda kurulan toplum ve medya ilişkisi, toplumsal gerçeklik olgularının algılanmasına yarayan bağlamın ideolojik olabileceğini vurgular (Sunar'dan Akt. Güneş, 2001: 110). Medyanın ideolojik olmasından öte genel olarak ideolojik bir sistemin içerisinde yer alması, medya aracılığıyla sunulan bilginin, ideolojik bilgi, gerçekliğin ise ideolojik gerçeklik olduğunu söylemeyi olanaklı kılmaktadır. Medyanın insanları sağladığı bilinç alanları gerçeklik alanları olarak görüldüğünde medyanın kendisi toplumsal gerçeklik olarak algılanmaktadır.

Bireyin ve toplumun anlam dünyasını ve bilincini şekillendiren alan, toplumsal gerçeklik alanı olarak ifade edilmektedir. Söz konusu edilen alan hem insan bilinci tarafından şekillenmekte hem de insanın bilinci şekillendirmektedir. Tam da bu noktada toplumsal gerçekliğin inşası olarak ifade edilen görüşün düşünceleri anlamlı olmaktadır. Günümüzde gerçekliğin toplumlarda nasıl ve ne şekilde sürdürüldüğü gibi sorulara yanıt arayan çalışmalar temel olarak üç önemli düşünürün görüşlerinden beslenmektedir. Bu

¹¹İnsanın bilinci ile nesne dünyası arasındaki ilişkinin niteliğini soruşturan fenomenoloji, karşımıza çıkan verili her şeyin bilgisinin kaynağının ve ilkesinin peşindedir. Ayrıca insan hareketlerinde bilinç alanını da incelemeye alır (Dursun, 2013: 35). Ayrıca, fenomenolojik tavrı ise, doğal tavidan farklı olarak kritik bir öz bilim olduğunu, bundan dolayı, fenomenolojik tavrın eleştirel olmak zorunluluğu taşıması gerektiği vurgulanır (Öktem, 2005: 29).

¹²Bilgi sosyolojisi, bilgi sistemleriyle toplumsal yapılar arasındaki ilişkileri inceler (Aydın, 2008: 196). Bilgi sosyolojisi ile kast edilen şey kısaca bilginin toplumsallığı olmaktadır.

düşünürlerin başında Alfred Schutz¹³(2018) gelmektedir. Daha sonra ise öğrencileri olan ve aynı bağlam üzerine farklı bakış açıları geliştiren Harold Garfinkel (2015) Peter Berger ve Thomas Luckmann (2008), gelmektedir.

Alfred Schutz, insanların toplumsal gerçekliği hem kendilerinin yarattıkları hem de kendilerinden önce gelenlerin yarattıkları bir şey olarak görürken önceden var olan, toplumsal ve kültürel yapıların insanları sınırlandığını ifade etmektedir. Genel olarak Schutz, “insanların toplumsal gerçekliği hangi biçimde inşa ettikleri ile onların toplumsal dünya içinde kendilerini önceleyenlerden miras aldıkları katı toplumsal ve kültürel gerçeklik arasındaki diyalektik ilişkiyle ilgilenmiştir” (Ritzer, 2008: 77-78). Schutz, öznelarası dünyanın gündelik yaşamın içinde sıklıkla tekrarlanan gerçekliği de kapsayan çok yönlü gerçekliklerden oluştuğunu iddia eder. Schutz’un dikkatini yönelttiği bu dünya, gerçekliği olduğu gibi kabul gören sağduyu dünyasıdır; bu nedenle gerçeklik kabullendiğimiz ve sorgulamadığımız sürece tüm kuşklarımızı paranteze alan bir gerçeklik olmaktadır (Poloma, 2011: 251-252). Ayrıca Schutz, “öznenin yaşam dünyasında yaratıcı ve aktif bir rol oynadığını, sosyal gerçekliğin bireylerin gündelik eylemleriyle sürekli yeniden kurulan bir süreç olduğunu sık sık vurgulamıştır” (Esgin, 2005: 95). Schutz’un fenomenolojik yaklaşımında, öznelarasılık kavramının ön plana çıktığı görülür. Bunun yanında yaşam dünyasında hepimizin gelişmesini etkileyen ve sürekli birbirleriyle etkileşim halinde olan aktörlerin varlığından bahseder. Ayrıca Schutz, kültürel sınırların bireyin düşüncesi ve eylemi üzerindeki etkilerine de odaklanmıştır. Schutz’un yaklaşımından hareketle bireysel düzeyde, aktörlerin bilinci – aktörlerin sosyal gerçekliği nasıl inşa ettikleri – ve onların bireysel düşünce ve eylem ilişkilerini tartışır (Esgin, 2005: 95-96).

Alfred Schutz’un fenomenolojik düşüncelerden etkilenen Harold Garfinkel ise farklı bir açıdan ve daha metodolojik olarak, etnometodoloji üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaların esas tartışma konusu gündelik hayattaki gerçekliğin algılanışı olmuştur. Gündelik hayatta değişimler ve kesintilere odaklanan düşünür, toplumun sıradan bireylerinin gerçekliği yorumlama çabalarının yanında, bu gerçekliği her gün yaratma

¹³Alfred Schutz; bilinç üzerine odaklanan fenomenoloji felsefesini sosyolojik bir biçimini geliştirme çabasının kavrıkları ile ilgilenmiştir. Schutz, aynı zamanda öznelarasılık kavramını geniş anlamda, toplumsal dünyaya, özellikle bilginin toplumsal doğasına bir ilgiyi kastetmek için kullanmıştır. Schutz, “Toplumsal Dünyanın Fenomenolojisi” (The Phenomenology of the Social World) isimli çalışmasının büyük bir kısmında, toplumsal dünyanın yaşam-dünyası veya günlük yaşam dünyası olarak adlandırılan bir boyutu üzerine odaklanmıştır (Ritzer, 2008). Schutz’dan sonra adı anılan diğer teorisyenler ise Schutz’un öğrencileri olup onun düşüncelerini geliştirerek farklı alanlarda eserler vermişlerdir.

kapasitesine sahip olduklarını açıklamak için üç temel kavramı öne sürmüştür. Bu kavramlardan ilki dokümanter metot dur. Bu metot nesnel ve öznel ifadeler arasındaki ayrım için kullanılmıştır. İkinci kavram pratik eyleme karşılık gelen refleksidir. Üçüncü kavram ise, bağlama gönderi olarak ifade ettiği indeksselliktir. Bu üç temel kavram Garfinkel'e göre gerçeklik anlayışımızı etkilemekte; bu nedenle gerçekliğin sadece anlamlandırma veya düzenleme süreci içinde sorgulamaya alındığında oluşacağını vurgulamaktadır (Poloma, 2011: 255). Garfinkel'in toplumsal dünyası, ancak aktörler onun varoluşuna izin verdiği kadarıyla var olabilirken; Schutz'dan etkilenen bir diğer kuramcılar olan Berger ve Luckmann, Garfinkel'den farklı olarak, nesnel toplumsal gerçekliğin varlığını kabul etmiş görünmektedir (Poloma, 2011: 268). Bu anlamda diğer teorisyenlerden ayrıştıkları görülür.

Berger, Luckmann ile birlikte yazmış olduğu “Gerçekliğin Sosyal İnşası” (2008), isimli çalışmada gerçekliğin sosyal inşasını “dışsallaştırma, nesneleşme ve içselleştirme” diyalektiği içerisinde kavramaktadırlar. Onlar en başta kabul ettikleri nesnel toplumsal gerçekliğin varlığı içinde, gündelik yaşamdaki gerçekliğe vurgu yaparak, söz konusu bu gerçekliğin nesneleştirmeyele sağlandığını ve nesnelleştirmenin ise dilsel anlamlandırma ve işaretlemelerin aracılığıyla sürdüğünü söylemektedirler (Durur, 2011: 22). Gündelik yaşam olgusundan yola çıkan Berger ve Luckmann, gerçekliğin çoklu bir karaktere sahip olduğunu vurgulayarak (Altın, 2017: 93) gerçekliğin toplumsal olarak üretildiğini, gerçekliğin bireyler için değil toplum için inşa edildiğini iddia ederler (Berger ve Luckmann, 2008). Berger ve Luckmann'a göre nesnel gerçeklik, kendi isteklerimizden bağımsız olarak algıladığımız durumlarda onlardan uzaklaşmayı istemeyeceğimiz fenomenlere uygun bir nitelikte tanımlamayı kabullenmektir. Nitekim bu durum, tek bir gerçeklik yerine, çoklu gerçeklikleri ifade eder. Bu anlamda Berger gündelik yaşamda gerçekliğin var olduğunu kabul eder. Ancak söz konusu gerçeklik, düzenlenmiş ve kalıplaşmış gerçeklik olduğundan hem öznel, hem de nesnel gerçekliğin olduğu ifade edilmiştir. Nitekim Berger ve Luckmann'ın bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere toplumsal gerçekliğin nesnel ve öznel yanlarının olduğu görülür (Poloma, 2011: 267-275).

Gerçekliğin toplumsal inşası, gerçekliğin toplumsal inşası ile kastedilenin ne olduğunu anlamak ve ifade etmek için bilgi ve bilgi merkezli işlevler ön plana çıkartılmaktadır. Nitekim gerçekliğin toplumsal inşası, kavram olarak şu şekilde tanımlanabilir: “Gerçekliğin toplumsal yapı ve mekanizmalar içinde/onlar aracılığıyla bilinmesi,

anlamlandırılması ve iletilmesi sürecidir” (Yılmaz, 2009: 26). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere gerçeklik, toplumsal olarak nitelik kazanmakta ve bir boyutu ile yeniden yapılandırılarak topluma iletilmektedir. Toplumsal rol üstlenmiş olan ve gerçekliğin toplumsal olarak algılanışında önemli yeri olan medya yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere hem toplumsal mekanizmaları, hem de gerçekliği oluşturan ve ileten olarak görülür.

Buradan hareketle gerçekliğin toplumsal inşası sürecinde kitle iletişim araçlarının rolü, iletişim araştırmalarında merkezi bir yere sahip olmuştur (Adonı ve Mane, 1984: 323). Özellikle kitle iletişim araştırmalarında yararlanılan kuramlardan olan inşacı yaklaşıma göre kitle iletişim araçları, toplumsal gerçekliği üretmekte ve yaymaktadır. İletişimin, medyanın ve toplumsal gerçekliğin ilişkilendirildiği çalışmalar, medyanın söz konusu durumda rolünü ve etkisini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu görüşe göre kitle iletişim araçları/medya, toplumsal yapı ve mekanizmalar içerisinde oluşturulan gerçekliği, anlamsal olarak yeniden kurmakta ve belirli medya kalıpları içerisinde kitlelere iletmektedir. Medya bu süreçte gerçekliğin hem bir inşa aracı hem de ileticisi olmaktadır. Nitekim medyanın toplum üzerindeki etkisi göz önüne alındığında; inşa edilmiş gerçekliğin tamamı veya parçalı bir kısmı medya ile topluma iletir ve aynı zamanda medya anlam ve bağlam açısından da üretim mekanizmasının içinde olur. Bu anlamda gerçeklik, toplumsal gerçeklik ve medya arasında bir üretim ilişkisi söz konusu olur. Bu durum ise toplumsal gerçekliğin sürekli ve düzenli olarak yeniden inşa edilerek toplama iletilmesinin göstergesidir. Medya tarafından sunulan olaylar ve enformasyon toplum tarafından meşru algılandığından toplumun en önemli haber ve bilgi alma kaynağı medya olmuştur. Birey ve toplum için önemli olan medya çoğu zaman içinde bulunduğu genel iktidar ve ideolojiden etkilenmiş ve bu yapıyla birlikte, gerçeklik toplum için inşa edilmiştir. Medya'nın inandırıcılığı ve meşruluğu ise bu anlamda kullanılmıştır. Eğer bu yönde medya için bir misyon biçilmiş ise, medya görevini eksisiz bir şekilde yerine getirmekte gözükmemektedir. Fakat medyadan beklenti bu yönde olmamaktadır. Medya toplumun süzgeci olduğu gibi toplumdaki olayların yansıması da olmaktadır. Medya gücünü toplumdan alan erklerden biri olarak görülür. Bu anlamda medya toplum için diğer mekanizmaları denetmelidir. Kurgulanmış bir gerçek yerine, olanı olduğu gibi iletmesi insanların medyadan beklentisi olmaktadır. Ancak medya yapılandırılmış olan gerçekliği yeniden inşa etmek sureti ile sürekliliğini sağlamakta ve var olanın görüngüsünü değil, inşa edilmişin mesajını toplama iletmektedir. Gerçeklik McCartyh'e göre toplumsal olarak yapılandırılan bir şeydir; örneğin, bir gerçeklik türü olarak toplumsal gerçeklik kendi başına varolan bir görüngü değil, üretilen ve iletilen bir görüngüdür (Akt. Yılmaz, 2009: 26). Gerçekliğin üretilmesi ve

iletilmesi veya bu gerçekliğin toplumsallaştırılması, medyanın bu anlamda üstlendiği toplumsal rolünü gündeme getirmektedir. Herhangi bir bilgiyi, konuyu ve olayı topluma iletme aracı medyadır. Toplum, medya aracılığı ile olan biteni öğrenir. O halde medyanın toplumsal gerçeklik ile bağıntısı sorgulanması gereken bir konudur. Ancak yine böyle bir sorgulama paradigmaların konuyu ele alış biçimleri ile açıklanmalıdır.

Söz konusu sorgulama medya için genel olarak üç ayrı görüşle biçimlendirilmektedir. Bunlar toplumsal gerçekliği olduğu gibi medya yansıtır diyen liberal görüş, medya toplumsal gerçekliği çarpıtır ve bozar diyen Marksist yaklaşım ve medya toplumsal gerçekliği inşa eder diyen inşacı yaklaşımlardır. Medya ve toplumsal gerçeklik ilişkisini bu üç yaklaşım açısından açar isek medyanın toplumsal gerçekliği olduğu gibi aktardığı ve yansıttığı görüşü, liberal çoğulcu paradigma tarafından öne sürülür. Buna göre medya edilgen bir biçimde dünyaya kendi imgesini geri verir ya da gösterir. Medyanın bunu yaparken farklı politik görüşler, farklı kimlikler ve seçimlere ilişkin tüm çeşitliliği sunduğu varsayım olarak kabul edilir. Yani medya toplumsal alanda¹⁴ var olan tüm çeşitlilikleri müdahale etmeden, saf hali ile olduğu gibi temsil ettiği iddia edilir. Marksist kuram ise, medyanın toplumsal gerçekliği çarpıtıran ve bozan işleyişine odaklanır. Bu yaklaşıma göre verili tahakküm ilişkilerinin sürdürülebilmesi için toplumsal gerçekliğin çarpıtılması gerektiğini savunur. Çünkü bu yaklaşıma göre toplumsal gerçeklik, birçok temel çelişkiler tarafından oluşturulmaktadır. Sınıf kavramı burada devreye girer ve üretim araçlarına sahip olan sermaye sınıfı, toplumsal olarak üretilen olumlu ve artı şeylere el koyduğu söylenir. Bu anlamda Marksist toplumsal eleştirinin temel derdi, toplumsal failer olan insanların bu temel çelişkiyi görebilmesi olmuştur. Fenomenolojik yaklaşımdan beslenen ve desteklenen inşacı görüşte ise bilgi ön plana çıkar. Toplumsal bilginin inşasının hem medya, hem de izleyici/okur tarafından birlikte gerçekleştirilen bir süreç olduğu vurgulanır. Toplumsal bilgiyi inşa ederken medyanın belirli anlamları ve yorumları tercih edeceği söylenir. Bu anlam ve yorumlara dayalı sınıflandırmalar ve düzenlemeler ile belirli gerçeklikler işlenerek, diğerleri dışarıda tutulur ve medyada paylaşılan, toplumsal fenomen tanımlanmayla birlikte, aynı zamanda oluşturulmasına da yol açtığı düşünülür (Dursun, 2013: 39-42). O halde medya topluma sunmuş olduğu olaylar ve konularla ilgili önceden belirlenmiş medya çerçevelerini kullanmaktadır. Özellikle haber medyası için düşünüldüğünde habere konu olmuş olay ve olgular belirli anlam kalıpları ve haber

¹⁴ Toplumsal alan, kamusal alan olarak da tartışmalarda kendine yer bulabilmektedir. Bkz. Verstraeten, (2014: 245).

çerçeveleriyle topluma ulaştırılmakta, toplum ise medyadan aldığı enformasyonu benimsemektedir. Söz konusu medyadaki teknik işleyiş, toplumsal gerçekliğin inşasının önemli unsuru olarak görülebilir. Nitekim hangi olay ve konunun ne şekilde işleneceği, bu olay ve konunun hangi kısımlarının anlam yargılarının ve çerçevelerin içine alınacağı veya dışarıda bırakılacağına planlaması söz konusu toplumsal gerçekliğin nasıl yapılandırıldığına da ipuçlarını verir niteliktedir.

Liberal, Marksist ve inşacı yaklaşım toplumsal gerçeklik konusuna belirli bakış açıları getirmiştir. Yapılan tartışmalar gereği konuya inşa etme boyutu ile bakan ve fenomenolojik bir alt yapıdan yola çıkan, bilgi bilimi açısından da değerlendirilen inşacı paradigma bu çalışmada ön planda tutulmuştur. İnşacı paradigma, içinde insandan bağımsız, “*orada, dışarıda*” bir dış gerçeklik anlayışını reddeder. Ayı zamanda inşacı yaklaşım dili öne çıkartır. Bu bağlamda gerçeklik, şeylerin anlamlandırılma tarzının sonucu ya da etkisi olarak kavranır (Hall, 2005: 99). Özellikle toplumsal veya sosyal gerçeklik insanların anlamlandırmalarından bağımsız değildir. Bu anlamlandırmalar yoluyla toplumsal gerçeklik belirli yönde ve belirli araçlarla sürekli olarak yeniden inşa edilmektedirler (Kuş, 2007: 22). Toplumsal mekanizmalar kullanılarak bilinmeyen, anlamlandırılmayan ve iletilmeyen gerçeklik “ham gerçeklik” olarak nitelendirilebilir. Bu gerçekliğin toplumsal inşası ancak bilme, anlamlandırılma ve iletilme sürecinin gerçekleşmesi ile olanaklı olacaktır (Yılmaz, 2009: 27). Gerçekliğin koşulları ve sunulması medya aracılığı ile simgesel anlatım biçiminde de olabilmektedir. “Simgesel anlatımların geçerlilik koşulları, bir iletişim topluluğu tarafından ortak olarak paylaşılan bir başka arka plan bilgisine işaret eder” (Habermans, 2001: 37). Habermans’ın bu ifadesi de gerçekliğin toplumsal olarak inşa edildiğini göstermektedir. Nitekim Habermans’ın söz konusu ettiği arka plan bilgisi iletişim araçlarının nasıl yapılandığını ve hangi rolleri üstlendiğini vurgulamaktadır.

Medyada yer alan haberlerin gerçeklik ile bağıntısı ve haberler aracılığıyla gerçekliğin her gün yeniden sistematik bir şekilde yapılandırılması veya anlamsal kurulumu bir diğer başlığın tartışmasını oluşturmaktadır. Bu anlamda medyanın ideolojik bağıntısı veya duruşu medya içeriklerinin şekillenmesinde, temsillerin oluşturulmasında ve gerçekliğin sunulması veya kurgulanan gerçeklik olarak iletilmesinde önemli bir nüans olmaktadır.

2.2.6. Haberin Gerçeklik İlişkisi ve Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Haberin Rolü

Medya kuruluşları için ve medya hakkında yapılan bilimsel çalışmalar adına haber önemlidir. Bilimsel çerçevedeki medya çalışmalarında habere önem verilmesinin nedeni,

insanların içinde yaşadığı ülkenin politikasından coğrafyasına kadar ve yine içinde bulunduğu dünya hakkında olup bitenleri birincil olarak haberlerden almasıdır (Burton, 1995: 136). Enformasyonun ana kaynağı olarak görülen haber, çoğu insan tarafından diğer medya içeriklerine göre daha güvenilir bulunmaktadır. Bu nedenle haber, toplum için en önemli medya içeriklerinden biri olmaktadır. Liberal görüşe göre kitle iletişim araçlarının birinci görevi topluma haber ve bilgi vermek olduğundan; medya sektöründe ve akademik çalışmalarda ve medya içeriklerinin analizlerinde haber başat konumda gelmiştir. Bunun dışında haberin gerçeklik ve toplumsal gerçeklikle ilişkisi bazen haberin tanımı olmakta bazen ise en çok sorgulanan konulardan bir tanesi olmaktadır. Bu duruma örnek bir tanımı Ayşe İnal şu şekilde ifade etmektedir: “Günümüzde içinde yaşadığımız toplumsal gerçekliği anlamlandırmamız, gazetelerde okuduğumuz, televizyon kanallarında izlediğimiz, seyrekte olsa radyolardan dinlediğimiz haberlerle sıkı sıkıya ilişkilidir” (İnal, 1994: 135). Haberlerce üretilip sunulan olaylar ve bilgiler insanlarca gerçek olarak algılanmakta ve toplumsal gerçek anlamlandırılmaktadır. Nitekim insanın çevresi veya toplumla ilişki kurmasında haber önemli görünmektedir. Özellikle gündelik hayat içerisinde gündem adına yapılan kişilerarası iletişimde haberlerin etkisi gözlemlenebilir. Kişi gündemle ilgili bir olayı başka bir kişiye aktarırken takip ettiği veya karşılaştığı haber ajanslarının sağladığı enformasyonu kullanmakta veya haber aracılığıyla alınan enformasyonu dünyayı anlamlandırma şekliyle beraber yorumlamaktadır. Bu anlamda haber insanların en çok tükettiği ve insanlar için olmazsa olmaz yaşam kaynağıdır. İnsanlar için bu kadar önemli olan haber nedir? Diye sordüğümüzde, literatürde birçok tanımla karşılaşırız.

Haberin tanımlanmasında medya çalışmalarında yer alan yaklaşımların haberi nasıl görüp ele aldığı literatürde yer alan haber hakkındaki tanımların zenginliğinin de nedeni olmaktadır. Bu anlamda “haber nedir?” sorusuna verilecek kesin ve net yanıt pek mümkün görülememektedir. Çünkü neyin haber olduğuna veya neyin haberin içeriğini oluşturduğuna dair literatürde pek çok tanım yapılmıştır. Haber tanımı ile ilgili farklılıkların temel kaynağını ise konuya yaklaşan araştırmacıların beslendikleri temel felsefi yaklaşımlar oluşturmuştur.

Haber hakkında bilinen bir şey vardır o da haberin günümüzde insan yaşamının bir parçası olması durumudur. Bilincimizin olumlu veya olumsuz şekilde her gün genişlemesi haberlerle olmaktadır. İnsanoğlunun bilme ve haber alma arzusu hakkında pek çok görüş

ileri sürülmüştür. Bu görüşler haber kavramının tanımlanmasında yol gösterici olmuştur. İlk yapılan haber tanımları arasında ““olan her şey haberdur”, “dün bilmediğimiz haberdur”, “insanların üzerinde konuştuğu haberdur”, “haber okuyucuların öğrenmek istedikleridir”” (Tokgöz, 1981: 51) şeklinde tanımlar ile karşılaşmaktadır. Değişen dünya ve toplum yapısıyla haberin yapısı ve tanımları da değişime uğramış, toplumdaki ve medyadaki değişim, haberin farklı boyutlarda yeniden tanımlanmasını sağlamıştır.

Oya Tokgöz’e göre haber, “bir olayın raporudur” (Tokgöz, 1981: 55). Başka bir tanımda ise haber, gün içerisinde olup biten şeylerdir ve bir olayın haber olarak yayılmasından sonra, dünyada yeni olan her şey haber potansiyeli olarak görülür (Akt. Güz, 2005: 60), o halde haber bildiklerimizden öte bilmediklerimizdir diyebiliriz; bu ve benzeri tanımlar çoğaltılabilir. Örneğin başka bir tanımda ise haber insanların bilmek istediği her şey olarak tanımlanmıştır (Akt. Devran, 2010: 79). Farklı bir tanım olarak haber, “toplumun bilgisi ve ilgisini geliştirecek, dönüştürecek, gerçekliğin, kurgusal olarak yayımlanacak organizasyonun yapısına, teknolojisine ve ideolojisine göre yeniden kurgulanmasıdır” (Rigel’den Akt. Mora, 2008: 13). Tuchman’a göre ise haber, “gerçekliğin bir inşa biçimidir” (Akt. İnal, 1994: 135). Hall’de ise haber belirli uzlaşmalar yoluyla, ideolojik ve profesyonel kodlar içerisinden oluşturulan kültürel bir üründür (Akt. Oğuz, 2012: 226). Haberin tanımı ile ilgili bu örnekleri çoğaltabilmek olasıdır; ancak haberin tanımlarının farklılaşmasına yol açan neden olarak, haberi tanımlamak için kullanılan medya yaklaşımlarının farklılığı ile haberin kısa, öz ve etkili olarak tanımlanmaya çalışılması istegidir. Örnek olarak verilen tanımlarda da görüldüğü gibi haberde bilme istenci, bir olayın sunumu, kurgulanmış bir hikâyenin anlatımı ve gerçekliğin oluşturulması gibi şeyler ön plana çıkmıştır.

Haberin serüvenini dikkate alarak, yapılan kuramsal araştırmalara bakıldığında, haberin teorik olarak tanımlanma biçimleri görülür. Haberde siyasal yakınlık tartışmalarında, haberde objektiflik incelemesi yapılarak, haberin nasıl sunulduğuna bakılır. Burada temel vurgu, medyanın haberi objektif olarak sunacağına yapılmaktadır. Egemen paradigma haber adına bu görüşten beslenmektedir. Fenomonolojik, temel vurgu ise haberde toplumsal gerçeklik inşa edilir yönünde olmaktadır. Kamusal alan ve haber ilişkisinin temel iddiası ise, medyanın haber ile kamusal alanı belirlemesi yönünde olmaktadır. Haberin ekonomi politiği denildiğinde, özellikle eleştirel ekonomi politik yaklaşım çerçevesinde haberin meta doğasına ilişkin açıklama ve araştırmalar ile üretimdeki kar süreçleri ön planda olur. Araçsal yaklaşıma göre medya, özelde haber, burjuva sınıfının

çıkarını yansıtmaktadır. Yapısalcı yaklaşım ise, haber dilindeki karşıtlıklar temelinde ideolojik yöne vurgu yapar. Haberlerde erkek egemen yapılanmayı iddia eden yaklaşım ise feminist yaklaşım olarak kendine bu düzlemde yer edinmiştir. Eleştirel yaklaşım, haberdeki söyleme odaklanarak bir ideolojik üretiminin yapıldığını savunmaktadır. (Özer, 2011: 13-14, 2012: 9-11). Burada birçok kuramın medya adına haberi nasıl ve ne şekilde tanımladığı özetlenmiştir. İletişim sürecinin temel unsurları başında gelen haber, yaklaşımların tanımı ile farklı şekillerde ele alındığı görülmüştür. Diğer bir farklılık ise, haberin üretildiği kültür, siyasal ve toplumsal yapı ile de yakından ilgilidir. Yukarıda habere yönelik yaklaşımlar bu durumu da ön görmektedir. Bu doğrultuda, haber ve gerçeklik arasında kurulan ilişkide daha çok haberin gerçekliği inşa ettiği düşüncesi göçmen kimliğinin oluşması, toplumun göçmeni anlamlandırması, medyanın haberler aracılığıyla göçmeni nasıl çerçevelediği ve anlamsal olarak nasıl kurduğu gibi düşünceleri açıklamada önemli görülmüştür. Bunun dışında ise haber üzerine yapılan birçok tartışma haberin gerçeklikle olan ilgisi üzerine odaklanmaktadır. Bu anlamda toplumsal gerçekliğin inşasında haber önemli görülür.

Haber ve gerçeklik, habere konu olan olayların gerçeklikle ilişkisi, bu gerçekliğin, gerçekten sunulduğu mu yoksa kurgulanıp sunulduğu mu gibi tartışmalar yapılmaktadır. Oya Tokgöz, haber ve gerçeklik ilişkisini kurarken Wilbur Schramm'ın konu hakkındaki görüşlerini referans almaktadır. Wilbur Schramm'ın haberin olayla özdeş olmadığı yönündeki yargısından hareket eden Tokgöz aslında haber olay ve gerçek arasındaki bağıntının yönüne ve şekline bakmayı gerektirdiğini vurgulayarak (Tokgöz 1981: 17-18), haberin hammaddesinin olaylar olduğunu ifade eder. Oya Tokgöz'e göre olayları yapan olgular devamlı ve sürekli olarak gerçekler üzerine kuruludur, haberlerin olayla özdeş olmadığı ve olamayacağı için, haberde gerçek payının değişken olduğunun altını çizen Tokgöz; haberin uçucu, gerçeğin ise kalıcı olduğunu ileri sürer (Tokgöz, 1981: 53). Tokgöz'e göre bir konu ve olay haber olarak sunulduğunda artık haber adına söz konusu olay ve konu tüketilmiş olacağından, haberdeki konu ve olayın insanların arasında haberden bağımsız gerçeklik olarak kalıcılık gösterecektir. O halde haber tüketilen bir şey, içerik ise gerçeklik olacaktır.

Haber ve gerçeklik ilişkisine yönelik tartışmalardan biri de şu şekilde ifade edilmiştir: "Kitle iletişim araçlarının en güvenilir, en gerçekçi olma iddiasında olan "haber" ürünü dahi üretim aşamasından, editöryal süreçlerine kadar bir takım "özel" kurgulayıcı

düzenlemelerden geçerek okuyucuya/izleyiciye ulaşır” (Göker, 2015: 262). Gerçekçi olma iddiasında bulunan ve okuyucu/izleyici adına da böyle algılanan haberin gerçeklikle olan ilişkisi kurgusal gerçeklik olarak düşünülmektedir. Habere konu olan olayın, olgusal boyutunun bir kurgu olduğu, bu kurgunun ise ideolojik olduğu düşüncesi haber ve gerçeklik ilişkisinde sorgulanan boyut olmuştur. Özellikle habere ve haber metnine eleştirel perspektiften bakan araştırmacılar, Althusser ve Gramsci’nin ortaya attığı ideoloji ve hegemonya ilişkisinden yararlanmaktadırlar. Haber konusuna hem ideolojik hem de inşa açısından yaklaşıldığında, Althusser’in ideoloji yaklaşımı ile Gramsci’nin hegemonya kavramının önemli olduğu görülür; bu araştırmalarda dil ve anlam ön plana çıkar (Özer, 2011: 15).

Diğer medya ürünü çeşitleri gibi haberler de seçme ve inşa etme sürecinin bir sonucudur. Konular seçilerek gazeteler ya da haber programlarında işlenir ve bir araya getirilen insan yapımı şeyler olarak görülür; bu nedenle anlamlar bunların içinde inşa edilirler ve öylece kendiliğinden ortaya çıkmazlar, ordadırlar; çünkü birileri onları oluşturmuştur (Burton, 1995: 143). Başka bir ifade şekliyle haber, toplumsal olarak oluşturulmuş kategorilere göre başlıklarının, olayların seçimi ve sistematik olarak sıralanması ile başlayan karmaşık bir sürecin sonucudur (Akt. Özer, 2011: 69-70). O halde haber, seçilen olayların kurgulanmasının ve yapılandırılmasının sonucudur diyebiliriz.

Görsel ve yazılı haberler, gerçeğin bir yansıması değil, inşa edilmiş bir temsil (Oğuz, 2012: 225) olarak görüldüğünde haberlerle oluşturulan temsiller ile toplumlara dünyayı algılama biçimleri hakkında çerçeveler ve kurallar sunulur. Örneğin, medyada habere konu olan göç süreçleri ve göçmene odaklanan haberler, toplumda göç süreci ve göçmenler hakkında bir algı ve anlam oluşturuyor olabilir. Göçmenin medyada anlamsal olarak kurulması sürecinde gerçeklik ve bu gerçekliğin topluma aktarılmasında, toplumda olan gerçeklik algısı arasında ilişki önemlidir. Medyada yer alan haberler, görsel eklentiler ile oluşturulmuş veya yapılandırılmış gerçekliği pekiştirmektedirler. Toplum özellikle, etrafında gözlemleyemediği şeyleri kitle iletişim araçları ile takip eder; bu nedenle kitle iletişim araçlarında yer alan konular gerçek olmaktan öte yapılandırılmış ve inşa edilmiş gerçeklikler olur, insanlar gerçek yerine inşa edilmiş gerçekliği benimser ve gerçeğin dönüşümü bu yolla sağlanmış olunur.

Kitle iletişim araçlarıyla oluşturulan anlam, daha sonraki zaman dilimlerinde reaksiyon oluşturabilecek süreci de doğurabilir. Ya da medya aracılığı ile oluşturulan anlam, olay ve

aktörlere karşı belirli bir tutum, davranış ve algıyı geliştirmiş olabilir. Süreç içerisinde yeniden yapılandırılan haber içerikleriyle, daha önce oluşturulmuş anlam yeniden inşa edilerek topluma sunulabilir. Bu durumda medya içeriğine etki eden süreçler ve medyanın anlam üretimindeki etkisi ve rolü önem kazanır. Nitekim medya sunduğu içerikle bir şey hakkında anlamı topluma iletir. İletilen sadece ileti midir, yoksa hedeflerce oluşturulan, inşa edilen ve anlam yaratan bir ileti midir? Böyle bir soruya yanıt, medyanın yabancı olana/ göçmen olana yüklediği anlamlarda net bir şekilde görülebilir. Çünkü genel olarak medyanın yabancı ve göçmene karşı olan tavrı onları betimlemeden öte, onları toplumda belirli şekillerde anlamlandırma yönündedir.

2.2.7. Medyada Göçmenin/Yabancınnın Anlamsal Kurulumu

Medyanın; toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik, eğitim gibi birçok alandaki görüş ve düşünceleri belirlemede etkili olduğu düşünülmektedir. Bu durum, toplumsal olanı, oradan alıp, kendi içerisinde işledikten sonra yeniden toplumsal olana gönderme şeklinde olmaktadır (Özer, 2011: 15). Bu göndermeler, medyanın çeşitlilikleri içerisinde farklı boyutlarda, şekillerde ve etkilerde olabilmektedir. Daha önce de ifade etmeye çalıştığımız üzere medya, çeşitleri içerisinde en etkili olan haberin, haber metinleri ve görselleri özelinde daha ayrıcalıklı bir yerde durmaktadır. Habere inanma, toplumsal olanı yeniden kurarak topluma iletmede ve toplumsal rızanın alınması noktasında daha etkili olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle toplumun genel kanaatinin oluşmasında haber, etkin rolü oynayabilmektedir.

Değişen ve dönüşen toplum yapısında; değişen ve dönüşen kitle iletişim araçları anlam üretme konusunda son derece etkili olmaktadır. Geleneksel olarak adlandırılan medyada bu anlamda etkin rolünü zamansallık içerisinde belirgin olarak hissettirmiştir. Genel olarak toplum açısından başlıca toplumsal anlam üretim kaynağı, toplumsallaşmış iletişim sürecidir, yani medyadır. Medya kamusal alanda¹⁵, kişilerarası iletişimin¹⁶ ötesine varlığını hem siyasal sistemlerde hem de toplumsal sistemlerde oluşturmuş görünmektedir (Castells,

¹⁵ Kamusal alan, Habermans, Ardent ve Sennett'in çalışmalarını da kapsayacak bir biçimde üç (3) başlıkta açıklanmaktadır. 1. Politikaların meşrulaştırılma yeri. Bireylerin politik enformasyona kamusal alan ile ulaşması. 2. Politik cemaatin temeli. Farklı etnik ve dinsel cemaatlere ait olan bireylerin ortak bir topluluk oluşturma amacı ile oluşan simgesel süreç. 3. Politikanın görünürlük kazandığı bir sahne. Politik aktörlerin sahne aldıkları ve kamusal sorunların görünür ve algılanabilir hale geldiği yer (Dacheux, 2012).

¹⁶ Bir bireyden diğerine iletişim, yüz yüze iletişim, iletişimin hem biçiminin hem de içeriğinin bireylerin toplumsal rolleri ve ilişkileri kadar kişisel özelliklerine de yansıtması (P. Hartley, 2014).

2013: 21). Bu anlamda medya anlam oluşturmada etkin rolü ile önemli bir yerde durmaktadır. Ancak anlam yaratma sürecinde medya dışında birçok çeşitlilikler görünebilir. Berger ve Luckmann'a göre (2016: 21) anlam, “kendi kendine var olmaz, daima bir referans noktası vardır. Anlam deneyimler arasında var olan bir ilişki gerçekliğinin bilinç halidir.” Bireyin bilincindeki anlamın yapılandırılmasına odaklanan çalışmalarda ise felsefi tartışmaların ön planda olduğu görülür; kişinin bireysel kimliğinin gündelik hayat içerisindeki birçok toplumsal eylem içerisinde biçimleneceği düşüncesi bu çalışmalarda yaygındır. Ayrıca anlamın unsurlarının gelenekler tarafından da şekilleneceğini kabul edilerek öznel anlam inşalarının toplumsal bağlam içerisinde oluşacağını ve tarihsel bağlamdan kopuk olamayacağı da vurgulanır. Anlam ile ilgili bu tartışmalar bizi kitle iletişim araçlarının bu konudaki doldurulmaz yerine ve önemine götürmektedir. Çünkü medya toplumsal bağlam içerisinde var olan ve kendini topluma kabul ettirmiş bir kurumdur. Medya anlamın hem üreticisi, hem de ileticisi konumdadır ve bu anlamda alternatifsizdir. Nitekim “kitle iletişim araçları uzmanlık bilgilerini popüler bir form içerisinde dağıtır ve insanlar bu bilginin uygun parçalarını alarak, onları kendi deneyim depoları ile birleştirir” (Berger ve Luckman, 2016: 27). Çok katmanlı olan anlam süreci, yine birçok kurum tarafından oluşturulmaktadır. Bu kurumların arasından ayrılan ve ayrı bir öneme sahip olan kurum, görevi anlamı üretmek ve iletmek olan kurumdur (Berger ve Luckman, 2016: 28). Bu kurumda geniş kitlelere ulaşabilme gücüne sahip olan medyadır.

Medyanın aynı zamanda olgular, olaylar ve konular hakkında fikir yaratmada etkili olduğu düşünülür (Gitlin, 2008: 33). Yaratılan fikirler, ya da başka bir söyleyiş biçimi ile inşa edilen gerçeklik yine medya aracılığı ile pekiştirilmektedir. Fikirlerin pekiştirilmesi ile tutum ve algı arasında bir bağ oluşur. Pekiştirme ile insanların yeni durumları nasıl algıladıkları ve tepki verdikleri konusunda son derece önemli olan bilinç, görece devamlılığa sahip konfigürasyonunu ideoloji ile oluşturmaktadır (Gitlin, 2008: 33). Medyanın fikir yaratmada, toplumda veya bireyde olan görüşleri pekiştirmede veya daha farklı olarak ise, olayların, grupların ve kişilerin medyaya ve habere konu olmasında, temsil edilmesinde, ideolojik bir tutumun olup olmadığı sürekli tartışılan konuların başında gelmiştir. Ekonomik temellerin medya içeriğine müdahalesi anlamında kendini gösteren ideoloji tartışmasına göre; ekonomi-politik yaklaşım ve eleştirel paradigma bu konu hakkında anlamlı ve büyük tartışmalar ortaya atmıştır. Bu anlamda medyanın yabancıya, göçmene karşı olan tutumu, medyadan ve haberlerden bu konu hakkında enformasyon alan birey ve toplumun yabancı ve göçmene karşı olan tutumu arasında sorgulanan ilişki, fikir

ve anlam yaratma veya daha önce oluşturulmuş olan fikirlerin ve anlamların yeniden inşa edilmesi, yapılandırılması ve kurgulanması düşüncelerine dayandırılmaktadır.

Medya günümüzde halen en iyi ve önemli toplumsallaşma aracı olarak görülür (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 52). Bu nedenle medya daha önceleri olduğu gibi günümüzde de halen bilginin ve anlamın üretiminde, olayların ise kurgulanarak yeniden topluma iletilmesinde tarihi rolünü oynamaya devam etmektedir. Bu durum değişen iletişim teknolojilerine uygun yapılanmayla, toplumsal olanın, yeniden topluma sunulması olarak ilerlemektedir. Medyanın her dönem toplumsallaşma adına üstlendiği rolüyle, bilgi edinmedeki durduğu yeriyle ve bu anlamda toplumlar üzerindeki etkisinden dolayı yönlendirme söz konusu olur. Nitekim medyanın insanları çocukluktan itibaren yönlendirmeye başladığını ve zamanla insanların kendi düşünceleri sandıkları fikirlerin aslında medya tarafından iletilen düşünceler olduğu iddia edilir (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 23). Buradan yola çıkıldığında medya hem toplumsal bilginin hem de toplumsal düşünmenin temel kaynağı olarak görülür.

Bilginin önemli bir güç olduğu düşünüldüğünde, medya önemini bir kez daha ortaya koyar. Bilgiyi üreten ve ileten aynı zamanda bilginin değiş tokuşunda aracı konumda olan medya, bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde toplumları yönlendirebilir. Böyle bir ifade masum olarak görülse de; medyanın yapısından kaynaklı bazı sorular gündeme gelir. Özellikle ifade ettiğimiz anlam inşa etme, anlamın pekiştirilmesi, bir konu ve olay hakkında fikir yaratma ve yönlendirme gibi konular, medya adına ideoloji, hegemonya ve tahakküm kavramları ile tartışılmaktadır. Kısaca bu kavramlar etrafında olan tartışmalara göre medya; gerçeği ve olan biteni topluma haber veren bir araç değil, hâkim olanın ve iktidarın hedeflerini ileten bir araç olarak görülür. Bununla birlikte medya, meşrulaştırma ve hegemonyayı yeniden üreten bir araç olarak ifade edilmektedir. Medyanın, seçilmiş olay ve olguları çerçeveyip, belirli anlam kalıplarıyla topluma sunması düşüncesinde bu kavramlar önemli görülür.

Medya gerek oluşturduğu içerikle, gerekse de haberlere konu ettiği olay ve olgularla, hâkim olan ideolojiden veya sahiplik yapısından kaynaklı ideolojik duruşuyla ürettiği enformasyonu şekillendirmektedir. Ayrıca toplumda olan ideolojik görüşler medyada ekonomik kaygılardan dolayı da temsil edilebilmektedir. Ancak genel olarak medyada yer alan haber içerikleri yabancı gruplara, göçmenlere, mültecilere ve ülkeden olamayanlara

odaklandığında; toplumsal iktidarın, genel hegemonyanın ve tahakküm kültürünün refleksleriyle hareket edebilmektedir. Bu durumda da medyada siyasal mekanizmalardan ve ideolojik tahayyüllerden kaynaklı farklılıklarda olabilir. Burada sorgulanması ve incelenmesi gereken konu; göçmenlerin menşe ülke olarak adlandırılan ülkeye gelmelerinin, medyada karşılığının ne olduğudur. Medya göç ve göçmen sürecini nasıl idare etmekte, göçmene ve yabacıya nasıl yaklaşmakta, göçmenlerle ilgili birincil bilgi medya ile ulaşıldığında göçmenleri topluma nasıl sunduğu veya temsil ettiği ve bunlar yapılırken iç dinamiklerden bağımsız, yeni bir durum olarak algılanabildiğinden, medyanın yabancıya olan tutumu, medyanın göçmen algısında ötekileştirme süreçlerinin yerinin belirlenmesi göçmen/yabancı ve medya arasında kurulacak ilişkide önemli görünmektedir.

Medyanın önemi ve etkisi kaotik dönem olarak adlandırılabilen dönemlerde daha etkili olabilmektedir. Toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren böylesi durumlarda, medyadan beklenti topluma gerçeği olduğu gibi sunması yönünde olmaktadır. Göç gibi son derece önemli ve göç edilen ülkedeki toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren konu kaotik durumlara örnek teşkil edebileceğinden, toplumsal hassasiyetin yüksek olduğu bu dönemlerde medyanın toplumu etkileme gücü her zaman fazlaca olmuştur; ancak söz konusu olay hakkında anlam oluşumu bilginin akışkanlığı sürecinde daha net ve kolayca olabileceğinden medyanın gerçeklik sorunu bu gibi olaylarda daha arka planda sorgulanacağı da ayrıca ifade edilmektedir.

Chomsky'ye göre; medyadaki gerçeklik sorunu, kaotik dönemlerde medyanın özgürlük-arayışını zayıflatıp, zayıflatmadığı ile ilişkinken (Chomsky, 1993: 18-19), Baudrillard'da ise bu durum, medyanın gerçeğin üstünü kapatarak, kendi gerçeğini oluşturduğunu böylece bir yanılgının ortaya çıktığı ile ilgili olmaktadır (Baudrillard, 2005: 56). Daha çok egemen medya üzerinden yürütülen tartışmalarda; medyanın bilgiyi sakladığı ve gerçekliği manipüle ederek yeniden inşa ettiği ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamdan kopmadan ama farklı konun farklı bir boyutuna bakıldığında, John Stuart Mill, asıl tehlikeyi hakikate bağlı olan diyalogun ortadan kaldırılmasında görmüştür (Akt. Çaycı, 2016: 85). Mill'in düşüncesini medya için kullanırsak, medya hakikate bağlı olan toplumsal diyalogu ortadan kaldırıp, yeni bir hakikat kurarsa o zaman toplumsal anlamda gerçeklik tehlikesinden söz edebiliriz. Bu anlamda topluma sağladığı bilgi akışkanlığıyla beraber, göçmen ve yabancı hakkında hakikatten kopmuş bir bilgiyi, hakikat olarak sunabilme gücüne sahiptir. Başka bir söylemle, Baudrillard'ın da ifade ettiği gibi, medya göçmenlik gerçekliğini bazı

amaçlar doğrultusunda gizleyebilir, ya da gerçekliğin üstünü örterek, göçmenleri farklı anlam çerçeveleri içerisinde ele alır gerçeklik olarak topluma yeniden sunabilir. Bu anlamda medyanın bilgi alışverişinde üstleneceği rol, onarın ekonomik yapılanmaları ve ideolojik duruşlarıyla şekillenebilir. Bu şekillenmenin yansıması toplumda olabileceği düşünüldüğünde, bireylerin olaylar ve konular hakkındaki düşünme ve ifade biçimleri medyanın hakikatten koparmış bilgilerin ifadeleri olabilecektir. Böylesi bir durumda göçmenin anlamsal inşası oluşturulmuş, göçmenler ile toplum arasındaki ilişki ise yapılandırılmış olacaktır.

Bireylerin gerçek dünya ile kurdukları enformatik ilişkiyi düzenleyen ve belirli tarzlarda yeniden inşa edebilen medya, mülteci/göçme konusuna dair haber kurgularıyla toplumsal uzlaşa ve çatışma noktalarını belirleyebilme gücüne sahip olduğu düşünülür (Şen, 2017: 28). Ayrıca medya; göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar hakkında toplumda oluşan algının, tutumun, davranışın ve söylemin belirleyicisi olma rolünü üstlenerek, göçmenler ile ilgili imgeler ve tutumları beslemekte ve şekillendirmekte olup, genel olarak zararsız bir göçmen imajını çizmekten kaçınmaktadır (Ethchegaray ve Correa, 2015: 3601-3603). Reel yaşamda görebildiğimiz ve tecrübe edebildiğimiz kitlesel göç süreçleri, göç edilen ülke ile ilgili göçmenlik gerçekliğini oluşturmaktadır. Toplumsal katmanlar içerisinde göçmenleri bir toplumsal kesim olarak ele aldığımızda, göç edilen ülkedeki toplumun diğer kesimleri, göçmenler hakkındaki enformasyonu medya aracılığı ile elde ettiği bilinmektedir. Nitekim özellikle gazete okurlarının kısa süreli karşılaşmalar dışında fikir sahibi olmadıkları olgular, olaylar ve toplumsal kesimler hakkındaki yargılarının oluşmasında, bireylerin okudukları haberlerin ve gazete yazılarının önemli rolünün olduğunun altı çizilmektedir (Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 145). Böylece, menşe ülke medyasının, genel olarak zararsız bir göç imajı yaymadığını düşünen ve aynı zamanda göçmenleri zayıf kimlik, azınlık sosyal grup olarak görüp, enformasyonu bu şekilde ilettiği iddia edildiğinde (Ethchegaray ve Correa, 2015: 3604), genel olarak ülke medyalarının ve uluslararası medyanın göçmenlere olan yaklaşımı genel gerçeklikten kopuk, olumsuz bir tasvir çerçevesinde olduğu söylenebilir.

Yeni bir ülkede yeni bir grup olma özelliği taşıyan göçmenler sosyal kimlik eksiklikleri ile baş etmeye çalışırken, sosyal kimlik eksikliklerinin medyada yer alması durumu hem medyanın hem de toplumun azınlıklara karşı ön yargılı davranmasını oluşturabilmektedir. Bu durum gündelik yaşam içerisinde, hem göçmen grupların hem de toplumun birbirleriyle

olan iletişimini ve ilişkisini şekillendirmektedir. Süreç içerisinde yaşanan olumsuz olaylar, yine medya tarafından haber yapılmaktadır ki bu durumun aynı zamanda medya için göçmenin haber değeri olma potansiyelini de gösterir. Medya, toplumsal göçmen profilinin üreticisi konumunu koruyarak, yeniden ileticisi olma özelliğini bu anlamda kullanmaktadır. Bu durum, medyanın uzlaştırmacılığından çok çatıştıcı faaliyet oluşturmaya örnek olarak verilebilir. Toplumun medyadan beklentisi, böyle durumlarda gerçekliği olduğu gibi vererek kamuoyunun serbestçe oluşmasını sağlamak, hatta uzlaştırmacı rolünü üstlenmesi olmaktadır. Nitekim bu durum aksi yönde olmakta medya daha çok çatıştıran ve kamuoyunu şekillendiren bir rolü kendine misyon edinmektedir.

Küresel eksenli göçmen hareketlerinin içeriğine ilişkin olarak ortaya atılan herhangi bir soru, farklı boyut ve görünümleriyle ele alınabilir (Kolukırmık, 2009: 3). Medyanın rolü tamda bu noktada etkin olacağından; toplumsal soruyu belirleyen içeriği medya oluştur ve bu sorularla ilgili farklı boyutları yine medya topluma gösterir. Medyanın, sosyal ve toplumsal konular hakkındaki fikirlerin ve tavrın oluşumunda olumlu ve olumsuz etkileri tekrar düşünüldüğünde, medyada yer alan göçmen temsilleri, göçmenlerin kamuoyu tarafından nasıl ve ne şekilde kabul göreceğini belirlemede yön verici olduğu söylenebilir (Pandır, Efe, ve Paksoy, 2015: 6). Diğer yandan göçmenlerin medyada yer alma biçimleri göçmenleri sorunlaştıran bir yapıda olabileceğinden; göçmenin toplumda neye karşılık geldiği ise daha çok medya tarafından şekillendirilmektedir. Toplumsal anlamlar bizlere dünya ile kuracağımız iletişim ve ilişki hakkında ipuçları vereceğinden; özellikle temsil açısından değerlendirildiğinde, medyanın göçmen hakkında bilgiyi kurguladığı ve anlamı ürettiği görüşü önemli tartışmaları oluşturabilir ve temsil politik bir eylem, göçmen ise politik bir eylemin içeriği haline dönüşebilir.

Türkiye açısından duruma bakıldığında yukarda çizilen çerçevelerin dışında çok da farklı bir süreç yaşanmamaktadır. Türkiye’de bulunan göçmenler konusunda son yıllarda yazılı ve görsel medyanın tavrı önemli araştırma alanları oluşturmuştur (M. Erdoğan, Kavukçuer, ve Çetinkaya, 2017: 6). Özellikle Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kabul oranı yüksek olmakta, ancak bir o kadarda kırılgan yapıya sahip olmaktadır. Bu kırılganın yapının oluşmasında medyanın tavrı sorgulanan konu olmaktadır. Türkiye’deki göçmenlere ve medyanın göçmenlere bakışına odaklanan birçok çalışmada (Doğanay ve Keneş Çoban, 2016; M. Erdoğan vd., 2017; Kolukırmık, 2009; Pandır vd., 2015; Şen, 2017), medya içeriklerinin olumsuz yönlerine, nefret söylemlerine, suçlayıcı ve ötekileştirici yönlerine dikkat kesilmektedirler. Yine bu araştırmalar ve farklı araştırmalarda göçmen kimliğinin

oluşumunda medyanın yeri ve önemini sorgulayan çalışmalarda önemli veri oluşturmakta, kimlik sorunlarında medyanın rolünü ortaya çıkartmaktadır.

Medya çalışmaları sadece toplumu nasıl ne kadar etkiler sorusuna cevap aramamış; bireylerin siyasal tercihleriyle veya tüketim alışkanlıklarındaki değişimleri ifade etmeyle sınırlı kalmayarak, kendilerinin ve öteki bireylerinin kim olduğu ve hangi kimlik özelliklerine sahip olması gerektiğine ilişkin, düşünce, eğilim ve değer yargılarının şekillenmesindeki rolü de tespit ettiği düşünülür (Varol, 2014: 302). Medyanın, kimliğin inşasındaki sürecindeki rolüne ilişkin araştırmalar, gerek kültürel çalışmalarda gerekse iletişim çalışmalarında gerçekliğini korumakta, medyanın bu alandaki rolünden bahsetmek kimliğin inşası sürecini yakından incelemek, kimliği oluşturan ve şekillendiren kültürel, sosyal ve politik olayları irdelemek gerektirir, bunu yaparken de yabancının, ötekinin ve bu özelliklere sahip olan göçmenin süreçteki rolü sorgulanır (Possos Devrani, 2017: 927). Böyle bir sorgulamada; medyanın göçmen kimliğini toplumsal bağlamda nasıl inşa ettiğini, göçmenlerle ilgili anlam ve yargı kalıplarını nasıl ve neden oluşturduğunu aramak, medyanın toplumsal alanlardaki rolünü ortaya çıkarmakta önemli olarak görülür. Nitekim medya içerikleri incelendiğinde; göçmenler nasıl ve ne şekilde, hangi anlam çerçevelerinde işlendiği kavrana bilir. Başka bir kavrayış ise sosyolojik boyutta olabilir; medyanın göçmen içeriklerinde oluşturduğu söylem pratikleri ve anlam kalıpların toplumsal algılanışta, toplumsal söylemde ve davranışlarda gözlemlenebilir. Nitekim toplumdaki göçmen kimliği tasarrufu, medya içeriklerinin dışındaki farklı algılanışları dışarıda tutabilir. Bu anlamda medyanın göçmeleri tanımlamada kullandığı dil önemli olmaktadır. Özellikle medyanın göç bir konuda refleksel konumu, dışlanmaya yönelik veya farklı anlamlar oluşturabilecek, kötü bir imajı ve algılanışı hatta damgalamaya varan söylemleri barında bileceğinden, göçmen kimliğinin örselenmiş halini ortaya çıkartabilir ve bu kimliğin idaresinin farklı toplumsal biçimleri ve kabullenilmeleri söz konusu olabilir.

Kimlik, sosyal kimlik, sosyal kimlik eksiklikleri, kültür ve kültürel kimlikler gibi konular özellikle grup içinde grup olan azınlıkların, yabancıların ve daha büyük bir sorun olarak düşünülen göçmenlerin baş etmek zorunda kaldıkları mücadele alanlarının başında gelir. Bu anlamda medyanın tüm adı gecen kavramlarda ve bu olgularda her zaman rolü olmuş ve belirli bir sürecin inşasında aktif olarak, olumlu veya olumsuz olacak şekillerde yer almıştır. Özellikle bu çalışma gibi göçmen konusuna odaklanan çalışmalarda, kimlik ve türevleri, kültür ve alt başlıkları kaçınılmaz tartışma konusu olma özelliği taşır. Ayrıca

göçmeni çalışmak damgalı bir kimliği çalışmayı da beraberinde getirebilir. Özellikle kimliğin dejenere olması, ya da göçmenin yeniden oluşturmaya çalıştığı kimlik sürecindeki olumsuzluklar damgalı bir kimlik sorununu ortaya koyabileceğinden, medyanın kimlik oluşumundaki etkisi ve rolü önemlidir. Bu nedenle; kimlik, kültür ve damga kavramları arasında medya uzamında bir ilişki olduğu düşünüldüğünden tartışma bu yönde şekillendirilmektedir.

2.3. Kimlik, Kültür ve Damga Teorisinde Medya İlişkisi

Birinci bölümün son kısmı olan bu bölümün ana tartışma konusu; sosyal bilimler açısından sınır çizmenin nerdeyse çok zor olduğu iki kavramın (kimlik ve kültür) teorik tartışmaları ve bazı tanımsal boyutlarına değinmekle başlamaktadır. Bunun dışında spesifik olarak Erving Goffman'ın sosyolojisi ve geliştirmiş olduğu "Damga" teorisi de bu kısımda kimlik ve kültür bağlamında tartışılmaktadır.

2.3.1. Kimlik Olgusu ve Kimliğe Kavramsal Bakışlar

Kimlik olgusunun sınırlarını belirlemek, onun tanımını vermek güçtür; söz konusu güçlük kimliğin çok boyutlu ve dinamik yapısından kaynaklanmaktadır ve karmaşıklığı, esnek, eğilip bükülür oluşu da bundan dolayıdır, aynı zamanda kimlik değişimler geçirir, yeni tanımlara, manipölasyonlara her daim açıktır (Cuche, 2004: 128). Bu ve benzeri nedenlerden dolayı kimlik kavramı her zaman en tartışmalı konuların başında gelmiştir; yaklaşık yirmi yıldır da post-kolonyal ve etnik çalışmalardan feminizme ve queer teoriye kadar uzanan alanlarda psikanalitik, post-yapısalcı ve kültürel materyalist eleştirilerde merkezi tartışmaların odak noktası olmuştur (Moya, 2000: 1). Tarihsel süreçte, kimliğin dünü, bugünü ve yarını açısından yapılan değerlendirmede ve özellikle çağdaş toplumsal bilim perspektifinde "kimlik" psikoanaliz, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji ve tarihin kesiştiği her yerde bulunmakla beraber, kimliğin ortak kullanımı, hem kavramsal anlamlarından, hem de teorik rolünde var olan değişkenliğini gizleyebilmektedir (Stryker ve Burke, 2000: 284). Karmaşıklık, esneklik, değişkenlik ve dinamiklik içerisinde değerlendirilen kimlik kavramı, her ne kadar kendini toplum bilimlerinin farklı alanlarında gizleyebilse de, toplum incelemelerinin en temel ve en önemli temel tartışmasını oluşturduğu ileri sürülür.

Kimlik, bireylerin gerek kültürel, gerekse de yaşadıkları çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olarak görülen çok boyutlu bir yapıyı temsil eder. Bununla birlikte

inanç, tutum ve değer yargıları gibi yaşam biçimlerini sembolize eden bir kapsama da sahip (Karaduman, 2010: 2886) olsa da; bu tanıma benzer, genel olarak tek, kapsamlı ve sabit bir tanımının yapılamamasının zorluğu literatürde görünmektedir. Kimliği kavramsallaştırmaya veya tanımlamaya çalışan araştırmacılar kimliği açıklamak adına birçok tanımları ortaya atmışlardır. Her bir araştırmacı veya düşünürün kimlik tanımı, üzerinde çalıştığı konuların bağlamına göre değişiklik gösterir. Bu nedenle kavramın ele alınış biçimi sosyal bilimlerin farklı alanlarının bakış açıları ile uyum içerisinde olmuştur. Bu durumu daha iyi açıklayabilmek için kimlik kavramı hakkında yapılmış bazı tanımlara bakmak, kimlik kavramı hakkındaki düşüncelerimizi pekiştirmek için önemli olmaktadır¹⁷.

Castells, kimliği insanların anlam ve tecrübe kaynağı olarak görür (Castells, 2008: 18). Gleason'da, (2014: 21) kimliğin tanımı, bir şeyin ne olduğudur. Parekh'te ise kimlik, bir bireyi diğerlerinden farklı yapan, onu diğerlerinden ayıştıran olguları ifade eden kavramdır (Parekh, 2014: 53). Berger ve Luckmann'a göre ise kimlik toplumsal gerçeklik içerisindeki sosyal etkileşiminin sonucudur (Berger ve Luckmann, 2008). Maalouf'a göre kimlik, insanın zaman içerisindeki incelişinde onu dünyaya bağlayan bir aynadır (Maalouf, 2017). Bauman göre ise kimlik, kırılgan ve daima geçicilik içinde olan bir kavramdır (Bauman, 2017). Aynı zamandan Bauman kimliğin hayat boyu inşa edilen bir şey olduğunu düşünmektedir. Kimliğin kavramsal anlamı hakkında yukarıdaki açıklamalara benzer tanımları çoğaltmamız mümkündür. Bu tanımlara geçmeden önce kimlik kavramının etimolojisine ve kelime olarak tanımına bakmak; kavram hakkındaki tartışmaları anlamak için önemli olmaktadır.

Kimlik (identity) kelime anlamı Latince “İdentites” kökünden gelmekte olup, anlam bakımından aynılık (özdeşlik) kavramına denk düşmektedir (Yurdigül, 2008: 13). Türkçede ise kimlik, “kim” soru kökünden türetilmiş olup aynı şekilde zorunlu bir mensubiyeti (aidiyet), aynı olmayı, tek olmayı, hangi kişi olmayı ifade eder (Aydoğdu'dan Akt. Dalbay ve Avcı, 2018: 17). Latince “aynı” anlama gelen “idem” ve “tekrarlanarak” anlamına gelen “identidem” kelimelerinden türetilmiş olan kimlik kavramı, sosyal ve beşeri bilimlerin bakışı açısı ile ve daha dar anlamda insanların kim olduğu ve kendilerini diğer insanlara nazaran nerede konumlandıklarını belirtmek için kullandıkları kategoriler şeklinde tanımlanabilir (Owens'den Akt. Varol, 2014: 305).

¹⁷ Kimlik kavramının günümüz sosyal bilimleri içerisindeki tanımının babası olarak Erikson anılmaktadır (Zıllıoğlu, 2008).

Kimlik kavramı, kimliğin tanımlanması ve kimlikler üzerine araştırmalar yapılması her zaman zor ve sorunludur (Şimşek, 2016: 8). Çünkü kimlik, yukarıda da belirtildiği üzere sabit ve durağan olmayan, değişken bir yapıya sahiptir. Klasik anlamda da kimliği tanımlayan yaklaşımlara getirilen en önemli eleştiride bu yönde olmaktadır. Kimliğin sabit, değişmeyen ve belirlenmiş tanımlarını yapan klasik yaklaşıma karşın, kimliğin değişkenliğini hatta inşa edildiğini ileri süren birçok post-modernist sosyolojik kuram ve kuramcı, kimliğin değişken yapısına odaklanmakta olup kimliği değişkenlik üzerinden tanımlamaktadır. Örneğin sosyolojik bir kuram olarak queer kurama göre kimlikler; sabit ve durağan değildir ve bizim kim olduğumuzu belirlemediği iddiasını da taşımakla beraber kimliklerin tarihsel ve toplumsal bir şekilde inşa edildiğini ileri sürer (Ritzer, 2008: 89). Aynı zamanda çokkültürlü toplum kurmaları ve eleştirel ırk ve ırkçılık kuramları da benzer olarak kimliğin sabitlenemeyeceği ve tek boyutlu olmayacağı üzerinde durmaktadır (Ritzer, 2008: 88-89). Özellikle çağdaş sosyolojik kuramlar içerisinde yer alan rol kuramı, referans-grup kuram ve sembolik etkileşimci¹⁸ kuramları da kimliğin esnekliğini, kırılabilirliğini ve değişkenliğini (Gleason, 2014: 33), vurgulamaktadırlar¹⁹. Bunların dışında özneller olarak çalışmalarında kimlik konusuna değinen ve kimliğin değişken yapısına dikkat çeken kuramcılardan biri de Hall'dur. Hall kimliğin tamamlanmamış, halen süreci devam eden bir üretim süreci içinde düşünmek gerektiğini ifade etmiştir (Hall'dan Akt. Şimşek, 2016: 9). Klasik kimlik tanımlarının çizdiği sınıra bir başka eleştiri de, kimlik oluşumu adına bireyin karar alma özgürlüğünün göz ardı edilmesi ve bireyi sadece toplumsal bağlam olarak ele alması noktasında olmaktadır. Nitekim kimlik; bölünen, çoğulcu ve bireysel seçimler dâhilinde sürekli değişime uğrayan ve bireylerin kişisel deneyimleri çerçevesinde şekillenen bir kavramdır (Şimşek, 2016: 10).

Kimlik, modern hayatın akışkanlığı içerisinde şekillenen bir olgu olarak görülmektedir. Dolayısıyla kimlik hareket halinde şekillenir (Chambers, 2014: 45). “Kimlik dillendirilemeyen öznellik hikâyelerinin tahrîsel ve kültürel anlatılarla bulunduğu istikrarsız noktada biçimlenir” (Hall, 1987: 47). Bu geçişte ve orda inşa ettiğimiz yer ve

¹⁸ Erving Goffman, bu anlamda “Damga” (Stigma) adlı eseri ile kimlik kavramının yaygınlaşmasında etki olmuştur. Özellikle “benlik” üzerinden ve örselenmiş olan kimliğin toplumsal etkileşim içerisindeki idaresi üzerine inşa ettiği çalışmalar önemli olmaktadır.

¹⁹ Kimlik sözcüğü sembolik etkileşimciler olarak bilinen sosyoloji okulunun kelime hazinesinde önemli bir yeri doldurmaktadır. 1940'larda bilinçli bir grup olan sembolik etkileşimciler bireylerin farkındalığını biçimlendiren toplumsal etkileşimle ilgilenmişlerdir. Bu tür etkileşimi analiz ederken başlangıçta *kimlik* sözcüğünü kullanmamışlardır. Bu sözcüğün yerine “benlik” sözcüğünü kullanmışlardır. Bu süreç yaklaşık 20 yıl boyunca devam etmiştir ve 1960'lardan sonra Erving Goffmann ve Peter L. Berger çalışmalarıyla ve bu çalışmaların büyük kitlelere ulaşması ile benlikten kimliğe doğru bir geçiş yaşandı (Gleason, 2014).

aidiyet duygusunda, bireysel hikâyelerimiz, bilinçdışı güdü ve arzularımız, daima olumsal olan, geçiş halinde, bir hedefi ve sonu olmayan bir biçim alır (Chambers, 2014:45). Modern bireyin tamamlanmamışlığı, ucu açık ve tamamlanmamış kimlik yolculuğunu gündemde tutar. Böyle bir yolculukta, içinde sabit bir kimliğin ya da nihai bir varış noktasının olmadığı düşünülür. Kimlik bu süreç içerisinde bir inşa süreci olarak ifade edilmeye çalışılır.

Kimlik, sembolik etkileşimcilerin ifade ettiği gibi, toplumsal etkileşim içerisinde değişkenliğe uğrayabilmekte ve değişim gösterebilmektedir. Nitekim bu düşüncüyü savunan Gleason'a göre (2014: 35) "Kimlik, bireyler ve onları çevreleyen toplumsal ortam arasındaki etkileşimle şekillenir ve değişir." Özellikle etkileşimci sosyologlar, kimliği bu mahiyette birey ve toplum arasındaki etkileşimin bir çıktısı olarak görme eğilimindedirler. Yorumlayıcı sosyoloji içerisinde yer alan Berger ve Luckmann'da kimlik hakkında benzer düşünceleri ifade etmişlerdir. Berger ve Luckmann'a göre (2008: 250) kimlik, "şüphesiz öznel gerçekliğin kilit unsurlarından biridir ve tam da öznel gerçeklik gibi, toplumla diyalektik bir ilişki içerisinde bulunmaktadır." Bununla birlikte kimlik sosyal süreçlerce oluşur ve kimlik bir kez somutlaştığında, toplumsal ilişkiler tarafından idame ettirilir, değiştirilir ve hatta yeniden biçimlendirilir (Berger ve Luckmann, 2008: 250). Bu durum bizlere kimliğin toplumsal süreçlerle birlikte inşa edilebilmesini, inşa edilen kimliğin yine toplumsal süreç içerisinde değişikliğe uğrayabilmesini, bununla birlikte yeniden bir inşa sürecinin yaşanabilmesini göstermektedir. Nitekim Castells "Kimliğin Gücü" adlı kitabında, kimliğin nasıl ve hangi kaynaklar ile inşa edildiğini derin bir biçimde tartışmış ve kimlik inşasını üç farklı biçim ve kökene ayırmıştır.

"Kimliklerin inşası, tarihten, coğrafyadan, biyolojiden, üretken ve üremeye yönelik kurumlardan, kolektif hafızadan, kişisel fantezilerden, iktidar aygıtlarından ve dinsel vahiylerden malzeme kullanır" (Castells, 2008: 14). Castells bu ifadesinde kimliklerin inşa edilmesinin, oluşturulmasının ve üretilmesinin kaynaklarını, kimliklerin nasıl ve nereden hareketle oluştuğunu açıklamaya çalışmıştır. Bununla birlikte Castells kimliklerin inşasını üç farklı başlık altında toplamıştır. Bunlardan ilki "Meşrulaştırıcı Kimlik" yani toplumun egemen kurumları tarafından, toplumsal aktörler karşısında egemenliklerini genişletmek ve akılcılaştırmak için inşa edilen kimlik sürecidir. İkincisi "Direniş Kimliği" bu kimlik türü hâkim olanın, başat olanın mantığı tarafından değersiz görülen ve/veya damgalanan konumlarda/koşullarda bulunarak geliştirilen kimliklerdir. Üçüncü kimlik türü "Proje

Kimliği”dir ve bu kimlik türü toplumsal aktörlerin, kendilerine sunulan kültürel malzeme temelinde toplumdaki konumlarını yeniden tamamlayan yeni bir kimlik inşa etmeye karşılık gelen süreç olarak tanımlanır (Castells, 2008: 14-15). Castells’a göre farklı kimliklerin inşa süreçleri, farklı sonuçları doğurarak toplumu oluşturmaktadır. Bu üç tipteki kimlik inşası söz konusu toplumun oluşumunda etkili birer faktörler olarak görülmektedir.

Kimliğin oluşmasında inşa sürecini öne çıkartan düşünce yapılarında, geçmişine ait olan yapıların silinerek, boş bir levha üzerinde bireysel aktörlerin keyif taleplerine göre gerçekleştirilen kimlik oluşumu ile ilgi algıdan söz etmek çok olası değildir. Bu nedenle kimlik olgusu, tarihsel bir nitelik taşıma özelliğine sahiptir. Kimliklerin bireylerin özneliliğiyle ilgili boyutlara sahip olması bunun aksini göstermeyebilir, zira bizzat bireyin kendisi de tarihsel bir inşa olarak görülebilir (Bilgin, 2007: 45). Bu perspektifle, konu hakkında araştırma yapan birçok yazar kimliği modernliğin bir ürünü olarak görür. Nitekim yukarda yapılan tartışma ve tanımlama biçimleri modern sosyoloji yaklaşımlarının kimliğe bakış çerçevesinde olmuştur. Değişen yapı ve mekanizmalar içinde kimlik, sürekli olarak yeniden tanımlanmaya veya değiştirilmeye çalışılmıştır. Bu değişim ve yapılanma, tarihsellikten kopuk yeniden üretim biçiminde değil, tarihsel perspektiften yararlanılarak yeniden üretim biçiminde olmaktadır. Castells’da bu durumu destekler mahiyette bir kimlik oluşum sürecinden bahsetmiş ve kimliği oluşturan kaynakları sıralamıştır. Bunların dışında; küreselleşme, yer değiştirme, göç gibi toplumları ilgilendiren süreçler ve azınlık grupların oluşması da kimlikle ilgi tanımları ve yorumlamaları canlı tutmaktadır. Tüm bunlar kimlik tiplerinin oluşmasında toplumsal iletişimin ve etkileşiminin etkisini ve katkısını göstermektedir. Sosyal bir varlık olan insan, sosyal süreçler içerisinde kimliklerini oluşturabilme tercihini kullanabilme özgürlüğüne de sahip olabilmektedir. Bu durum görece problemsiz olsa dahi kimlik teorileri, geniş bir gerçeklik yorumu içerisinde gerçekleşmektedir.

Berger ve Luckmann'a göre (2008: 251), “kimlik, birey ve toplum arasındaki diyalektikten doğan bir fenomen”dir. Onların kimlik tanımlarında iletişim ve toplumsal etkileşim boyutları ön plana çıkmaktadır. Nitekim bu durum onlar için kimliğin oluşmasında ki temel etkenleri de ortaya çıkartmaktadır. Bu etkenlerle birlikte tarihsel ve sosyal yapıların kimlik tiplerinin oluşmasında etkili olabileceği de ileri sürülmektedir. Diğer bir ileri sürülen düşünce ise, kimlik teorilerinin toplumsal gerçekliğe dayalı ve kapsamlı teoriler içine gömülü olması durumudur. Söz konusu yazarların kimlik hakkındaki düşünceleri,

toplumsal gerçekliğin inşası bağlamında olduğundan, onların kimlik kavramına bakışı bu anlamda diğer kuramcılara göre farklılaşmaktadır.

Kimlik ile ilgili tartışmalar genellikle iki merkezli olmaktadır. Bunlar kişisel ve toplumsal merkezler olarak ayrıştırılmaktadırlar. Kimliğin en önemli tanımlarından birisi bu ayrım noktasında yapılmaktadır. Bu anlamda kimlik, “diğer tüm etmenlerin yanı sıra, bir bireyi diğerlerinden farklı kılan, onu diğerlerinden ayıran olguları ifade eden bir kavramdır” (Parekh, 2014: 53). Yine Parekh’e göre bu kavramın birbiriyle yakından ilişkili iki farklı boyutu vardır. Bunlar kişisel ve toplumsal kimlik boyutlarıdır. “Kişisel Kimlik”, bir kişinin mevcut dünya ile olan yaklaşımını ve bu dünya içerisindeki konumunu belirleyen daha çok inanış ve bağlılıklarını ifade ederken, “Toplumsal Kimlik”, kişinin kendini tanımlamasına ve kendisini bunun ayrılmaz bir parçası olarak görmesine aracı olan ilişkilere ve iletişimlerine tekabül etmesidir (Parekh, 2014: 53). Toplumsal kimlik özü gereği çoğul bir kavramı çağrıştırmaktadır. Kişilerin toplum içerisinde var olan kimlikleri tartışması ve belirli kısımlara öncelik vermesi yoluyla, kendi benlik anlayışı ile toplumsal ve siyasal ortamdaki diyalektiğin bir sonucu olarak ortaya çıkan bir kimlik biçimidir.

Kimliğin inşa edilen ve üretilebilen boyutlarına odaklanan ve bu üretilen kimliklerin dönüştürülebilir olma özelliğine sahip olduğunu iddia eden düşünürlerden biri de Foucault dur. Foucault açısından kimliklerimiz, varlığımızı kuşatan, tanımlayan ve kim olduğumuzu normallik ve sapkınlığın hudutları ve sabitlenmiş sınırları açısından zorla disiplin rejimleri tarafından üretilmektedir (Weir, 2014: 108). Buna karşın olarak bu sabitlenmiş ve üretilmiş kimliklerin değiştirilmesi gerektiğini, kimliklerin değişken bir yapıda olduğunu, bu değişikliğin nasıl ve ne şekilde yapılabileceğini yine kendi ifade etmektedir:

Foucault’ya göre deneyimlerin ve özneleri hakkında oluşturdıkları hakikatlerin sorunsallaştırma yoluyla tarihsel olarak kurulmuş olduklarını görebilmenin çok önemli bir sonucu var: Bu hakikatlerin olumsal olduğunu, çizdikleri sınırların aşılmaz olmadığını ve bu sınırların dayattığı bireysellik “kimliğin” dönüştürülebilir olduğunu gösterir (Keskin, 2005: 15).

Söylem, iktidar ve tarihsellik arasındaki ilişkisel bağ nedeniyle Foucault kimliklerin söylem mekanizmaları içerisinde inşa edildiğini ifade etmektedir. Bu düşünceyi benimseyen Hall’a göre de; kimlikler söylemin dışında değil aşikâr şekilde içerisinde inşa edilir ve özgül ifade stratejileri tarafından, özgül söylem oluşumlarının ve pratiklerin

içerisindeki özgül tarihsel ve kuramsal alanlarda üretilmiş olarak ele alınmasının gerekliliğinin (Hall, 2014: 282) vurgusunu yapar. Hall, kimliklerin iktidar oyunlarının içerisinde ortaya çıkıp şekillendiğini, özdeşliğin değil ayrımın, farklılığın ve dışarıda bırakılanın ürünü olduğunu da ayrıca ifade eder. Hall, kimliklerin aslında bir tür iktidar ve dışlama oyunu içerisinde inşa edildiğini ileri sürer.

Kimlik inşası ile ilgili düşüncelerini “geç modernlik” bağlamında tartışan Giddens ise bireysel kimlik konusu üzerinden bir tartışma yapmaktadır. Bireysel-kimlik, kişiler için, modernitenin farklı kurumsal ortamlarının, bireyin hayat döngüsü olarak adlandırılabilir şeyin seyri üzerinde etkili olduğu bir gelişme çizgisi oluşturacağını iddia eder (Giddens, 2010). Giddens aynı zamanda kürselleşme etkisine ve kürselleşmedeki²⁰ dönüşümlerin bireysel-kimliklere olan etkisine de dikkat çeker. Bu durumu da modernliğin ayırıcı özellikleri ile bağlar ve öz kimliğin oluşmasında ki etkisini vurgular.

Modernliğin ayırıcı özelliklerinden biri iki aşırı uç arasında bağlantıların artması, dışsallıkla içsellik giderek birbirine bağlı hale gelmesidir: Bir yanda kürselleştirici etkiler, diğer yanda kişisel mizaç vardır... Gelenek etkisini yitirdikçe, gündelik hayat yerel ile kürsel arasındaki diyalektik ilişki çerçevesinde yeniden kuruldukça, bireyler de seçenekler yelpazesinden hayat tarzları ile ilgili bir tercih yapmaya zorlanır. Düşünsel olarak örgütlemiş hayat planlaması öz kimliğin yapılanmasında merkezi bir öge haline gelir (Giddens, 2010: 50).

Kimlik, çağdaş politikanın kelime haznesindeki en önemli terimlerden biri olduğundan, toplumu ve toplumsal katmanları analiz edenlerin bunu göz önünde bulundurması şarttır (Brubaker ve Cooper, 2014: 403). Aynı zamanda kimlik, “politik varoluşun modern zamanlardaki –hem mecazi hem de gerçek anlamıyla- can alıcı boyutlarından biridir” (Mollaer, 2014: 7). Kimlik meselesi farklı bağlamlarda²¹ ortaya çıkan bir olgu (Parekh, 2014: 51) olarak ifade edilir. Sosyal ve beşeri bilimlerin özellikle 1950’li yılların ikinci yarısından itibaren en çekişmeli, zor ve problemli görünen konularının başında gelen kimlik, bu tartışmada daha çok modernizm ve post-modernizmin perspektiflerinden

²⁰ Kürselleşme konusu günümüzde göç konusu ile derinlemesine tartışılan konuların başında gelmektedir. Nitekim son yıllarda yapılan göç ile ilgili çalışmaların birçoğunda kürselleşmenin kitlesel göçler üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Bu nedenle kürselleşme, göç ve kimlik arasında bağ önemlidir.

²¹ Kimlik olgusu ve kimliğe kavramsal bakışlar çerçevesinde yapılan tartışmada, kimlik meselesi farklı bağlam ve çerçevelere kurumlar ve kuramcılar tarafından tartışıldığı görülmektedir.

yararlanılarak oluşturulmuştur. Bu anlamda konuya daha çok kimliğin inşası ve değişkenliği üzerinde duran sosyolojik kuramlar ve kuramcılarının düşüncelerinden faydalanılmıştır. Modern zamanlar olarak adlandırılan günümüzde, göç gibi son derece önemli bir konuyu çalışmak bizi kimlik olgusuna ve kimliğin yapısındaki değişim süreçlerinin tanımlanmasına götürmüştür. Gleason'nun da ifade ettiği “günümüzde kimlik kelimesini kullanmaksızın “göç” ve etnisite hakkında konuşmayı muhtemelen başaramayız” (Gleason, 2014: 21) düşüncesinden faydalanılmıştır. Gleason'un da dediği gibi göç konusunda yazmak, kimlik meselesine gitmeye gerekli kılmıştır. Nitekim bu çalışmanın ana eksenini göç konusu gibi hem toplumsal hem de bireysel kimlikleri etkileyen bir konunun oluşturması, araştırma adına kimliğin değişkenliği ve inşasını ön plana çıkartmaktan geçmekteydi. Bu nedenle kimlikle ilgili yapılan tartışmada daha önce ifade ettiğimiz kuramlar ve düşünürler kimlik kavramına bakışımızın sınırlarını çizmişlerdir.

Kimlik konusu ile ilgili yapılan tartışmada bazı kimlik türlerine metin içerisinde değinilmiştir. Özellikle “sosyal kimlik ve kültürel kimlik” metin içi tartışmalarından ayrıştırılmıştır. Çünkü her iki kimlik türü de fertlerin bağlı olduğu yapılar ile etkileşimi içerisinde bireysel kimliklerin oluşmasında önemli yere sahiptir. Göçmenlerin kültürel kimliklerinin örselenmemesi için, sosyal olarak yaşadıkları gruplar içerisinde, kimliklerini koruma adına refleks gösterebilecekleri düşüncesi bu ayrıştırmada etkili olmuştur. Her iki kimlik türü bu çalışmada önemli olarak görüldüğünden daha geniş tartışma yapabilmek için alt başlıklar halinde daha derinlemesine tartışılmaya ihtiyacı duyulmuştur.

2.3.1.1. Sosyal kimlik

Henri Tajfel ve John Turner tarafından 1970'lerin ortalarında geliştirilmiş olan “Sosyal Kimlik Kuramı” grup üyeliğini, grup süreçlerini ve gruplar arası ilişkileri ele alan bir sosyal psikoloji kuramıdır (Demirtaş, 2003: 123). Sosyal kimlik, kimliğin kişiler arası düzeydeki karşılığı olarak tanımlanır. Sosyal kimlik, benliğimizin, belirli bir sosyal gruba ait olduğumuz hakkındaki bilgi veya bilincimize dayanan kısımdır (Tajfel'den Akt. Bilgin, 2007: 13). Diğer bir ifade ile sosyal kimlik, ferdin hangi sosyal kategoriye veya bu tür işlevlere sahip herhangi bir organizasyona veya gruba ait olduğunu ifade eder (Birkök, 1994: 72-73). Kısaca sosyal kimlik, bireylerin kendilerini bir grubun üyesi olarak kategorilendirmesiyle ilişkilidir (Bilgin, 2007: 13).

Sosyal kimlik teorisine göre, insanlar kendilerini ve başkalarını örgütsel üyelik, dini aidiyet, cinsiyet ve yaş gibi çeşitli sosyal kategorilere ayırma eğilimindedirler (Tajfel ve Turner'den Akt. Ashforth ve Mael, 1989: 20). Sosyal kimlikle ilgili çalışma yapan kuramcılar bireylerin belirli bir grubun üyesi olduklarında, kişisel kimliklerinde ve dolayısıyla da güdülerinde, yargılamalarında ve algılamalarında ne gibi değişiklikler gerçekleştiğiyle ilgilenmişler, devam eden süreçte elde edilen bulgular doğrultusunda yapılan açıklamalar da grup içinde öncelikle bireylerin benlik-algısının değiştiği yönünde olmuştur (Demirtaş, 2003: 129).

Sosyal kimlik teorisi, sosyal grupların oluşumunu ve o grupta yer alan bireylerin kimlikleri üzerine eğilmektedir. Bu nedenle sosyal bir grup ile ifade edilmeye çalışılan şeyin ne olduğu önemlidir. Sosyal bir grup, ortak bir sosyal kimliğe sahip olan veya kendilerini aynı sosyal kategorinin üyeleri olarak gören bir grup bireyin bir araya gelerek oluşturduğu topluluklardır. Sosyal bir karşılaştırma süreci ile benliğe benzeyen kişiler kendi ile kategorize edilir ve grup içi olarak etiketlenir benlikten ayrılan kişiler de dış grup olarak sınıflandırılır (Stryker ve Burke, 2000: 225). Sosyal kimlik meselesinde bireyin tercihi, yaşam biçimi, dini, aidiyet bağını oluşturan etmenler sosyal bir gruba dâhil olma isteğini doğurabilir veya böyle bir isteği güçlendirebilir. Toplumda birçok sosyal grubun olduğu göz önüne alındığında, grup içi etiketlenme veya grup dışı/başka bir sosyal gruba dâhil olan bireyin damgalanması söz konusu olabilmektedir.

Sosyal kimlik, insanlar ararsı etkileşim içerisinde bir rol kimlik olarak görülebilir (Bilgin, 2007: 13). Goffman 1963 yılında yayınladığı “Damga” (Stigma) adlı eserinin bir bölümünde sosyal kimlik konusunu ele almıştır. Goffman’a göre sosyal kimlik; bireyin diğerleriyle ilişkisinde ortaya koyduğu rol ile ilişkilendirilir, bireyin bu rolü diğerlerince imaj olarak algılanır (Goffman, 2014). O halde sosyal kimlik kişinin gerçekte var olan ve sahip olduğu kategori ve özelliklerini yansıtan bir reel kimlik olmanın yanı sıra, kişinin kendi durumuna uygun veya varlığıyla ilişkili öznel duygularını ve gözlemlerini yansıtan bir kimlik olma özelliğini de taşıyabilir.

Sosyal kimlik, birçok unsurun herhangi birine dayalı olarak gelişim gösterebilir. Bu unsurlardan önemli bir tanesi de kültürdür. Sosyal alanın tamamına yakın bir kısmını kültürel alan oluşturmaktadır. Bu nedenle kültürel alanın dışında kalan kısım ile kompleks bir şekilde kültürel alanın içine girmemiş olan unsurlar işaret edilmektedir. Bu unsurlarla kültürel alan arasında yapısal bütünleşme, işlevsel olarak birbirine bağımlılık, uyum gibi

fonksiyonlar sağlanmamıştır. Bu nedenle kültürel kimlik ve sosyal kimlik arasında bir uyumsuzluk söz konusu olabilmektedir. Her ne kadar kültürel kimliğin tamamı milli unsurlardan meydana gelmese de büyük bir kısmını milli kimlik unsurları oluşturulmaktadır. Aynı zamanda etnik kimlikte bu sürece ciddi bir katkı sağlamaktadır. Sosyal kimliğin sosyal realitede mevcut olan tüm unsurların oluşturduğu alan olması onu kültürel kimlikten ayırmaktadır (Birkök, 1994: 88-89).

2.3.1.2. Kültürel kimlik

Sosyal bilimler alanında kültürel kimlik kavramı çok anlamlılık ve akışkanlık özelliği ile ifade edilmeye çalışılır. Kültürel kimliğin ortaya çıkışı yeni olduğundan ileri bir tarihsel kökenden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle kültürel kimlik, kavram olarak geçmişten günümüze kadar olan süreçte çok fazla tanım ve yorum görmüş kavramlardan biri olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte kültürel kimlik düşüncesi ellili yıllarda Amerika’da sistemleştirilmiştir. Kültürel kimlik kavramının sistemleştirilmesinin en önemli nedenini göç hareketleri oluşturmuştur. Göçmenlerin bütüne girmesi sorunlarını açıklamaya olanak veren bir araç bulmak söz konusu olmuştur. Bu boşluk, kültürel kimlik kavramı ile doldurulmaya çalışılmıştır. Kültürel kimliğe bireylerin hal ve gidişini belirleyen ve bir yerde hep aynı kalacak gözü ile bakan yaklaşım, daha sonraları dinamik tasarımlar yararına, kimliği bireylerin ilişkiler bağlamından ayrı tutmayan tasarımlar yararına kullanılmaya başlanmıştır. Kültürel kimlik, mantıksal olarak ve ilk aşamada genel olarak sosyal kimlik sorununa gönderme yapar. Kültürel kimlik basit olarak, kültürel fark üzerine kurulu biz/onlar kategorileşmesinin bir sonucu olarak görülür (Cuche, 2004: 115).

Kültüre bakışla kültürel kimliğe bakış arasında çok sıkı bir bağdan söz etmek mümkündür. Kimlik ve kültürün bileşkesini oluşturan kültürel kimlik, doğuştan sonra elde edilenler ve kazanımlarla ilgili olup; ortak değerlerden, ahlak anlayışından, örf-adetlerden, edebiyat ve musikiden, topluma has geleneksel sanatlardan, konuşulan dilden, ulusal sembollerden, belirleyici veya farklı mimariden, dini inanışın toplumda kendini bulan şeklinden, mutfaktan, günlerin topluma göre ifade ettiği anlamdan, hissedilen duyguların paylaşılması ile ortaya çıkan çok unsurlu bir olgudur. Oluşumu için tarih, din, dil gibi olgular rol alırken yaşanan ortak acılar, sevinçler kültürel kimliği yoğurmakta ve geliştirmektedir (Yıldız vd.’den Akt. Poyraz Tacoğlu, Arıkan, ve Sağır, 2012: 1947) . Kültürel kimlik tıpkı diğer kimlikler gibi ait olmayı ifade eder. Ferdin bir sosyal yapı içerisinde olmasından dolayı bir

sosyal yapıya ait olmayı çağrıştırmaktadır. Ulusal, etnik veya yöresel kimlikler gibi kültürel kimlik de sosyal kimlik içerisinde yer almaktadır.

Kültürel kimliğin önemi, yok olmaya karşı direnen toplumların güçlerini kültürel kimliklerinden almasından gelmektedir. Kültürel kimlik hem bireylerin hem de toplumların olma özelliğindedir. İnsanların içinde yaşadığı coğrafyanın ve kültürün değişmesine karşın yön verici olarak, kültürel kimlik görülür. Kültürel kimlik, benzer bir şekilde kimlik gibi dinamik bir süreç olarak toplum koşullarına bağlı bir şekilde değişime uğraya bilir. Nitekim bir ulus içerisinde birden çok kültürel kimlik grupları ve gruplar arası etkileşimle beraber geçişler görülebilir. Her ne kadar grupların kültürel kimlikleri korunmuş olsa bile bireylerin kültürel kimlikleri bu etkileşimle birlikte değişebilir.

Ulusal bir kültür kimliği içerisinde azınlıkların, etnik grupların, farklı sosyal sınıfların kendi kültürel kimlikleri vardır (Bilgin ve Oksal, 2018: 86-87). Genel bir ulusal kimliğin çatısı altında birçok kültürel kimliğin olması gruplar arası etkileşimi de ortaya çıkartır. Bu etkileşim kimliğin öteki kavramı üzerinden kendisi inşa etme özelliğini gösterir. Biz ve onlar ayrımı keskin ve net biçimde ortaya çıkar. Bu ayrım da biyolojik ve kökene dayalı kimliklerin ayrımından kültüre ait olanın ayrımı daha etki olabilir. Daha çok sosyolojik bir mesele olarak ifade edilmeye çalışan kimlik ve türevleri bazen iç grup ve dış grup olarak ifade edilir. Nitekim Bauman bu durum hakkında şöyle der:

Biz ve onlar ayrımı bazen sosyolojide **iç grup** ve **dış grup** ayrımı olarak verilir. Bu zıt tutumlar çifti birbirinden ayrılmaz; “dış grup” duygusu olmaksızın “iç grup” duygusu olmaz ve tabi tersi de geçerlidir. Bu kavramsal-davranışsal zıtlığın iki üyesi birbirini tamamlar ve koşullandırır; onlar bütün anlamlarını zıtlıklarından alırlar. “Onların” olan “bizim” olmaz ve “onlar” “biz” değildir; “biz” ve “onlar” ancak birlikte, karşılıklı çatışma içinde anlaşılabilir. Ben kendi iç grubumu ancak belli bir öteki grubu “onlar” olarak gördüğü için “biz” olarak görürüm. İki zıt grup adeta benim dünya haritamda uzlaşmaz bir ilişkinin iki kutbunda yoğunlaşmıştır ve iki grubu benim için “gerçek” yapan ve sahip olduklarını tahayyül ettiğim iç birlik ile tutarlılığı inanılır kılan işte bu uzlaşmazlıktır (Bauman, 1999: 51).

Bauman özellikle grup kimliği adına bireysel kimliğin ön plana çıkartan unsurun ötekilik üzerinden geçtiğini ifade eder. Kültürel kimlik bağlamında yaklaşıldığında, grupların ve bireylerin iç ve dış olarak ayrılması ve bunun sonucunda bireylerin dışlanması,

etiketlenmesi başka bir ifade ile damgalanması söz konusu olabilmektedir. “Biz”, “onlar” üzerinden kendimizi ifade ederiz. Bu ifadeyi aşıkâr eden etkenler kültürel kimliği inşa eden etmenlerdir. Kültürel kimlik basit olarak biz kimiz? sorusuna verilen cevapların tamamını kapsayan geniş bir kavramdır. Onlar olmayan biz, kültürel kimliğimizin argümanlarını kullanırız.

Kültürel kimlik, ben kimim? ve/veya biz kimiz? sorularına verilecek yanıttır. Kültürel kimlik, aynı ortak kültürü paylaşan insanların kimliğidir. Aynı zamanda kültürel kimliğin kişiyi aşan toplumsal bir boyutu vardır. Kişinin toplumsal bağlam içerisinde varlığını oluşturması, farklı özellikleri ile teşkilatlanmış insan toplulukları içinde yaşayabilmesi, ait olduğu topluluğu kişide temsil ettirmesini doğurmuştur. Kimliklerin birer temsil aracı olduğunu, kimliğin temsil içinde inşa edildiği yaklaşımına benzer bir düşüncüyü Hall'da (2014) ifade etmiştir. Tüm bu ifade biçimlerinden yola çıkıldığında kültürel kimlik, içine doğulan toplumun yapısı içinde inşa edildiğine vurgu yapar. Her ne kadar doğuştan gelen kültürel kodların olduğu kabul edilse de, toplumsal olan bireyin, toplumsallık içerisindeki deneyimleri ve bilgileri ile kültürel kimlikler şekillenebilir.

Sosyolojik bakış açısının çatışmacı yaklaşımı, kültürel kimliği ve sosyal kimliği çatışma olarak inceler. Bu nedenle göç ve göçmen gibi konular bu iki kimlik türünü genelde kendine referans alır. Göç ve göçmen çalışmak kimlik konusuna eğilmeyi ne kadar gerektirirse kültür çalışmayı da bir o kadar gerekli kılar. Aynı zamanda günümüzde kimlik üstüne yapılan büyük sorgulamalar, araştırmacıları sık biçimde kültür sorununa gönderir (Cuhe, 2004: 114). Kimlik sorunları etrafında birbirine eklemlenen tartışmalarda, en çok referansta bulunulan kavramlardan biri de kültür kavramıdır; zira günümüzde kimlik kavramının arka planı ve kimliklerin inşa süreçleri, her şeyden önce kültür anlayışlarında yansıtılmaktadır. Bu nedenle kültür kavramının ve kültüre ilişkin anlayışların gözden geçirilmesi de, ayrıca öneme sahiptir (Bilgin, 2007: 37-38).

2.3.2. Kavramsal Boyutlarda Sosyal Bilimlerde Kültür

Kültür, gerek kavramsal açıdan gerekse de tanımlanma açısından sosyal bilimlerin çekişmeli konuları arasında yer alır. Bu nedenle kültür, tıpkı kimlik mefhumu gibi müphem bir kavram olarak ifade edilir. Kültür kavramı hakkında literatürde farklı biçimlerde tanımlarla karşılaşılacaktır. Bu nedenle kültür, sosyal bilimlerin farklı alanlarının, farklı

bakış açılarıyla ifade edilmeye çalışılan bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla kavram için genel ve kapsayıcı bir tanım yapmak pek mümkün olmamaktadır.

İnsanlar veya toplumlar üzerine yapılan çalışmalarda ve geçmişe yönelik olan keşiflerde, kültür eksenli çalışmak, geçmiş ile bugün arasında bağı kurmak ve insani değerleri adlandırabilmek adına gerekli ve önemlidir. Aynı zamanda kültür, insanın oluşumunda, insanın tanımlanmasında ve insani farklılıkların açıklanmasında kullanılan modern çağ kavramı olarak görülür. Kültürün akademik çalışmalardaki çekiciliği de bu anlamda gelişmiştir.

Kültür kavramının sosyal bilimler adına önemini ve çekiciliğini; kavramın biyolojik temellerden ayrılmasındaki süreci Cuche şöyle ifade etmektedir:

Kültür kavramı sosyal bilimler düşüncesine özgü olduğu ve kavram insan birliği olgusunu farklılıklarıyla, biyoloji terimleri kullanmadan düşünmek için sosyal bilimlerde bir anlamda zorunludur ve bu kavram uluslararasıdaki farklar konusu üstüne verilebilecek en elverişli yanıtı oluşturmaktadır; insan topluluklarının genetik bilgilerinde ilerleyiş “ırksal”ı giderek gözden düşürmüştür (Cuche, 2004: 9).

Kültür kavramının popülasyonu ve yükselişi uluslararası ve topluluklar arası farkları açıklamada kullanılan etnolojik kökenin yani ırkın, bilimsel çalışmalarda gözden düşmesiyle olmuştur. Nitekim Cuche’nin de belirttiği gibi ülkelerarası farklılıklar hatta aynı ülkedeki bölgelerarası farklılıklar kültür ile açıklanmaktadır. Tüm bunlar insanın özünde birer kültürel varlık olmasını da ifade etmektedir. Kültür, insana ait olana karşılık geldiğinden ve insanın yaşamsal farklılıklarını açıklamada kullanılan önemli bir kavram olduğundan; insana, topluma ve ülkelere odaklanan çalışmalarda ve bunlara yol gösteren bilimlerin karışık ama önemli bir kavramı olarak görülür.

Kültürün kavramsal olarak tanımlanmasında daha önce de ifade ettiğimiz gibi çeşitliliklerle karşılaşmaktadır. Ancak tanımsal çeşitliliği daha çok sosyal bilimler ve özelde de sosyoloji açısından değerlendirmek bir sınır olma özelliği taşır. Soyut olan kavramın farklı bakış açılarıyla tanımlanabilmesi ve bu tanımların bazılarının burada ifade edilmesi, kavram hakkında daha geniş bilgi edinmemize yardımcı olacaktır. Özellikle kavramın günümüzde kullanılan, modern anlam olarak isimlendirilen kısmına odaklanmak

gerekliliktir. Ancak tarihsel bağlam, kültür kavramı için ayrıca önem sahiptir. Bu nedenle kültür kavramında Sanayi Devrim'i miladi çizgiyi oluşturmaktadır.

Raymond Williams, modern anlamıyla kültür kavramının ilk kez Sanayi Devrim'i sırasında kullanımına girdiğini (Williams, 2017) ileri sürmektedir. Ancak kültürün etimolojik kökenleri çok daha eski zamanlara dayanmaktadır. Hatta insanın bizzat kendisinin bir kültürel varlık olarak görülmesi, kültürün insanlık tarihi kadar eski bir anlama karşılık geldiğinin göstergesi olabilir. Nitekim “on beş milyon yıl önce başlayan insanlaşma süreci temelde doğal çevreye genetik uyumdan kültürel uyuma geçmekle mümkün olmuştur” (Chambers, 2014: 9). İnsanlık kadar eski olan iletişim, kültürün ifade edilmesinde ve aktarılmasında hiç şüphesiz en önemli araç olmuştur. Bu bağlamda iletişim açısından kültür bir anlam sürecine karşılık gelir. Bu düşüncüyü destekleyen tanımı ile Fiske'ye göre kültür; “bir anlam sürecidir ve yalnızca dışsal doğayı ya da gerçekliği değil, onun bir parçası olan toplumsal sistemi bu sistem içerisindeki insanların toplumsal kimliklerini ve gündelik etkinliklerini de anlamlandırır” (Fiske, 2014: 228-229). Fiske'nin kültürlere yönelik yapmış olduğu geniş tanımında toplumsal yapı, gündelik hayat ve anlam arasında ilişkiyle birlikte kültürün kimliğe olan etkisini görebilmekteyiz. Kültür, Fiske'nin tanımına benzer ama farklı bir sonuca ulaşan boyutuyla anlamlı eyleme karşılık gelen “düzen”ni de (Alexander, 2013: 10) tanımlayabilmektedir. Mevcut tanımlara yakın bir tanımı Hartley'de yapmıştır ve ona göre kültür öncelikle; duygunun, anlamın ve bilincin üretimi, dolaşımı ve üretim alanlarının temelidir. Ayrıca toplumsal ilişkileri birleştiren bir anlam alanıdır (J. Hartley, 2004). Tüm bunların ışığında kültür insanoğlunun ürettiği ve deneyimlediği anlamlı şeylerin toplamı olarak görünebilir. Kültür hakkında yapılan önemli tanımlardan biri de Giddens'a aittir.

Giddens'da kültür, belirli bir grubun üyelerinin sahip oldukları değerler, izledikleri normlar ve yarattıkları maddi ürünler biçimde tanımlar (Akt. Lundby ve Ronning, 2014: 13-14). Söz konusu tanıma ilişkin benzer tanımı ve farklı olarak kültürün davranışsal boyutuna vurguyu Sapir'de görebiliriz ve Sapir'e göre; “kültür, davranış biçimleri açısından tanımlanır ve kültürün içeriğini oluşturan bu biçimler sonsuz sayıdadır” (Akt. Eagleton, 2016: 47). İnsan davranışlarının anlamlı açıklaması Sapir'de kültürün tanımına karşılık gelir. Bununla birlikte kültürün oluşmasında ve gelişmesinde çok sayıda faktörün etkisi söz konusudur. Bu nedenle kültür, insanların ürettikleri, deneyimledikleri ve benimsedikleri

şeylerin bir toplamı; bununla birlikte düşüncelerin gelişmesi ve bunların davranış şeklini alması durumu olarak da ifade edilebilir.

Kültürün tarihsellik içerisindeki gelişiminde medeniyet kavramı önemli bir yeri doldurmuştur. Nitekim kültür kavramı, uzun yıllarca medeniyet kavramı ile eş görülerek aynı anlam içerisinde kullanılmıştır. Kültür ve medeniyet, bir dönemde aynı anlam çerçevesinde kullanılmış olsalar da; günümüzde iki kavram arasında ciddi bir farkın olduğu bilinmektedir. Medeniyetin, kültüre göre daha somut bir tanımı vardır. Medeniyet, belirli bir ilerlemenin sonucu olarak -buna kültürel değişimlerde dâhil- somut bir şekilde görülebilen varlıkları kapsamaktadır. Kültür ise; anlam açısından daha soyut olan varlıkları da kapsayan bir kavram olarak görülebilir. “Uygarlık”ın eş anlamlısı olarak “kültür” dünyevi olana rağbetin, ilerici kendini geliştirmesiyle Aydınlanma’nın genel ruhunun bir parçası olarak görülür. Uygarlık, Fransa kökenli bir kavram olup, günümüzde de olduğu gibi uygar olmanın Fransızların tek elinde olduğu gibi düşünülmesini sağlamıştır. Fransız kökenli “uygarlık”, tipik olarak siyasi, ekonomik ve teknik yaşamı kapsamaktadır. Buna karşın Alman kökenli olan “kültür” dinsel, sanatsal ve entelektüel olanla daha sınırlı bir alana işaret etmektedir. Uygarlık, ulusal farkları göz ardı ederken, kültür bu farklılıkları vurgulamaktadır (Eagleton, 2016: 18-19). Kültür ile uygarlık arasında fark zamanla daha iyi anlaşılabilir hale gelmiş ve kavramlar entelektüel düşünce içerisinde birbirinden ayrıştırmıştır. Bu ayrışmayla beraber kültür, sosyal bilimlerin zor tanımlanan kavramlarından biri olmuştur.

Kültür, Hall’unda ifade ettiği gibi sosyal ve beşeri bilimlerin en zor kavramlardan biri olup çok farklı şekillerde tanımlanmaya müsaittir (Hall, 2017). Raymond Williams, “kültür” kelimesinin karmaşık tarihini araştırırken, kelimenin birden çok temel modern anlamını da gün yüzüne çıkartmıştır. Etimolojik kökeni kırsal emek olan kelime, önceleri “terbiye” gibi bir anlam taşır; 19. yüzyılda ise, genel olarak bir entelektüel, tinsel ve maddi ilerleme sürecini karşılayan uygarlıkla eş anlamlı hale gelir. 19. yüzyıldan sonra kavram uygarlık anlamından çıkar ve uygarlığın zıt anlamı haline gelir. 19. yüzyılın sonlarına doğru uygarlık kelimesinin kaçınılmaz gözden düşüşü ile daha çok belirli toplumsal koşulları açıklamaya yönelik gereksinimin duyulması sonucu, Almanların Fransızcadan “culture” kelimesini almalarıyla günümüzdeki anlamına kavuşmuştur. Bu bağlamda kültür, erken dönemde Marksist düşüncenin kapitalist anlayışa olan ilk eleştirisi olma özelliğini taşır (Eagleton, 2016: 18-20). Kültür kelimesinin kısa tarihsel gelişimi, kelimenin modern ve günümüz anlamında ki tanımsal boyutlarına ciddi katkılar sağlamıştır. Kültür; değişen

ve dönüşen dünya yapısında gereksinim haline gelmiştir. Böyle bir gereksinim kültürün toplumsal süreçlerle olan ilişkisini gündeme getirir ve toplumsal süreçlerin açıklanmasında çok önemli bir kavram olarak görülür.

Kültür, toplumun üyeleri olarak insanlar tarafından edinilen öğrenilmiş davranış ve düşünceler bütünüdür (Lavenda ve Schultz, 2018: 41). Günümüzde kültür, özellikle toplumsal bağlamda, belirli toplumsal koşulların gerekliliği üzerinden açıklanmaya çalışan bir kavram olarak görülmektedir. Nitekim hem kültürün tanımsal boyutları, hem de kültüre dair yaklaşımlar, toplumsal bağlam çerçevesinde olmaktadır. Kültürün tarihsellik içerisindeki gelişimi de söz konusu olan toplumsal bağlamla olmuştur. Kültür; edebiyatın ve sanatın çizdiği belirli sınırların dışında, toplumsal farklılıkları açıklama yönünde daha etkili bir kavram olma özelliği taşır. Bu anlamda toplum biliminin bakış açısı; kültürü-soyut bir kavram olarak toplumları ve bireyleri anlamlandırma da önemli bir kanıt haline getirmiştir. Williams'ın kültür üzerine yaptığı araştırmalarda, ifade edilmeye çalışılan biçimde bireysel hayat tarzları ve toplumsal bağlam temelinde ilerlemiştir. "Williams'a göre kültür konusu hakkında öncelikle ağırlık, toplumun kültürel etkinliklerinde kendini gösteren hayat tarzının kurucu ruhuna kaymış, akabinde kültürel ve sanatsal etkinliklerle sınırları belirgin bir biçimde çizilebilen kültür, esasında diğer toplumsal etkinliklerin kurduğu, toplumsal düzenin doğrudan ya da dolaylı bir ürünü olmuştur" (Oğuz, 2011: 128).

İnsana, topluma ve bu süreçlere odaklanan yapılarıyla antropoloji ve sosyoloji kültürün açıklanmasında ve kültür temelli bilginin ortaya çıkartılmasında etkin bilim dalları olarak görülmektedir. Kültür hakkında yapılan tanımların kayda değer kısmını bu iki bilim dalı oluşturmaktadır. Özellikle antropolojinin bir alt bilim dalı olan ve içerisinde kültür kelimesi geçen; kültürel antropoloji, geçmiş dönemde yaşanan insanların ve toplulukların yaşam biçimleri üzerinden kültüre ve yaşama dair yorumlar yaparak; geçmişle olan kültürel bağların, kültürel aktarımların, kültürel farklılıkların, kültürel değişimlerin ve günümüze kadar aktırılacak kültürel mirasın nasıl ve ne şekilde oluştuğunu ifade etmede önemli yorumlar getirmiştir. Bunun dışında sosyolojinin gerek dönemsel gerekse de genel olarak toplum ile ilgilenmesi kaçınılmaz olarak kültür yaklaşımlarını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle daha çok günümüze veya yakın geçmişe odaklanan çalışmalarda sosyolojinin bakış açısının etkin olduğu söylenebilir. Bu anlamda sosyoloji kültür hakkında, geniş ve farklı bağlamlarda tanımlar yapmıştır. Kültür hakkında yapılan çalışmaların büyük bir

kısımında, sosyolojinin bakış açıları ve kuramsal temelleri ile karşılaşmak mümkün olmaktadır. Bu nedenle sosyolojinin bakışı kütür adına önemlidir.

Sosyolojik kültür kuramı, sosyolojinin zaman içerisindeki değişimleri ve kuramcılarının bakış açılarına göre farklılık göstermektedir. Bu anlamda kültür hakkında yapılan tanımlarda çeşitlilik vardır. Kültür, klasik sosyoloji olarak adlandırılan dönemden itibaren tartışılan bir konu olmuştur. Nitekim klasik sosyal kuram içerisinde kültür kavramı hakkında Marx, Durkheim, Weber, Simmel ve Nietzsche gibi isimlerin düşünceleri önemli görünmektedir. Kültür konusu dâhil olmak üzere günümüzde yapılan sosyal bilim temelli çalışmalarda sosyolojinin “kurucu babaları” olarak adlandırılan bu isimlere yer vermek kültür konusu hakkında görüşlerine kısa da olsa değinmek gerekir, aksi halde yapılan çalışmaların tarihsellikten kopuk ve eksik olma özelliği ile karşılaşabilir. Bu bağlamda, yukarıda adı geçen düşünürlerin kültür hakkındaki görüşlerine yer verildiğinde Marx’a göre kültür ideoloji temelli bir anlamdır. O kültürü, sanayi toplumunda egemen ideoloji olarak işler. Durkheim ise kültürü dayanışma duyguları olarak tanımlar. Weber’in kültürel kurama bakışının altında, insan eylemi kavrayışı ön plana çıkmıştır. Ayrıca otorite ve ideal tip konularında da kültürel çalışmalara katkı görünmektedir. Simmel’in kültürel kurama katkısı, modern dünya hakkındaki görüşlerini sunduğu çalışmalarında belirginlik kazanmış özellikle benlik ve toplumsallık adına etkileşim modelleri ile modernitenin önemini vurgulamak adına kültür kavramını etkili bir biçimde kullanmıştır. Simmel’in çalışmaları, kendinden sonra gelen ve sembolik etkileşimci olarak ifade edilen düşünürleri etkilemiştir. Son olarak Nietzsche’nin kültüre katkısını bakıldığında, Nietzsche sosyal bilim anlamında kültür ile ilgilenen bir düşünür olarak görülmez. Ancak onun düşüncesinin temel unsurlarına dönük bir kavrayış geliştirildiğinde, çağdaş kültürel kuramların en önemlilerinden bazılarının özellikle de beden üzerine pos-yapısalcı, postmodern düşünce ve kuramdaki bazı gelişmelerin temelini oluşturmuştur (Smith ve Riley, 2016: 25-42).

Kültürün ifade edilmesinde sosyolojinin klasik bakışının yanı sıra, diğer sosyolojik yaklaşımların kültürü modern ve çağdaş anlamda yorumlama biçimlerine değinmek kültür kavramını hangi bağlamlarla ele aldıklarını ifade etmek, kültürün günümüzce anlaşılması ve genel bir profilin çizilmesi adına önemli görünmektedir. Bu anlamda eleştirel yaklaşımların sunduğu geniş perspektif ise ayrıca önemli olmaktadır. Kültürle ilgili yapılan çalışmalarda eleştirel yaklaşımların izleri etkili olmuş, kavram hakkında belirgin bir şekilde tanımlamalara gidilmiştir. Eleştirel çalışmaların birçoğunda kültür ideoloji temeline oturturulmuştur. Bu nedenle Batı Marksizminde kültür, ideoloji uzamında ele alınan bir

kavramdır. Ancak Batı Marksizminde, Marx'ın çizdiği kültür sınırlarına bazı eleştirel geliştirilmiştir. Bu eleştireler daha çok Marx'ın kültür hakkındaki düşüncelerindeki boşlukları yeniden ifade etme ve bu boşlukların doldurması yönünde olmuştur. Bu eleştirilerden birini de Gramsci yapmaktadır; Gramsci, Marx'ın kültür konusunu ihmal ettiğini ileri sürer ve hâkim kültür kavramını, hegemonya gibi bir kilit kavram içerisinde tartışarak kendisinden sonra yapılan Marx temelli çalışmaların yönünü değiştirir. Bununla birlikte Gramsci'nin düşünceleri İngiliz kültürel çalışmalarının ilk zamanlarındaki önemli çıkış noktasını oluşturmuş, daha sonraki yıllarda yeni kuramcılar ile Gramsci'nin yıldızı sönmeye başlamıştır. Yine Batı Marksizm düşüncesi içerisinde olan Frankfurt Okulu'nun üyelerinin kültür hakkındaki ifadeleri ve kültüre dair ortaya attıkları kavramlar son derece önemli olmaktadır. Frankfurt Okulu'na üye olan düşünürlerin kapitalizmin doğurduğu kültür ortamlarına ve kapitalizm kültürüne karşı ciddi bir biçimde eleştiri getirdikleri görülür. Bu eleştirilerini ortaya atmış oldukları “Kültür Endüstrisi” kavramı açıklamaya çalışmışlardır. Kültür Endüstrisi ile beraber, popüler kültüre karşı yapmış oldukları eleştirilerde dikkat çekici olmaktadır. Diğer bir kültürel Marksist ise Althusser'dir. Althusser, çalışmasında ayrıntılı bir kültür kavrayışını ve insan özelliğini Marksist düşünce mirası içinde birleştirmeyi denemiştir. Ayrıca sembolik etkileşimcilik, fenomenoloji ve etnometodolojide kültürü toplumsal bağlamda eylem olarak görmüşler, kültür hakkındaki tanımlarını bu yönde geliştirmişlerdir (Smith ve Riley, 2016: 65-87).

Kültür hakkında yapılan tanımların, kültürü ifade etmede ya da tanımlamada temel alınan düşüncelerin birçoğu belirli felsefi temellerce olmuştur. Ancak kültür gibi bir kavramı özetlemek ve sınırlandırmak, kavramı açıklar iken neyi çerçevenin içine alıp neyi almayacağımız belirlemek zor olmaktadır. Kültür hakkındaki bu felsefi özetlemenin ardından, bir alt bölümde yukarda anılan düşünürlerin ve yaklaşımların ışığında geliştirilen kültüre dair çağdaş ifadelere kısaca değinmek gereklidir.

Kültüre dair çağdaş yaklaşımların hepsi yukarda da ifade etmeye çalıştığımız ilk örneklerinin çeşitlemeleriyle uzaktan ya da yakından bağlantılıdır. Günümüzde kültüre ve topluma ilişkin en canlı tartışmalar, kültürün içsel yapısıyla ilgili tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda kültürle ilgili bazı çağdaş yaklaşımlara bakıldığında; yaklaşımların odaklandığı farklılıklar ya eleştirel boyutta ya da mevcut durumu geliştirme boyutlarında olmuştur. Söz konusu boyutlarından biri işlevselci yaklaşımın kültür vurgusunda görülebilir; işlevselci yaklaşımın kültür hakkındaki kayda değer ifadesinin

temeli kültürü gerçek toplumsal eylem çözümlemesiyle iç içe geçirmedeki becerilerinde yatmaktadır. Bu yaklaşıma göre kültür, toplumsal sistem içerisinde bireylerin davranışlarından elde edilen çıktılar olarak ifade edilmeye çalışılır. Diğer yandan ikinci dünya savaşı sonrası dönemde işlevselci yaklaşıma karşı olarak yapısalcı ve göstergebilim yaklaşımları, toplumsal sistem içinde kurumsallaşan küçük bir simgeler alt kümesini tanımlamak yerine, kültürel sistemin kendisine odaklanmıştır. Başka bir boyuttan yani dramaturji yaklaşımından bakıldığında, işlevselciliğin kültürün özerkliğine yaklaşımı, kültürü toplumsal sisteme indirgmeden toplumsal sisteme öncelik tanıyan bir anlayışı temsil ediyorsa ve göstergebilimde bu özerkliği kültürel düzlem aracılığıyla ifade ediyorsa, dramaturjinin de bireylere özel bir rol biçerek kültürel özerkliği ifade ettiği söylenebilir. Söz konusu edilen yaklaşımda yaklaşım da Goffman önde gelen kuramcı olarak görülür ve Goffman kültürü, bireyin toplumla olan etkileşimi üzerinden ifade etmeye çalışır. Ona göre, toplumsal etkileşimin yer aldığı gerçek dünyada bireylerin durmaksızın kültürel çerçevenin içindekilere ek olarak başka uyaranların da saldırısına uğradığını belirtir. O halde bireysel aktörler onlara verili kültürel çerçevenin dışında kalan eylemlere katılmaya çağıran uyarıcılara karşı ilgisiz davranabilmeli, bunu yapabilmek için de çerçeve dışı uyarıları hem kaydetme hem de göz ardı etme gibi incelikli bir yetenek geliştirmiş olmalıdır. Son olarak değinilecek olan yaklaşım postyapısalcılık olacaktır. Bu yaklaşım dağınık düşünsel akım olarak görülmektedir ve Marx'ın gölgesi ile göstergebilim ve yapısalcılığın etkileri altında kalmıştır. Göstergebilim ve yapısalcılığın salt metinsel olan gönderilerini karşılarına alan Foucault ve Bourdieu gibi yazarlar, simgeselciliğin iktidar ve toplumsal sınıflara olan toplumsal bağına işlevselci denilebilecek içinde eleştirmişlerdir. Ama diğer yandan da Marks'ın yapısalcı kuramına karşı göstergebilimi ve işlevselciliği, karşı bir tepki olarak gösterirler. Nihayetinde toplumsal yapıların da, tıpkı sınıflar ve siyasal otorite gibi kültüre “karşılanmış gibi” yorumlanamayacağını söylerler (Alexander, 2013: 19-35).

Kültürle ilgili yapılan modern tartışmalar, kültürün toplumsal bağlamdaki biçimlerini ön plana çıkarır. Birey, toplum ve kültür arasındaki bağ üzerinden yapılan incelmeler günümüzde kültürel çalışmalarında temelini oluşturmuştur. Diğer yandan kültür kavramını başka kavramlar ile ama yine özünde toplumsal açıdan ele alının çalışmalarda çok sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Buna örnek olarak Swartz'ın, (2013) Bourdieu sosyolojisi üzerinden yazdığı “Kültür ve İktidar” isimli kitabı örnek gösterilebilir. Bourdieu'nun kültür, toplumsal yapı ve eylem arasındaki ilişkiler gibi önemli bir konuyu ele alan simgesel iktidar sosyolojisi, kitabın çerçevesini belirlemiştir. Bununla birlikte kültürün iktidar ile olan ilişkisi; tahakkümün kaynağı olarak ileri sürülmüştür. Nitekim “kültür,

insanlar arasındaki iletişimin ve etkileşimin zeminidir, ama aynı zamanda bir tahakküm kaynağıdır” (Swartz, 2013: 11). O halde; bu düşünceden hareketle yapılacak olan yorumda, insanların birbirleriyle iletişime geçmesindeki temel unsurlardan birini de kültür oluşturmakta olup, söz konusu iletişimle beraber insanlar ve gruplar arası etkileşimin ortaya çıktığını ve bu durumun insanlar, gruplar ve toplumlar arası bir tahakküm aracına dönüşebileceğini ifade edebiliriz. Bu düşünceye göre tahakkümün oluşmasında kültür bir gerekli unsur; iletişim ise bir araç olmaktadır. Kültürün toplumsal zeminde iletişime geçme araçlarından biri olduğunu, fakat kültürün toplumsal kısmının özellikle birleştiriciliğini Gramsci şu şekilde ifade etmiştir: “Kültür, kalabalık tabakalar halinde bulunan, anlatım bakımından ilişkileri az çok etkin olan ve ayrı oranlarda birbirleriyle anlaşılan az ya da çok sayıdaki bireyleri birleştirir” (Gramsci, 2014: 57). Belirli zeminde kesişen iki tanım da kültürün bir iletişimsel süreç doğurmadaki önemini görebilmekteyiz. Ancak Swartz, bunu vurgularken, tahakküm sürecinin altını çizerek hâkim kültürel hegemonya düşüncesine göndermede bulunur; Gramsci ise kültürü daha çok insanları, toplulukları bir araya getirebilecek iletişim sürecini doğurduğunu ifade etmektedir.

Nitekim kültür; hakkındaki tanımlarla birçok bağlam ve ele alınış biçimleriyle ortaya konulabilir. Ancak sonuç olarak kültür ve toplum arasındaki ilişki özünde karmaşık sorunlar içeren konuları doğurmaktadır. Bu nedenle kültür konusuna dair yaklaşımsal farklılıklara saygı ile yaklaşmak, kültürün yalnızca belirli bir ekolün, hatta belirli bir disiplinin, çerçevesi içerisinde incelemeye çok da müsait olmadığını bilmek gerekir. Antropoloji, tarih, siyaset bilimi, toplumbilim, felsefe, dilbilim, edebiyat çözümlemeleri; her birinin gerçekliğin bir boyutuna işaret ettiğini kabul edip bu farklılıklara genel bir bakışla işaret edilen boyutlarını birbiriyle ilişkilendirerek daha kapsayıcı bir bakış açısına ihtiyaç olduğu da görülmektedir (Alexander, 2013: 39).

2.3.3. Medyada Kimlik ve Kültür İlişkisi Bağlamında Göçmenlik

Medya, hem kimliklerin oluşturulmasında, hem de kültürün şekillenmesinde önemli işlevselliği olan ve bu anlamda da kullanılmaya uygun görülen en önemli toplumsal araç olarak görülür. Daha önce de yapılan ikinci kısımda²² ki medya tartışmaları, medyanın bu tür özelliklerine gönderme yapmıştır. Medyanın hem geniş kitlelere ulaşma kolaylığı sağlaması hem de eğitici ve kültürleştirme gibi yapısal özelliklere sahip olması, onu diğer

²² Bkz. Medya, Temsil ve Toplumsal Gerçekliğin İnşasında Haber ve Göçmen/Yabancı başlığı altında yapılan tartışma.

toplumsal araçlardan ayıran ve önemini artıran özelliklerinin başında gelir. Medya sunduğu içerikle kimi zaman doğrudan kimi zaman ise dolaylı bir şekilde kimliğin inşası sürecine katkıda bulunur. Bu nedenle günümüzde medya ve kimlik arasındaki ilişki söz konusu olduğunda inşacı yaklaşımın düşünceleri ön plana çıkmaktadır.

Medya ve kimlik arasında kurulan ilişkiler daha çok medyanın kimliğin inşasında oynadığı rolü üzerinde olmaktadır. Nitekim medyanın, kimliğin inşası sürecindeki rolüne ilişkin araştırmalar, gerek kültürel çalışmalarda gerekse iletişim çalışmalarında geçerliliğini koruyan konuların başında gelmektedir (Possos Devrani, 2017: 927). Bu bağlamda, toplumsal inşacı çalışmalarda, kimliklerin nasıl oluşturulduğu sorusuna odaklanılır ve genel olarak medyayı, aktörlerin kimliklerini inşa eden, onlar hakkında anlamlar ve fikirler üreten bir aktör ya da kurum olarak görme eğilimleri görülür (Pandır, Efe, ve Paksoy, 2015: 3). Kimliklerin oluşumu veya dönüşümü uzamında bu yaklaşım değerlendirildiğinde, modernleşmenin öngörülerine uygun bir değişimin gerçekleşmesi için öncelikle var olan kimliklerin içinin boşaltılması, onların işlevsel gerekliliklerinin ortadan kaldırılması, sonra ise insanların toplum içinde yaşama mecburiyeti nedeniyle modernizmin öngördüğü yaşama biçimleri ve kimlikler, diğer kimliklerin yerine geçmesi büyük ölçüde medya aracılığı ile yapılmaktadır. Medya araçları, bireyselleşme süreçlerinde, yaşam alanlarının çoğalmasında ve yeni kimliklerin benimsenmesinde önemli roller oynamaktadır. Nitekim kimliğin belirlenmesinde ve seçilmesinde bireye rol verilmesi sonucu, izleyici ve kullanıcı, artarak farklılaşan toplum içinde davranan özne olarak toplumu ve kendini zihninde yeniden kurar ve üretir. Bu duruma zemin hazırlayan ve yardımcı konumda olan ise medyadır (Avcıoğlu, 2011: 366).

Kimlik hakkında yapılan tartışmalara bakıldığında; kimliğin inşa edildiğine dair düşüncelerin yoğunluğunu vurgulamak gerekir. Bu inşa sürecinde medyanın etkisi ve rolü genel olarak tartışılan bir konudur. Kimlik kavramı ile ilgili yapılan tanımlarda inşa sürecinin yanında sıklıkla öteki tanımı ve aidiyet duyguları, grup değerleri gibi görüşlere de yer verilmiştir. Medya, kimlik inşasında biz ve ötekiler olgularının sınırlarının çizilmesine ve bir sosyal harita oluşturulmasına yardımcı olur. Medyada ötekine dair yer bulan görsel göstergeler, izleyicide söz konusu durumla ilgili anlam şemalarının oluşmasını sağlar (Possos Devrani, 2017: 937). Kimliğin hareketli, değişken, esnek olan yapısına atıfta bulunan yaklaşımlar çerçevesinde durumu değerlendirmek, medyanın kimlik ile olan ilişkisi özellikle kimliğin yeniden yapılandırılması, inşa edilmesi, kurgulanması gibi ifadeleri de daha anlamlı kılmaktadır. Aynı zamanda kimliğin toplumsal

bağıntısı gerçekliğin toplumsal olarak inşası sürecine atıfla, kimliğin toplumsal olarak, toplumsal bir araç ile yani medya ile inşa edilmesi süreçlerine de gönderme yapar. Medyanın araçsallığı, kullanıma müsait olması ve medyanın yapısal özellikleri ile ideolojik bağlam tartışmaları kimlik özelinde bağlantı kurulmada üzerinde durulan sorgulamalardır.

Modern dönem sonrası olarak adlandırılan ve içinde yaşadığımız çağa uygun akım olarak görülen postmodernitede kimlik; aslında modern dönemdeki kimlik kavramıyla benzerlik gösterir. Postmodernitede kimlik, toplumsal yaşamın hızla farklılaşması ve karmaşıklaşması sonucu, çok daha kırılgan, değişken ve çok katmanlı yapıyı ifade etmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerinin gelişimiyle beraber zaman ve mekân tanımlarının dönüşüme uğraması; söz konusu yaklaşım içerisinde kimlik kavramının sorunsallaştırılmasında, öznenin artık kimlik açısından dayanaklarını yitirildiği düşünülür. Bu düşünce ile birlikte postmodern kimlikler, “rol yapmak ve imaj oluşturmak sureti ile sahnede oyun karakterleri oynar gibi teatral biçimleri kullanırlar” (Karaduman, 2007:49-50). Aslında medya imaja ve role dayalı kimliklerin oluşumuna katkı sağlar, bu kimlikler medya araçlarınca topluma sunulur ve kimliklerin toplumsal yaşamda kullanımının öncüsü olur. Bu anlamda kimlik, medya tarafından inşa edilen bir şey olarak görülür.

Bazı ifadelerde içinde yaşadığımız çağın enformasyon çağı olduğu ifade edilir. Buna paralel olarak internet tabanlı, yeni iletişim teknolojilerinin geleneksel iletişim araçlarına benzer bir şekilde kimliklerin inşasında etkili olduğunu ileri sürerler. Öncelikle ağ toplumu yaklaşımı için kimliğin konumlandırılması gereklidir. Nitekim Castells; kimliğin tarihsel konumlandırılmasının yapılmasının ağ toplumunun yükselişe geçmesi için gerekli olduğunu savunur (Castells, 2008). Bununla birlikte enformasyon çağı, meşrulaştırıcı kimliklerin kaynak ve dayanaklarını kurutur, anlamlı bir toplumsal sistem olarak toplumun çözülmesi anlamına gelen ortak kimlikleri eritir (Castells, 2008: 16). Böylece kaynağını geleneksel yapıların oluşturmadığı yeni meşrulaştırıcı kimlik alanları ortaya çıkar (Avcıoğlu, 2011: 367). Yeni medya araçlarının ve teknolojik iletişim araçlarının insan hayatına hızlı bir şekilde girmesiyle birlikte, toplumsal yapının bazı katmanlarını hızlıca dönüşüme uğramış; bu dönüşümle beraber bir nesli ağ toplumu haline getirmiş olduğu düşüncesi, geleneksel anlamda oluşturulmuş kimliklerin sürekliliğini yok etmiş veya yapı sökümüne uğratmış böylece ağların oluşturduğu yeni kimlikler ortaya çıkmıştır. Söz konusu kimliklerin ortaya çıkışında ağ toplumu alanları tıpkı geleneksel araçlar gibi meşrulaştırıcı rolü üstlenmiştir. Medya ve kimlik arasındaki paydaşlık; ister geleneksel olsun, ister ağ toplumu gibi çağdaş

olsun bir temsil sürecini ortaya çıkartır. Her iki şekilde kimlikler belirli şekillerde medyada anlamsal olarak kurularak topluma iletilmektedir. Bu nedenle medya ve kimlik arasında kurulan bağdaş, kimliğin medya ile temsil edilme sürecine yönlendirir.

Medya ve temsil ise medyadaki gerçeklik tartışmalarıyla sıkı bir ilişki içerisindedir.²³ Özellikle inşacı yaklaşıma göre anlam; dil, temsil veya söylem yoluyla oluşturulduğundan, anlamlar hali hazırdaki bir toplumsal gerçeklik değil, temsil veya diğer yollarla kurgulanan bir gerçeklik olarak görülür. Bu nedenle anlamlar ve gerçeklikler toplumsal olarak bazı araçlarla inşa edilir. İnşacı düşünceden hareketle kurulacak olan bağda; medyanın araçsallığına dikkat çekilir. Medya temsillerinin yansıttığı kimlikler ve bu kimliklere atfedilen anlamlar gerçeği temsil eden değişmez kimlikler ya da anlamlar olarak görülmez, ama bu temsiller tarafından inşa edilen ve içine doğdukları dönemin kültürel ve tarihi koşullarına göre şekillenmiş, yani toplumsal olarak inşa edilmiş oluşumlar olarak kabul edilirler (Mole'den Akt. Pandır vd., 2015). Medyanın en önemli toplumsallaşma aracı olarak görülmesi, medyanın toplumsal olanı da inşa edebileceğini gösterebilir. O halde medya ister dolaylı, ister doğrudan olsun, kimliklerin inşa edilmesinde önemli aktör görevini üstlenebilir.

Aktör konumunda olan medyanın kimlikle olan ilişkisi, toplumsal yaklaşımlar adına medyanın kültürle olan ilişkisinden çok farklı değildir. Ancak iletişim bilimleri çalışmaları adına medyanın kültürle olan paydaşlığı ayrı bir öneme sahiptir. Bu anlamda iletişim bilimleriyle ilişik kültür çalışmalarında literatürün zenginliği ve perspektifin genişliği dikkat çekicidir. Görece medyanın diğer konularla olan bağından kültürle olan bağı daha fazla olmaktadır. Özellikle son yıllarda Türkiye bazında kültürel çalışmaların hız kazanması bu duruma etki eden bir başka boyut olma özelliğini gösterir. Medyanın kültürle olan ilişkisinin temellerinde medyanın toplumsal işlevlerinin etkisi vardır. Medyanın kültürleşme işlevi bu anlamda örnek olarak gösterilebilir. Diğer bir örneği ise; medyanın kültür aktarımındaki birincil konumu oluşturmaktadır. Medya hem kültürün üreticisi hem de kültürün aktarılması adına rolleri olan bir araç olma konumundadır. Medya ve kültür arasındaki bağ, sadece günümüzde değil, tarihin her döneminde önemli olmuştur.

Medya ve kültür arasındaki ilişki tarihsellik açısından iç içe olan kavramlardır. Çünkü iletişim araçlarının ve medyanın tarihsel süreçteki gelişimi, evrimi veya devrimsel olan dönüşümü o dönemlere ait kültürleri de ortaya çıkartmıştır. Teknoloji alanındaki

²³ Bkz. Bu konu daha önce Medya ve Temsil başlığı altında daha detaylı olarak tartışılmıştır.

gelişmeler iletişim teknolojilerinde kendini hızlıca göstermekte ve toplumsal anlamda varlığını hem teknik hem de kültürel boyutta hissettirmektedir. Tüm bunlar çerçevesinde değerlendirildiğinde medya ve kültür arasında doğal, sıkı ve etki düzeyinde önemli bir ilişkiden, zengin bir sahadan söz etmek mümkündür.

Medyanın birer kültür taşıyıcısı ve aktarıcısı oldukları birçok araştırmacı ve bilim insanı tarafından kabul edilmektedir ve günümüzde bu araçların etkileri ülkelerin sınırlarını aşmış görünmektedir. Bu durumda kitle iletişim araçlarının küreselleşme ile olan ilişkisini ortaya çıkarmaktadır. Kitle iletişim araçları küreselleşme sürecinde merkezi bir konumu olmakla beraber etkileri hem geniş, hem de sınırlı olma özelliğindedir. Gündelik yaşam içerisinde kültürel deneyimin tek kaynağı olmamasından dolayı sınırlıdır. İletişim araçları küreselleşme konusunda tek başına bir güç olmasa da, sürecin ortaya çıkıp hız kazanmasında etkili olmuştur. Sahip olduğu teknolojik nitelikler sınırları ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte ülkeler arasındaki fiziki olan sınırlar kalkarak etkileşimin düzeyleri değişmiş ve artmıştır. Böylelikle küresel bir kültürün oluşmasına zemin hazırlanmıştır. Her toplumun otantik olarak ürettiği ve yaşadığı kültürel bir otama sahip olması iktisadi, sosyal, politik vs. yaşamın her sahasını kapsamaktadır. Kitle iletişim araçlarının gelişimi ve yaygınlaşması ile kültürde üretilen ve pazarlanan bir meta halini almıştır. Kitle iletişim araçları üreten gelişmiş ülkeler, görece kitle iletişim araçları tüketen ülkelere medyatik ürünler olarak kültür ihraç edilmektedir. Böylesi bir durum insanların toplumsal çevreleri ile olan ilişkisine, kullanılan imgelere, kelime haznelerine medya aracılığıyla kültürel boyutta etki etmektedir (Taylan ve Arklan, 2008: 89-90). Bu durum kültür endüstrisine²⁴ dayalı kültürel üretimlerin medya aracılığıyla topluma iletilmesi ve kültür endüstrisine bağımlı bir yaşamın oluşmasına olanak tanır.

Birbiriyle iç içe ve etkileşim halinde olan medya ve kültür, gerçeklik ile onun insani temsili olan anlam arasındaki her türlü ilişkinin bağlamını verir (Güneş, 2001: 121). Çünkü medya ve kültür; insanların anlamlandırma mekanizmalarının en etkilisi olma özelliğine sahiptir. Bu perspektiften değerlendirildiğinde, “medya ve kültür neyi nasıl ve hangi şekilde algılayacağımızın, anlayacağımızın, anlatacağımızın bütün araç ve gereçlerinin; yol ve yöntemlerinin ortak adıdır. Biri diğerinden bağımsız düşünülemez. Biri

²⁴ Kültür Endüstrisi, Frankfurt okulunun en etkili olduğu alanlardan biri olduğu kültür kuramının geliştirilmesiyle ifade edilir. Özellikle okulun önde gelen iki ismi Adorno ve Horkheimer kırklı yılların ortasında kültür endüstrisi kavramını ortaya atarlar. Kültür endüstrisi ile kast edilen, kültür varlıklarının endüstriyel üretimini, kültürün meta gibi üretilmesidir (Dönmez ve Yurdakul, 2018: 49).

diğerini etkiler ve belirler. Biri diğerinin içinde yer alır ve biri diğerini tamamlar” (Güneş, 2001: 121). Bu durum modern toplumun bir kitle toplumu ve günümüz toplumunu ise enformasyon toplumu olarak görülmesiyle daha da belirgin bir hal almıştır. Yaşanan süreç kültürün endüstrisi kavramını şekillendirmiş; medyanın bu endüstrinin temel aracı olarak görülmesiyle birlikte hızlanarak günümüze kadar gelmiştir. Modern kitle toplumlarında medya, bir boyutu ile kitle kültürünü üreten, çoğaltan ve yayan aygıtların başında gelmektedir. Bu nedenle modern kitle toplumunda kültür, kendine özgü üretim koşulları olan ve ancak ekonomik sistemin bir parçası olarak değerlendirilmesi mümkün bir endüstridir. Medya ise bu anlamda bu endüstrinin üretim ve pazarlama aracıdır görüşü ifade edilir (Güneş, 2001: 123).

Medya; anlam, temsil ve kültür arasındaki bağda, medyanın insan gruplarını temsil etmesi genellikle kültür hakkında da bir şey söylüyor demesidir. Çünkü insan grupları temelde belirli bir kültüre ya da altkültüre dâhildir. Medyanın sunmuş olduğu içeriklerde kültürler temsil edilerek topluma bir mesaj sunulur. Bu mesajlar insanların kültürü ve kültürel grupları tanımlama biçimlerini oluşturur (Burton, 1995: 113-114). Bu bağlamda medya temsiller yoluyla grupların veya bireylerin kimliklerini inşa ederken kültür temsilleri ön plana çıkar. Ülke sınırları içerisinde yer alan birçok grup gündelik hayat etkileşimlerinin dışında birbirleri hakkındaki bilgiyi medya içerikleri aracılığıyla almaktadır. Medya aracılığıyla temsil edilen gruplar veya bireyler aslında kültürel varlıklar olduğundan doğal olarak kültürel bir temsil süreci yaşanmaktadır. Böylece bir toplumu hayal etmenin ve anlamlandırmanın normatif yolu medyadaki kültürel temsil süreçleriyle oluşmaktadır. Buna karşılık bu süreç, toplumsal konumları modelleştirir ve kendimizi kültürel ve kimliksel olarak tasarlamamızın sınırlarını çizebilir. Medya kültüründeki temsiller, sınıf, ırk, cinsiyet imajlarının inşasına yardım eder ya da daha farklı bir ifade biçimiyle; üretim araçlarına ait olan bir sınıf, temelde ne tür bir sınıf imajının -toplumsal, cinsiyet, ırk vb.- başat kültür aracılığıyla dolaşıma sokulacağının belirlenmesine katkıda bulunacaktır (Kellner, 2008: 165).

İletişim örüntüleri, kültürel biçimler ve toplum arasındaki bağlantıyı oluştururlar. Doğal dillerden en gelişmiş teknolojik medyaya kadar tüm iletişim araçları toplumsal ve maddi koşulları izlemeyiz, tam tersine bu koşulların yaratılmasına katkı sağlarlar (Lundby ve Ronning, 2014: 15). İletişimin bir etken olarak yer almadığı toplumsal süreçlerden söz etmek çok da olası değildir. Toplumsal oluşumun temelinde yer alan iletişim, sadece bir ifade aracı değildir; aynı zamanda bireysel ve toplumsal etkileşimin oluşmasında da önemli

bir rolü vardır. Bu nedenle toplumların yapısal özellikleri iletişim biçimlerinin ve boyutlarının sınırını çizmede etkili olabilir. Bir toplumun içinde yaşamak onun bir parçası olmak ve toplumu öğrenmek ancak kültürel örüntüler ve iletişimle olanaklı olmaktadır. Bu anlamda medya, kültürel biçimler ve toplum arasında bir köprü olarak görülür. Ancak medya, toplumsal ve kültürel biçimleri olduğu gibi saf haliyle iletmez, koşulların oluşturulmasına katkıda bulunarak, medyatik kültür örüntülerini üretir ve sürekli bir halde kültürel inşa sürecinin devamlılığını sağlamasına katkıda bulunur.

Medyanın kültür ile olan ilişkisinin bir boyutunu oluşturan ve daha çok medyanın kültür inşa ettiği veya belirli kültürlerin temsilini ön planda tuttuğu düşüncesi, medyatik kültür veya medya kültürü kavramlarıyla da ifade edilebilmektedir. Ancak bu kavram kesin bir terim olarak yorumlanmamalıdır. Terim daha çok medya, iletişim ve kültür arasındaki ilişkiyi belirli bir bakış açısıyla nitelemektedir. Bu bağlamda terim, medya kültürünü başlı başına bir alan olarak görmek yerine, kültürel süreçler içinde medyanın yerini ve yönelimini işaret eder. Başka bir ifadeyle, medya kültürü, medya tarafından yönlendirilebilen kültürel değişkenlikleri işaret eder. Medya, gerçek kültürü hammadde olarak kullanıp, gerçek olmayan ve gerçek gibi görünen veya medya tarafından yaratılan kültür, medya kültürü olarak ifade edilir. Medya kültürü, gerçek kültürün hem bir yansıması hem de yeniden şekillendirilmesi olarak görülmektedir. Medya kültürü bir nevi metakültürdür ve çeşitli altkültürler ve kültürel altkesitler arasından seçim yaparak belirli kültür çerçeveleri ile dolayımdayıcılık işlevi görebilir. Ayrıca medya kültürü ile ilgili önemli ayrıntılardan biri de, medyanın modern insana yönelik imgelerin ve imajların yaratılmasıyla ilgilidir. Bu imgeler ve mesajlar medyanın modern insan deneyimlerini düzenleme biçimlerine göre yaratılır ve sonuçta gerçekliğin kurgulanması söz konusu olur. Aslında medya kültürünün yarattığı ve ifade ettiği modern gündelik yaşamın kendisidir (Lundby ve Ronning, 2014: 15-18).

Modern kitle iletişim araçları, kültür alanının diğer bir deyişle insanların, dünyayı algılama biçimlerinin inşası ve dönüşümüyle doğrudan kesiştiği bir alandır (Hall, 2014a: 80). Günümüzde modern kitle iletişim araçları, insanların dünya ile olan bağını oluşturan ve insanların dünyayı anlamasında etkili olan bir araçtır. Anlam, insanın en önemli varoluş temeli olarak görüldüğünde, medyanın bu varoluştaki konumu onu insan için vazgeçilmez yapmaktadır. Medya için yapılan tanımlar, yorumlar ve ifadeler her ne olursa olsun insanlar onun bir parçası olmuş ve ona birçok önemi atfetmiştir.

Ancak medya özelinde yapılan tartışmaların birçoğu ideoloji bağlamında olmuştur. Nitekim Hall'un medya ideolojiktir savı, bu tartışmalara bir örnek olarak gösterilebilir. Hall bu savında aslında ideolojik olanın kendine özgü toplumsal, siyasal ve kültürel varoluş koşullarının olduğunu ifade ederek, bazı şeylerin bu nedenle göz ardı edilebileceğini söyler. Bunun dışında medyanın ideolojik olduğu iddiası, onun anlamın inşasında önemli etkiye sahip olduğunu; insanların medya üzerinden kendi dünyalarının bilincine varmakta olduğunu ve medyanın insanlara alam alanı sağlamakta olduğu ifade edilir. Medya insanları ötekilere karşı anlaşılır kılınmaların alanını oluşturmakta ve böylelikle medya ötekiyi belirleyen önemli bir platform olmaktadır. Ayrıca diğerlerinin onlar hakkındaki anlayışlarına karşı koyabilmeleri ve anlam üzerinde mücadele diyalektiğine girebildikleri farklı ve temiz bir alana da imkân sağlayacağı düşünülür (Hall, 2014a: 90-91). Hall'un ifadelerinden de anlaşılacağı üzere iletişim pratiklerinde anlam ve dil, temsil ve anlamlandırma temellendirmesi en azından iletişim ve medya çalışmaları açısından bir zorunluluk gibi görünmektedir.

Medya sadece bir şeyi temsil etme aracı olarak görülmez, aynı zamanda medya kültür ve kimlik gibi son derece önemli konuların temsilcilerinin üreticisi ve yayıcısı olarak da görülebilmektedir. Bu ifade tarihsel bağlam, ideoloji, kültür ve hegemonya gibi konuların izini sürmeyi olanaklı hale getirir. İzi sürülen bu konuların medya çalışmalarındaki yeri belirli düzeylerde olmakla beraber, medyanın aracılığıyla belirlenmiş anlamlar, kimlikler ve kültürler birer medya üretimi olarak görülür. Buradan yola çıkıldığında, özellikle modern insanın ve toplumun oluşumunda yer alan temel unsurlar birer medya üretimidir. Söz konusu üretim toplumsal katmanları oluşturmuştur. Bu katmanlardan biride göç hareketlilikleri ile beraber oluşan yeni toplumsal yapılardır. Çünkü kitlesel göçte, göç edilen ülkelerin kendi iç dinamiklerinin etkisi çok az olduğu bilinmektedir. Göç ile doğan yeni sosyolojik yapılar göçmenlerin oluşturduğu toplumsal katman olarak ele alındığında; medyanın bu toplumsal katmanın oluşmasındaki etkisi söz konusu olur, çünkü göçmenler birer haber içeriği, bazen haberin nesnesi, bazen de haberin öznesi olurlar. Ülkelerdeki yerli halkın göçmenlere karşı olan tavrı ve algısının kaynağının üreticisi medya enformasyonudur. Medya enformasyon sağlamak yoluyla bir anlamı, bir bilinci, bir kültürü ve kimliği oluşturabilir veya temsil edebilir. Medyanın göçmenler hakkında sunduğu enformasyonun temelinde bir anlam alanı yatmaktadır.

Medya toplumsal süreçlerde önemli etkiye sahiptir. Özellikle yeni bir toplumsal katmanın oluşmasında medya sunduğu enformasyonla toplumun yeniden şekillenmesinde etkili bir

rolü üstlenmektedir. Örneğin yeni bir toplumsal yapılanmaya yol açan göç eylemi medyada sadece bir eylem olarak değil, aynı zamanda göçmenin kimlik ve kültürüyle ilgili bilgileri daha önceden belirlenmiş toplum ve medya çerçeveleriyle işlediğinden bir toplumsal inşa süreci başlar.

Medyada temsil edilen kültürler ve kimlikler toplumun veya bir toplumsal katmanın birbiri hakkındaki düşüncelerini şekillendireceğinden dolayı belirli inşa süreçleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum her ne kadar medya tüketicilerinin düşünceleri, medyanın kendilerine sağladığı kullanım biçimlerine bağlı olarak değişse de karşılıklı inşa süreci kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü medya belirli biçimlere bağlı olarak bir mantık geliştirmiştir. Bu mantıkla birlikte medya genel olarak konulara, özneler veya nesnelere imge ve imajlar yükleyebilir. Söz konusu imaj ve imgeler göçmen bireyler için daha etkili olmaktadır. Göçmen gibi dezavantajlı grupların medya içeriğini oluşturması, medyanın imaj ve imge oluşturmadaki sürecini hızlandırmaktadır.

Medya, imaj ve imge oluşturarak bireylerin anlam tahayyülleri üzerinde etkili olur. Bu bağlamda toplumun göçmene karşı bakış açısını belirleyen unsurların, medya tarafından oluşturulduğunu ileri sürebiliriz. Nitekim yaşanan Suriye göçüyle beraber Türk medyasının çizdiği göçmen imajı ve imgesi gündelik hayat akışkanlığında insanların diyaloglarında gözlemlenebilir düzeylerde olmaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi medya, göçmenler ve yabancılar hakkında çok da olumlu olmayan imaj ve imge çerçeveleri kullanmaktadır. Ayrıca devam eden toplumsal süreçte medya, göçmenlerin kimliğiyle ve kültürüyle ilgili meselelerde inşa süreçlerini konjonktürel bağlamlarda yeniden devreye sokabilir.

“Medya yabancılara ve göçmenlere karşı söylemlerin belirlenmesinde ve yaygınlaştırılmasında önemli bir görevi üstlenir” (Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 146). Bununla birlikte medyanın göçmenleri kimlik, kültür ve yaşam tarzlarıyla ilgili temsil etmesi söz konusu olduğundan, toplumun göçmenlere karşı olan tutum ve davranışlarının şekillenmesinin çıkış noktasını oluşturur. Göçmen haberlerinin sunumunda haber çerçeveleri ve şekilleri, toplumun göçmenleri algılama şeklini oluşturmaktadır. Buna karşın göçmenlerin ise belirli bir süreçten sonra söz konusu algılamaya karşı oluşan refleksleri gündeme gelmektedir. Oluşan toplumsal çatıma alanları postmodernist bakış açısıyla değerlendirildiğinde medyanın oluşturduğu göçmen algısında göçmenlerin kültürleri üzerinden bir kimlik inşası başlar, mevcut olanın içini boşaltır, yeniden

biçimlendirmeye yönelik süreç başlar. Böylelikle toplumsal oluşumlarda medyanın etkin bir rol oynadığı, medyada yer alan göçmen ve yabancı söylemlerinin, toplumun söylemleriyle örtüşmesi medyanın gücünü ortaya çıkartmaktadır.

Kimlik ve kültür üzerine yapılan araştırmalar ortak bir zeminde buluşması belirgin zorlukları gündeme getirir. Özellikle ulusaşırı göçmenlerin kimliklerini ve kültürlerini araştırmak ve açıklamaya çalışmak daha da karmaşık bir süreçten söz etmek demektir. Çünkü göçmenler yaşamlarını iki ya da daha fazla ülkede kurarak farklı toplumların sosyo-kültürel, ekonomik ve politik yaşamları içinde yer alırlar. Göçmenliğin ulusaşırı olmasıyla beraber iki ya da daha fazla toplum ile beraber kurdukları ilişki, aidiyet kavramı ve göçmenlerin kendilerini farklı toplumlarda nasıl tanımladıkları, önemli bir konu olmuştur. Kimlik kavramı gündeme geldiğinde, göçmenlik ya da azınlık olmak söz konusu olduğunda genellikle bir ulusa, kültüre, etnisiteye ya da dine ait olmak ile ilişkilendirilerek, biz ve onlar ayrımının sert bir şekilde yapıldığı kolektif bir çerçeve algılanmaktadır (Şimşek, 2016: 8-9).

Kimliği belirleyen en önemli etmenlerden biri de kültür olduğundan kimlik, hem pratikte hem de kavramsal boyutta kültür ile bir ilişki içerisindedir. Göçmenleri bir toplumsal grup olarak ele aldığımızda ortak paylaşımlar çerçevesinde tanımlamak, grup aidiyetinden söz etmeyi gerekli kılabilir. Bu nedenle kimlik zaman içerisinde değişkenliğe uğrasa da biz olmak veya göçmen olmak kimlikleri belirleyen unsur olmaktadır. Medya dışında bu unsurlardan söz etmek aslında göçmenin kendi öz kültürünün ve kimliğinin olduğunu bilmek adına önemlidir. Kimlik ve kültürün oluşumunda medya, etkin ve önemli bir araç olarak görülmektedir. Aynı zamanda medya kimliğin ve kültürün değişiminde de önemli roller üstlenmiş, özellikle haberler aracılığıyla sunulan enformasyonlarla kültürel değişimler ve kimliklerin yeniden inşasında medyanın yadsınamaz etkileri olmuştur. Tüm bu süreçte medyanın ideoloji ve iktidarla olan ilişkisi ve de sahiplik yapısı göz ardı edilmemesi gereken bir başka önemli konudur. Her ne kadar çağdaş demokratik sistemlerde medya dördüncü güç olarak görülmekte ise de mevcut siyasal sistemlerden ve politikalardan etkilenen yapısı da özellikle göz önünde bulundurulması gerekir.

Genel olarak kimlik meseleleri ve kültür konusu medya aracılığıyla toplum gündemine gelmektedir. Böylelikle göçmen kimliğinin yeniden inşası, kimlik politikaları ve tanınma sorunları da medya tarafından temsil edilmektedir. Kimlik politikaları konusunda ideolojik, politik ve kültürel yaklaşımlar ön plan çıksa da, kimlik politikaları yalnızca ideolojik ve

kültürel değişimlere değil toplumsal yapı ve entegrasyonun dönüştürülmesine de dayanmaktadır (Calhoun, 2014: 151). Bu kapsamda farklı kimliklerin tanınması özellikle grup kimlikleri adına önemlidir. Göçmen kimliği bir grup kimliği olarak ele alındığında bir tanınma mücadelesi, en azından kültürel özgürlük meselesi bir sorunsal olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu bağlamda medyanın yaklaşımı bir kez daha öne çıkmaktadır. Medyada göçmenin temsili ve medyanın göçmen söyleminde damgalayıcı, ötekileştirici gibi yaklaşımları bu tür kimliksel ve tanınma mücadelesini farklı boyutlara itmektedir.

Medya, yabancı üzerinden çizdiği öteki imajı ile aslında bir nevi göçmen olan bireyi damga çerçevesine yerleştirmektedir. Medyanın damgalama çerçeveleri birçok boyutlu olsa bile en belirgin damgalama bireylerin sahip oldukları ve göçmen/yabancı kimliği üzerinden yapılmaktadır. Medya göçmen haberliyle çizdiği göçmen imajı hem toplumu hem de göçmen bireyi şekillendirmektedir. Göçmenlerin asgari düzeyde tuttuğu toplumsal iletişim süreçlerini medyanın göçmene olan tavrından etkilenmektedir. Herhangi bir bireyin kimliğinin damgalanması, onun toplumsal süreçlerdeki iletişimini aksatmakta ve söz konusu iletişimin şeklini değiştirmektedir. Bu anlamda medyanın göç ve göçmene karşı olan tavrı, göçmenin yeniden edinmeye çalıştığı kimliğiyle toplumda oluşan göçmen kimliğinin şeklini belirlemektedir. Bu durum biz olan toplumsal grupları öteki olana karşı öfkelenmekte, hatta nefrete kadar ilerleyen duygular beslememize yol açabilmektedir. Bu nedenle medyanın ötekilere, öteki olma özelliği taşıyan göçmenlere karşı geliştirdiği söylemler, nefret duygusunu besleyecek nitelikte ya da direkt nefret söylemi içerisine girebilecek kadar keskin olmamalıdır. Ancak hemen hemen her dönem, medyada nefret söylemini geliştiren süreçler yaşanmaktadır. Genel olarak tüm ülkelerin medyası özel olarak Türk medyası, “geleneksel olarak milliyetçi ve ötekileştirici bir söyleme sahiptir” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 51). Medyanın doğasında yer alan söylem pratiği yerli halkı sahiplenmeyi ön planda tutarken, yabancı halklara karşı bir tutum geliştirmeyi benimsemiştir. Nitekim medya geçmişten günümüze kadar yerli olmayan halka karşı söz konusunu olan tutumu sergilemiştir. Bu tutumun oluşmasının temel nedenleri arasında medyanın yapısını belirleyen ve toplumunda şekillenmesinde etkili olan “egemen” veya “hâkim” olarak ifade edilen yapılanmanın çizdiği bilişsel çerçeveler göz ardı edilmemelidir. Medya, toplumu ilgilendiren önemli konularda oluşturduğu enformasyon kuruluşun içinde bulunduğu egemen yapının sınırlarıyla hareket eder. “Egemenler, medyayı “öteki”lere karşı öfkenin yaratılmasında, kışkırtılmasında ya da bir süreliğine

susturulmasında kullanıldığından medyanın birçok durumda farklı görevler üstlenebildiği görülmektedir” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 60).

Medya yukarıda ifade edilen anlamlar etrafında değerlendirildiğinde birden fazla ülkeyi ilgilendirebilecek özellikte olan göç konusunu enformasyon olarak topluma sunmada ve göçmen imajını oluşturmada üstlendiği roller bu çalışmada ön plana çıkmıştır. Medyada yer alan göçmen haberleri, göçmenlerin kültürel dünyalarını, bireyi birey yapan kimlik aidiyetlerini yapı sökümüne uğratabilmekte, göçmenin toplum tarafından anlaşılmasını sorunlu hale getirebilmekte, göçmenlerle toplum arasında oluşacak iletişimi olumsuz bir boyuta taşıyabilmektedir.

Göçmenler birden çok kimliğe sahip olma özelliği olan kişilerdir. Bu nedenle onlar baş edilmesi zor bir süreçte benlikleriyle var olmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca birçok kimlikli ya da kimliksiz olmak, karmaşık bir kimlik ile kendini tanımlamak isteyen bireyler toplum tarafından çok da hoş karşılanmamaktadır (Şimşek, 2016: 2). Diğer yandan kimlik bolluğu bir tür ötekilik simülakrına yol açmaktan başka bir şey yapmamaktadır (Baudrillard, 2015: 55). Böylesi bir sorun politik strateji olarak da düşünülebilir ve bu stratejinin yürütülmesinde medya etkili olabilir. Son tahlilde zaten sorunlu ve zor bir süreçten geçen göçmen sıklıkla kimlik ve kültür farklılıkları arasında kalmakta ve göçmenler ulusal medyalarda haberlerin nesnesi durumuna düşmektedir. Bu ifadeler, göçmeni toplumsal olarak damgalamakta, etiketlenmiş bir kimliğin idaresini de beraberinde getire bilmektedir. Bu nedenlerden dolayı göçmen için zor olan yaşama bir zorluk daha eklenmekte, bu zorluğu aşmak için belirli mücadeleleri toplumsal kabul adına ortaya çıkartmaktadır.

2.3.4. Damga ve Medyada Damgalanma: Örselenmiş Bir Kimlik Olarak Göçmenlik

Goffman’a göre damga, bir tür ilişkidir ve sabit bir özellik olmadığı gibi damga, damgalayana normal addedilene, normal rolünde olana ihtiyaç duyduğundan, toplumsal ilişkilerin ve etkileşimlerin seyrinde karşı karşıya gelen iki bireyin arasında geçen bir hikâye olarak ifade edilir; ancak bu hikâye bir gün tersine dönebilecek bir durumu içinde barındırdığından bugün normali tanımlayan nitelikler yarın pekâlâ bir damgaya dönüşebilmeyi söyler (Goffman, 2014). Goffman damgalamayı, damgalanan bireye daha az değer verme davranışı ve bu etkileri taşıyan bireylerin daha az istenebilir ve nerdeyse insan gibi algılanmaması olarak da ifade eder (Goffman, 2014). Aslında Goffman damga ile “tam toplumsal kabul görme engeli olan kişileri” (Akt. Poloma, 2011: 221) temsil eder. Damgalanmışlar; körler, azınlık grupları her türden dolandırıcıları ve hatta çocuksuz evli

çiftleri de kapsar. Goffman'a göre bu insanlar ya gözden düşürülmüş ya da gözden düşürülebilecek kişilerdir (Poloma, 2011: 211). Batı toplumlarında sıklıkla verilen bir örnekle yola çıkarsak, “siyah bir iş adamı, siyah toplum tarafından bütünüyle kabul görürken, elit kesimin yaşadığı yerde ev almak istediğinde damgalanabilir” (Poloma, 2011: 221). Damgalama ile ilgili bu tür örnekleri çoğaltmak hem bu coğrafya için, hem de diğer coğrafyalar için olasıdır. Geçmişte ve günümüzde farklı biçimlerde, coğrafyaya ve kültüre göre değişen çok farklı ve çeşitli damgalama biçimlerinden söz etmek ve bu örneğe benzer bir şekilde örnekler vermek mümkündür.

Damga ile Goffman (2014), “bir kişinin ne olması gerektiği”, “varsayılan toplumsal kimlik” ile bir kişinin fiilen ne olduğu; “fiili toplumsal kimlik” arasındaki boşlukla ilgilenir ve bu iki kimliği arasında boşluk olan herhangi bir kişi Goffman'a göre damgalanır” (Ritzer, 2008: 238). Damga, damgalanan insan ve diğerine göre normal olarak atfedilen insan arasındaki dramaturjik üzerine odaklanmaktadır.

Tarihsel bağlamda Yunanlılar “stigma” tabirini, bireyin ahlaki statüsünde olağandışı ve kötü ne varsa ifşa etmeye yönelik bedensel işaretleri kastetmek için kullanmışlardır. Bu işaretler, bedene kazılır ya da yakılır ve taşıyıcının bir köle, suçlu veya hain olduğunun delili olurdu. Hristiyanlık döneminde, “stigma” ciltte ortaya çıkan ve Tanrının merhametine işaret eden yaralar ile fiziki bozuklukların bedensel işaretlerine atfediliyordu (Deniz, Balcıoğlu, ve Diktaş, 2016: 571; Goffman, 2014). Günümüzde ise damga, daha çok “kara leke” anlamında kullanılmaktadır (Bilge ve Çam, 2010: 71). Daha toplumsal ve geniş bir bakış açısıyla kavramın günümüzde ki farklı anlamı, yabancının dahil edilmesine müsait kişi kategorisindeki diğerlerinden farklı ve pekte rağbet edilmeyen bir sığata sahip olduğu yönündeki kanıtlar ortaya çıkabilir ve uç bir durumda bu kanıtlar, kişiyi baştan aşağı kötü, tehlikeli ve zayıf biri kategorisine sokabilir (Deniz vd., 2016: 571; Goffman, 2014). Böyle bir sıfat yabancıyı, itibarsızlaştırıcı etkisi nedeniyle zihnimize sağlıklı ve sıradan olma durumundan çıkartarak bir damgayı oluşturabilir. Goffman bu ifadelerden yola çıkarak damgayı tarihsellik durumuna benzer ancak birkaç farklı türde kavramsallaştıran kişi olmuştur.

Goffman damga adlı eserinde birbirinden farklı üç damga tipinden bahseder. Öncelikle (1) bedenin korkunçlukları –muhtelif fiziki deformasyonları- gelir. Sonra (2) zayıf irade, baskıya müstahak ya da doğal olmayan tutkular, sapkın ve katı inançlar ve ahlaksız olarak

algılanan bireysel karakter bozuklukları gelir. Son olarak ise (3) ırk, ulus ve din gibi etnolojik damgalar vardır; bunlar soy bağıyla aktarılabilir ve eşit bir biçimde bir ailenin tüm mensuplarına bulaşabilir (Goffman, 2014: 33). Goffman eserinde damgalanmaya neden olabilecek durumları genel olarak bu üç farklı kategori altında toplamaktadır. Bu üç farklı durum bireylerin kimliklerini yansıtmakta veya kimliklerini oluşturmaktadır. Biz bu çalışmada Goffman'ın sunduğu ikinci ve özellikle üçüncü kategoriyi referans olarak belirlemedeyiz. Çünkü göçmenlik nihayetinde, bir ırkı veya ulusu aynı zamanda bir dini kimliksel olarak yansıtmaktadır. Bununla birlikte göç ile beraber kazanılan kimlik göz önüne alındığında göç edilen ülke zayıf irade ve baskıya alınabilecek durumlarda oluşmaktadır. Bu nedenle biz damga teorisini bedensel sorunların dışarısında daha toplumsal ve kimliksel meselelere odaklanan kısımları üzerine yoğunlaşmaktayız.

Damgalamanın temelinde daha çok olumsuz inançlar ve bunun sonucu olan önyargı yer almaktadır; kısaca damgalanmanın hayat bulduğu zemin önyargıdır (Bilge ve Çam, 2010: 71). Damgalanmayla birlikte özellikle de toplumsal iletişim süreçlerinde ve kişilerarası iletişimde ayrımcılıklar ön planda olabilmektedir. Böylelikle damgalanmanın amacı ve sonucu ayırmak ve dışlamak olmaktadır.

“Damgalama, etiketleme ile başlayıp, ayrımcılık ve dışlanma ile sonlanmaktadır” (Aker, DüNDAR, ve Pekşen, 2007: 84). Etiketleme ile bireylerin kimlikleri ve özellikleri önemini yitirmektedir. Bu nedenle etiketlenmiş olan bireyin toplum ile olan iletişimi ve etkileşimi değişikliğe uğrayarak toplumun etiketlenen birey hakkında ki algısı ve düşüncesi o bireyin gerçek kimliği ve davranışları üzerinden değil etiketi üzerinden şekillenebilmektedir. Etiketleme Goffman'ın da ifade ettiği gibi “günlük söylemlerimizde esas anlamından farklılaşmayan, insanın fiziksel sorunları, akli problemlileri ya da gayri meşru durumu ile ilgili damgalayıcı sözcükleri kullanmanın sonucudur” (Goffman, 2014). Goffman bu ifadesi ile damganın genel olarak tanımsal çerçevesini oluşturmaktadır.

Goffman bu durumu, yani damgalı bir bireyin yaşamını temelde niteleyen şeyi şöyle ifade etmektedir:

Bu muğlâk bir biçimde de olsa sıkça “kabullenme” denen meseledir. Damgalı bireyin toplumsal kimliğinin lekelenmiş veçheleri, hem onunla ilişkide bulunan kişilerde hem de damgalı bireyin bizatihi kendisinde, onun da herkes gibi saygı görmeyi dikkate alınmayı hak ettiği beklentisi yaratır. Ne var ki bu beklentiye rağmen diğerleri, damgalı bireye böylesi bir muameleyi yapmaktan geri

kalırlar; söz konusu durum, damgalı bireyin nazarında, kendi niteliklerinden bazılarının buna yol açtığını düşünmesi şeklinde tezahür eder (Goffman, 2014: 38).

Böylesi durum damgalı bireyin, damgalanmış olan kimliğini kabullenmesine yol açmaktadır. Birey tüm tanınma ve saygı duyma beklentilerine rağmen toplumla olan iletişimini bu kabullendiği damgalı kimliğiyle yürütmek zorunda kalmaktadır. Böylesi bir durumda toplumsal ve kişilerarası iletişim ve etkileşim damgalı birey adına tüm olumsuzlukları barındırır ve daha çok tek yönlü bir etkileşimi doğurabilir. Ayrıca bir topluluk veya grup içinde daha hızlı ama negatif bir tanınma sürecini de geliştireceği için daha fazla gizlenme ve daha az iletişime geçme gibi durumlarda söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle hem bireyler hem de toplumlar negatif bir iletişim ve etkileşim çerçevesinde yaşamlarını devam ettirmek zorunda kalmaktadırlar.

Damgalanan kişi gündelik ilişkilerinde birçok farklı ve olumsuz kimlikleri yansıtan bir durum içerisinde görünmekte ve bu durum kişinin kendi kendisini toplumdan soyutlamasına yol açabilmektedir. Ayrıca toplum açısından veya bazı toplumsal kurumlar açısından kolayca suçlana bilme özelliğine de taşıyabilmektedir. Nitekim “damgalanmış birey başkalarıyla kurduğu gündelik ilişkilerinde olumlu karşılıklar almaktan yoksun kalan ve kendini geri çeken kişi konumdadır; şüpheli, bunalımlı, hasmane, endişeli ve ne yaptığını bilmez şaşkın biri haline de gelebilmektedir” (Goffman, 2014: 41). Damgalanmış olanlar ve damgalanmaya müsait olanlar hakkında bilgilerin oluşması veya yayılması toplumsal bilgi ve bu bilgiyi üretebilen ve yayan olarak iletişim kanalları ön plana çıkar. Toplumsal bilgi bize kişiler hakkında bir çerçeve çizmemizi olası kılar bu nedenle toplumsal olan yanı hâkim olabilecek bilgi genellikle bireylerde daha itibarlı ve etkili olabilmektedir. Bilgiyi toplumsal hale getiren şey ise önemli bir boyutu ile medyadır, çünkü medya toplumun her kesimine etki eden ve bilgi yayan bir özelliği sahiptir. Goffman’ın da ifade ettiği gibi, “herhangi bir belirli sembolün ilettiği toplumsal bilgi, söz konusu kişi hakkında kafamızda oluşan resmin boşluklarını tekrardan ve sorunsuz bir biçimde doldurarak başka göstergelerin aynı kişi hakkında bize ilettiği hususları sadece teyit etmekle yetinebilir” (Goffman, 2014: 79). Ayrıca toplum ve toplumsal mekanizmalar veya toplumsal araçlar damgalanmış bireye büyük grubun üyesi olduğunu söyler ve bu bir nevi normal bir insan olma anlamına gelir; ama aynı zamanda toplum, damgalı bireye onun

bazı açılardan farklı olduğunu ve bu farklılığı ret etmemesi gerektiğini ve böyle bir çabanın boşuna olacağını da söyler (Goffman, 2014: 172).

Damgalanma konusu ile ilgili tarihsel süreçteki evirilmeleri üzerinde duran “Damgalamanın Evrimsel Kökenleri: Sosyal Dışlanma İşlevleri” (Evolutionary Origins of Stigmatization: The Functions of Social Exclusion) adlı çalışmalarında Kurzban ve Leary (2001), evrimsel bakıştan yola çıkarak damgalamanın nihai işlevinin amaçlarını sunmuşlar; damgalamanın doğasını açıklamaya yardımcı olan mevcut kavramsallaştırmalara katkıda bulunmuşlardır. Ayrıca Kurzban ve Leary çalışmalarında Goffman’ın da belirttiği ve bizim de ön planda tuttuğumuz etnolojik damgalanma sürecine de gönderme yaparak, damgalanma süreci boyunca; belirli bireyler, belirli bir özelliğe sahip oldukları veya belirli bir grubun üyesi oldukları için belirli türdeki sosyal etkileşimlerden sistematik olarak dışlandıklarını (Kurzban ve Leary, 2001: 187) vurgulamışlardır.

Bir başka önemli bir çalışma olan “Medya Tüketimi ve Göç: Göçmenler Arasında Damgalanma Algısına İlişkin Faktörler” (Media Consumption and Immigration: Factors Related to the Perception of Stigmatization Among Immigrants) isimli çalışmalarında Ethchegaray ve Correa (2015), medyaya maruz kalma ile göçmenler arasında damgalanma arasındaki ilişki incelemektedir. Bu çalışma aynı zamanda Goffman’ın etnolojik damgasını ve Kurzban ve Leary’in gruba ait olmanın sistematik bir şekilde dışlanmasını, medya üzerinden görmekteyiz.

Damgalanmanın medya aracılığı yapılması olumsuzluğu meşrulaştırmaktadır. Medyanın gücü ve etkisi hiç kuşkusuz damgalama adına da işlev görebilmektedir. Medya üretir, medya inşa eder, medya temsil eder ve medya yayar, toplumun her kesimi bir şekilde medyaya maruz kalır ve medyanın sunduklarını tüketir. Bu nedenle medyanın üstleneceği rol damgalanma konusunda belirleyici olacaktır. Ayrıca medya, belirli araçlar yardımı ile karşımıza bir dünya ve bu dünyaya ait imgeler ve görüntüler sunar. Dördüncü güç olarak anılan medya aynı zamanda güçlü bir ikna ve yönlendirme etkisine sahiptir. Medya bir anlamda dünyayı nasıl algılayacağımızı söyleyerek bizi yönlendirir, belirli tutum ve davranış örüntülerinin yerleşiminde önemli rol oynar, bazen ise tek belirleyici olabilir. Bu açıdan bakıldığında medyanın önemi bir kez daha belirgin olmaktadır (Aker vd., 2007: 85).

Medya damgalanma konusunun yaygınlaştırılmasında bir unsur olarak görülebilir. Haber içerikleri, dizi ve filmlerde oluşan temsil süreçleri bilerek veya bilmeyerek damgalanmanın yaygınlaşmasını ve normalleştirilmesini sağlayabilir. Göç süreçlerinin haberlere konu

olması doğal olarak göçmenleri de haber değeri olarak görmeye ve haberlerde özne veya nesne olarak göçmenler temsil edilebilmektedir. Damgalayıcı materyaller içeren gazete, dergi ve televizyon içerikleri konu ile ilgili olanların bile farkında olmadan etki altında kalmasına yol açabilmektedir (Oran ve Şenuzun, 2008: 7). Göçmenlerin haberlerde yabancıyı ve ötekiyi çağrıştıracak bir şekilde işlenmesi, toplumda oluşacak olan göçmen algısını damgalama yönünde belirleyebilmektedir.

Goffman eserinde üç çeşit damga biçiminden söz etmişti. Bunlar bedensel deformasyonlar, bireysel karakter bozuklukları ve ırk, ulus ve din gibi etnik damgalardır. Goffman “damgalanmış insanlar” olarak daha çok fiziksel deformasyona sahip kişileri, eski akıl hastalarını, madde bağımlılarını ve seks işçilerini saymaktadır. Türkiye’deki göçmenler için bu damgalama durumu genel olarak ulus, ırk ya da din üzerinden yapılmakta, göçmenler menşe ülkelerine ve milliyetlerine göre Suriyeliler, İranlılar, Afganlar ya da etnik kimliklerine göre Türkmenler, Araplar şeklinde anılmaktadırlar. Milyonlarca insanın yaşadığı yeri terk etmek zorunda kaldığı çağımızda göçmenleri “damgalanmış insanlar” olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır (Kırmızıgül, 2017: 177). Damgalama, normal olarak görünenin, normal olarak benimsenin ve oluşmuş/oluşturulmuş normallik algısının dışında kalmayı ifade eder. Ayrıca toplum sınıflandırmayı normal olarak kabul ettiği şeye göre yapmaktadır. Ayrıca ulus devletlerin gereği olarak görülen yerel halk dışında kalanlar ve özellikle göçmenler toplum arasında farklılığı görünümüne sahip olurlar. Tüm bu sürecin oluşmasında ülke medyalarının kaçınılmaz etkisi söz konusu olur. Medya için göç süreci her zaman çekici bir haber konusu olmaktadır. Buna karşın göçmen ise tehdit olarak görülmektedir. Bu nedenle medya göçmen ile ilgili haberler de daha çok olumsuz bir tasvir sürecini benimsemeyi tercih etmektedir. Özellikle de göçmeni tasvir ederken kullandığı dil ve bağlam anlam olarak göçmeni kimliksel olarak damgalayabilmektedir. Medyanın bunu yaparken kullandığı dil ve seçtiği kelimeler ile temalar önemli olmaktadır. Medya göçmenin ırkı, dili, kültü, dini veya etnik kökeni ile ilgili konuları haber içeriği olarak benimsemesi ve göçmeni bu gibi etnolojik konular ile çerçevelemesi, göçmeni toplumda normal olarak algılamamanın dışına iterek damgalanmış insanlar kategorisine sokabilmektedir. Medya bilindiği üzere normalin oluşturulmasında ve belirlenmesinde, normal olmayanın oluşturulup belirlenmesinde rol üstlenmekte, insanların anlam dünyasına etki etmektedir. Nitekim medya özellikle azınlıklar ve göçmenlerle ilgili durumlarda ötekileştirmeyi meşrulaştırmakta, ayrıca yabancı olanın ve göçmenin damgasını her iki taraf için normalleştirmektedir. Medyanın toplumsal süreçleri

ilgilendiren konularda tarafsızlığını koruması, yönlendirmeden daha çok bilgi vermesi, çatıştırmadan ve nefrete varacak söylemlerden kaçınarak daha uzlaştırmacı olması medyadan beklenen olmaktadır.

Medyanın daha önce ifade ettiğimiz önemli etkisi ve gücü göçmenlerin ve göç, göç politikalarına karşı olan algısal pozisyonun, insanların önem atfettiği ırk, etnisite, sınıf gibi belirli özelliklere değişkenlik göstermesi aynı zamanda göçün toplumsal olarak zihinsel imajlarını da değiştirmektedir (Eşigül vd., 2017: 4-5). Medya göç ve göçmenlerin toplumsal olarak algılanışını belirleyen ve bu süreçte göçmenlerin imajlarını belirleyen en temel unsur olma özelliğini gösterir. Bu durum göçmenlerin sorunlu olarak algılanmasına yol açmaktadır. Göçmenin medya aracılığıyla olumsuz yönde çizilen imajı, damgalamayı hızlandırmakta ve gündelik hayat içerisinde bu durumun olası bir hal almasını sağlamaktadır.

Medyanın göçmenleri haberlere konu etmesi, medyada göçmenlerin yer alış biçimleriyle ilgili çalışmaları gündeme getirmektedir. Özellikle bu çalışmaların birçoğunda medyanın göçmenlerin varlığını sorunlaştıran diline dikkat çeken çalışmalardır. Medyanın genel bir kategori olarak işaretlediği yabancılara ve göçmenlere yönelik söylem alanları, yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve ayrımcılık biçimde gerçekleşmekte, bununla birlikte bir takım mağduriyetler oluşmakta, hedef gösterme ya da iyi bir ihtimal ile sorun ve nedenleri görmezden gelebilecek haber içeriklerinin yaygın olduğunu ortaya koyar nitelikte olmaktadır (Doğanay ve Keneş Çoban, 2016: 146). Tüm bu süreçler göçmenin toplumsal kimliğini inşa etmekte ve hali hazırda olan kimliklerini bozmakta ve örselemektedir. Göçmen için zor olan kimlik meselesi daha çetrefilli bir hal alarak birçok mücadele alanını da ortaya çıkartmaktadır.

Kimlik ve kimlik inşası süreci genellikle bir öteki veya bir yabancı üzerinden ifade edilmektedir. Bu iki kavram, toplulukların kendi sınırlarını belirlemesinde önemli olmuştur. Bu iki kavramla birlikte bir kültürel hegemonya oluşmakta ve ötekinin temsiline karşı kalıp yargılar ve ön yargılar oluşmaktadır. Bu kalıp yargılar ve ön yargılar daha önceden de dile getirildiği gibi damgalamanın en önemli unsurları olmuştur. Bunun en önemli aracı ise medyadır; büyük kitlelere ulaşma aracı olan medyadaki öteki konumda olan grupların temsillerinde, ön yargıların oluşması ya da pekiştirilmesi sık rastlanır bir durum halin gelmiştir (Possos Devrani, 2017: 926). Medya göçmenin kimliğinin inşasında biz ve öteki olgularının sınırlarını kullanarak bir toplumsal harita oluşturmaktadır.

Medyada göçmene dair yer bulan görsel göstergeler, izler kitlede göçmenlik olgusuyla ilgili anlam şemalarının oluşmasını sağlar. Hall’unda ifade ettiği gibi sosyal orijinli olaylar medya pratikleri tarafından oluşturulmakta, gerçeklik medyada yeniden üretilmekte, haber içerikleri ve söylemlerinde kullanılan görseller söylemlerde ikna sürecini pekiştirmektedir (Akt. Possos Devrani, 2017: 937-938).

İnsanların günümüzde genel olarak aynı sosyal ve çevresel ortamda bulunmaları sebebiyle yeni bir şey öğrenme konusunda çok fazla alternatife sahip olmasına karşın bu çizilen sınırların dışına çıkılmadığı görülmektedir. Bireyler etrafı ve çevresiyle ilgili, içinde yaşadığı toplum ve siyasetle ilgili bilgileri, olay ve olguları medya aracılığıyla öğrendiklerini, bu nedenle medya içerikleri insanların gerçeklik algısında deneyimlerinden daha çok etkiye sahiptir (Akt. Varol, 2014: 307). Medyada yapılan göçmenlere yönelik ayrımcılık, nüfus ettiği alanın büyüklüğü sebebiyle diğer tüm alanlardaki ayrımcılıktan çok daha fazla kişiye ulaşabilmekte, dolayısıyla daha fazla kimlik inşasındaki ve önyargı oluşumundaki süreçte daha güçlü olabilmektedir. Bunu yanında farklı olana, öteki olarak konumlandırılana dair medya aracılığıyla yeniden üretilen gerçeklik, ötekine dair kalıp yargıların oluşmasında, oluşan yargıların pekişmesinde ya da yayılmasında işlevler görebileceğinden bazı toplumsal sonuçlar ortaya çıkabilir (Possos Devrani, 2017: 938).

Göç hem göç edilen bölgeyi/ülkeyi hem de göçmenleri ilgilendiren son derece hassas bir toplumsal olgu ve olaydır. Bu nedenle medya için göç her zaman çekici bir konu olmuştur. Özellikle göç konusu hakkında insanlar bilgiyi doğrudan medya aracılığıyla edinmektedir. Bu nedenle de yukarıdaki bölümlerde medya hakkında yapılan yorumlar ve yaklaşımlar daha da önemli olmaktadır. Medya göç ve göçmenlerle ilgili bilginin ve anlamın üretildiği yer, yine bu konularla ilgili toplumsal bilincin, toplumsal algılaşın ve davranışının kazanıldığı en önemli mecradır. Medya her ne kadar göç ve sürecini haber niteliği bakımından konu olarak işlese de alt metinlerle ve göstergelerle göçmeni bir tehdit olarak sunma eğiliminden yana olmaktadır. Böylesi bir durum, göçmenlerin toplumsal yaşam içerisine girebilmelerini ve etkileşimlerin oluşabilmesini ortadan kaldırmaktadır. Medya göçmenleri hemen hemen her zaman yabancı ve öteki çerçeveleri içerisinde haberleştirmekte ve toplumsal normallerin sınırını çizerek, göçmenleri bir yabancı olarak gösterip ayırmaktadır. Ayrıca medya göç süreci ve sonrasında yaptığı haberlerle kalıpsal bilginin ve önyargının oluşmasının en önemli çıkış noktası olmakta ve bunu sürekli kurgusal bir haber gerçekliği içerisinde inşa etmektedir. Medyada sunulanlar arasında

neyin gerçek neyin kurgu olduğunu anlamak, özellikle haber metinlerinde ve göç gibi dış etken sayılacak konuların işlendiği medya akışlarında bu durumu analiz etmek daha da zor olmaktadır. Medyanın tasvir ettiği ve oluşturduğu göçmen imajı bir kimlik meselesini gündeme getirmekte ve bu kimlik medya tarafından inşa edilmektedir. Medyanın inşa ettiği göçmen kimliği damgalı insanları işaret etmektedir. Bu nedenlerle medyada özellikle yabancı statüsünde olan grup ve bireyler için damgalanmanın oluşması ve bunun meşrulaştırılması söz konusu olmaktadır. Damgalanan ve medya tarafından damgalanmış olanlar toplumsal bir damgadan kaçamamakta ve bu damgayı kabullenmektedirler. Bu durum her halükarda örselenmiş, deformasyona uğramış bir kimliği ortaya çıkarmaktadır. Göçmenlik bir damga olarak düşünüldüğünde göçmenin kimliği de örselenmiş bir kimlik olmakta ve toplumsal anlamda çok farklı sonuçları doğurabilmektedir. Tüm bu süreçlerde medya aktif rol alarak etnolojik kökenler üzerinden örselenmiş bir göçmen kimliğini inşa etmektedir. Neticede bir kez daha ifade etmek gerekirse medya toplumsal olan konularda önemli etkiye ve güce sahip bir güç olma özelliğini korumaktadır.

Bu çalışmada benimsenen ve çalışmanın konseptini belirleyen iki temel kuram vardır. Bu kuramlar çalışmanın ana teması ve fikrini bağlayan temel argümanların çıkış noktası olmuştur. Özellikle çalışmanın birinci bölümünü oluşturan ve bir sosyolojik kuram olan “*Damga*” (Stigma) ile çalışmanın ikinci bölümünde yer alacak olan analizlerin ve bu analizleri temellendireceğimiz yöntemin kuramı olan ve yine sosyolojik kuramlar arasında da yer alan “*Çerçeveleme*” (Frame) kuramı bu çalışmanın ayrı iki bölümünün temel kuramları olarak benimsenmiştir. Her iki kavramı kuramsal olarak geliştiren teorisyenin *Erving Goffman* olması hem kuramsal açıdan hem de çalışma bütünlüğü açısından anlam ifade ettiği düşünülmektedir.

2.3.5. Damga ve Çerçeveleme Kuramı

Bu araştırmanın kuramsal çerçevesinde Erving Goffman’ın Damga ve Çerçeveleme teorileri temel alınmaktadır. Bu bağlamda Goffman’ın sosyolojik bakış açısı iletişim bilimleri çerçevesinde değerlendirilerek bağlam oluşturulmuştur.

Bu çalışma kavramsal ve teorik açıdan göç konusuna odaklanmaktadır. Göç, günümüz dünyasında, kitlesel bir harekete karşılık gelen sadece bir olay değildir, aynı zamanda bir olgudur. Bu nedenle araştırmada göç kavramı neden-sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Göç ile ortaya çıkan göçmenlik bir kimliği nitelemekte ve temsil etmektedir. Göçmen kimliğinin toplumsal inşasında medyadaki damgalamanın önemine

atıfta bulunularak bir kuramsal yapı çizilmiştir. Damga ve çerçeveleme kuramları birbirlerini desteklemesi açısından ve çerçeveleme teorisi özelde araştırmanın yöntemi olduğundan, analiz için kullanılan yöntemin kuramsal dayanağını oluşturmuştur. Çerçeveleme teorisi olarak bilinen kuramı, temelde sosyoloji, psikoloji ve iletişim bilimleri başta olmak üzere birçok disiplinde dikkate alınmaktadır (David, Atun, Fille, ve Monterola, 2011; Entman, 1993, 2007; Goffman, 1974; Jameson, 1976; Stole ve Fender, 2007). Goffman'ın geliştirmiş olduğu sosyolojik çerçeveleme, toplumsal ve bireysel olan çerçeveleri ifade etmeyi amaçlamıştır. Goffman'ın bu yaklaşımını iletişim bilimlerine aktarılmasında önemli bir yeri dolduran kişi ise Entman'dır. Entman yöntem açısından kuramsal çerçeveyi destekleyen bir teorisyen olduğu için görüşleri bu çalışmada benimsenmiştir. Entman'da çerçeveleme, gerçekliğin iletişim metinlerinde yorumlanmasını sağlayan bir kavrama karşılık gelmektedir.

2.3.5.1. Damga ve damgalanma

Damga, sembolik etkileşimci düşünürlerin geliştirmiş olduğu etiketleme kuramı geleneği içerisinde yer alır ve Frank Tannenbaum'un 1938 tarihli "Kötülüğün Tiyatrosu" adlı makalesinde köklerini bulur. (Özmen ve Erdem, 2018: 188). Tannenbaum, etiketlemeyi suç ile ilişkilendirir ve işlediği sapma eylemi ya da suç eylemi ile bir kez olsun etiketlenen bireyin etiketlenme sonrasında her ne yaparsa yapsın tüm davranışlarının içinde bulunduğu toplum tarafından kuşkuyla karşılandığını, bu sebeple toplumdan dışlandığını ileri sürer (Dursun, 1997: 309). Kavram ilerleyen süreçte Lemert (1967) ve Becker (1963) tarafından geliştirilerek toplumsal bağlam etrafında yeniden ifade edilmiştir. Etiketlenmenin daha ileri bir versiyonu olarak damga Goffman tarafından kuramsallaştırılmıştır.

Bu ve benzeri nedenlerden dolayı damgalama teorisi etiketleme teorisinin sınırlarını daha geniş ve farklı boyutlara taşımakta; gelişmelere, değişimlere ve de dönüşümlere eklenilebildiğinden daha geniş bir perspektif sunmaktadır. Normal olarak atfedilenlerin de bir gün damgalı olabilme ihtimalinin olması durumuna vurgu önemli bir ayrıntı olarak görülmelidir. Goffman eserinde kimlik, bireysel kimlik, toplumsal kimlik gibi son derece önemli olan kavramlar ışığında teorisini geliştirmiştir. Goffman damga eserinde ve teorisinde, "her şey kendilerine karşı olduğunda, yine de bir ben duygusunu muhafaza etmeyi başarabilen yaratıcı aykırı ya da bir şekilde lekenmiş kişileri ele almıştır" (Wallace ve Wolf, 2012: 317). Ayrıca bireysel ve toplumsal çerçevelerin önemi ve toplumsal bilgi gibi düşüncelerde teori açısından önemli ön kavramlar olmuştur.

Goffman, “Damga” (Stigma) isimli eserinde damga teorisini bir ilişki türü olarak ele alır ve damganın sabit bir nitelik olmadığını vurgular. Goffman damganın oluşabilmesi için normal ve anormal olanın tanımlanması gerektiğini ileri sürmüştür ve toplumsal etkileşimin bu süreçteki önemini vurgulamıştır (Goffman, 1963). Nitekim Goffman, damgalamayı toplumsal bir varlık olan insanın herhangi bir özelliğinden dolayı yine toplum tarafından itibarının sarsılması ile düşük bir konuma yerleştirilmesi durumu olarak tanımlamaktadır (Goffman, 2014). Goffman damga teorisini sembolik etkileşimci²⁵ bir gelenek içerisinde toplumsal ilişkiler ve etkileşimler bağlamında inşa etmiştir. Bu bağlamda Goffman, söz konusu teoride mikrodan (bireyden) makro (gruba) düzeye geçen bir anlayışı benimsemiştir. Goffman’ı diğer sembolik etkileşimcilerden farklı kılan şey, sosyolojisindeki ayrışım noktalarıdır. Goffman’da yapısal olan baskı ve etki, dışsal etmenlerce değil içsel etmenlerce oluşmaktadır. Bu durum doğal benlik ve etkileşim ile ilişkilendirilir.

“Goffman, toplumsal yaşamda, etkileşimin değişkenliği ile değişmez olanların arasında sürekli ilişki kurar, bu yüzden onun sosyolojisi sürekli bir devinimin ve makas değiştirmenin sosyolojisi olarak kabul edilebilmektedir” (Ünsaldı, 2014: 16-17). Söz konusu edilen değişenler ve değişmeyenler arasındaki etkileşim, iletişim bilimleri açısından da kuvvetli bir yön olarak görülmektedir. Etkileşimin oluşabilmesi için iletişim kanallarının ve yapılarının açık olması gereklidir, bu bağlamda iletişim etkileşimin bir başlangıcı olarak görülebilir.

Goffman daha öncede ifade edildiği üzere üç tür damgadan bahseder: (1) bedensel deformasyon, (2) ruhsal bozukluklar, (3) etnolojik özellikler. Bu çalışmada etnolojik özellikler merkezli damgalanma konu edilmektedir. Bu çalışmada Goffman damgayı “itibarı derinden sarsan bir özellik” olarak tanımlamıştır (Goffman, 2014: 31). İtibarı derinden sarsan bir özellik olarak damga ve damgalama içerisinde iki ihtimali barındırır. Bunlar; (1) “gözden düşürülmüş, itibarsızlaştırılmış” (2) “gözden düşürülmesi, itibarsızlaştırılması” durumlarıdır. Damgalanan insanlar ve normal olanlar arasındaki dramaturjik etkileşim üzerinde odaklanır ve bu etkileşimin doğası, bir bireyde iki damga tipinden hangisinin olduğuna bağlıdır (Ritzer, 2008: 238).

²⁵Sembolik Etkileşimcilik’in temel aldığı bazı varsayımlar bulunmaktadır: Bunlar, insanların şeylere yönelik tavrını belirleyen şeylerin kendilerinde oluşturduğu anlam olduğu, bu anlamın muhataplarla olan etkileşimden çıkarsandığı ve anlamların yorumsal (deneyimsel) süreçte sürekli değişime uğradığı kabulüdür (Poloma’danakt. Çoban, 2015).

Goffman teorisinde damgalı olanı anlatabilmek için normal olanı belirlemiştir. Bunu da sosyal ilişkiler bağlamında ele almıştır. “Sıradan ve düzenli bir sosyal ilişkide kolayca takdir toplayabilecek bir kişi, merak uyandıran bir özelliğe sahip olabilir ve bu özellik diğer niteliklerini ikinci plana iterek söz konusu bireyle karşılaşanlarımızın ona sırt çevirmesini sağlayabilir” (Goffman, 2014: 33). Bu durumda söz konusu olan birey damgaya, yani beklenenin dışında istemeyen bir farklılığa sahiptir. Buna karşın durumda yer alanlara ise Goffman “normal olanlar” adını vermiştir.

Goffman teorisinde damgalı ve normal olanı ayrı sosyal yaşamlara sahip olma şeklinde ele almış olsa da kavramı “karma temaslar” üzerinden sorunsallaştırmıştır. Yani damgalı ve normal insanların aynı “sosyal ortamda” olduğu anlara ve birbirleriyle doğrudan temas halinde oldukları durumlara odaklanmıştır (Goffman, 2014: 42). Böylesi temasların söz konusu olabileceği beklentisi bile, sadece tek başına, normal ve damgalı insanların, yaşamlarını bu temaslardan kaçınacak şekilde düzenlemelerine yol açabileceği düşünülür. Bununla birlikte damgalı birey gündelik ilişkilerinde olumlu karşılık alamayacağını düşünerek kendini geri çeken, bunalımlı ve endişeli bir hale gelebilmektedir. Bu nedenle Goffman’ında ifade ettiği gibi damgalı birey, “biz normal insanların onu ne olarak tanımlayıp kendisine nasıl bir kimlik atfedeceğimiz ve onu nasıl karşılayacağımız hususunda güvensiz bir hissiyat içerisinde bulabilir” (Goffman, 2014: 44). Dolayısıyla damganın kimlikle olan ilişkisi söz konusu olmaktadır.

Damga teorisinin ilişkilendirildiği en önemli kavram kimliktir. Sonuçta damgaya maruz kalan birey kişisel özelliklerinin yanında kimlikli olarak damgalanmaktadır. Goffman’da damgalı olan birey toplum tarafından dışlanan ve gözden düşürülmüş olana tekabül gelmektedir (Goffman, 2014); bu durum bireyin kimliğinin de itibarsızlaşmasına yol açar. Damgalamaya hedef olabilme özelliği taşıyan bireyin kişisel bir takım özellikleri ve bireysel kimliğinin grup kimliği ile çatışması toplumsal bir damgalamayı meydana getirmektedir(Goffman, 2014). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere damga sürecinde ve damgadan sonraki süreçte kimlik kavramı önemli bir yeri doldurmaktadır. Bu düşüncelere benzer bir görüşü Crocker ve Major de (1989) söz konusu eder; damgalama, bir takım normal olarak atfedilen özelliklere sahip kişilerin, bu özelliklere sahip olmayanları aşağılaması olarak ifade edilir ve bu nedenle damgalanma bireyin sahip olduğu ya da sahip olduğuna inandığı kimlikleri veya özellikleri nedeniyle, itibarsız bir sosyal kimlik taşıdığı zaman ortaya çıkabilir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere damga ile kimlik arasında sıkı

bir etkileşim ve ilişki vardır. Damgalanmanın kimlik üzerine etkisi genel olarak zararlı olduğu için ayrıştırıcı olduğu da ileri sürülebilir. Bu nedenle Goffman damga ile bir bireyin varsayılan toplumsal kimliği ile yani bireyin toplumda ne olması gerektiğini ifade eden kimliğiyle; bir bireyin fiilen ne olduğunu ifade veya gösteren fiili toplumsal kimliği arasındaki boşluğu açıklamaya çalışır; bu iki kimlik arasındaki herhangi bir boşluk o kişinin damgalanmasına neden olabilir (Ritzer, 2008: 238). Ancak bazı durumlarda damgalanan bireyin, damgalanmış niteliklerini grup içi sosyal kimlik normlarıyla uyuşacak şekilde kontrol ederek damgalama yönetimini sağlayabildikleri de görülebilmektedir (Özarslan Çalışkan ve Akca, 2017: 358-359). Bunun dışında kişi her ne kadar bu süreci idare etse de, damgalanma potansiyeli taşıdığı için dışlanma korkusu ile yaşamaktadır.

Goffman (2014), damgalanmış bireyin benlik algısının normalden sapmışa doğru evirildiğini, bireyinde bu evirmeye uygun olarak hareket edip sapkın davranışlar sergilediklerini öne sürer. Sapkın olarak sınıflandırılanlar ve damgalananlar belirli türde kişiler veya etkinlikler olarak görülür (Smith ve Riley, 2016: 103). Sapkınlık, damgalamadan önceki bir durum olarak ifade edilmektedir; ancak sapkınlığın olmadığı durumlardaki damgalama, bireyin benliğini zedelemekte, normal olan davranışını sapkına evirmektedir. Bu durumda birey, sapkın olana uygun davranışlar sergilemektedir. Burada bireyin damgalanmasının davranışsal ve psikolojik sorunları doğurduğunu ifade etmek olası olmaktadır. Tam da bu aşamada damgalamanın iki şekli söz konusu olur: Sapkınlığın sonunda damgalanma, bu iki durumdan birini oluştururken, damgalama sonucu sapkın davranışların oluşması ikinci durumu oluşturmaktadır. Söz konusu edilen iki tür, damgalanmanın psikolojik etkilerini ortaya çıkartır. Nitekim Steele ve Aranson (1995), çalışmalarında damgalanmanın kişi üzerinde olumsuz psikolojik etkilere sahip olabileceği varsayımından hareketle stereotipi tehdit (Basmakalıp Yargı Tehdidi) modelini geliştirmişlerdir. Yapmış oldukları alan çalışmasında çeşitli azınlık grup üyelerine gruplarına ilişkin olumsuz basmakalıp yargılar, yani damgalanma riski hatırlatılır; söz konusu hatırlatma sonrasında ise söz konusu azınlık grup üyelerinin performanslarında düşüş yaşandığı tespit edilmiştir. Steele ve Aranson'un araştırması göstermektedir ki, damgalanma, damgalanabilme riskini yaşayan kişilerin gündelik hayatlarında olumsuz etkiler doğurmakta ve ilgilendikleri rutinlerinde performans düşüklüğüne sebep olabilmektedir. Bu durumu etkileyen en büyük etken damgalanma riskinin oluşturmuş olduğu psikolojik ruh halidir.

Goffman'ın damga teorisi yukarıdaki çalışmalara benzer bir şekilde, birçok araştırmacı tarafından farklı konulara uygulanmıştır; bu araştırmacıların teoriye katkıları şu şekilde olmuştur.

Goffman'ın çalışmasına benzer bir çalışmada Crocker ve diğerleri 1998 yılında yaptıkları bir araştırmada damganın “*sosyal kimliğin değer yitimi*” olduğunu öne sürmüşlerdir (Akt. Özmen ve Erdem, 2018: 187). Tanımda görülebileceği üzere, Crocker ve arkadaşları damgayı sosyal bir kavram olarak ele almışlardır. Crocker'ın öncülüğünde yapılan birçok çalışmada (Crocker, 1999; Crocker ve Major, 1989, 2003; Crocker, Voelkl, Testa, ve Major, 1991), pek çok klasik damgalama analizinin (ilk dönem analizler) olumsuz imgeleri ve kalıplaşmış anlam kalıplarının içselleştirildiğini varsaydığını düşünerek birçok durumda düşük benlik saygısına yol açtığı ileri sürülmüş, bu çalışmalarda diğer çalışmaların boş bıraktığı benlik kavramı damgalanmanın ana bağlamı olmuş damgalanma ile benlik arasındaki ilişkiler üzerinden bir kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Ayrıca kuramsal çerçevedeki temellendirmede, damgalanmanın toplumsal bağlamda kişilerarasındaki etkileşimler, ilişkiler ve iletişim neticesinde ortaya çıktığı yönündedir. Goffman'ın damgalama kuramı, Crocker öncülüğündeki çalışmaların teorik altyapısını oluşturmuştur.

Jones ve arkadaşları (1984) ise, damgalamayı sosyal yönü dikkate alarak ilişkisel açıdan tanımlamışlardır; Goffman'a “atıf” vurgusu yaparken, Jones ve diğerleri damgalamanın, damgalanan kişinin toplum tarafından kusurlu, değersiz görülmesine sebep olan sıfatlar ve kalıp yargıların birer “işaret” olduğunu iddia etmektedirler (Akt. Özmen ve Erdem, 2018: 187). Bunun dışında Jones ve arkadaşları damgalamayı bireyleri sapkın ve güvenilmez olarak nitelendiren aşırı bir sınıflandırma biçimi olarak kabul etmişlerdir (Akt. Özarslan Çalışkan ve Akca, 2017: 359). Bunlarla birlikte Jones ve arkadaşları Goffman'a benzer bir şekilde kimliği merkeze almaktadırlar.

Link ve Phelan, (2001: 363), tarafından ortaya atılan ve Goffman'ın teorisi bağlamında geliştirilen bir başka damga teorisi; damgalanmayı, (etiketleme, kalıplaşmışlık, ayrılık, durum kaybı ve ayrımcılık) bileşenleriyle birlikte meydana gelmesi olarak tanımlayarak damgalanmanın gerçekleşmesi için gücün kullanılmasının gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Başka bir söylemle, damgalama sürecinde sosyal, ekonomik ve politik güç Link ve Phelan'da önemlidir. Bu açıdan bakıldığında diğer kuramsal çerçevelerden

ayrılarak özgün bir yapıda şekillenmişlerdir. Yine bu sayede yapısal güç faktörünün damga üzerindeki etkisi fark edilmektedir (Yang vd. Akt. Özmen ve Erdem, 2018: 188).

Damgalama ile ilgili kuramsal yaklaşımlar özellikle 2000’li yıllardan itibaren değişimler göstermiştir. Bu değişimlerin temelinde değişen ve dönüşen dünyanın yapıları (ekonomik, politik, toplumsal ve göç hareketlerindeki değişimler vb.) etkili olmuştur. Bu nedenlerden dolayı damga teorisini evrimsel bir bakış açısıyla yeniden ele alan çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmalardan biri, Kurzban ve Leary’nin (2001) araştırmasıdır ve bu çalışma damgalamayla ilgili geliştirmiş oldukları evrimsel bir modeldir. Doğal seleksiyon sürecini temel alan evrimsel modele göre bilişsel sistemler insan doğasında mevcuttur ve kişilerarası etkileşimde fayda maliyet analizi noktasında yol göstericidir. Bu bilişsel fonksiyonlar benzer insanları bir araya getirerek grup oluşturmalarına yol açmaktadırlar (Kurzban ve Leary’den Akt. Özarslan Çalışkan ve Akca, 2017: 360). Benzer insanlar bu çalışmada damgalamaya müsait olma özelliği taşıyan, damgalanan ya da normal olarak atfedilen insanlar olarak ele alınır. Grup oluşturmaya yol açan faktörlerden en önemlisi damgalama süreci olarak görülür.

Evrimsel modelden yola çıkarak Parker ve Aggleton (2003), Kurzban ve Leary’nin çalışmasındaki modele benzer bir model geliştirmişlerdir. Parker ve Aggleton yapmış oldukları çalışmalarında damgalamayı, küçümseyici bir işaret olarak tanımlamışlardır. Diğer yaklaşımlara benzer bir şekilde bir grup tarafından istenmeyen özelliklere sahip olan kişilerin toplumsal hiyerarşide daha alt kademelerde konumlandırıldığını ileri sürmüşlerdir. Ayrıca damgalama fonksiyonları olarak, kültür, güç ve farkı bir kesişim biçiminde ifade etmişlerdir.

Yang ve diğerlerinin (2007: 1524-1525) çalışmasında ise damga teorisi kültür kavramı ile birleştirilmektedir. Nitekim Goffman (2014), teorisinde damgayı toplumsal bilgi ve toplumsal kimliğin etkileri üzerinden ifade ederken kültürün sürece olan etkisinden söz eder²⁶. Bununla birlikte Yang ve arkadaşları damgalamanın yapısını, tanımlarını ve teorik modellerini; damganın sosyal (toplumsal) yönüne vurgu yapmaya yönelik kısmından yola çıkarak, damgalamayı sosyal, yorumsal ve kültürel bir süreç olarak yeniden inşa etmeye çalışmışlardır. Ayrıca damgaya değer düşürücü bir özelliğin neden olduğu, bununla birlikte sosyal öğelerin üzerine değerlendirilen bir şey olmakla beraber dünyadaki tüm ülkelerde farklı kültürlerarası ilişkiler sırasında damgalanma yaşanabileceği ifade edilir (Yang vd.,

²⁶Daha öncede ifade edildiği üzere kültür damga teorisinin makro boyutunu oluşturur.

2007: 1525). Damgalanmanın evrensel boyutlarının yanında, içinde bulunulan toplum ve o toplumun kültürel dokuları, etnik yapısı kaynaklı yerel damgalanma süreci söz konusu olabilir.

Son olarak ise damgalama kavramına sosyal psikoloji bakış açısı geliştiren çalışmalarıyla Herek, Gillis, ve Cogan (2009), damgalamayı üç boyutta ele almışlardır. Bunlar icra edilen (sahnelenen) damgalanma, hissedilen damgalanma ve içselleştirilmiş (benimsenmiş) damgalanma olarak tanımlanmıştır (Özarslan Çalışkan ve Akca, 2017: 360). Goffman damgalanmış kişinin damga olgusunun iki yüzünden sadece biri olduğunu belirtir; diğer yüzünde toplum ve toplumun normallik tanımları yer almaktadır.

Bizler, tepkimizle anormal ve sapkını alışılmadık bir biçimde davranmaya zorlayan izleyicileriz. Reddedişlerimizi, onlar hakkındaki korku ve önyargılarımızı haklı göstermek için bu durumdaki kişileri aşağı birisi veya bir tehdit olarak gören, ayrımcılık yapan ve bu yönde bir ideoloji geliştiren biz normalleriz, bu nedenle Goffman’a göre normal olan ve damgalanmış olan iki farklı insan farklı kategorilerde değil, bunun aksine insanlar zamana, yere ve duruma göre değişen bir sürecin iki ucunda olabilir (Slattery, 2014: 190).

Damgalama ile ilgili tartışmaların çoğu, yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı üzere Goffman’ın konuya ilişkin düşüncelerini kavramsallaştırması çerçevesinde gelişim göstermiştir (Link ve Phelan, 2001). Ancak damga kavramı ile ilgili kuramsal olarak geliştirilen çalışmalar öncesi olarak belirli kuramsal çerçevelerden yola çıkmaktadır.

2.3.5.2. Çerçeveleme kuramı

Çerçeveleme teorisi ilk kez psikoloji alanında kullanılmıştır. “Çerçeve” terimini psikolojik bir kavram olarak ilk tanıtan yazar Bateson’dır. Bateson’un tanımına göre çerçeveler, belirli mesajları diğerlerinin dışında bırakarak gerçeklik algısını yönlendirmektedir. Goffman, bu kavramı sosyolojik bakış açısıyla genişleterek toplumsal bağlamda yeniden yorumlamıştır. Goffman, “Çerçeveleme Analizi” (Frame Analysis) adlı kitabında çerçeveleme teorisinin gündelik hayat, gündelik hayatın kişiler tarafından anlamlandırılması ve bu anlamlandırma sürecindeki beklentilerin analiz edilmesi üzerine kurulu olduğunu ifade etmiştir. Çerçeveleme teorisinde Goffman, diğer teorilerine benzer bir şekilde toplumsal etkileşimi ve yüz yüze iletişimi ana bağlam olarak kullanmıştır.

Goffman'da çerçeve, yüzyüze etkileşim içerisinde toplumsal durumları tanımlamak ve açıklamak için kullanılan bir terim olma özelliği taşır (Goffman, 1974). Goffman'da çerçeveleme teorisi bireyi anlamlandıran genel yapılara odaklandığından diğer çalışmalarından farklı sergiler. Yani Goffman çerçeveleme çalışmasıyla birlikte birey ve toplumu şekillendiren makro düzey etmenlere odaklanmaktadır. Nitekim kuramın gelişim sürecinde Gamson ve Modigliani; çerçeveleri rakip siyasal gruplar ve sosyal hareketler tarafından desteklenen yorum paketleri olarak tanımlamış, Entman ise iletişim bilimleri içerisinde çerçeveleme kavramını geliştirerek yöntem bilimsel açıdan literatüre katkıda bulunmuştur.

Sosyolojik bir yaklaşım içerisinde “çerçeveleme” kavramını ilk kez kullanan ve yöntem olarak geliştiren kişi Goffman'dır (Cacciatore, Scheufele ve Iyengar, 2016; David, Atun, Fille ve Monterola, 2011; Entman, 1993; Gonos, 1977; Hallahan, 1999; Jameson, 1976; Snow, Rochford, Worden ve Benford, 1986; Stole ve Fender, 2007; Vliegthart ve van Zoonen, 2011). Goffman, günlük durumları bir şekilde yöneten ve görünmez olan yapıları bulmak amacıyla bazı yorumlama şemaları oluşturur. Bu yorumlama şemaları yardımıyla bireylerin yaşam mekânları ve bu mekânlardaki olayları bir yere yerleştirme, algılama, teşhis etme ve incelemelerine olanak vererek söz konusu günlük durumların ötesine ulaşmayı hedefler (Akt. Ritzer, 2008: 238-239). Goffman'ın bu çalışması ve bu çalışmada öngördüğü yöntem ile daha önceki çalışmalarına ve “Damga” eserine getirilen eleştirilere bir yanıt verdiği ileri sürülebilir²⁷. Özellikle damga konusunda bireye odaklanan ve damgalamaya yol açan mekanizmaların ortaya çıkartılamaması durumu, çerçeveleme ile bir miktar değişikliğe uğramış, diğer çalışmalarına göre daha makro yönelimde olup günlük durumlardaki görünmez yönetim şekillerini ortaya çıkarmaya çalışmıştır.

Goffman, çerçeve analizinde bağlamların eylemlere anlam verme biçimlerini irdeler (Goffman'dan Akt. Smith ve Riley, 2016: 191). Goffman çerçevelemeyi toplumun anlamını yeniden üretmek süreci olarak incelemektedir; bireylere, olayları kendi yaşam alanları ve kendi âlemleri içinde belirleme, anlama, tanımlama ve etkileme imkânı veren her bir çerçevelemeyi “bir yorum kalıbı” olarak tanımlamıştır (Goffman, 1974; Akt. Güran ve Özarslan, 2015: 37; Snow vd., 1986). Goffman'nın çerçeveleme kuramı, günlük hayatta anlamların somutlaştırıldığı deneyimlerin yapısının veya biçiminin projeksiyonu

²⁷Goffman ve sembolik etkileşimci teorisyenler yapmış oldukları çalışmalarında ve geliştirdikleri teorilerde, mikro düzeylere odaklanmışlardır. Damga eserinde de Goffman teoriyi tartışırken bireylerden yola çıkmıştır. Damgalamaya yol açan yapıların değil, damgalanan bireylerin üzerinde durmuştur. Söz konusu bu durum Goffman'ın eleştirilen yönüdür. Ancak çerçeveleme ile Goffman tartışmayı daha makro düzeye taşımıştır. Bu nedenle çerçeveleme teorisi ile Goffman eleştirilere yanıt vermiş görünmektedir.

olduğu önermesini ayrıntılı bir şekilde savunmaktadır (Jameson, 1976: 119). Goffman ayrıca, “*çerçeveler*” olarak etiketlenen “yorumlama şeması”nın bireylerin, meydana gelen olayları ya da bilgileri yerleştirmek, algılamak, tanımlamak ve etiketlemek gibi durumları gerçekleştirmelerini mümkün kıldığını belirtmektedir (Goffman'dan Akt. Durur, 2011: 24). Goffman kısaca, “Çerçeve Analizi” adlı eserinde gerçekliğin yapılanmasını incelemiştir (Özarslan, 2007: 8).

Çerçevelemenin sosyolojik temelleri bireylerin dünyayı tam olarak anlayamayacakları ve sürekli olarak kendi yaşam deneyimlerini yorumlamaya çalışarak çevrelerindeki dünyayı anlamlandırmaya çalıştıkları kabulüne dayanır; bu kabul Goffman tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Goffman bu nedenle bireylerin bilgiyi sınıflandırarak onu anlamlı bir biçimde yorumlamak ve yeni bilgiyi verimli bir şekilde işlemek için yorumsal şemalar veya “birincil çerçeveler” kullandıklarını ileri sürer (Özarslan, 2007: 16). Goffman insanların doğal olarak algıladıkları bazı “birincil çerçevelerin” toplumsal olarak inşa edilmiş kavramlar-konseptler olduğunu belirtmektedir (Güran ve Özarslan, 2015: 37). Bu nedenle çerçeveleme hem makro düzeyde hem de mikro düzeyde bir yapı olma özelliğini taşımaktadır. Özellikle sosyolojik açıdan çerçeveler gerçekliğin algılanıp temsil edilmesini yönlendiren temel bilişsel yapılardır. Bir bütün olarak düşünüldüğünde, çerçeveler bilinçli olarak üretilemezler; fakat iletişim sürecinin seyri içinde bilinçsiz olarak devralınırlar. Basit düzeyde çerçeveler gerçekliğin hangi kısmına dikkat çekileceğini belirler (Özarslan, 2007).

Goffman’a göre çerçeve ve birey çerçeveleri, toplumsal dünyada yer alan insanların ilişkilerini belirleyerek insanları bir araya getiren gerçeklik duygusunu oluşturur. Goffman sosyolojisine göre, günlük yaşamın sahnelemesinde ve okunmasında bireylerin kullandıkları bu bilişsel takımlar medya tarafından yeniden kullanılmaktadır. Bireylerin kullandıkları bilişsel çerçevelerin medya tarafından kullanılması, bireylerin yaşam döngüsünde daha geniş bir çerçevede devam etmesini sağlar ve bu sayede çerçeveler izleyici kitleye yeni anlamlarla geri döner (Goffman, 1974). Bu durum çerçevelerin medya aracılığıyla kullanılması ve bireylerin çerçevelerinin medya çerçeveleriyle oluşturulabilmelerini ifade eder. Medya çerçeveleriyle ilgili çalışmalarıyla Entman ve araştırmaları önem arz eder.

İletişim alanında medya çerçevelerinin rolünü ilk kez araştırma konusu yapan kişi Entman'dır; Entman Goffman'ın çerçeveleme tanımını kabul etmektedir ve onu sıkça kullandığı görülmektedir (Özarslan, 2007: 24). Bu kuramı medya çalışmalarına taşıyan ve yoğun bir biçimde kullanan Entman'a göre çerçeveleme, tarif edilen nesne veya bir gerçekliğin algılanmasının belirli bir problemin/sorunun tanımlamasını, neden-sonuç yorumunu, ahlaki bir değerlendirmeyi ve/veya anlatılan şeye yönelik davranış önerisini desteklemek için algılanmış gerçekliğin bazı yönlerini seçerek olanları bir iletişimsel metinde (haber metni, roman gibi) daha önemli hale getirmektir (Entman, 1993). Bu tanıma göre, çerçevelemenin asli unsurlarını oluşturan etmenler seçim ve öne çıkarmadır. Entman'a göre çerçeveler sorunu tanımlar, nedenini teşhis eder, çareler önerir, meşrulaştırır ve çerçevelenmiş biçimine göre farklı etkiler doğurabilir (Güran ve Özarslan, 2015: 37). Entman çerçevelemenin oluşması için dört unsurun veya zeminin olması gerektiğini iddia eder. Bu unsurlar iletişimci, metin, izleyici, kültür ya da toplumdur. Söz konusu bu dört unsurdan biri eksik olduğunda çerçevenin oluşamayacağı düşünülür.

Başka bir çalışmada (Entman, 2007), çerçevelemeyi algılanmış gerçekliğin birkaç ögesini yok sayma ve belirli bir durumu iletirmek için aralarındaki bağlantıyı vurgulayan bir anlatı hazırlama süreci olarak da tanımlamaktadır. İletişim alanında çerçeveleme teorisi hem belirli bir çerçeveye göre oluşturulan iletişimsel metinlerin okur/izleyici/alıcı üzerindeki etkilerinin hem de habercilik pratikleri açısından oluşturulan iletişimsel metinlerin içeriklerinin incelenmesini kapsamaktadır. İletişim bilimlerinde çerçeveleme biçimleri dikkate alındığında çerçeveleme teorisinin etki ve içerik olmak üzere temelde iki boyutunun olduğunu söylemek mümkündür. Bu iki boyut özellikle iletişim bağlamında ele alındığında etkiyi ifade eden birey çerçeveleri ile içeriği dikkate alan medya çerçeveleri şeklinde kavramsallaştırılmaktadır (Kılıç, 2011: 4).

Entman, (1993: 53), “bireylerin çerçevelerini “bireylerin bilgiyi işleyiş biçimlerini yönlendiren zihinde depolanmış fikir grupları” olarak tanımlar. Birey çerçeveleri, hem okur/izleyicinin hafızasının bilişsel bir temsili, hem de kamusal söylem içindeki yapıların temsilidir. Dolayısıyla bu çerçeveler, bireyin sahip olduğu kültürel ve zihinsel altyapı tarafından biçimlenmektedir (Kılıç, 2011: 4).

İletişim bilimlerinde çerçeveyi kullanan diğer bir isim ise Hallahan'dır. Hallahan, Entman'dan farklı olarak çerçevelemeyi halkla ilişkiler penceresinden değerlendirmektedir. İletişimde teorik uygulama, Scheufele tarafından yapılmış ve medya

etkileri de dâhil olmak üzere kitle iletişimin tüm alanları üzerinde çerçeveyi tartışarak, teorik boyuttaki tartışmayı sonlandırmıştır (Özarslan, 2007: 24-25). Çerçeveler iletişimin her alanında etkili bir şekilde görülür; yalnızca iletişim metnlerinin sözcük ve deyim seçiminde, cümle kurumunda değil, metnin tamamına sinmiş yorumlar, tutumlar ve yargılar olarak tekrar eder (Güran ve Özarslan, 2015: 37).

Çerçeveler, medya çalışmaları içerisinde yer alan tüm aşamalarda tespit edilebilen yorumlama kalıpları olarak görülmektedir. Temel olarak çerçeveler bilgiyi belirli kalıplara dâhil ederek karmaşa sorununu ortadan kaldırmaktadır. Çerçeveler birer başlık veya bir konu değil, her konu için oluşturulabilecek kalıplar olarak ifade edilmektedir.

Çerçeveler, olayları veya hadiseleri anlamlı kılma yoluyla deneyimi örgütleme ve bireysel veya kolektif eylemi yönlendirme işlevi görür (Snow'dan Akt. Ritzer, 2008: 239). Çerçeveler deneyimlerimizi açıklayan ve anlamlandıran birtakım ilkeler olarak da görülmektedir. Diğer bir ifade ile onlar toplumsal yaşamın varsayımlarıdır. Ayrıca çerçeveler kaotik durumları engelleme özelliği ile ilişkisiz olay ve olguların yaşanmasının önüne geçen bir yapıdır. Bu anlamda Ganos'a göre çerçeveler, büyük ölçüde, etkileşimi sabitleyen kurallar veya yasalardır. Kurallar çoğunlukla bilinçdışıdır ve normalde müzakere edilebilir değildir. Saptanılan bu kurallar, “göstergelerin nasıl yorumlanacağını, dışsal göstergelerin benliklerle nasıl ilişkilendirileceğini ve etkinliğe hangi deneyimin eşlik edeceğini tanımlayan kurallardır” (Ritzer, 2008: 239). Goffman'ın sosyolojik anlayışına göre aktör, kabul gören bir benlik sunabilmek için kendisinden beklenen rolleri oynar. Ancak bu roller önceden belirlenmiş rutinlerdir ve Goffman bu rutinleri çözümlemeyi amaçlar (Esgin, 2005: 118). Goffman çerçeveleme teorisi ile aktörlerin gündelik hayattaki rollerini belirleyen, yani çerçeveleyen rutinleri analiz edebilmeyi hedeflemiştir.

Hepimizin yaşam sahnesi üzerindeki aktörler olduğu görüşü, Goffman'ın tüm çalışmalarında görülen bir temadır ve bu tema çerçeveleme teorisi ile ilgili çalışmasında daha geniş bir şekilde ifade edilir. Çerçeveleme teorisi, temel olarak öznel gerçeğin bir çalışmasıdır. Çerçeve, olaylara yönelen organizasyon kurallarının ve bizim öznel katılımımız olan durumların tanımlanması olarak açıklanır; bu tanıma uygun olarak çalışma bireylerin deneyim organizasyonu üzerine bir çalışma olarak adlandırılabilir (Poloma, 2011: 222-223). Goffman'ın bu kuramında unutulmaması gereken bir husus onun bir toplum organizasyonu çalışması yapmadığıdır (Goffman, 1974). O, toplumu

birincil, bireyin ona katılımını ikincil olarak düşünür ve teorisini bu ikincil konular üzerine inşa eder.

Goffman'ın bakışına göre çerçeveler, kişinin olaylarla ilgili deneyimlerini organize eder ve gerçekliğin değişik derecelerini içerir. Öznel olmalarına karşın, sadece zihinsel temelli değildirler. Etkinliklerimizi kurallar, normlar yönlendirir ve biz, belirli durum için uygun çerçeveyi uygulamayı öğreniriz. Belirli bir etkinlikte, kullandığımız çerçeve gerçekte neler olup bittiğini tanımlar. Yani bu çerçeveler, her durumu okumak, anlamlandırmak, fakat bunları var olan belli norm ve kuralları kullanarak yapmak Goffman'a göre bir zorunluluk gibi görünmektedir (Poloma, 2011: 223) .

Çerçeve analizlerinin Goffman'dan bu yana gelişiminde üç alan öne çıkmaktadır: yönetim ve örgütlenme araştırmaları, toplumsal hareket araştırmaları ve medya araştırmaları. Fakat her araştırma alanı çerçeveleme teorisinin farklı alanları üzerine odaklanmış olup, konuya farklı yöntemlerle yaklaşmışlardır (Özarslan, 2007: 26). Bu çalışmada ise çerçeveleme kuramının ele alınışı sosyolojiktir ve iki boyutta dikkate alınmıştır: Bireysel çerçeveler açısından Goffman ile medya ve toplumsal açıdan ise Entman, kuramsal temele yerleştirilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde, çerçeveleme bir analiz ve yöntem biçimi olarak ele alınarak daha çok medya araştırmaları sınırları içerisinde detaylandırılmıştır.

3. YAZILI BASINDA NESNE OLARAK SURİYELİ GÖÇMENLER VE SURİYELİ GÖÇMENLERİN HABERLERDE ÇERÇEVELENMESİ

Bu bölüm, daha önce belirlenmiş olan sınırlar dâhilinde çalışmanın verilerinin toplandığı, analiz edildiği ve bulguların paylaşıldığı kısımdır. Ancak verilere ve örneklere geçmeden önce verilerin nasıl ve ne şekilde toplandığı, toplanan verilerin hangi yol, yöntem ve teknikle çözümlenerek yorumlandığı gibi konular, sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerinin felsefi temellerine dayanan konuların tartışılması ve açıklanması yapılmıştır. Buradaki en önemli amaç ise, belirlemiş olduğumuz yöntemin ve çözümleme tekniklerinin hem tanıtımı hem de bulguların daha iyi anlaşılabilmesidir. Bu nedenlerle böyle bir yolun izlenmesi gerek literatüre katkı açısından gerekse de okuyucuya katkı açısından faydalı olacağı kanaatine dayanmaktadır. Ayrıca bu bölümde benimsenen araştırma modeli iletişim bilimlerinin araştırma yöntem ve teknikleri içerisinde yer almaktadır.

3.1. Medya, Birey ve Haberlerde Çerçeveleme

Çerçeveleme kavramının iletişim bilimi açısından potansiyeli, iletişimsel süreçler üzerine odaklanmasında yatmaktadır (de Vreese, 2008: 36). İletişim araştırmalarında çerçevelerin hem haber sunumu için hem de sunulan haberlerin bireylerce anlaşılması adına, bilişsel şemalar olarak kabul edilmesi, çerçevelemeye dair iki konsept ortaya çıkmaktadır; bunlar medya ve birey çerçeveleri konseptleridir (M. Çoban, 2009).

Gamson ve Modigliani medya çerçevesini konsept olarak “çerçeve, tartışmasının nedenini yani konunun özünü bildirir; bir olay akışına anlam veren merkezi bir fikir veya anlatım akışı” (Berinsky ve Kinder'den Akt. Özarslan, 2007: 55) olarak tanımlar. Bu çerçeveler, habercilik alanında herhangi bir olay sunulurken, izleyici/okuyucunun söz konusu olayı belli bir biçimde algılamasını ve olayla ilgili belli bir biçimde dönüşmesini sağlayan sunum biçimleridir (Kılıç, 2011: 5). Söz konusu sunum biçimleri haberin anlatımında öne çıkarma adına kullanılan anahtar sözcükler, semboller, kavram ve metaforlardır. Bunlar dikkate alındığında Pan ve Kosicki, (1993: 57) çerçevelemenin, haber söylemi oluşturma, işleme yolu veya söylemin kendisinin bir niteliği olarak incelenebileceğini ifade etmişlerdir.

İletişim veya medya çerçeveleri olarak tanımlanan çerçeveler, belli bir iletişimcinin (medya veya aktör) bir meseleyle ilgili olarak alıcılara vermek istediği retorik, bağlam, ilişki ve ifade vurgusu olarak ifade edilir (Akt. Güran ve Özarslan, 2015: 37). Gitlin medya çerçevelerini, iletişimcilerin söylemi düzenlerken rutin olarak kullandıkları “uzun ömürlü bilişsel, yorumlama ve sunum, seçim, vurgulama ve dışlama kalıpları olarak tanımlamış, çerçeveyi söylem üretim sürecinin başına koymuştur” (Gitlin'den Akt. Güran ve Özarslan, 2015: 37). Ayrıca hem medya için hem de haber için çerçeveleme, rutin bir işlevi ifade eder. Haberciliğin gerçekleştiği ortam göz önüne alındığında, bu rutinleşme normal gibi görünmektedir. Haberciler kabul edilebilir konu yaklaşımları, zaman tahdidi ve haber toplama kaynaklarının mevcut şartları nedeniyle haber çerçevelerine muhtaç olmaktadır (Bennett'den Akt. Özarslan, 2007: 55). Aynı zamanda bu durum izleyicilerin haberlerde yer alan olguları ve olayları yorumlama kalıplarını da ortaya çıkartır. Bu yorumlama kalıpları bireylerin anlam dünyasını oluşturacağından, birey çerçeveleri olarak görülürler. Böylece medya çerçeveleri, bireylerin çerçevelerinin oluşumunda doğrudan bir etkiye sahiptirler. Medya bireylere çerçeve sunarken, onların olayları nasıl ve ne şekilde yorumlayacağını da iletirler. Bu nedenle çerçeve ile beraber değer ve yorumlama kalıpları da oluşur.

Entman (1993: 52), medyanın izleyicilere olayı yorumlama kalıplarını nasıl verdiği konusunu detaylı bir şekilde açıklamıştır. Entman’a göre yorumlama kalıplarındaki asli unsurlar seçme ve öne çıkarmadır. “Çerçevelemek, algılanan bir realitenin bazı yönlerini seçip onları bir iletişim metninde önemli hale getirerek belli bir sorunun tanımı, neden sonuç yorumunu, etik bir değerlendirmeyi ve/veya çözüm önerisini destekleyecek bir biçimde kullanmaktır” (Entman, 1993: 52). Entman’ın tanımından ortaya çıkan sonuç iki boyutlu bir medya etkisi olarak çerçevelemeyi, gündem kurma ve eşik bekçiliği gibi yaklaşımlardan ayırmada özel bir öneme sahiptir (Özarslan, 2007: 56).

Medya çalışmalarında, özellikle ana akım temelli çalışmalarda gündem belirleme çalışmalarının çerçevelemeyle olan ortaklığına vurguların yapıldığı görülmektedir. Fakat Scheufele ve Tewksbury, makro ve mikro düzey yapılarının her ikisini de içeren çerçevelemenin gündem belirleme ve öne çıkarma gibi ulaşılabilirlik temelli modellerden belirgin şekilde ayrıldığını ve çerçevelemenin gündem belirlemeye denk bir sürece düşürülmesinin çerçeveleme yaklaşımının gücünü harcamak olacağını ifade etmektedirler (Akt. Durur, 2011: 26-27). Çerçeveleme ve gündem belirleme arasındaki farka vurgu yapan diğer bir çalışmada, Weaver çerçevelemenin gündem belirlemeye benzerliğini

çerçeveleme kavramının nasıl tanımlandığına bağlı olduğunu söylemektedir. Diğer bir çalışmada, Van Gorp, gündem belirleme ve öne çıkarmanın nedenselliğe dayalı olduğunu buna karşın çerçevelemenin sosyal gerçekliğin inşa edildiği interaktif bir süreç olduğunu vurgulamaktadır (Akt. Durur, 2011: 27).

Ana akım medya çalışmalarında çerçevelemenin gündem belirleme ile ilgili benzerliği, bir medya etki modeli olarak çerçeveleme yaklaşımından gelmekte olup, kamuoyu oluşumu ve kamu gündeminin belirlenmesi gibi durumlarda, bilişsel, davranışsal ve duygusal etkilere sahip olduğu iddia edilmektedir (Erken ve Atabek, 2016: 79). Bu iddianın temeli, basında sunulan haberlerin, bireylerin anlamlandırma haritalarının oluşmasında etkili olduğu ve bu anlamlandırma haritalarının oluşumunda da haber çerçevelerin merkezi bir yeri doldurduğuna dayanmaktadır. Buradaki önemli nokta, okuyucu kitlenin bu çerçevelerin neler olduğunu fark etmemesi ve çerçevelerce sunulan enformasyonun genellikle değişime uğramdan alınması olmaktadır. Bu durum medyadaki çerçevelerin ideolojik olma özelliğini ortaya çıkartan bir etmen olarak tartışılabilir.

Çerçeveleri ideoloji taşıyan temel araçlar olarak kabul eden Gitlin bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Haber çerçeveleri baskın ideolojinin taşıyıcısıdır ve alternatif çerçevelere belirli ölçülerde yer verilmektedir; dolayısıyla haber çerçeveleri baskın ideolojiyi yeniden üretmekte ve toplumsal uzlaşmayı sağlayarak meşrulaştırmaktadır” (Gitlin'den Akt. Durur, 2011: 28). Çerçeveleme çalışmaları, medya adına genel olarak konuların ve olayların ne şekilde yapılandırıldığı, söylemin ve anlamın nasıl kurulduğunu ifade etmeye çalışmaktadır. Bunlar ile birlikte, medya çerçeveleri, bireylerin ve toplumun çerçevelerini, olay ve olguları anlamlandırma biçimlerini de şekillendirebilmektedir. Bu nedenle bireysel çerçevelerin oluşmasında, medya çerçevelerinin etkisinden söz etmek olasıdır.

Önemli etkilere sahip olan çerçeveleme kavramı, ideolojik yansımaların oluşumunda ve medyanın ideolojik olan kısmının en temel argümanına da göndermede bulunmaktadır. Ayrıca medyanın söylem pratikleri, haber içeriklerinin oluşumu, medya aracılığıyla inşa edilen gerçeklikler, zaruri olarak çerçevelere dayanmaktadır. Medyanın ve haberin tüketicisi konumunda olan insanların bilinçli bir şekilde çerçevelere odaklanması zor görünmektedir. Bundan dolayı medyada sunulan içeriğin ve enformasyonun tüketimine odaklanılmaktadır. Bireyin ve toplumun çerçeveleri, medya tüketimi ile beraber oluşan doğal bir süreçmiş gibi görünmektedir; ancak medya tarafından sunulan haberler bilinçli

bir şekilde toplumun ve bireylerin konular ve olgular hakkındaki çerçevelerini şekillendirebileceğini ileri sürebiliriz. Egemen olan yapılar, medya çerçeveleri ile bireysel çerçeveleri oluşturmakta, egemen yapı, egemen medya enformasyonu ve çoğul birey çerçeveleriyle örtüşmektedir. Bu durum, gerçekliğin medya çerçeveleri aracılığıyla toplumsal gerçeklik olarak yeniden inşasını ifade eder. Medya çerçeveleri ile oluşan toplumsal gerçeklik çerçeveleri, toplumsal bir varlık olan ve toplum içerisinde anlam kazanan bireylerin gerçeklik çerçevelerini inşa edeceğinden, medya aracılığıyla oluşturulan toplumsal çerçeveler, bireysel çerçeveleri de oluşturmaktadır. Bu nedenle medya, hem toplumun hem de bireyin çerçevelerini oluşturan en önemli araçtır. Tüm bu süreçte; medya, toplum ve birey arasındaki bağ ile olguların anlamlandırılması, medya tarafında oluşturulan çerçevelerin etkileri içerisinde şekillenmektedir.

Birey çerçevelerinin oluşumuna yönelik yapılan araştırmalar, bireysel çerçevelerin yapısalcı bakış açılarından etkilendiğini ileri sürerler. Nitekim bu bakış açısı ile yapılan araştırmalar medya içeriğinin izleyicilerle çerçevelenmesi durumunu, anlamın hem birey, bireyler arası, hem de haber içeriğinin etkileşimci bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürerek karmaşık bir yapı oluşumundan söz ederler (Durham'dan Akt. Özarslan, 2007: 57). Ancak medya içeriğini tüketen izleyici çerçeveleri, bir boyutu ile birey hafızasının bilişsel bir temsili, başka bir boyutu ile de medya tarafından üretilen kamusal söylemin içindeki yapıların bir temsilidir. İzleyici çerçevelerinin kökeni medyanın sunduğu “paketler” ile kişinin yapısal konumu, değerleri, siyasal inançları ve bilgisi ile toplumsal grupların siyasal normları ve söylemlerin bir bileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır (Gamson ve Modigliani'den Akt. Özarslan, 2007: 57). Ayrıca bir bireyin medya çerçevesi, haberin çerçevesi ile uyumlu olabilirken, diğer etkenler çerçevesince medya çerçevesinin tamamen karşıtı olabilmektedir. Genel olarak medya ve özelde haberler, bireylerin günlük hayattaki anlam çerçevelerini oluşturduğundan medya ve birey çerçeveleri arasında bir paralelliğin olduğundan söz edebiliriz. Bu paralelliği daha anlaşır kılmak için haberde çerçeveleme ne ifade eder ona bakılmalıdır.

Haber çerçevesi, bir olay ya da problemle ilgili haberi anlamlı hale getirmek için oluşturulan haberde nelerin içirileceğini, nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen genel bağlamdır (Atabek ve Uztuğ, 1998: 100). Haberde çerçeveleme bir konunun farklı yönlerinin dikkati çekmesi için yapılan bir vurgu olmakla beraber; bu yönüyle gündem belirleme (konuların dikkati çekmesi) kuramına yakın olarak görülebilse de, ondan farklı olarak konuların sunumu ile ilgilenmektedir (de Vreese, 2008: 36).

Haber çerçeveleme, haberin sunuş biçimi ile yakından ilişkili olup, sadece haberin anlatış biçimi değil belirli yaftalar, biçimsel özellikler ve belirli vurguların ön plana, bazılarının ise geri plana atılması gibi süreçlerin tümünü içine alan geniş kapsamlı bir paradigma olarak belirginleşmektedir ve haberin sunumundaki bu özellikler okuyucu zihnindeki çerçevelerin oluşumunda ilk basamak olarak görülmektedir (Erken ve Atabek, 2016: 81). Bu düşünceden yola çıkarak, çerçevelemenin bir kitle iletişim etki modeli olduğu iddia edilmektedir. Bununla birlikte çerçevelemenin gündem belirlemeyle olan ilişki adına yapılan yorumlar ise buradan kaynaklanmaktadır. Bu iddiayı gündeme getiren ve bu yönde tanımlamalar yapan paradigma liberal-çoğulcu düşüncedir. Ancak bu yöndeki düşüncüyü, kavramı geliştiren ve uygulayan teorisyenlerde göremeyiz; onlar çalışmalarında bu yönde bir ifadede bulunmamışlardır. Çerçevelemeyi ilk kez geliştiren ve kuramsallaştıran Goffman ve diğer teorisyenlerin ifadeleri daha çok aşağıdaki gibi olmaktadır.

Goffman, haberlerdeki bazı çerçevelerin varlıkların, önermelerin, kuralların bir sistemi olarak açıkça görülebildiğini ileri sürmektedir (Goffman, 1974: 115). Bu nedenle haber çerçevesi aynı zamanda haberin inşasını da ön plana çıkarmaktadır. Daha çok gerçekliğin inşası bağlamında haberin rolü ile ilgili araştırmalarda çerçevelemeyi, medya metinlerini bireylerin algı ve tutum/tercihlerini biçimlendiren süreç olarak görmektedirler (Entman, 2007: 164).

3.2. Bir Yöntem Olarak Çerçeveleme Analizi

Çerçeveleme analizi, özellikle kitle iletişim çalışmalarında haber metinlerinin ampirik olarak kategorileştirilebilen boyutlarını (sözdizimsel, senaryo, tematik ve retorik yapılar) kavramsallaştırmaya odaklanan haber söylemini incelemek için yapılandırmacı bir yaklaşım olarak sunulmaktadır (Pan ve Kosicki, 1993: 55). Bunun yanında çerçeveleme konsepti ile toplumsal ilişkilere dair bir sorun çerçevesiyle aynı zamanda bağlamın ipuçlarını sunan değerler, inançlar, kültürler gibi farklı bakış açılarını da tanımlamayı olanaklı kılmaktadır (Güran ve Özarslan, 2015: 37).

Ampirik çerçeveleme araştırmalarında veri toplama, veri analizi, metodolojik tasarım (Örn; laboratuvar deneyleri, saha gözlemi) adına veya çerçevelerin tanımlanması bakımından geniş bir metodolojik çeşitlilik söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte bu çeşitlilikleri değerlendirebilmek için araştırmalar farklı boyutlarda tanımlanırlar. Bunun bir boyutu *veri toplamadır* ve veri toplama yönteminde ise araştırma türleri ikiye ayrılabilir; bir

tarafından metindeki çerçevelere yönelik içerik analizi kullanan çalışmalar yapılırken, diğer taraftan insanların zihninde olup da anket aracılığıyla veya nitel mülakatlarla incelenen bireysel çerçeveler üzerine odaklanan çalışmalar yapılmaktadır. Diğer boyutu ise toplanan verilerin *çözümlemesidir*; çözümleme yolu, araştırmacıların ampirik veriler içinde yer alan çerçeveleri tespit etmede kullandıkları işlemlerdir. Çerçeve tespiti için ise üç metodolojik seçenek bulunmaktadır. Bunlar; *tümdengelimci*, *tümevarımcı* ve *istatistiksel* yaklaşımlardır. *Tümdengelimci* çerçeve tespit yaklaşımında, çerçeveler ya ampirik kategorilere yönelik teorik akıl yürütme ile yukardan aşağıya süreçle tespit edilir ya da belli medya çerçevelerine yönelik genel kültürel kalıplardan tespit edilir. Nicel bir metodoloji kullanan araştırmalarda *tümdengelimci* yaklaşım tercihi yaygındır. *Tümdengelimci* yaklaşımın karşısında *nitel tümevarım* yoluyla çerçeve tespiti vardır. Burada, mevcut ampirik veriden, veri analizi için nitel teknikler kullanarak tabandan yukarıya bir süreçle daha genel yapılara gelinerek çerçeveler tespit edilir. Bu metodoloji tercihinin ana avantajı, *tümdengelimci* bir çerçeve tespitinde araştırmacıların aklına gelmeyen yeni çerçevelerin tespit edilebilme potansiyelidir. Dezavantajı ise küçük veri gruplarına uygulanabilir ve metodolojik saydamlığın sınırlı olmasıdır. Üçüncü yaklaşımda ise *istatistiksel tümevarım* teknikleri yoluyla tespitine yönelik nicel tümevarım olarak adlandırılan yaklaşımdır. Bu veri analizi teknikleri belli bir nicel veri grubuna, muhtemel çerçeve unsurlarını tanımlayan bir dizi girdi değişkenleri aracılığıyla uygulanır (Özarslan, 2007: 92).

Tümevarım yaklaşımıyla oluşturulan çerçeveler konuya özgün ya da özel çerçeveler olarak ifade edilirken, *tümdengelim* yaklaşımına dayanan çerçeveler ise genel haber çerçeveleri adını almaktadır (Kılıç, 2011: 8). Dolayısıyla bu çalışmada oluşturulan çerçeveler, konuya özgü çerçeveler, yani çerçeve analizi içinde yer alan tümevarım biçimi benimsenmiştir. Bu yöntemin benimsenmesinin en önemli nedeni; konuya özgü haber çerçevelerinin medyada tek bir olay veya örnek üzerine durması ve daha çok temayı analiz etmeye yaramasından kaynaklıdır. Ayrıca buna örnek olarak “yeni sol” ve “göçmenlik” gibi çerçeveler örnek gösterilmektedir (Gitlin ve Viegenthart ve Roggeband’dan Akt. Kılıç, 2011: 9). Bu benimsemenin başka bir önemli kısmı, medyadaki varolan genel çerçevelerin kullanılmaması, yeni çerçevelerin bulunup, genel çerçevelere dâhil edilmesidir.

Sosyal ve toplum bilimlerde araştırma yöntemleri içerisinde yer alan nitel araştırma yöntemi en temelde benimsenen yöntem olmuştur. Nitekim çerçeve analizi de bu esasa

dayandırılan kısmı ile ele alınmıştır. Kısaca nitel araştırma tasarımının nicel araştırma tasarımı ile arasındaki farkına ve nitel araştırmanın özüne değinilecek olunursa;

Nicel araştırmacılar tasarım, ölçüm ve örnekleme konularıyla daha çok ilgilenir, çünkü tümdengelimci yaklaşımları veri toplama ve veri analizinden önce ayrıntılı plan yapmayı vurgular. Buna karşın nitel araştırmacılar ham verileri zenginliği, dokusu ve yarattığı hisle daha çok ilgilenir, çünkü onların tümevarımcı yaklaşımı toplanan verilerden yola çıkarak anlayışlar ve genellemeler geliştirmeyi vurgular (Neuman, 2016: 221). Nitel araştırmacılar örnek olayların ve bağlamların dillini kullanır, birkolaj (yaptakçılık) uygular, toplumsal süreçler ve örnek olayları kendi sosyal bağlamında inceler ve belirli ortamlarda anlam yaratımına veya yorumlarına bakarlar. Toplumsal yaşama birçok bakış açısından bakar ve insanların kimlikleri nasıl inşa ettiğini açıklar (Neuman, 2016: 232).

Nitel araştırma, daha öncede ifade edildiği üzere bu çalışmanın esas yöntemi olarak belirlenmiştir. Çerçeve analizi ise nitel araştırmaya uygun olan kısmı ile ele alınmıştır; ancak çerçeveleme analizi üç farklı biçimde uygulanabilmektedir (tümdengelimci, tümevarımcı ve istatistiksel). Nitel araştırmaların araştırmacılara tanıdığı fırsatlar ve göçmen gibi özel bir konunun çalışması durumu, nitel araştırma yönteminin tercihindeki önemli etkilerden biridir. Özellikle çerçeve analizinde tümevarımcı (nitel) yaklaşımın konuya uygunluğu ve çerçevelerin bizzat araştırmacı tarafından oluşturulup yeni genellemeler yapabilmesi önemli görünmektedir. Bunların dışında, nitel araştırma, toplumsal süreçlere odaklanarak, sosyal bağlamları incelemesi, anlam oluşturma ve yorumu ön plana çıkarması ile toplumsal alana birçok bakış açısından bakarak, kimliklerin nasıl ve ne şekilde inşa edildiğiyle ilgilenmesi, çalışmanın diğer bölümleri (anlamsal kurulum, kimlik, kültür ve damga gibi) dikkate alındığında doğru bir tercih olduğu ve bu nedenle bir bütünlük sergilediği ileri sürülebilir.

Çerçeveleme analizini yöntem olarak benimseyen bir çalışmada Erkan ve Atabek'in (2016), içerik analizi ve çerçevelemeyi aynı anda kullandığı görülmüştür. İçerik analizi ile çerçeveleme analizin aynı anda kullanılması, çerçevelemenin yukarıda ifade edilen üç türünün ikisine odaklanıldığını göstermektedir. Çalışmanın çerçeveleme yönü ile ilgili

kısmı yöntemsel açıdan örnek olarak görülmektedir. Çalışmadaki detaylı çerçeve bilgisi aşağıdaki gibidir:

Erken ve Atabek, (2016: 84), “*Suriye Haberlerinin Türkiye Basınında Çerçevesi*” isimli ve bu çalışmaya örnek teşkil edebilecek çalışmalarında, standart içerik analizi ile çalışmanın esas analiz biçimi olan çerçeveleme analizinin daha kontrollü yapılabilmesi amaçlanmış, bu doğrultuda kodlama kılavuzuna betimleyici ölçütler eklenmiş ve çerçevelemenin belirli değişkenler ışığında analizi yapılmıştır. Ayrıca çalışmada “*Değerlikli Haber Çerçeveleri*” aranmıştır. Literatürdeki benzer çalışmalardan yola çıkılarak “*dini çerçeve*”, “*ekonomik sonuçlar çerçevesi*” ve “*politika çatışması çerçevesi*” olmak üzere üç ana çerçeve kullanılmıştır. Bunların dışında spesifik çerçeveler olarak “*risk çerçevesi*” ve “*protesto çerçevesi*” de belirlenmiştir. Daha sonra bu iki çerçeve kategorilerinden yola çıkılarak alt çerçeve başlıkları oluşturulmuştur.

Çerçeveleme analizi, medya çalışmalarında ve haber metinlerine odaklanan kısmında *sözdizimsel*, *senaryo*, *tematik* ve *retorik* gibi kategorileri kullanarak, haber söylemlerini incelemek için yapılandırılmış yaklaşımları sunmaktadır. Bu çalışmada biz haber metinlerinin oluşturulması ve çerçevenmesinde önemli olan *tematik* kategori ile haber metinlerinin topluma aktarılması ve anlamsal olarak toplumda ve bireyde çağırışlar sağlayan *retorik* kategorisi çözümleme olarak belirlenmiştir.

3.2.1. Tematik Çözümleme

Tema, konu ve kişilerin biçim ile olan ilişki düzeyidir ve bir metindeki tema bir düşünceden ortaya çıkabilmektedir (Gürbüz, 2001: 101). Tema bir yazıda veya sanat eserlerinde işlenen konu, ana fikir veya anlamca ortaya konulan temel yönelimdir. Eserin veya metnin iletmek istediği ana mesaj, tema olarak ifade edilebilir. İnsanın bir eylem biçiminin, hayata karşı takındığı bir tutumun, davranışın, dolayısıyla dünyayı algılayışının, duyumsamasının, açıklayışının görünümüdür ve kendiliğinden bir yargı içerir. Bu nedenle tema, ideolojik bir içeriğe bürünür (Gürbüz, 2001: 103). Temanın ideolojiyle olan ilişkisi, metnin, eserin ve iletinin amacını belirleyen en önemli unsuru olduğunu ileri sürebiliriz.

Medya türlerinden biri olarak haber medyası hem metinsel hem de görsel içerik bakımından her zaman belirli bir amacı, konuyu ve iletiyi insanlara iletmek ister. Bu nedenle haber metinlerindeki temalar araştırmacılar için önemli bir kanıt olma özelliğini taşıyabilir. Araştırmacılar çalışmalarında haber metinlerine odaklandığında temaya yönelik

kategoriler oluşturmayı hedeflerler. Bu yüzden tematik analiz yöntem biçimi olarak sıklıkla çalışmalarda kullanılmaktadır.

Tematik analiz ve çözümleme, analiz için temel bir çerçeve oluşturma, teknik çerçeveye göre verilerin analiz edilmesi ve elde edilen bulguların yorumlanması aşamasından oluşmaktadır (Erişti, 2014: 89). Ayrıca tematik analiz, elde edilen verilerin hâkim kavram ve temalar açısından incelenip analiz edildiği genel bir yaklaşımdır (Fereday ve Muir-Cochrane'den Akt. Sakız, 2016: 71). Tematik analiz çerçevesinde, elde edilen veriler öncelikli olarak betimlenir, betimlenen veriler yorumlanır ve elde edilen bulgular arasındaki neden sonuç ilişkisi incelenerek araştırmacı tarafından yeniden yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek'den Akt. Erişti, 2014: 89). Tematik analiz yöntemi, içerik analizi gibi çoğu nitel analiz yöntemiyle benzer süreçler içerse de, tematik analizi bu yöntemlerden ayıran en önemli özelliği kodlama ve temalandırmanın verilerin görünen içeriğinden ziyade gizli içeriği üzerinden yapılmasıdır (Sakız, 2016: 71). Tematik analiz bir yönü ile betimsel, diğer yönü ile de içerik analizine benzemektedir. Her üç analiz biçimi de nitel yöntem içerisinde değerlendirildiğinden benzerliğin olması söz konusu olmuştur. Ancak tematik analiz görünenin arkasına erişmeyi olanaklı kıldığından daha derin ve farklı olmaktadır. Haber metinlerinin tematik olarak çözümlenmesi, retorik çözümlemeye kolaylık sağlayarak, retorik çözümlemeyi destekleyeceği düşünülmektedir. Her iki analiz türünde de ideolojik bağlama ve arka plana odaklanması bu durumu olası kılmaktadır.

3.2.2. Retorik Çözümleme

Retorik, kökenleri antik dünyada atılan yaygın bir disiplindir ve uğraşı alanı sözün büyü gücünün keşfi, konuşmanın önceden planlanarak güdülen hedefler doğrultusunda yönlendiriciliği ile dilin konuşmacı, konu ve dinleyici arasındaki etkileşimsel yönüdür (Tepebaşı, 2016). Retorik, “bireyleri ikna etmek için dilin ustaca kullanılması sanatıdır” (Jones ve Peccei'den Akt. Devran, 2010: 41). “Aristoteles, retorîği her durumda insanları ikna edebilme araçlarından biri olarak tanımlamıştır ve hiçbir sanatın bu özelliğe sahip olmadığını iddia etmiştir” (Aristoteles'den Akt. Rüzgar ve Akdemir, 2017: 260). Bu anlamda retorikle ilgili tanımları çoğaltmak mümkündür. Ancak retorik en temelde bir söz ve ikna sanatı olarak görülmektedir. Bununla birlikte söyleme yönelik tanımların ve söylemin ortaya çıkışı, gelişimi ve analiz olarak kullanımının temelinde de retorîğin yattığını ileri sürebilir. Bu durumu van Dijk, ideolojinin retorikle olan bağına vurgu yaparak ifade eder. İdeolojik söylemin retorîğe yönelik incelemesi, biz ve onlar, iyi ve kötü

gibi durumları vurgulamak için kullanılan abartılar/örmeceler gibi biçem figürleri üzerine yoğunlaşmaktadır ve bunu ortaya çıkartabilmek için ise yapılandırılan anlamları (retoriği) incelemeye tabi tutar (van Dijk, 2003: 75).

Dijk'a göre haber retoriği, şeyleri nasıl söylediğimizle ilgilidir. Haber tarzı, bazı etkenler tarafından sınırlandırılır. Haberde retorik yapıların kullanımı iletişimin tasarlanmış ve amaçlanmış etkilerine bağımlı olduğu düşünülür. Ayrıca Dijk insanların ikna süreçlerinin bir parçası olduğunu da ileri sürer. Böylece Dijk haber retoriğinin iki boyutuna dikkat çekmiş olur. Birinci boyut, haberin inandırıcı olması iken, ikinci boyutta haberin, alıcının davranışını istenen yönde değiştirebilmesi yönündedir (Özer, 2011: 172-173). Retorik bir ikna sanatı olduğundan, haber söylemi için özel bir amaca ve işleve sahiptir. Haberin amaçlarından bir tanesi de inandırıcı olması ile izler kitleyi ikna etmektir. Bu nedenle haberde önemli unsurlarından biri retoriktir. Ayrıca retoriğin bir başka özelliği ister metinsel olsun, ister sözselsel olsun insanların savalarını ve önerilerini biçimlendirmenin yollarını düzenleyen bir form görünümüne de sahiptir (Özer, 2011: 173).

Retorik, iletişim süreçlerinde ve medya içeriğinin oluşturulmasında önemli yeri tutar. Retorik konusu, muhabirlerin metin yazma aşamasında göz önünde bulundurması gereken önemli hususlardan biri olduğundan, haber retoriği yazılı ve görsel bir haberin ikna gücü ile ilgili bir kavrama karşılık gelmekle beraber, haberde ne tür ikna unsurlarının yer aldığı ve bunların metin içerisinde nasıl ve hangi biçimlerde kullanıldığı gibi konuları ifade etme aracı olarak görülmektedir. Yazılı metinlerin dışında görsel metinlerde de söz konusu bu durum geçerli olmaktadır. Haber retoriği üzerinde dikkat çeken konulardan biri, haberin kurgusu sırasında hem aynı mesajların hem de görüntülerin farklı zamansallıklarla tekrar edilmesidir. Haberlerde sık kullanılan retoriksel unsurlar; “tekrar etme, karşılaştırma, örnek gösterme, kanıt sunma, kanıt kullanma, uzman görüşüne başvurma, metafor kullanma, ironi yapma, tanımlama, ritim oluşturma” (Devran, 2010: 42-43) vb.dir.

Retorik çözümlemesi, eleştirel söylem çözümlemesinin bir unsuru olarak kullanılabilir. Bu durumda ideolojik vurgulara retorik bağlamda değinmek zorunluluğu olmayacaktır. Nitekim retorik çözümlemesine kadar, diğer unsurlar ideolojik üretimi ortaya koyabilmektedir. Bu nedenle retorik, söz konusu olduğunda ideolojik üretimin katmanlarını sunacak ve destekleyecektir. Buna karşılık, sadece retorik çözümlemesi yapılan bir araştırmada, ideolojik unsurlara değinilmesi çözümlemeyi güçlendirecektir (Özer, 2011: 179). Bu açıdan benimsenen retorik çözümleme, eleştirel

söylem analizinin en önemli unsuru olan ideolojik bağlam ile desteklenecektir. Bu tercih Özer’inde ifade ettiği gibi çalışmayı güçlendireceği düşünülmektedir.

3.3. Suriyeli Göçmenlerin Türk Basınında Çerçevenişinin Tematik ve Retorik (Söylemsel) Çözümlemesi

Arap Baharı olarak ifade edilen ve Ortadoğu’daki birçok İşlam ülkesini etkileyen halk hareketlerinin en etkili örneklerinden biri de Suriye’de yaşanan iç olaylardır. Türkiye’nin Arap Baharı’na olan yaklaşımında Suriye farklı bir konumda olmuştur. Suriye’nin farkı Türkiye’nin komşusu olmak, sınırı paylaşmak ve dâhil iki toplumun birbiriyle olan ilişkilerinden kaynaklı sosyolojik bir süreçten gelmektedir. Ayrıca söz konusu dönem öncesi her iki ülkenin liderlerinin ve diplomasisinin ilişkileri bu farkı pekiştiren unsurların başında gelmiştir.

Arap Baharı’nın Suriye sıçramasıyla birlikte 2011’in Mart ayından itibaren Suriye’de kitlesel eylemler başlamış, buna karşın olarak Suriye yönetiminin sert müdahaleleri süreci iç savaşa taşımiştır. Aradan geçen uzun zaman Suriye’deki iç savaşı bitirmemiş içinden çıkılmaz daha bir sürece itmiştir. Türkiye’nin sınırında gerçekteşen bu olaylar doğal olarak Türkiye’yi de birçok açıdan etkilemiş ve Türkiye’nin adeta iç meselesi olmuş, gündemi belirleyen unsurların başında gelmiştir.

Suriye’de yaşanan olaylar Türkiye’yi siyasal, ekonomik, diplomatik, sosyolojik vb. gibi konularda çözüm üretmeye zorlarken hem bu konuların temelini oluşturan hem de tüm ülkeyi ilgilendiren bir sorunsal olarak ifade edilen Suriye’den gelen göçmenler, Türk medyasında nasıl ele alınmış, hangi söylemler çerçevesine oturtulmuş ve Suriye’den gelen göçmenlerin Türk toplumuna sunumunda öne çıkan konuların neler olduğunu saptamaya yönelik bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma için 3 (üç) farklı gazete (Hürriyet, Sabah ve Posta) incelemeye tabi tutulmuştur. Bu gazetelerin seçiminde ideolojik yapılar ve ekonomik kaygılar dikkate alınmamış olduğundan seçilen gazeteler aralarında ideolojik karşılaştırmaların yapılması hedeflenmemiştir. Ancak gazetelerin farklı ideolojik ve ekonomik yapılar sahip olmaları genel olarak haberlerin işlenişini, özel olarak Suriye göçü ile ilgili haberlerin topluma sunulmasında etkilere sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle kaçınılmaz bir şekilde medya kuruluşlarının haber çerçvelerinin ve söylemlerinin farklılaştığı görülmüştür.

Araştırmanın evrenini oluşturan söz konusu gazeteler dönemin tiraj verilerine göre belirlenmiştir. Çalışmanın sınırı 2011 yılının Mayıs-Haziran-Temmuz ayları olarak belirlendiğinden dolayı bu aylar içerisinde tiraj dikkate alındığında üç gazetenin ilk üç sırayı paylaştığı görülmektedir. 2011 yılının Mayıs-Haziran-Temmuz aylarıyla incelemenin sınırlandırılmasının gerekçesini ise, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin toplumsal yaşamına dâhil olmadığı, ilk kez Suriye'den gelebilecek olan göçün medya tarafından topluma hangi çerçeveler ve söylemlerle sunulduğunu, medyanın göçe ve göçmene nasıl baktığını, bu yönde göçmene yönelik toplumsal anlamın medya aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve medyanın göçmen üzerinden toplumunun kalıp yargılarını oluşturmadaki rolünü ortaya çıkartmak oluşturmıştır. Bu nedenle derinlemesine araştırma yapabilmeye fırsat tanıyan ve çalışmanın amaçları doğrultusunda bağlam oluşturmada tercih edilen amaçlı örneklem (Purposive Sampling) bu çalışmada evren içindeki sınırlı bir parçayı oluşturmıştır. Bu doğrultuda elde edilen haberler, çerçeve ve retoriksel söylem analizlerinin gereklilikleri doğrultusunda analize tabii tutulmuştur.

3.3.1. Genel Bulgular

Araştırma kapsamında Mayıs-Haziran-Temmuz aylarında Hürriyet, Sabah ve Posta gazetelerinde Suriye, Suriye göçü ve Suriyeli göçmenlerle ilgili ulaşılan toplam haber sayısı 193'dir. Bu haberlerin 59'u Hürriyet gazetesinde, 92'si Sabah gazetesinde, 42'si ise Posta gazetesindedir (detaylı veri için bkz. Çizelge 3.1). Her üç gazetede Suriye temalı haberlerin yoğun olarak Haziran ayında yapıldığı görünmüştür. Türk medyasının Suriye'deki olayları yakından izlemesi, Türk siyasi gündeminde Suriye'deki olaylara önemli ölçüde yer ayrılması ve buna paralel olarak 2011 yılı Haziran seçimlerinin bir söylem pratiği olarak Suriye meselesinin kullanılması, Suriye ile sınır olmanın verdiği sonuçlar ve son olarak tehdit olarak görülen göçmenlerin Türkiye'ye gelmelerinin tam anlamıyla somutlaşması, Haziran ayındaki haberlerin artışının nedeni olarak görülmüştür.

Çizelge 3.1. Suriye temalı haberlerin sayısal verileri

Gazeteler/Aylar	2011-Mayıs	2011-Haziran	2011-Temmuz	Toplam Haber Sayısı
Hürriyet	15	34	10	59
Sabah	19	48	25	92
Posta	9	24	9	42

Mart ayında başlayan ve sonra şiddetlenerek devam eden Suriye’deki protestolar ilerleyen zamanlarda şiddetini artırmış, Türk medyasının da haber değeri olarak gördüğü konuların başında gelmiştir. Suriye’ye yönelik haberlerin 2011 yılının nisan ayından itibaren arttığı gözlemlenmiştir. Mayıs ayında haberlerin temalarında daha çok Türkiye’yi ilgilendiren konuların işlendiği görünmüştür. Haziran ayında ise haber oranlarındaki ciddi artış dikkat çekicidir. Haziran ayının temalarının başında ise göç ve göçmenlik konularının geldiği görülmektedir. Temmuz ayına gelindiğinde hem Türkiye’nin seçimlerden çıkması ve hükümet kurma sorunlarının gazetelerin belirgin içeriğini oluşturması hem de Suriye’de ateşkesin ilan edilmesi ve Türkiye’ye göç etmiş Suriyeli göçmenlerin ülkelerine geri dönmeye başlaması ve bu nedenle tehdit unsuru olarak görülmenin şiddetinin azılması Suriye ve göçmenlere yönelik haberlerin azalmasının gerekçeleri olarak görülmüştür. Bu nedenlerle Temmuz ayındaki haber sayılarında belirgin bir düşüşün olduğu yukarıdaki çizelgeden de görülmektedir.

3.3.1.1. Sabah gazetesi genel bulguları

Örnekleme oluşturan üç gazete arasında Sabah gazetesinin Suriye temalı konulara daha çok yer verdiği görülerek birçok haber Suriye bağlamında iç içe geçirilmiştir. Sabah gazetesi haberleri daha çok iç sayfada ve “dış haberler ve dünya raporu” bölümlerin ve de “Ortadoğu ile Arap Baharı bağamları üzerinde inşa etmiştir. Arap Baharının etkilediği Müslüman ülkelere aynı bölümde haberlerin yapıldığı görülmüştür. Suriye’den Türkiye’ye

muhtemel göçlerin başlamasının ardından, haber değeri açısından bu durum önemli görülmüş ve diğer haberlerden bağımsız bir şekilde Suriye haberleri işlenmiştir. Bununla birlikte dönemin siyasal iktidarının Suriye'ye karşı yürüttüğü dış politika ve söylemin değişimi Sabah gazetesinin Suriye ve Suriyeli göçmenler hakkında yaptıkları haberlerinde değişmesinde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Sabah gazetesinin Suriye ve Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerin çerçevelenmesinde “*devlet yaklaşımının ve siyasi iktidarın temsilcilerinin söylemlerinin*” ön plana çıktığı görülmüştür. Bununla birlikte haberlerde kullanılan dilde ve görsellerde amaçlı seçimlerin yapıldığı, din, inanç, sınır ve güvensizlik gibi vurgularının olduğu ve göçmenleri daha çok “*mağdur*”, Suriye yönetimini “*zalim*”, Türkiye'yi ve Türk siyasal aktörleri ise “*kurtarıcı*” olduğuna yönelik metinlerin yoğun bir şekilde kullanılmış olduğu görülmektedir. Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerin görsellerinde çocukların ve erkeklerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmüş; kadının ikinci plana atılması olarak yorumlanabilecek haber metinlerinin sıklığı da ayrıca gözlemlenen bir konu olmuştur. Kadın görsellerinin kullanıldığı bazı haberlerde ise yine inancın seçimde etkili olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Suriyeli göçmenler için bir umut kapısı olduğu ve bunun üzerinden Türkiye'nin uluslararası arenada söz sahibi olmasına yönelik haberlerin çokluğu, Türkiye'nin itibarının yükseltilmesi ve Türkiye'nin büyüklüğüne vurgu yapılması ise haber alt metinlerindeki en önemli ayrıntılar olarak görülmektedir. Söz konusu gazete hakkındaki genel görünümünün elde edilmesinin temelinde çerçeveleme analizinin; iletişim araştırmalarında haber metinlerinin ampirik olarak kategorileştirilen boyutlarını kavramsallaştırmaya odaklanması, haber söylemini incelemek adına da ayrıca bir fırsat tanınması (Pan ve Kosicki, 1993: 55) düşüncesi yer almaktadır. Ayrıca çerçeveleme analizi ile toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkilere dair bir sorunsal çerçevelenirken bağlamın ipuçlarını sunan değerler, inançlar, kültürler gibi farklı bakış açılarını da tanımlamayı olanaklı kıldığından (Güran ve Özarslan, 2015) dolayı Sabah gazetesinin Suriye ve Suriyeli göçmenlere yönelik inşa ettiği haber söylemlerinde yukarıda yer alan tanımlar böyle bir değerlendirme yapmayı olanaklı kılmıştır. Sabah gazetesi özelinde yapılan genel değerlendirmede aslında Suriyeli göçmenlerin mağduriyetleri üzerinden bir “*damga*” söyleminin kurulumu görülebilmektedir. Nitekim medyanın yabancıya ve göçmene karşı olan olumsuz veya abartılı haber söylemleri (van Dijk, 2002) veya onları yardıma muhtaç olan insanlar olarak göstermeleri, göçmenlerin mağdur haber çerçeveleri içerisinde değerlendirmeleri toplumsal damganın oluşmasına zemin hazırlamakta göçmeni genel olarak medya, özelde de incelemeye konu edilen medya kuruluşu bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde damgalayabilmektedir.

Örneğin; *1 Mayıs 2011* tarihli bir haber hem ilk sayfadan manşet olarak hem de iç sayfada daha detaylı bir şekilde Suriyeli göçmenlere ve onların Türkiye’deki yaşam alanlarına (Çadırkent) odaklanmış görünmektedir. Bu haber iç sayfada “*Kitlesel göçte ve terör endişesi*” başlığı altında işlenmiştir. Suriye göçünün kitlesel özelliğine vurguyla, göçmenlerin terör bağlantısı ve terör gruplarının göçmenleri kullanabileceği ifade edilirken, göçmenlerin tehdit veya terörist olarak algılanışının önü açılmaktadır. Haberin alt başlığında ise Türkiye’nin yardımseverliği ve hoşgörüsünü ifade eden “*Sığınmacılara barınma yemek ve sağlık hizmeti*” başlık olarak kullanılmıştır. Haberin alt detayında yer alan “*üç öğün sıcak yemek*” retoriği toplumsal olarak farklı bir anlamla yüklü olduğundan net bir şekilde Türkiye’nin yardımsever bir ülke olduğunun vurgusunu görebilmekteyiz. Ayrıca göçmenlerden “*sığınmacılar ve kaçanlar*” olarak aynı haber metni içinde bahsedilmesi dikkat çekici olmuştur. Tüm bu retorik, tema ve çadırkent görsel seçimleri haber tarihi de dikkate alındığında Türkiye’nin çok fazla Suriyeli göçmene ev sahipliği yapabileceğini ve Türkiye’nin yardım sever ve kurtarıcı misyonunu üstlenmeye başlayacağını sinyallerinin verildiği görülmektedir. Çadırkent olumlu bir görsel ve söylem olarak görünse de aslında mağduriyetin ayrışımın sembolü olmuştur. Türkiye’nin ev sahipliğinin ve korumacılığının vurgusuyla “*kitlesel göç*” kelimesinin seçimi ise tehdit ve ayrışma unsuru olarak görülebilir; bununla birlikte bu korumacı yapının menfaatler veya fırsatlar yaratan bir malzeme olarak kullanılmasının bulguları ayrıca görülmektedir (Sabah, 1 Mayıs 2011).

10 Haziran 2011 tarihli başka bir haberde, “*Suriye’den akın akın sığınmacı geliyor*” başlığı ile “*Sınırda 6 bin kişi bekliyor*” alt başlığını görmekteyiz. Burada açıkça sınır, sayı ve sığınmacı vurgusu yapılmaktadır. Sınır retoriği bir *tehdit*, akın retoriği ise *damgalama/dışlama* duruma ait olmaya karşılık gelmektedir. Nitekim olumsuz anlam barından söylem biçimiyle Suriyeli göçmenlerin haber çerçevesi görülmüştür. Bu haberin tematik ve retoriksel söylem çözümlenmesinde; yine diğer haberde de olduğu gibi Türkiye’nin mağdur insanlara her durumda ve şartta yardım etmekte olduğunu bunun göstergesi Suriyeli göçmenlere yönelik çadırkentlerin kurulduğu, Suriye’den gelenlerin buralara yerleştirildiği, üstünlük tema vurgusuyla haber metinde işlenmiştir. Bu haberde sayısal verilerin yoğunluğu görsel temada yer alan mağdurun simgesi olarak kadın ve çocukların kullanımı ve retorik seçimi ve çadırkent görseli üstünlüğün pekiştirilmesi, biz ve onlar ayrımının yapılması olarak görülmektedir.

Haber için seçilen başlık ve haberin içeriğinin detayları kısaca iki durumu ortaya çıkartmaktadır. Birinci durum olarak başlık, açıkça *ötekileştirmeyi ve tehdidi*; ikinci durum olarak ise içerik, Türkiye'nin *sahiplenici misyonunu, yardım severliğini* temsil etmektedir. Ancak başlık ve içerik arasındaki uyumsuzluk, bilişsel algılamada başlığın etkisi düşünüldüğünde gazetenin aslında göçmenlere karşı olan tavrının ipuçlarının gösterir niteliktedir (Sabah, 10 Haziran 2011).

Haberlerin medyada yer alışı biçimi üzerine yapılan incelemeler siyasal, ekonomik, kültürel ve ideolojik etkilerin olduğunu göstermektedir (Özer, 2011:67). Haber, toplumsal olarak oluşturulmuş kategorilere göre başlıkların, olayların seçimi ve çerçevelenişle ilgili sistematik ama karmaşık bir sürecin sonucu (Hall'dan Akt. Özer, 2011:67-68) ise burada haberin bir inşa olduğunu, içinde bulunulan yapıdan, ideolojiden, toplumsal kodlardan etkilenilen yapısını görebilmekteyiz. Bu nedenle Sabah gazetesinin Suriyeli göçmenlere yönelik haber seçimlerinde, görsel eklerde ve haber metinlerinde siyasal, ekonomik, kültürel ve ideolojik etkilerin olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte haber retoriklerindeki “*siyasal ideolojik söylemin*” gazetenin yayın politikasını ve çerçevelerin ana kategorisinin ne olduğunun kanıtını sunmaktadır. Ayrıca dönemin iktidarıyla örtüşen göçmen söylemleri siyasal ve ideolojik bağlamın ipuçlarını verir niteliktedir.

3.3.1.2. Hürriyet gazetesi genel bulguları

Yukarıda ifade edilemeye çalışılan hususlar sadece Sabah gazetesi özelinde olmamaktadır. Sabah gazetesi tüm bu konuların bir kısmının yansımasıdır. Başka bir yansımda ise örnekleme oluşturan diğer bir gazete olan Hürriyet gazetesi durmaktadır. Hürriyet gazetesi, Sabah gazetesinden sonra Suriye ve göçmenlerle ilgili en fazla haber yapan ikinci gazete olarak karşımıza çıkmaktadır. Hürriyet gazetesi de konuya yönelik haberleri daha çok iç sayfada vermiştir. Seçilmiş olduğu düşünülen bazı haberler ise ilk sayfada ve büyük puntuyla manşet olarak verilmiştir. Suriye ve göçmene yönelik haberler, genel olarak “dünyadan haberler” kategorisinde yer almış, söz konusu haberler “politika ve dış politika” bağlamları üzerine inşa edilmiştir. Bunun dışında bazı haberlerin “gündem” sayfasında verildiği görülmüştür. Bu haberlerde, Türk iç politikasının bir malzemesi olarak Suriye ve Suriyeli göçmenlerin kullanıldığına yönelik haberlerin olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmede; dönemin iktidarına karşı üstü kapalı bir göndermenin yapıldığı görülmüştür. Genel olarak Hürriyet gazetesinin Suriye ve Suriyeli göçmenlere karşı tutumunda dönemin iktidarının politikaları belirleyici olmuştur. Bu belirleyicilik

örtüşme değil daha çok karşı durma yönündendir. Nitekim bu durum Hürriyet gazetesinin Suriye ve göçmenlere yönelik yayınlanan haberlerin çerçevelerinin oluşmasında etkili olmuştur. Dönemim iktidarının Suriye politikası ve Suriyeli göçmenlere olan açık kapı politikasının bilinmesi Hürriyet gazetesinin Suriye ve göçmen temalı haberlerin çerçevelenışinde daha çok “ulusalcı reflekslerin” ön plana çıktığı görülmüştür. Bu anlamda haberlerde Suriyeli göçmenlere yönelik “ayrımcı” söylemler ve “olumsuz” anlam taşıyan ifadeler rastlanmıştır. Suriyeli göçmenler daha çok “tehdit” çerçevesi içerisinde değerlendirilmiş; Suriye halkı üzerinden Türkiye’nin laik, eğitimli ve demokratik yapısı ön plana çıkartılmıştır. Türkiye’nin “üstünlüğü” hemen hemen tüm haber içeriklerinin teması olmuştur. Ayrıca Hürriyet gazetesinde hem siyasal sistem hem de halkın karşılaştırılması “ego” çerçevesi olarak görülmüştür. “Vahşet ve şiddet” çerçevelerinin yoğunluğu ise dikkat çekici olmuştur. Bu haberlerde vahşeti ve şiddeti çağrıştıran görseller, kırmızı zeminde oluşturulan haber başlıkları Suriyeli göçmenleri tehdit olarak çerçevelemekte ve onları açık bir şekilde “damga”lamaktadır.

Goffman’ın; çerçeveleme analizi, bağlamların eylemlere anlam verme biçimi (Goffman, 1974) üzerinde durur. Buradan hareketle; Suriyeli göçmenlerin söz konusu gazetede çerçevelenışlerindeki bağlamlar göçmenleri açık bir şekilde damgalamaktadır. Medyanın insanların anlam dünyalarına etki etmesi, damgayı toplumsal bir boyuta taşımaktadır. Nitekim damgayı “itibarı derinden sarsan bir özellik” olarak gören Goffman’dan (2014) yola çıkıldığında; göçmenin medyadaki itibarı, toplumun göçmene bakış açısını belirleyen bir unsur olarak görülmüştür. Bu anlamda Hürriyet gazetesinde yer alan göçmen temalı haberler; göçmenin itibarını hedef alan ve onları damgalayan niteliktedir. Yine Goffman’a göre (2014), damgalı olanı anlatabilmek için “normal” olanı belirlemek gerekir. Bu tanım Entman’nın, (1993) çerçevelemeyi haber metinlerinde bir şeyin seçilmesi ve öne çıkartılması olarak ifade ettiğı görüşüyle ele alındığında Hürriyet gazetesinde Suriyeli göçmenlere yönelik seçilen ve öne çıkartılan çerçevelerdeki temalar; biz ve onlar; biz olan “normaller”; onlar olan “anormaller” bağlamında inşa edildiğinin kanıtlarını sunmaktadır.

Örneğin; 2 Mayıs 2011 tarihli haberde; “Türkler gibi olmak istiyoruz” başlığını görüyoruz. Alt metinde ise Suriye’den gelen bir göçmenin ifadelerine dayandırılan “Türkiye gibi özgür bir ortamda” çocuklarımızı büyütmek istiyoruz ifadesi kullanılmıştır. Bu haberdeki çerçeveler ve söylemler, yukarda ifade edilen konulara kanıt olarak sunulabilir. Çünkü Türkiye’nin üstünlüğüne, biz ve onlar ayrımı, özgürlük vurgusu,

Türkiye'nin normal, olması gerektiği gibi Suriye'nin ise anormal olarak görülmesi, damganın ipuçlarını vermiştir (Hürriyet, 2 Mayıs 2011).

2 Haziran 2011 tarihli başka bir haberde ise; “*Şam değil Antalya*” değil başlığını görüyoruz, birinci sayfa yer alan haberde; Suriyeli göçmenlerin “*tehdit*” olarak görülmesi, Suriye olaylarının Türkiye’de gelebileceğinin korkusu ve Türkiye’yi de kendilerine benzeteceklermiş (biz de kendilerine benzettiler) gibi bir algının kurulumunu bu yönde de göçmenin olumsuz tasviriyle beraber damganın oluşturulduğu görülmektedir. (Hürriyet, 2 Haziran 2011).

3.3.1.3. Posta gazetesi genel bulguları

Seçilen örneklemin son gazetesi olan Posta gazetesi, diğer örneklemelere göre Suriye ve Suriyeli göçmenlerle ilgili daha az sayıda haber yapmış görünmektedir. Posta gazetesi de diğer gazetelere benzer şekilde haberleri iç sayfada vermiştir. Posta gazetesinde haberler daha çok “dış haber” kategorisinde ve “politika” bağlamları üzerine inşa edilmiştir. Hürriyet gazetesine benzer şekilde çerçevelerin kullanıldığı görülmüştür. Posta gazetesinde; “*Tehdit*”, “*sınır*”, ve “*sayı*” çerçevelerinin yoğun olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca “*magazin*” olarak nitelendirilebilecek haberlerin olduğu da dikkat çekici olmuştur. Yine diğer gazetelere benzer bir şekilde “*mağdur*” vurgusunun yapıldığı görülmektedir. “*Vahşetin*” ve “*şiddetin*” söylemsel kurulumunun yapıldığı; bununla birlikte yabancı ayrımının biz ve onlar üzerinden inşa edildiği ulaşılan diğer bir bulgu olmuştur. Tüm bu çerçeveler; Posta gazetesinin de diğer gazetelere benzer bir şekilde göçmenlere yönelik “*damgalayıcı*” söylemlerinin olduğunun kanıtlarını sunmuştur.

Posta gazetesinde Suriyeli göçmenlere yönelik önemli vurgunun “*sayısal veri*” çerçevesinde yapıldığını görülmüştür. Nitekim Stuart Hall bu durumu “sayıların oyunu” olarak tanımlamıştır. İngiltere basını üzerine yapmış olduğu araştırmada; İngiltere’deki siyah göçmenler hakkındaki tartışmaların “sayılar sorunu” olarak çerçevelenmesinin birçok tartışma alanını daralttığını ve ırksal gerilimi ortaya çıkardığını vurgulamıştır (Hall, 2005: 117). Posta gazetesinde sayılarla göçmenlerin çerçevelenişi ve bu çerçevelenmenin daha çok göçmen sayılarındaki artışı vurgulaması açık bir şekilde sayılar üzerinden göçmen algısının inşasını ve tehdidin yapılandırılmasını ve bir damga biçimi olarak “*sayısal damganın*” işlenişini sunmaktadır.

Örneğin; 2 Mayıs 2011 tarihinde gazetede yer alan “*isyandan çadıra*” başlıklı haberde 252 kişinin (göçmenin) *sınırdaki tel örgüleri aşarak*, Türkiye’ye sığındığı ifade edilmektedir. Haber detayında ise göçmenlerin 42 çadıra yerleştirildiği ve 252’sinden 62’sinin çocuk olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Suriyeli göçmenlerden, “*misafir*” olarak bahsedilmiştir. Söz konusu haberde sayıların vurgusu ve sayıların birden çok farklı şekilde kullanılması Hall’unda ifade ettiği gibi sayıların oyunu olarak yorumlanabilir. Sayılar kullanılarak haberin inandırıcılığı ve etkisinin artması sağlanırken, korkutmanın da izleri görülmektedir. Sayılarla kurulan bir göçmen tasarrufu toplumda “*tehdit*” algısının oluşmasını, göçmenlere karşı olumsuzlukların dillendirilmesine yol açmaktadır. “*Çadır sayısının*” verilmesinin Türkiye’nin gücüne vurgu yaparken aynı zamanda ekonomik olarak bir külfetin oluşmakta olduğu üstü kapalı şekilde söylenmektedir. “*Çocukların sayısal*” olarak temsil edilmesi, çocukların daha mağdur olarak göstermektedir. Hem genel olarak hem de çocuk özelinde “*damga*” söylemlerinin inşası bu haberde görülmektedir. Göçmenlerden “*misafir*” olarak bahsedilmesi ise, göçmenlerin kısa süreliğine burada olması gerektiğini, ülkelerine gideceklerini ve gitmeleri gerektiği vurgulamakta, bu durum dışlanmanın ve ötekileştirilmenin bir simgesi olmaktadır. Bu simgede, misafir olmanın ülkemizdeki anlamına bir göndermede yapılmaktadır. Misafire kapısı açık olan ve kültürümüz gereğinin yerine getirildiği bununla birlikte misafirliğin kısa olanı makbuldür görüşünün benimsenmesi göçmenler çok kalmayacağını söylenmek demektir.

11 Haziran 2011 tarihli başka bir haberde ise; “*Sınırdaki 4 bin kişilik HAYAT KASABASI*” başlıklı haberi görmekteyiz. Haber alt başlığında “*Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin sayısı 4 bini buldu*” metni ile Suriyeli göçmenlerin her ihtiyacının kurulan çadırkentlerde karşılandığı ve bu ihtiyaçlar için başbakanlıktan 750 bin TL gönderildiği vurgulanmıştır. Hem haber başlığında hem de haber alt metinde “*sayısal veri*” çerçevesi görülmektedir. Sayıların oyunu haberde dikkati başka yerlere toplamakta göçmenleri sayı ile damgalamakta, tehdit olarak görmektedir. Yine bu haberde de Türkiye’nin üstünlüğüne vurgu yapılmaktadır. Haberde yer alan sayılar bir istatistik ve araştırma bulgusu olmaması yapılan yorumumuzu güçlendirir niteliktedir. Ayrıca ekonomik bir vurgu bu haberde açıkça görülmektedir. Sayıların burada da devreye girmesi haberi güçlendirirken bir göçmenlerin külfet olduğunun altını çizer niteliktedir. Burada ulusalcı refleksin haberde etkili olduğu da görülmüştür. Bu haber göçmeni olumsuz, negatif olarak temsil etmekte, sayılarla dikkat başka yerlere çekilmekte, çatışmanın etnolojik boyutlarının inşası

görülmektedir. Haberin, toplumdaki göçmen imajının oluşumuna katkısı ayrışma ve damga boyutlarında olduğunu söyleyebiliriz. Bu haberde birden çok görsel unsurların kullanılması, haber içeriğindeki farklı konuları pekiştirir mahiyette olmakta, toplumun zihninde çağrışım yoluyla göçmen profili çizmektedir.

3.3.2. Çerçeveleme Analizi: Yazılı Basının Nesnesi Olarak Suriye ve Suriyeli Göçmenler

Çalışmanın bu kısımda amaçlı örneklem yoluyla belirlenen haberlerin çözümlemeleri yer almaktadır. Haberlerin çözülmesinde iki analiz türünden yardım alınmış ve bu analizlerin gereklilikleri doğrultusunda çözümlemeler yapılmıştır. Bu analizlerden ilki; çalışmanın esas yöntemi olan çerçeveleme analizidir. Bu çalışmada çerçeveleme analizinin; kuramsal²⁸ temellendirmelere dayanan ve daha çok haber metinleri²⁹ nin analizlerinde kullanılan biçimine odaklanılırken; çerçeve analizini destekleyen bir yapıda benimsenen söylem çözümlemesi³⁰ (retoriksel) ikinci bir analiz türü olarak kullanılmıştır. Bu anlamda söyleminde temelini oluşturan retorik, haber metinlerinde söylem analizi olarak ele alınmıştır. Nitekim söylem kavram itibari ile toplumsal alandaki iktidar ilişkilerini hem toplumsal pratiklerde hem de haber metinlerindeki dilin anlamlandırma mücadeleleri üzerinden okumayı öneren ve böylece toplumsal gerçeklik tanımlarını bu anlamlandırma mücadeleleri boyunca sürekli değiştiğini varsayan bir kuramsal yaklaşımın kilit kavramı olarak karşımıza çıkar (Durna ve Kubilay, 2010: 48). Van Dijk söylemi ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerde vazgeçilmez bir unsur olarak görür (van Dijk, 2003: 15). Söylem sadece kültürel ve ideolojik alanların bir unsuru değil aynı zamanda ekonomik ve politik alanlarla da ilintili alanları da tanımlar (B. Çoban, 2015: 199). Bu çalışmada yukarıda ifade edilen alanlardaki birçok söylem yapıları, imgeler, imajlar, vurgular, retorik görseller ve metaforlar gibi söylem unsurlarının ideolojik temellendirmeleri haberlerdeki Suriye ve göçmen teması üzerinden incelenmiştir. Ayrıca bu incelemede damga yaklaşımı temel dayanak noktası olmuştur.

Ayrımın en şiddetlisi yabancıya ve göçmene atfedilen söylem pratiklerinde görülebildiğinden söylem analizinin retorik unsurları bu analiz türünün seçilmesinde önemli etkiye sahiptir. Bir başka önemli etki ise politik söylemin bir aracı olarak görülen

²⁸ Erving Goffman'ın Çerçeveleme Teorisi (Framing Theory) temel alınmıştır.

²⁹ Robert M. Entman'ın Haberde Çerçeveleme (Framing News) yaklaşımı temel alınmıştır.

³⁰ van Dijk'ın Eleştirel Söylem Çözümlemesi (Critical Discourse Analysis) temel alınmıştır.

göçmelerin karşı söylem pratikleri içerisinde yer alamamalarında yatmaktadır. Van Dijk söz konusu durumu şöyle ifade etmiştir: “Nihai olarak güçsüz olanların “söyleyecekleri hiçbir şey”i konuşacakları hiçbir kimseleri yoktur ya da çocukların, mahkûmların, davalıların ve kadınların durumunda görüldüğü gibi daha güçlü olanlar konuşurken sessiz kalmaları gerekir” (van Dijk, 2005: 319). Van Dijk ifade ettiği durumu ortaya çıkarmak için söylem pratiklerine odaklanan merkezi sorular sormuştur; “hangi durumda kim ne söyleyebilir ya da yazabilir? Çeşitli söylem biçimleri ya da türlerine söylemin üretim araçlarına erişme imkânına kim sahip?” (van Dijk, 2005: 319). İnsanlar daha güçsüz oldukları sürece çeşitli metin ya da konuşma biçimlerine daha az erişme imkânına sahip olanlar olarak görülebilecek ve güçsüz olarak adlandırılacak bir yapıda olan göçmenlerin söyleyeceği ve konuşacağı hiçbir şey yoktur. Bu nedenle çerçeveleme ve söylem analizlerinin yardımıyla haberlerde Suriyeli göçmenlerin hangi söylem ve temalarla ele alındığını ortaya çıkarmak bu çalışmanın temel hedeflerinden biri olmuştur.

Çerçeveler herhangi bir olayın algılama ve bilişsel şemaları olarak düşünüldüğünde; hem kişisel hem de toplumsal temsiller; “bilgi, tutumlar ve dolaylı ideolojiler belirli olaylar için kurduğumuz zihinsel modellerin içeriklerini ve yapılarını etkileyebilirler” (van Dijk, 2003: 33). Söz konusu durum çerçeveleme ile söylemin kesiştiği yerin kanıtı olarak görülmüştür. Bir başka kesişme noktası ise haberde çevreleme ve van Dijk’ın haber metinlerine odaklanan söylem çözümlemesindedir. Bu tür çözümlemede esas vurgu haberlerin şematik yapılarının tematik yapıları nasıl örgütlediği üzerinedir. Nitekim tematik yapı; haber söyleminde metinsel birimlerin hiyerarşik örgütlenmesini ve olası düzenlemelerini belirleyen normlar, kurallar ve kategorilerin bütünü olarak tanımlanan şematik yapı tarafından yapılandırılmaktadır (Durna ve Kubilay, 2010: 49). Çerçeveleme, haber adına genel olarak olayların ve konuların nasıl yapılandırıldığını, söylem ve anlamın haberlerde nasıl kurulduğunu ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Ayrıca çerçeveler temel ideoloji taşıyıcısı olarak görülmektedir. Çünkü haber çerçeveleri, baskın olan ideolojilerin taşıyıcısı ve yeniden üreticisi görülerek toplumsal uzlaşma aracı rolünü üstlenmektedir (Gitlin'den Akt. Durur, 2011). Bu anlamda *haber şemaları*, *haber çerçeveleri* olarak görülmüştür. Ayrıca çerçeveleme analizi haber metinlerinde yapılandırılmış olan tema ve retorik vb gibi yaklaşımları sunduğundan, haber metinlerinin içeriklerinde söylem pratiklerinin olduğu düşünülür (Pan ve Kosicki, 1993: 55). Bu nedenle çerçeveleme analizi bir boyutu ile söylem pratiklerinin ortaya çıkartılmasına da odaklanmaktadır. Haber analizi adına iki yaklaşım birbiriyle iç içe geçebilmekte ve birbirini destekler nitelikte kullanılabilir. Bu nedenle çerçeveleme analizi bir boyutu ile söylem pratiklerinin ortaya çıkartılmasına da odaklanmaktadır. Haber analizi adına iki yaklaşım birbiriyle iç içe geçebilmekte ve birbirini destekler nitelikte kullanılabilir.

Bu alışama yukarda ifade edilmeye çalışılan biçimlerde her iki analiz yönteminin bir arada kullanımına örnek teşkil etmektedir. Öncelikle olarak çerçeveleme analizinin gerekliliklerince oluşturulan ve daha çok nitel tümevarımcı yaklaşımı benimseyen yanıyla ereve kategorileri oluşturulmuştur. Bu ereve kategorileri oluşturulurken van Dijk'ın eleştirel söylem analizi çözümlemesinde uyguladığı ve diğer çalışmalarda uygulanan biçimiyle *makro* ve *mikro* analizler; *makro çerçeveler* ve *mikro çerçeveler* olarak belirlenmiştir. ereveleme analizine göre oluşturulan makro çerçevede; “*haber teması erevesi*” (mağdur, tehdit, politika) ve “*haber aktörleri erevesi*” (iktidar temsilcileri, göçmenler Suriyeli aktörler vb) yer almaktadır. Mikro çerçevede ise “*cümle yapısı erevesi*” (etken-edilgen, yineleme-çağrışım vb); “*kelime ve retorik seçim erevesi*” (sığınmacı, mülteciler, sayısal veriler vb) ve “*görsel retorik erevesi*” (görsel geler) yer almaktadır. Nitekim van Dijk; 1980'lerden itibaren eleştirel söylem zmlemesi yaklaşımını medya metinlerine uygulamaya başlamış ve Avrupa'daki etnik grupların ve azınlıkların medyada temsil edildiği haberlere odaklanarak etnik n yarıların ve ırkçılığın yeniden üretimini çözümlemiştir ve o çözümlmelerini daha çok yazılı basın ve özellikle de haber metinleri üzerinde yapmıştır. Bu zmlmeleri mikro ve makro analizler olarak iki düzeyli geliştirdiği çözümlleme tekniği ile yapmıştır. Mikro düzeyde sözcük seçimleri, cümle yapıları, cümleler arasında kurulan bağlam ilişkileri retorik ile incelenir. Ayrıca; cümle yapılarında basitlik ve karmaşıklık; aktif ya da pasif gibi dil bilgisel özellikleri incelerken; makro düzeyde ise tematik ve şematik analiz olmak üzere iki boyut vardır. Tematik analiz; haber başlıkları, alt başlıklar ve haber giriş ve spotlarından oluşmaktadır. Kısaca haber metnin iirik ve konusu ile ilgili verilerdir. Haberdeki söz konusu unsurlar haber içeriğinin temsillerini ifade eder. şematik analizde ise durum ve yorumdan oluşur. Bu kısımda temel ölçütler olarak arka plan bilgisi, bağlamsal bilgi ve haber kaynağı/aktörleri incelenirken, durumda haberin hikyesi incelenmektedir (Durna ve Kubilay, 2010:67-68).

Goffman ereveleme teorisinde günlük hayattaki durumları ve kişilerin anlamlandırmada kullandıkları beklentileri analiz etmeyi sistematik bir hale getirmiştir (Goffman, 1974). Goffman erevelemenin makro ve mikro düzeylerde uygulanabileceğini ifade eder; ancak o birçok çalışmasında olduğu gibi bu çalışmasında da daha çok mikro (bireye ve son duruma odaklanan) bir inceleme teorisi sunmuştur. Fakat toplumsal incelemeler adına makro boyutlarına da değinmektedir. ereveleme ile belirli mesajlar göz ardı edilerek, gerçekliğin znelerce algılanışı yönlendirilebilmektedir. Ayrıca Entman özellikle medyada kullanılan çerçevelemeyi, algılanmış bir gerçekliğin bazı gelerini yok sayma ve

bununla birlikte sadece belirli durumları iletmek için anlatı hazırlama süreci olarak görür (Entman, 2007: 164). Çerçevelemenin daha çok makro boyutu olarak görülebilecek bu kısmında eleştirel söylem çözümlemesinin unsurları devreye sokularak daha derin bir analiz gerçekleştirilmektedir. Nitekim çerçeveleme gerçekliği gizleme, yönlendirme ve belirli durumları iletme aracı olarak kullanıldığından. Bu kullanışın nerden ve niçin kaynaklandığını, bununla birlikte toplumlar üzerinde bilişsel etkilerin neden hangi amaçlarca uygulandığını ortaya çıkartmak eleştirel söylem analizinin doğasına uygun olmaktadır. Bu gerekçelerle aşağıda Suriyeli göçmenler üzerine yapılmış olan incelemeler tüm düşünce yapısına göre gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu gerekçeye eklenen bir başka durum ise hem van Dijk'ın söylem çözümlemesini etnik grup, azınlıklar ve Avrupa'ya göç etmiş göçmenlerin medyada özellikle yazılı basında temsil edilişinin incelenmesi üzerine geliştirmesi hem de çerçeveleme analizinin makro ve mikro düzeyde incelemelere fırsat vermesidir. Bunlarla birlikte analiz için bir çizelge (çerçeveleme ve eleştirel söylem analizi çizelge 3.2.) oluşturulmuş ve seçilen örnekler üzerinden yapılan çözümlemeler hem çerçeveleme analiz hem de eleştirel söylem analizini kapsayan şekillerde gerçekleştirilmiştir.

Çalışma sınırları gereği 2011 yılının Mayıs-Haziran-Temmuz aylarına odaklanmıştır. Bu aylar içinde incelemeye konu olan Sabah-Hürriyet ve Posta gazetelerinden araştırmanın ve araştırmacının amacına yönelik olan amaçlı örneklerle haberlerde Suriye ve Suriyeli göçmen/mülteci/sığınmacı gibi temalar taranmıştır. Söz konusu üç ay içerisinde ulaşılan haberler incelemeye tabi tutularak yukarıda gerekçelendirilen ve ifade edilen içeriklerle bir inceleme tablosu (çizelge 3.2.) oluşturulmuştur. Seçilen haberler (gazetelere göre) bu tablo aracılığıyla çözümlenmiştir. İnceleme çizelgesinde toplam beş (5) ana kategori belirlenmiştir. Bu kategorilerin belirlenmesinde özellikle çerçeveleme analizinin sunduğu içerikle, eleştirel söylem analizinin temel çözümleme biçimleri sınırları belirlemiştir. İncelenen her bir haberde bu beş (5) kategorinin en az birer unsuru aranmış ve iki analizin nitel yorumlayıcı özelliklerinden faydalanılmıştır. Bu kategoriler gazetelerde en çok karşılaşılan unsurlarca oluşturulmuştur.

Çizelge 3.2. Yazılı basında yer alan haber çerçeveleri³¹

Makro Çerçeve	Tema Çerçevesi	• Politika ve Uluslararası İlişkiler Teması • Ayırıştırma, Tehdit ve Mağdur Teması (Damga) • Milliyetçilik ve Üstünlük Kurma Teması (Ego) • Cinsiyet ve Eğitim Teması • Din ve Protesto Teması • Sınır, Terör ve Güvenlik Teması • Vahşet ve şiddet teması
	Haber Aktörleri Çerçevesi	• İktidar Temsilcileri • Mülteci/Sığınmacı/Göçmen/Suriyeli • Suriyeli Aktörler • Uluslararası Aktörler • Uluslararası Basın
Mikro Çerçeve	Haber Cümle Yapısı Çerçevesi	• Etken/Edilgen • Yineleme/Çağrışım • Olumlu/Olumsuz • Basit/Karmaşık
	Kelime ve Retorik Seçimi Çerçevesi	• Metaforlar/Mitler • Suriyeliler • Mülteciler • Göçmenler • Sığınmacılar • Misafirler • Sayısal Veriler
	Görsel Retorik Çerçevesi	• Haber Görselleri • Tel Örgü Görselleri • Kadın/Çocuk/Göçmen Görselleri • Çadır Görselleri • Savaş/Silah/Asker Görselleri • Protesto/ Pankart Görselleri

İncelemeye konu olan gazetelerden elde edilen genel kategoriler yukarıda yer alan çizelgede sıralanmıştır. Bu sıralama gazetelerin Suriye ve Suriyeli göçmenlerle ilgili haberlerdeki temel çerçeve unsurları olarak belirlenmiştir. Yukarıda yer alan başlık ve bu başlıklara karşılık gelen içerikler incelenen üç gazetenin ortak çerçevelerini de oluşturmaktadır. Böyle bir genel tasnif işleminin ardından söz konusu çizelgenin içerisinde çıkarılan ve bu çalışmayı, emsallerinden farklı kılacak bir unsur olarak görülen

³¹ 2011 yılının Tiraj verilerine göre ilk üç sırada yer alan Sabah-Hürriyet-Posta gazetelerindeki haber çerçeveleri. Ayrıca yapılan analiz tasnif açısından gazetelerin tiraj sıralamasına göre oluşturulmuştur.

özel bir tasnifin yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu özel tasnif örnek haberlerin çözümlenmesindeki başlık ve içerikleri oluşturmaktadır. Yapılan çözümler daha önce de ifade edildiği gibi çizelge 3.2'nin unsurlarınca yorumlanmaktadır.

Suriye ve Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerin çerçevelenmesinde, tüm gazetelerde görülen ve diğer temaları da içinde barındıran ana tema “*Üstünlük Kurma (Ego)*” teması olmaktadır; üstünlük temasını destekleye nitelikte mağdur, şiddet ve vahşet çerçevelerinin de kullanıldığı görülmüştür. Üstünlük temasının haberlerde ilk günden beri işlendiği ulaşılan en önemli bulgulardan biri olmuştur. Haberde çerçevelemenin asli unsuru bir olayın veya temanın seçilip öne çıkartılmasıdır. Üstünlük teması ise bu anlamda haberlerin asli unsuru olmuştur. Haber metinlerine uygulanan versiyonuyla eleştirel söylem analizi, toplumdaki etkileşimde iktidarın boyutlarını ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda üstünlük temasında, Suriyeli göçmenler ile Türkiye arasında bir iktidar söylemi kurulmuştur. Bu iktidar söylemi biz ve onlar olarak haber metinlerinde inşa edilmiştir. Üstünlük temasını pekiştirecek nitelikte olan haber aktörleri ise her haber metninde görülebilmektedir. Bununla birlikte haberlerin cümle yapıları daha çok edilgen bir şekilde inşa edilmiştir; bu durum Suriyeli göçmenleri ötekileştiren ve haberin nesnesi konumuna iten bir seçim olarak görülmüştür. Suriyeli göçmenleri haber metinlerinde tanımlamak için kullanılan bazı özel kelime ve retorik seçimlerin de yapıldığı görülmüştür. Bu anlamda birçok haberde ilk başlarda misafir, sığınmacı ve mülteci olarak bahsedilen Suriyeli göçmenlerden ilerleyen zamanlarda Suriyeliler olarak bahsedildiği görülmüştür. Suriyeli göçmenleri temsil eden retorikğin değişmesi önemli bir ayrıntı olarak görülmüştür. Göçmenler arasında bir ayrıma gitmenin, sınırları çizmenin ve öteki olarak konumlandırmanın bir ayrıntısıdır bu seçim. Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde kullanılan görsel retorik çerçevelerinde; tel örgünün, çadır kentin ve güvenlik unsurlarıyla ilgili görsel seçimlerinin tesadüfı olmadığı, fotoğrafın gücünün kullanılarak söz konusu ayrışmanın inandırıcılığının artırılması ve toplumun hafızasında oluşan göçmen imajının olumsuzlukları çağrıştıracak düşünölmüştür. Özellikle tel örgü sınır tehdidi ve güvenlik kaygısını sembolize ederken çadır kentin sembolü ise damgalı bir mekân, karantina altına alınması gereken tehdit olarak görölenlerin yeri niteliğinde olan bir yapıyı çağrıştıran niteliktedir.

Yukarıda ifade edilen gerekçeler bu çalışmanın analizinde genel olarak belirlenen ve önce gazetelere göre oluşturulan daha sonra buradan yola çıkılarak oluşturulmuş olan çizelge

3.2.'deki kategorilerin dışında çalışmanın amaçlarına yönelik olan ve çalışmada benimsenen kuramlar ile yöntemin sağladığı esnekliklerden dolayı ana sınıflandırmaların yanında çalışmaya özel bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma üç (3) farklı başlık; “*Toplumsal İnsanın Bir Örneği: Haber Metinlerinde Suriyeli Göçmenlere Yönelik Üstünlük Kurma ve Biz/Onlar Ayrımı çerçevesi*”, “*Misafir ve Sığınmacı Retoriğinden, Suriyeli Retoriğine Geçiş Çerçevesi*”, “*Tehdidin, Vahşetin ve Şiddetin Temsilinden, Damgalı Mekânlarda Yaşam Çerçevesi*” olarak kategorileştirilmiştir. Ayrıca bu başlıklar Suriyeli göçmenlerin medya aracılığıyla “damga”lanmasının asli unsurları olarak görülmüştür. Aşağıda yer alan haber çerçevelerinin çözümlenmesinde, çerçeve analizi ve eleştirel söylem analizinin kilit noktaları ile ifade edilen analiz kategorilerinden yararlanılmıştır.

3.3.2.1. Toplumsal insanın bir örneği: haber metinlerinde Suriyeli göçmenlere yönelik üstünlük kurma ve biz/onlar ayrımı çerçevesi

İçinde bulunduğumuz ve deneyimlediğimiz dünya yapısı içerisinde bir eşitlikten söz etmek çok da olası bir durum değildir. Ancak siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel alanların argümanları devreye girdiğinde, dünya yapısından kaynaklanan eşitsizliklerden çok daha farklı eşitsizliklerin ortaya çıktığı görülür. Söz konusu bu durum iktidarı, ayrışmayı, ötekileştirmeyi ve bunlarla birlikte üstünlük kurmayı doğurur. İktidar kavramı sadece siyasal olanla tanımlanmaz, aynı zamanda toplumsal alandaki hemen hemen tüm ilişkilerde ve iletişim biçimlerinde iktidar söylemi gözlemlenebilir. Bu nedenle Suriyeli göçmenlerin Türk medyasında temsil edilmesindeki iktidar söyleminde biz ve onlar ayrımı üzerinden bir üstünlük inşası haber çerçevelerinde gözlemlenen bir söylem pratiği olmuştur. Aşağıda incelenen haberlerde söz konusu çerçevenin örneklerini görebilmekteyiz. Suriyeli göçmenlere yönelik oluşturulan haberlerin birçoğunda görülebilen üstünlük çerçevesi metinsellik açısından edilgen bir haber diline sahiptir. Ayrıca onları ayırtıran ve ötekileştiren kelime seçimleri görülür. Görseller ise onların hep mağdur olduğunun bir yansımasıdır. Tüm bunlar düşünüldüğüne haberin asıl çerçevesi topluma sunmak istediği gerçekliğin inşa olduğunu göstermektedir. Medya çerçeveleri ile toplum çerçevelerinin örtüşmesi, Suriyeli göçmenlerin önce medya çerçevelerinin toplumların anlam dünyalarında etkili olduğunu bizlere göstermiştir.

Kitlesel göçte PKK endişesi

Suriye'den başlayan göçün kitlesel boyuta gelmesi halinde, aralarına PKK'lıların karışmasından kaygı duyuluyor. Dışişleri Konutur'ndaki zirvede sınıra yaşayan 1.5 milyon kişinin PKK'lı olduğu ve bunların sınırdan sızma ihtimaline karşı alınacak önlemler de masaya yatırıldı

Sığınmacılara barınma yemek ve sağlık hizmeti

Suriye'deki olaylardan kaçarak Hatay'a geçen 252 sığınmacı için çadır kent kuruldu. Rahatsız olanlar tedavi altına alındı, üç öğün sıcak yemek veriliyor

Yaser ÇAPAROĞLU | HATAY

SURİYE'DEKİ iç savaşta dışarıya göçenlerden kaçarak Hatay sınıma sığınmaya başladı. Yaşadığı sorunları Güneyce köyünden, tel örgüsü aşarak Türkiye'ye giren 1471 erkek, 444,61 çocuk toplam 252 Suriyeli, spor salonuna yerleştirildi. Jandarma, sınırda güvenli gözetlik önlemleri alırken, yine Güneyce köyünün karşısına da 50 kişilik daha sığınma umuvarıyla beklediği, bu sayının daha da artabileceği bildirildi. Yeni sığınma taleplerini gözetim alanı Karlıyayla köyünde bulunan 254 kişilik sığınma eviyle Karlıyayla ekipleri, ilk etapta eski deponun bahçesine, 70 çadır kurmak için çalışmalar başlandı.

Burada yemekhaneye dönüştürülmek üzere temin edilen çadır kente sığınmacılar da getiriliyor. Tek tek parmak izleri alınan ve fotoğrafları çekilen sığınmacılardan 18'inde sağlık algınlığı ve gripin enfeksiyonuna bağlı virüslü rahatsızlıklar olduğu tespit edildi.

Çadır kentin tamamlanmasıyla, barınma alanı sığınmacılar, dışarıdan olarak günde 3 öğün sıcak yemek de karışacak.

Spor salonuna gelenek Suriyelileri ziyaret eden Vali Mehmet Cüceloğlu'nun Leksiz iddialarına aksine, sınırda sığınma talebi ile bekleyen kimse bulunmadığını söyledi. Önceki gün saat 17.30 saatlarında hükümetin bilgi doğrultusunda Suriyeli vatandaşların Hatay'a girişine izin verildiğini anlatan Leksiz, "Tamamen masum gerekçelerle onları masafle ediyoruz. Başlatılan barınma akımları var ve yanlarında kalmak istiyorlar. Bu taleplerle ilgili çalışmalar da sürüyor. Tüm bunları iç baskıların da gücünü gösterip değerlendireceğiz" dedi.

"RESMİ NİKÂHLIYIM" DEDİ

Hatay'ın Yaşadığı ilçesine bağlı Gözetim köyünde yaşayan 30 yaşındaki Serife Dendek de Suriye'de aynı bir suçtan dolayı 9 yıl cezaevinde yatırdıktan sonra 5 yıl önce duma çıkması yakalanan azrak sığınmacıların birike Türkiye'ye geçen yarı resmi nikâhı kocasını görmek için spor salonuna geldi.

Serife Dendek, "Evlenmişimdir cezaevinden yeni çıktım. Türkiye'de yaşamak istiyorduk ama 5 yıl yurt dışına çıkma yasağı olduğu için gelemedik. Bu şekilde geldikçe öğrenince kocamı alıp görmek için buraya geldim" dedi. Mustafa Dendek'in 75 yaşındaki eşi ise Nezihe Dendek de gözyaşlarına boğuldu.

Teyzeyle birlikte gelen 3 yaşlı hamile Hatice Necim ise spor salonunda fenalaşınca ambulansla Yaşadığı Sağlık Ocakına kaldırıldı. Doktorlar, stressinden dolayı sancılandığını ve sağlık durumunun iyi olduğunu belirtti. Genç kadın, göçten itibaren ligiden memnun olduğunu söyledi. Teyze si Meryem Sadık ise yaşlı gözlerle "12 yaşındaki oğlum bile 5 yıldır cezaevinde. Çok zor günler geçiriyor" dedi.

BM'DEN TÜRKİYE'YE TEŞEKKÜR

Birleşmiş Milletler Komitesi, göçmenlerin olumsuz etkilerinden, Türkiye'ye son derece hızlı ve hassas davrandı. Antisipasyonu takdir ediyor" dedi.

SURİYE İLE TOPLANTI

Dışişleri'ndeki toplantıda, sınırda geçenlerin analizi de yapıldı. Toplantıda Arap-Sünni kilitli olduğu İçişleri Bakanı Güneyce aktarıldı. Suriyelilerle bugün yapılacak görüşmelerde somut rutinin sorulması benimsendi. Sorularda amaç Suriye'den kaçanların silah tehdidi altında mı Türkiye'ye yönelmiş, yoksa Türkiye'ye sığınma için mi kaçtıklarını tespit etmek olacak.

Çözümüne kadın çocuk ve yaşlılar oluşturuldu. Üçüncü de aynı zamanda Türkiye vatandaşları hakkında bilgi kaptırdı. Bilgilerde bunların Hatay'daki diğer bölge bağları da olduğu tespit edildi.

Diplomatik kaymaklar, Suriye'den çıkışları ilgili kimlik tespiti ve rapor oluşturmaya yönelik görüşmelerin bir yapılacağına, Birleşmiş Milletler Komitesi Yüksek Komiserliği'ne de istinadla süreci karıştırmayacağı belirtildi. Ankara, gelenik bir görüşme, bunun başlatıldığı kasımda küçük grup meclisi yoksa bireysel bir de olacağına tespit edildi.

O aşamada, Türkiye Suriye arazındaki göçmen sığınmacılarının alınması da söz konusu değil.

Resim 3.1 Sabah gazetesi örneği (Sabah, 1 Mayıs 2011).

Sabah gazetesinin 1 Mayıs 2011 tarihli Suriye göçü ve göçmenine yönelik bu haberinde tematik çerçevenin birçok unsuru görülmüştür. Yoğun olarak işlenen makro çerçeve teması ise "üstünlük" teması olmuştur. Ayrıca bu üstünlük temasını destekleyen tema olarak "mağdur" teması kullanılmıştır. Mağdur teması ile bir ayrışımın ve ötekileştirmenin temellerinin atıldığı görülmüştür. Bu haberdeki diğer makro çerçeve ise haber aktörleri çerçevesidir. Haberin aktörleri olarak, "Suriyeli göçmeler" ve Türkiye'nin "iktidar temsilcilerinin" kullanıldığı görülmüştür. Mikro çerçevelerde; haberin cümle yapısı çerçevesinde, Suriyeli göçmenlerle ilgili oluşturulan metnin dili "edilgen" bir yapıda oluşturulduğu görülür. Yine bu çerçevede Suriyeli göçmenler için olumsuz anlam taşıyan cümlelerin kullanıldığı görülmüştür. Kelime ve retorik seçimi çerçevesinde, Suriyeli göçmenlerden bu haberde "sığınmacı" olarak söz edildiği görülmektedir. Yine bu çerçevede sayısal verilerin (252 Suriyeli vb.) sıklıkla verilmesi diğer bir bulgudur. Bu haberin görsel retorğinde ise; "çadırkent"i görmekte olup "kadın ve çocuk" görsellerinin görsel retorik bir parçası olarak kullanıldığı görülmüştür.

Sabah gazetesinin bu haberinde Türkiye bölgenin hamisi, sığınacak güvenli bir liman ve ev sahibi olarak gösterilmiş. Bu anlamda Türkiye her konuda Suriye'den üstün ülke

kategorisinde olduğu vurgulanmaktadır. Haberi için seçilen “*Kitlesel göçte PKK endişesi*” ana başlığının haber içeriğinden çok uzak olduğu görülmüştür. Suriyeli göçmenlerinin kendileriyle beraber terörü de getirebileceğinin endişesi, göçmenlerin güvenlik riski yaratabileceğini vurgulamaktadır. Göçmenlerin terör ile bağdaştırılması bir tehdit gündeme getirirken, onların dışlanması sağlamaktadır. Bu dışlanma Türkiye gibi terörle mücadele eden bir ülkede göçmenlerden korkmayı ve onları damgalamayı meydana getirebileceği düşünülmektedir. Haber iç metninde yer alan toplumsal hareketin ve harekete karşı gösterilen devlet refleksinin Suriyeli göçmenleri isyancı olarak ifade etmekte, güce sahip olanların ise zalimce davrandığını vurgulamaktadır. Buna karşın olarak Türkiye’de böyle olayların olma ihtimalinin düşük olduğunun vurgusuyla, Türkiye’nin hem halkının hem de yöneticilerinin çağdaş, insani değerlere önem veren ve demokrasiden yana tavırlarının olduğunu, aynı zamanda göçmenlere karşı yardım sever, misafirperver ve dostça yaklaştığı vurgulamaktadır. Buradan çıkan açık bir bulgu ise “*Türkiye’nin Suriye’den olan üstünlüğüdür, bakın biz size sahip çıkıyoruz*” söylemidir. Bu söylem bir başka anlamda Suriyeli göçmenleri “*mağdur*” olarak gösterdiğinden bu haberde mağdur temasının da yoğun bir şekilde işlendiğini görebilmekteyiz. Türkiye her zaman mağdur olanın yanında yer alır imajı “*sığınmacılara üç öğün sıcak yemek ve sağlık hizmeti*” metninden de bu haberde açıkça görülmektedir. Söz konusu imajın bu haberde de görülmesi en temelde Türkiye’nin, siyasal iktidarın ve özellikle gazetenin inandığı kültürel değerlerin ön planda olduğu, ayrımcı bunun bir ego söylemini de içerdiği görülmektedir. Bunun yanında haber detayların da görülen insani yardım vurgusu ise bu imajı destekler nitelikte olmuştur. İnsani yardım vurgusunu pekiştiren nitelikte olan “*bölgeye yüksek miktarda mutfak yardımı, 2 bin çadır, bin battaniye, 464 yatak ve uyku tulumu*” metni ise dikkat çekici olmuştur. Bu haberde sayıların vurgusu ile haberin şiddeti artırılmıştır. Sayıların oyunu olarak değerlendirilebilecek bir söylemde, Türkiye’nin insanlara değer verdiğini, onlara insani yaşam alanı sağladığını ve onları önemseydiğini göstermeye yönelik seçimlerin yapıldığı görülmüştür. Ayrıca bu haber de yer alan sayısal veriler Türkiye bölgedeki ülkelere göre ekonomik olarak da “*üstün*” olduğunu göstermektedir. Haberin detaylarında Suriyeli göçmenlerden sığınmacı olarak söz edilmiş ve muhtemel yeni göçlerin olabileceği hissettirilmeye çalışılmıştır. Suriyeli göçmenleri temsil etmek için seçilen “*Sığınmacı*” retoriğinin bu haber içeriğinde yer alması ötekileştirmenin ve mağdur olanın(sığınanların/göçmenlerin) temsil edilmesi anlamına gelebilecek şekilde kullanılmıştır. Göçün büyüklüğünün vurgusunu temsil etmek için kullanılan “*kitlesel göç*” retorik seçimi, Suriye’den gelen göçmenlerin tehdit olarak görülebileceği anlamını taşıdığından toplumda bir refleks oluşturabilecek nitelikte olmuştur. Nitekim haber

detaylarında yer alan “*ilk etapta gelen 252 Suriyeli*” ifadesinde daha fazla kişinin geleceğine yönelik bir ifade olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda sayının belirtilmesi ise sayısal retorik olarak görülmüştür. Suriyeli göçmenlerle ilgili sayıların haberlerde yer alması toplumda önemli bir tedirginliğin oluşmasını (bu haber özelinde belirtilen sayının aslında kitlesel göç adına çok önemli olmadığı düşüncesi yaratabilir ve toplumda göçmenlerin sayısının az olması çok sorun yaratmaya bilir ancak ilerleyen zamanlarda sayı vurgusu önemli görülmüş ve sayısal bir çerçevenin ilk günden beri oluşturulduğu görülmüştür) ve göçmenlere karşı olan olumsuz düşüncenin pekiştirilmesi anlamına gelebilecek bir niteliğe karşılık gelmiştir. Haber metninde haberi önemli kılmak ve metin içindeki iktidarı güçlendiren mahiyette olan ve iktidar temsilcilerinin yer aldığı birden çok haber aktörünün kullanıldığı da görülmüştür. Haberin görsel retorik seçimi, bu haber hakkında yapılan çözümlemeleri destekler niteliktedir. Görsel olarak kullanılan fotoğrafta, Türk Kızılay’ının çadırları ve çalışanlarının yardım anı görülmektedir. Türkiye’nin yardım severliğine gönderme de bulunan fotoğraf, haber metninde oluşturulan üstünlük söylemini desteklemektedir. Bu haberde önemli bir ayrıntı olarak görülen konu ise haberin görseli altında yer alan diğer haber metnidir; ilgili haberde, “*BM’den Türkiye’ye Teşekkür*” başlığı altında görülmüştür. Bileşmiş Milletlerin (BM) Türkiye’ye karşı övücü ve olumlu görüşünün haberi destekler şekilde kullanılması, üstünlük ve ego temasını pekiştirmektedir. Sadece biz böyle görmüyoruz batıda bizim yaptıklarımızı takdir ediyor düşüncesi bu haberde pekiştirici unsur olarak kullanılmıştır. Bu anlamda haberin yaklaşımı ile Suriyeli göçmenler adına BM’in Türkiye algılarının örtüştüğü, BM’in Türkiye’yi bölgede zaten üstün olarak gördüğü ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Suriyeli göçmenlerinde bu üstünlük durumuna katıldıkları hem görsel hem de metinden çıkartılabilecek düzeydedir. Bu nedenle önemli bir ayrıntı olarak göçmenlerinde kendilerini bu genel iktidar yapılanması içerisinde biz ve onlar ayrımı yapması, kendilerini ötekileştirmesi ve yardıma muhtaç olduklarını belirtmesi durumudur. Göçmenlerin içinde bulundukları durum değerlendirildiğinde böyle bir algının ve söylemin oluşmasının normal olabileceği düşünülür. Gazetenin ifade şekliyle bu durum üstünlüğü sadece biz değil onlarda ifade ediyor demektir. Bu haber metninde bu söylemin işlenişi gazetenin inşa ettiği üstünlük söylemini meşrulaştırma olarak görülmüştür. “*Bakın biz bu üstünlüğü ifade ediyoruz ama Birleşmiş Milletler ve göçmenlerde zaten bizi öyle görüyor*” demek istenmiştir.

Bu haber çözümlemesinde görülen bulgular bizi Suriye’den gelen göçmenlerden ayırtırmaktadır. Bununla birlikte göçmenler ötekileştirilme yoluyla bizden farklı olanlar olarak gösterilmiştir. Farklılıkların belirginliğinin vurgusu, normal olan ile olmayanı vurgulamaktadır. Goffman’ göre damgalama için normal ve anormalin tanımlanması gerekir (Goffman, 2014); bu tanımlama bu haberde net bir şekilde görülmektedir. Bu bulgu bizi başka bir bulguya götürmektedir. O da “damga”dır. Medyanın inşa etmeye çalıştığı Suriyeli göçmen profili haber metninde damgalanmış bir özneyi tasvir eder nitelikte olmuştur. Özne olabilen insan, göçmen olduğunda menşe ülkenin medyasında haber nesnesi konumuna düşmekte, bu da bir başka anlamda göçmenleri damgalamaktadır.

Resim 3.2.Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).

1 Haziran 2011 tarihli Hürriyet gazetesindeki Suriye ve Suriyeli göçmenlere yönelik bu haberin çerçevelenişinde “*üstünlük teması çerçevesi*” ön plan çıkmıştır. Nitekim haberin başlığı ise seçilmiş temayı destekler ve pekiştirir niteliktedir. “*Model Türkiye*” başlık seçimi makro çerçeve kategorisinde “*üstünlük kurma (ego)*” temasının bir göstergesi olarak görülmüştür. Makro çerçeve içerisinde yer alan haber aktörleri çerçevesinde ise “*uluslararası aktörler*” görülmüştür. Haber içeriğinde “*İnsan Hakları Derneği, Müslüman Kardeşler, El Haidiaşireti*” bu haberin aktörleri olarak öne çıkmıştır. Haber metni söz konusu aktörlerin görüşleri ile oluşturulmuş, ana temaya uygun ifadelerin çerçevelendiği görülmüştür. Mikro çerçeveler açısından bakıldığında; “*cümle yapısı çerçevesi*” bu haberde daha çok “*edilgen*” ifadelerden oluşturulmuş, “*basit bir dil*” seçilmiş ve “*olumsuzluk*” barındıran bir yapıda haber inşa edilmiştir. “*Kelime ve retorik*” çerçevesinde

ise göçmenlerden “*Suriyeliler*” diye söz edilmiştir. Haberi destekler mahiyette bir görsel retorik kullanılmamıştır.

Hürriyet gazetesinin bu haberinde, çerçeveleme açısından tek bir temanın belirlendiği ve haber metni de bu tema ile inşa edildiği görülmüştür. Belirlenen tema; “*üstünlük, ego*” temasıdır. Birçok haberde olduğu gibi bu haberde de Türkiye’nin üstünlüğü, haberin “*Model Türkiye*” başlığından da anlaşılacağı gibi ön plana çıkartılmıştır. Bu haber çerçevesinde Türkiye’nin siyasal sistemine dikkat çekilmiştir. Türkiye özellikle Ortadoğu da siyasal sistemi ile rol model alınması gerek bir ülke olarak gösterilmekte, ancak bu ifade haber aktörlerince söylenmektedir. Gazetenin ideolojik değerleri ile de yorumlandığında başlık açısından bunun ön plana çıkartılmasının iki nedeninden söz edebiliriz. 2011 yılında gazetenin siyasal duruşunda olan belirgiliği cumhuriyet değerlerine sahip çıkan bir yapıda olduğundan, Atatürk’ün kurduğu siyasal sistemin ne kadar önemli olduğunu ve bunun Türkiye’yi diğer Ortadoğu ülkelerinden ayırmasının vurgusu iken, ikinci neden ülkenin siyasal sistemine sahip çıkılması, iktidarında bu sisteme önem vermesi gerekliliği olmuştur. Özellikle “*siyasal sistem açısından bir üstünlüğün*” kurulduğu görülmüştür. Söz konusu siyasal üstünlük kurulurken haber metnini oluşturan seçimler iktidar mücadelesi açısından önemli ipuçları vermektedir. Haber metninde yer alan “*biz Suriye’de, Türkiye’de Başbakan Erdoğan’ın kurduğu sistemin benzerini istiyoruz. Türkiye’deki demokratik parlamenter sisteme benzer bir sistemin kurulması için Türkiye’den yardım istiyoruz*” ifadeleri, hem okuyucuya hem de siyasal aktörlere gönderme olarak algılanabilir. Türkiye’nin siyasal sistemi, demokratik yapısı dün ve bugünle ilgili bir süreç değil; Cumhuriyetin ilanından buyana devam eden bir süreçtir. Bu nedenle bu haberdeki söz konusu metin hem toplumu kutuplaştırmada hem de siyasette bir farklı iktidar alanı yaratarak yöneticilere mesaj vermektedir. Bu mesaj ise değerlere sahip çık ve diğer Ortadoğu örnekleri gibi olma kıymetini bil demektir. Kurulan üstünlük aynı zamanda iki ülkenin toplumlarını da karşılaştırdığından toplumsal anlamda bir üstünlükten söz etmek olasıdır. Başka bir üstünlük karşılaştırılma ise iki ülkenin yöneticileri arasında yapılmıştır. Bu anlamda Esad’ın kötü ve başarısız yanları vurgulanırken Erdoğan’ın övülmesine yönelik söylemle haber metninde yer almaktadır. Ayrıca “*Türkiye’nin Suriye halkına yardımcı*” olması yönündeki temennilerin de görülmesi, hem üstünlük hem de mağdur söyleminin yapıldığını gösterir. Aynı zamanda talebin mağdur olandan gelemside ayrıca önemli bir bulgudur. Çünkü mağdurda kendini böylesine bir iktidar ve can ortamı içerisinde çerçevelemiş olduğunu göstermekte, muhtaçlığını dile getirmiş olmaktadır.

Ancak böyle bir durumda mağdur olana mağdur demek ve bunu kullanarak üstünlük kurma yoluyla ego tatmin etmek bu haber örneğinde görülebilmektedir.

Üstünlük kurmanın kurulduğu bu haber metninde, Suriye devleti ve Suriyeli yöneticiler üzerinden bir ülkenin damgalanmasının örneğini görülmüştür. Bir ülkenin damgalanması, o ülkeyi oluşturan insanların damgalanmasına yol açar. Üstünlük kurma yoluyla tatmin edilen egolar toplumda da Suriye devletine ve Suriyeli halkına karşı olumsuz düşüncenin doğmasına sağlamaktadır. Siyasal sistem ile kurulan üstünlük, halkların layık olduğu şekilde yönetildiği düşüncesini oluşturarak, Suriye halkını tamamen aşağıya çekmekte, kötü tasvir etmekte ve göçmene yönelik damganın oluşmasının zeminini hazırlamaktadır.

Resim 3.3. Posta gazetesesi örneği (Posta, Mayıs 2011).

1 Mayıs 2011 tarihli Posta gazetesinde Suriye göçü ve Suriye’den gelen göçmenlere yönelik bu haberde çerçevelemenin birçok temasını görebilmekteyiz. Makro düzey çerçevelerinde haberde öncelikle “*üstünlük ve ego*” teması çerçevesine ulaşılmıştır. Ayrıca bu haberde “*sınır ve mağdur*” çerçeveleri de kullanılmıştır. Sınır çerçevesini destekler nitelikte “*güvenlik ve tehdit*” tema çerçevelerinin olduğu görülmüştür. Haber aktörleri çerçevesinde ise; “*Suriyeli göçmenler*” bu haberin aktörleri olarak görülmüştür. Ana temayı destekler mahiyette haber aktörlerinin belirlendiği ve bu aktörlerin görüşlerine yer verildiği bu haberde görülür. Mikro çerçeve boyutlarında ise haberin cümle yapısı çerçevesinde “*edilgen*” bir dilin kullanıldığı görülür. Bununla birlikte “*olumsuz*” ifadeler ve “*basit*” cümle yapıları bu haberde yer almıştır. Ayrıca haber metninde “*çağırışım*” oluşturan bir cümlenin yer aldığı görülür. Mikro çerçevenin diğer unsuru olan kelime ve

retorik seçiminde ise Suriyeli göçmenlerden “*sığınmacılar*” olarak söz edildiği görülmüştür. Bu haberdeki diğer bir retorik ise “*kaçanlar*” olmuştur. Ayrıca bu haberde de sayıların gücünden yararlanılmış ve “*sayısal veri*” retoriği kullanılmıştır. Bunlarla birlikte haberin dilinde “*korku ve tedirginlik*” görülen önemli bir bulgudur. Görsel retorik çerçevesinde “*göçmenlerin, kadın ve çocukların, askeri hareketliliği temsil eden üniformalı*” yetkililerin kullanıldığı görülmüştür. Bu görsel hem mağduru hem de tehdit ve endişeyi temsil eden niteliktedir.

Posta gazetesinin bu haberinde çerçevelemenin birçok unsuru görülmüştür. Özellikle makro çerçeve olarak belirlenen haber teması çerçevesinde birden çok temanın yer aldığı görülür. Söz konusu temalar birbirlerini destekler niteliktedir. Diğer gazetelerde yer alan haberlerde olduğu gibi bu haberde de ana tema olarak “*üstünlük ve ego*” teması belirgindir. Bununla birlikte göçmeni “*mağdur*” olarak temsil eden ve aynı zamanda bir “*tehdidi*” de yansıtan haber içeriği net bir şekilde işlenmiştir. “*Sınırdaki alarm*” başlığı bu tehdidin en önemli kanıtı olarak görülebilir. Aynı zamanda bir “*endişenin ve panik*” havasının yaratıldığı da bu haberde görülür. Söz konusu endişe ve panik tehdit temasını pekiştirmiş görünmektedir. Suriye’den gelen göçmenlerin mağdur teması etrafında çerçvelendiği ve bu mağduriyetle birlikte Türkiye’nin onlara kucak açtığını özellikle “*kadın ve çocuklara*” daha fazla önem verdiğini bu yolla da hem Suriye ve bölgedeki diğer ülkelere hem de göçmenlere karşı bir üstünlüğün kurulduğu bu haber de yer almıştır. Yine bu üstünlüğü pekiştirecek şekilde, “*sayısal verilerin*” kullanıldığı görülmüştür. Örneğin haber metninde yer alan “*252 Suriyeli Türkiye’ye sığındı, 1075 çadır gönderildi*” ifadeleri sayıların gücü ile gücü ile üstünlüğün vurgulanması olarak görülmüştür. Ayrıca haberde 252 Suriyeli göçmenlerin “*44’nün kadın 62’sinin çocuk*” olduğu belirtilmiştir. Haberde yapılan böyle bir ayrıştırma mağdur teması içerisinde başka bir mağdur grubu oluşturmayı hedeflemiştir. Özellikle “*kadınları ikinci plana itmiş, onları güçsüz ve yardıma muhtaç*” olarak göstermiştir. Toplumsal iktidarda ve eril bir dil yapılması içerisinde kadının güçsüz ve her zaman yardım edilmesi gereken insanlar olarak algılanmasını yeniden inşa eden ve kuran bir haber metni örneğini bu haber metninde görebilmekteyiz. Bu haberde aktör olarak göçmenler ön plana çıkartılmıştır. Göçmenlerden “*kaçanlar ve sığınanlar*” diye söz edilmesi, onların korkak olmalarına, güçsüz olmalarına birer gönderme yapmaktadır. Bu gönderme onların mağdur kategorisine sokarak işlenmektedir. Bu durum “*damga*” lamanın temel taşlarını oluşturur niteliktedir. Toplumun Suriyeli göçmenlere bakış açısını olumsuz bir çerçevede değerlendirmeyi olanaklı hale getirmiştir. Bu haberde önemli bir noktayı ise

“çağrışım çerçevesinde” görmekteyiz. “1991’de 5 bin Kürdün öldürüldüğü Halepçe katliamından sonra Saddam’dan kaçıp Türkiye sınırına yığılan 500 bin kişiyi hatırlattı” ifadesi çağrışım yoluyla toplumda bir endişenin oluşmasına yer verecek bir niteliğe sahiptir. Ayrıca bu haberdeki retorikte sayıların verilmesi dikkat çekici olmuştur. Çağrışım yoluyla bir endişenin, paniğin, korku ve tehdidin inşa edildiği görülmüştür. Bununla birlikte hem ayrıştırmanın hem de benzeştirmenin kurulumu haberde görülür. Ayrıştırma Türk ve Türk olmayanlar yani “biz ve onlar” olarak yapılırken, benzeştirme ise Suriye’den gelenler ile Irak’tan gelenler olarak yapılmış, olumsuz bir anlam işlenmiştir. Diğer bir ayrışım ve benzetme ise yöneticiler adına olmaktadır. Yine burada Türkiye’nin yöneticileri ile Suriye ve Irak’ın yöneticileri ayrıştırılmış, Suriye ve Irak yöneticileri benzeştirilmiştir. Tüm bunlar yine bizi üstünlük çerçevesine yönlendirmektedir. Biz ve onlar olarak bir üstünlük kurulumunun yapıldığı görülmüştür. Haberde kullanılan retorik görseller ise haber temalarını ve yapılan analizi destekler mahiyettedir. Haber için seçilen iki görsel retorikten birincisi “sınırın ve ülkenin tehdit” altında olduğunu temsil ederken ikinci görsel retorik ise “üstünlüğü ve ayrıştırmayı” temsil etmiştir.

Posta gazetesinin Suriye ve Suriyeli göçmenlere yönelik bu haberinde gerek haberin çerçevelenişi gerekse haber metnindeki ifadeler göz önüne alındığında göçmenlerin “damga”lanmasına neden olabilecek unsurlara rastlanılmıştır. “Üstünlük kurma çerçevesi, mağdur, tehdit ve sınır güvenliği çerçevesi, göçmenlerin temsilde kullanılan retorik, görsel retorik seçimi ve çağrışım çevresi” gibi haber oluşturan unsurların tamamında göçmenlerin “damga”lanmasına zemin hazırlandığı görülmüştür. Toplumun göçmen imajında olumsuz anlamda etki yaratacağı düşünülmektedir.

Resim 3.4. Sabah gazetesi örneği (Sabah, Haziran 2011)

Sabah gazetesinin 9 Haziran 2011 tarihli bu haberi ilk sayfadan verilmiş, iç sayfada haber detaylandırılmıştır. Bu haber örneğinde çerçevelemenin hem makro hem de mikro şemalarının kullanıldığı görülmüştür. Haberi oluşturmak için seçilen temel çerçevenin yine “*üstünlük ve ego*” çerçevesi olduğu görsel retorğinde etkisiyle görülmektedir. İkinci tema çerçevesi ise “*iç politika ve Suriye politikası*” çerçevesi olmuştur. Nitekim bu çerçevelerle Türkiye’nin “*dış politika*” tema çerçevesine de ulaşılabilinmektedir. Ayrıca bu haberde de “*mağdur*” tema çerçevesini de görebilmekteyiz. Haber aktörleri çerçevesinden bakıldığında, politika çerçevesini destekleyen nitelikte olan “*iktidar temsilcileri*” ile “*Suriyeli göçmenleri*” görebilmekteyiz. Suriyeli göçmenler haberin aktörü olarak mağdur çerçevesini destekler nitelikte olmaktadır. Söz konusu bu çerçeveler makro çerçeve kategorisinde yer alırlar ve haberin inşasının temel rolü oynarlar. Mikro çerçeveler ise haberin içeriklerine odaklanmayı gerektirir; makro anlamın oluşmasının unsurlarını sağlar. Mikro boyutunda bu haberde cümle yapıları çerçevesinde diğer haberlerde olduğu gibi “*edilgen*” dilin kullanıldığı ve “*basit*” ancak “*olumsuz*” anlama gelen cümlelerin yer aldığı görülür. Kelime ve retorik çerçevede ise “*mülteci*” kelimesinin kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca mültecilerden “*kaçanlar*” diye söz edilmiş ve “*sayısal veri*” retorğine çok sık yer verilmiştir. Görsel retorik çerçevesinde, “*çadır, yarım malzemeleri ve kadın ve çocuklar*” kullanıldığı görülmektedir. Bu görsel retorikle haberin retorikliği arasında bir paralelliğin olduğu ve inandırıcılığın artırılması hedeflenmiş görünmektedir.

Sabah gazetesinin Suriyeli göçmenlere yönelik bu haberinde hem haberin ilk sayfadaki şekli ile hem de iç sayfadaki detaylandırılmasıyla baskın bir şekilde “*üstünlük ve ego*” temasının işlendiği görülmüştür. Bu tema için birçok alt temayla bağlam oluşturulmuştur. Özellikle “*mağdur*” teması söz konusu üstünlük temasının en önemli alt teması olarak görülmüştür. Çünkü gazetede habere göre Türkiye “*mağdur*” olana her daim yardım elini uzatır anlayışını benimsediğini, bu sadece toplumsal bir anlayış olarak değil siyasal bir düstur olarak da benimsenen bir şey olduğunu vurgulayan metinlere haber detayında ulaşılmıştır. Özellikle dönemin siyasal iktidarının “*Bizim kapıları kapama gibi bir durumumuz söz konusu değildir*” anlayışı ve buna benzer ifadeler haberin içeriğini inşa etmiş görünmektedir. Siyasal iktidarın ve gazetenin dünyayı anlamlandırma tahayyüllerinin paralelliği veya gazetenin dönemdeki yayın politikasının Suriyeli göçmenler konusunda bu haberde bir iktidar söylemi pratiğinin medyada temsili olarak değerlendirilmeye açık görülmüştür. Ancak “*Ankara diken üstünde*” başlığı bir korku ve tedirginliği de simgelemektedir. Beklentilerin üstün bir güçle karşılaşacağının ve bu

durumun Ankara ifadesiyle iktidarda bir huzursuzluğun oluştuğunu da ifade etmektedir. Suriyeli göçmenlere karşı uygulanan açık kapı politikası düşünüldüğünde böyle bir başlığın seçilmesinin amaçlı olduğu görülürken, toplumda da Suriyeli göçmenlere karşı oluşacak tedirgin havanın temelleri atılmıştır.

Haberin söylem pratiği hem siyasal hem de toplumsal üstünlüğü vurgulamaktadır. Bunun dışında Türkiye iç siyasetinde Suriyeli göçmenlerin söylem pratiği halini aldığını ve basının söz konusu söylem pratiğinin yayınlama/yayma /toplum arasına dolaşıma sokma aracı olduğunu bu haberde de görülebilmektedir. Bunlarla birlikte “öteki”nin kimler olduğuna dair mesajların verilmesi söz konusudur. Çünkü mağdur olanlar, bizden olmayanlardır (Suriyeli göçmenler) ötekidir ve bizler onlara yani ötekilere yardım etmekteyizdir anlam çerçevesi bu haberde görülmüştür. Ayrıca “sınır” teması çerçevesi bu haberin alt çerçevelerinden birini oluşturmuştur. Sınırın vurgusuyla beraber çok sayıda Suriyeli göçmenlerin gelebileceği vurgusu haberde yoğun olarak görülmüş, Türk toplumunda sınır kavramı anlam bakımından bir “*namus*” olarak görülebildiğinden, haberdeki sınır vurgusu daha farklı bir anlamda siyasetin politikalarına uygun bir şekilde inşa edilmiş ve yardım etmenin önemi vurgulanmıştır. Bu haberin alt metin okumalarında genel çerçeveyi destekler nitelikte Suriye’deki dehşet ve vahşet ortamından söz edilmiş yöneticileri fail olarak gösterilmiştir. Gazetenin bu haberinde göçmenlerden “*sığınan, kaçan ve mülteci*” olarak bahsedilmiş. Göçmenleri tanımlamada kullanılan bu retorikler birbirleri yerine kullanılabilecek bir anlama karşılık gelmemektedir. Bu anlamda kelime retorik seçiminde bir karmaşıklık söz konusudur. Mülteci kelimesinin hukuki bir karşılığının olması anlamlı bir tanımlama tercihi olurken, aynı metinde göçmenlerden sığınan ve kaçan olarak söz etmek ise bu anlamlı tercihi ortadan kaldırarak, “*biz ve onlar*” ayrıştırmasının, üstünlüğün ve mağdurun tanımı haline gelmiştir. Haberde yer alan ve “*sayıların oyunu*” olarak gördüğümüz dikkati başka bir yere çeken ve haberde işlenen ana temaları daha şiddetli hale getiren “*sayısal veri*”lerin sıklığı ise dikkat çekicidir. Birçok Suriyeli göçmen grubunun sayılarıyla ilgili bilgi verilirken aynı zamanda sınır yakınlığı ile de ilgili sayılar verilmiştir. Bu durum göçmenlerin sayısal olarak da çerçevelendiğini göstermektedir.

Tüm bunlar üstünlük kurmanın bir versiyonunu göstermektedir. Üstünlük kurulumunun haber metinlerinde işlenmesinde kullanılan temalar, çerçeveler tanım ve temsiller göçmenlerin “damga”lanmasına yol açmaktadır. Sayılarla temsil edilen göçmenler, sayılarla damgalanmaktadır. Mülteci kelimesi ile birlikte kullanılan sığınanlar, kaçanlar

kelimeleri göçmenlerin kelimelerle ve söylemlere damgalanmasının örneği olurken, sayılarla damgalanmanın örneği de bu haberde görülür.

Resim 3.5. Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).

Hürriyet gazetesinin 10 Haziran 2011 tarihindeki Suriye ve Suriyeli göçmenlerle ilgili haberin birinci sayfada ve manşette verilmiştir. Bu nedenle habere konu olan olayın gazete için önemli olduğu görülmüştür. Haber değeri açısından diğer haberlere göre daha değerli görüldüğünden söz konusu haber birinci sayfada ve manşette yer almıştır. Bu nedenle haberde öne çıkarma ve seçme yoluyla oluşturulan haber çerçevesi açısından değerlendirildiğinde çerçevelemenin önemli unsurlarını bu haberde görebilmekteyiz. Haberin birinci sayfada ve manşet olarak değerlendirilmesi makro çerçeve kategorisinin önemini artırmaktadır. Hem makro çerçeve analizi hem makro söylem analizi haberin teması ve şekline hem de manşet ve başlıklara odaklandığından haberin değerlendirilmesinde makro unsurlar vurgulanır.

Makro çerçeveler açısından bu haberin tematik olarak çerçevelenişinde temaların birbiriyle paralel bir kurulumunun olduğu görülmüştür. Ayrıca bu haberde birçok tema, haberin temel temasını destekleyen bir şekilde kullanılmıştır. Bu haberin temel tematik çerçevesinde yine “üstünlük ve ego” tema çerçevesi yer alır. Bu temanın özellikle “mağdur” tema çerçevesi ile desteklendiği görülmüştür. Söz konusu tematik çerçevelerin yanında “iç

politika” ile “*vahşet ve şiddet*” temalarının kullanıldığı görülmektedir. Diğer bir makro çerçeve kategorisi olan haber aktörleri çerçevesinde ise öncelikle “*Suriyeli göçmenler*” daha sonra “*iktidar temsilcileri*”nin kullanıldığı görülmüştür. Haberin mikro çerçevesi kategorilerinde yer alan cümle yapısı çerçevesinde ise yine “*edilgen*” dilin kullanıldığı ve “*olumsuz anlam*” taşıyan cümlelerin yer aldığı görülür. Diğer bir kategori olan kelime ve retorik seçiminde ise Suriyeli göçmenlerden “*kaçanlar, sığınanlar ve sığınmacılar*” olarak söz edilmiştir. Ayrıca “*sayısal veri*” retorigi dikkat çekici olmuştur. Bu haberde görsel retorik çerçevesi çok etkili bir biçimde kullanılmıştır. Görsel retorik olarak haberin tamamını kapsayan ve haber metni içine yerleştirilen bir haber görseli kullanılmıştır. Bu görselde “*göçmenler, Türk askerleri ve sınır mekânı*” yer almıştır.

Hürriyet gazetesinin bu haberinde “*üstünlük ve ego*” temasının bir örneğini görmekteyiz. Suriyeli göçmenlere karşı inşa edilen üstünlük temasında Suriyeli göçmenlerin “*mağdur*” iyetleri üzerinden bir üstünlük kurulmuştur. Haberde yer alan “*Can Kapısı*” başlığı ise Türkiye’nin Suriyeli göçmenler için bir umut kapısı olduğunu, Türkiye’nin Suriye’ye karşı göçmenleri koruyabilecek gücü olduğunu gösterir niteliktedir. Aynı zamanda bu hem ekonomik ve askeri, hem de siyasal ve toplumsal anlamda da bölgede diğer ülkelere göre daha üstün olduğunu gösterir niteliktedir. Nitekim haber detaylarında yer alan göçmenlere yönelik yardımlarla ilgili bilgilerde bu yorumu destekler niteliktedir. Söz konusu üstünlükle beraber toplumsal ve ülkesel bir egonun da ortaya çıktığı görülmüştür. Ancak haber detaylarına dikkatli bakıldığında bu üstünlük ve egoyla birlikte bir “*tedirginlik*”te görülür. Türkiye’nin yanı başında yaşanan olayların bir şekilde ülkeye de sirayet edeceği düşüncesi ve algısının olduğu görülmüştür. Bu anlamda gazetenin ulusalcı reflekslerini haber metinlerinde sezilmekte ve bir “*tehdidin*” olduğu topluma sezdirilmektedir. Aynı zamanda ülkelerin yönetimi anlamında da bir üstünlüğün kurulduğu bu haberde görülür. Diğer yandan haberin aktörleri olarak göçmenler görülmüştür ve bu görünümde göçmenlerin mağdur olduğu ifade edilmiştir. Ancak bu mağduriyet onları temsil eden bir unsur olarak işlenmiştir. Nitekim haberde göçmenlerden “*sığınan, kaçan ve Suriyeliler*” olarak söz edilmesi “*ötekinin*” anlamsal olarak kurulması ve “*biz/onlar*” ayrımının yapıldığını işaret eder. Haberin diğer bir aktörü olarak dönemin başbakanının görüşlerine yer verilmiştir. Siyasal iktidarın bu anlamda karar alıcı olduğunu yaşanan olayların siyasal iktidarın politikalarıyla ilgili olduğunu ve Türkiye’nin bu durumdan görece zararlı çıkması durumunda iktidarın politikalarının etkili olduğu gibi bir düşüncenin yer aldığı ise başka bir bulgudur. Ölümün, şiddetin ve olumsuzluğun tasviri bu haberde görülen bir başka bulgudur. Bu temalar toplumda bir olumsuzluk havası ve korku oluşması söz konusu

olabilecek nitelikler taşımıştır. Ayrıca haberde bir senaryodan (“*Göçe karşı tampon bölge senaryosu*”) bahsetmek ise söz konusu edilen paniğin ve korkunun desteklenmesinin bir unsuru olarak görülmüştür. Gerçekleşmesi olası bir durumdan senaryo olarak bir hayal ürünü gibi söz etmek ise egonun göstergeleri arasında yer alır. Kullanılan ifadelerde “*göçe karşı ve göç akını*” gibi kelimelerin seçilmesi ise göçmenleri küçük görmekte ve istemekte olduklarını gösterir. Bu haberde sayısal retorik kullanıldığı görülmüştür. Özellikle haber başlığının yanında yer alan “*48 saatte 2700 kişiyi buldu*” ifadesi, sayılarla çerçevenin çizildiğini gösterirken toplumsal yansımasında bir panik havasının oluşmasına katkı sağlar nitelikte olmuştur. Görsel retorik ise başlı başına bir haber özetidir. Metinden daha etkili bir biçimde görselin kullanıldığı, toplumu etkilemenin göçmenleri söz konusu çerçevelerle ele almanın görüntüsü olarak yorumlanabilecek bir nitelikte, olumsuzluğun ve bir yansıması olarak sunulmuştur.

Hürriyet gazetesinin bu haberinde Suriyeli göçmenlerin anlamsal kurulumunun örneğini görebilmekteyiz. Bu anlamsal kurulum “*damga*”nın medya aracılığıyla nasıl oluştuğunu gösterir niteliktedir. Biz ve onlar ayrımının net bir şekilde işlendiği haberde bir öteki olarak Suriyeli göçmenlerin temsili haberin arka plan okumasında açıkça görülmektedir. Hem haberin inşasında kullanılan çerçeveler, hem de görsel seçimi göçmenleri damgalamakta ve onları tehdit olarak göstermektedir. Göçmenleri tanımlamak için kullanılan retorik seçimi ayrıştırmayı doğurmakta ve bununla birlikte göçmenleri olumsuz tasvir etmektedir. Tüm bunlar medyada göçmenin damgalanmasının unsurları olarak yorumlanabilir.

Resim 3.6. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).

Posta gazetesinin 18 Haziran 2011 tarihli Suriyeli göçmenlere yönelik haber gazetesinin ilk sayfasında kendini yer bulmuştur. Posta gazetesinin haber anlayışı dikkate alındığında haberin birinci sayfada yer alması, haber konusu ve temasının gazetesinin magazinsel olan yayın anlayışla paralellik gösterdiği görülmüştür. Bu haberde makro çerçeve kategorilerine bakıldığında tematik çerçevenin unsuru olarak “*üstünlük ve ego*” tema çerçevesi net bir şekilde görülmektedir. Ayrıca bu haberde “*mağdur*” tema çerçevesi de görülmektedir. Haber aktörleri çerçevesinde ise “*uluslararası aktörler*” olarak değerlendirilebilecek bir sanatçı aktörün olduğu görülmektedir. Bununla birlikte “*göçmen çocuklar*” ise bu haberin diğer aktörü olarak kullanılmıştır. Mikro çerçeve kategorisinde ki değerlendirmede haberin cümle yapısında “*edilgen*” dilin kullanıldığı ve mağduru tanımlayan cümlelerin yer aldığı görülmüştür. Kelime ve retorik seçiminde ise göçmenlere odaklandığımızda “*mülteci*” retoriklerinin seçildiği görülmüştür. Görsel retorik seçiminde ise “*göçmen çocuklar*” ile haber aktörünün fotoğrafının kullanıldığı görülür.

Posta gazetesinin birinci sayfadan verdiği bu haberde iki temel tematik çerçeve vardır. Bunlardan biri “*üstünlük ve ego*” tema çerçevesi iken diğeri “*mağdur ve mağdur çocuklar*” temasıdır. Üstünlük ve ego temasının işlenişi, dünyaca ünlü bir sanatçının sözlerinin üzerinden yapılması bu haberde görülmüştür. Bir ekran yüzü olan aynı zamanda toplumsal bir etkiye sahip olan bir uluslararası sanatçının, Türkiye hakkındaki düşünceleri bu haberin hem magazinsel boyutunu ortaya koyarken, hem de üstünlüğüne vurgu yapmaktadır. Bu

haberde toplumsal anlamda bir iktidara sahip olan sanatçının söylemlerinden yararlanarak yeni bir iktidar düzenini (Türk halkı ve Suriyeli göçmenler arasında) inşa etmenin bir örneğine ulaşılmıştır. Bu iktidar inşasında ayrışımı ve ötekinin anlamsal kurulumunu da görebilmekteyizdir. Toplumsal inşa bağlamında iktidarın kurulumu Türk halkının Suriyeli göçmenleri onlar olarak görmesine yol açmaktadır. Bu anlamda medyanın inşa sürecinde etkili olabileceği bu haberde görülür. Üstünlük ve ego söylemi sadece bizlerin değil, bizle aynı düşüncüyü paylaşan yabancı aktörlerin söylemi dirin bir yansıması olarak da görülmüştür. Bu haberde göçmenlerin “*tehdit*” olarak algılandığı görülür. Haber aktörü ile ilgili haber söylemi çok da olumlu görünmemektedir. “*Birleşmiş Milletler İyi Niyet Elçisi, dert dinledi, çocuklara yemek dağıttı*” gibi ifadeler, başka bir iktidar meselesini gündeme getirmektedir. Bu söylem pratiği Türkiye’nin bu tür faaliyetleri yerine getirdiğini ve bunların yapılmasının gereğinin olmadığını vurgulamaktadır, bu da bir üstünlüğün ve egonun bu haberde başka bir boyutta işlendiğini bizlere göstermektedir. Haberdeki önemli bir ayrıntı ise mikro düzeyde değerlendirdiğimiz ve göçmenleri tanımlamada ve temsil etmede kullanılan retorik seçimidir. Göçmenlerden uzun bir süre, “*Suriye’den kaçanlar, sığınanlar veya sığınmacılar*” olarak söz edilmesinin ardından, “*mülteciler*” olarak bahseden gazete, haberin uluslararası değerinin olduğunu bilmekte ve bilinçli bir şekilde göçmenleri hukuki açıdan tanımlayan bir retorik seçimi ile temsil etmiştir. Söz konusu durumlarda “*ulusalcı ve korumacı*” reflekslere hareket eden gazete hem diğer aktörlerle hem de göçmenlerle iktidar kurarak, Türkiye’nin gereğini yerine getirdiğini vurgulamıştır. Görsel retorikte sadece çocukların yer alması hassasiyeti bir nokta da toplama mağdur içinden bir başka mağduru ön plana çıkartmaktadır.

Söz konusu haber kurduğu genel iktidar alanı ile göçmeni ötekileştirerek “*damga*”lamaktadır. Ayrıca haberde göçmenlerin yaşadığı yeri kamp olarak ifade etmesi mekânında damgalanmasını sağlamaktadır. Haber üstünlük teması, mağdur teması ve retorik temsilindeki bilinçle değerlendirildiğinde, biz ve onlar, biz olamayanlar, dışarıda bir kampta tutulanları (tehdit olanlar) anlatmaktadır. Tüm bunlar göçmenleri dışarıdakiler, damgalılar olarak göstermektedir.

Medyanın üstlendiği toplumsal rol, damganın toplumun bir söylem pratiği olmasında ve meşrulaştırılmasında etkili olmaktadır. Bu anlamda medyanın haberlerde oluşturduğu çerçeveler, bireylerin ve toplumun anlam çerçeveleri olmaktadır. Toplumun yabancıya ve göçmene bakışı ve söylem pratiğinin medya söylemleriyle örtüşmesi medyanın rolünün bir

kanıtı olmaktadır. Aşağıdaki başlıkta bu anlayışa yönelik olarak göçmenlerin tanımlanmasındaki söylem retoriğinin değişimi analiz edilmiştir. Söylemin aynı zamanda bir iktidarı ve ideolojiyi temsil etmesi ise bu anlamda önemli olmaktadır.

3.3.2.2. Misafir ve sığınmacı retoriğinden Suriyeli retoriğine geçiş çerçevesi

Bir şeyi ifade etmek veya tanımlamak dil aracılığıyla olmaktadır. Aynı zamanda dil, bir şeyi anlamlandırmanın ve temsil etmenin en önemli kaynaklarından biridir. Dil, söylem pratikleriyle somutlaşmaktadır. Söylem ise içinde yaşanan toplumun, kültürün ve ideolojinin öznelerde söze dökülmesi olarak görülebilir. Bu anlamda söylem ve ideoloji arasında bir bütünleşme söz konusudur. Özenin hayata bakış açısını ve yaşam tahayyüllerini söylem pratikleri görünür kılabilir. Söylemin temelinde yer alan söz, retorik olarak görülür. Retorik ise sözün gücüne, konuşmadan önceki planlara odaklanmayı ve sözdeki yönlendirmeyi ortaya çıkartmayı hedefleyen bir söz sanatıdır. Retorik, insanları bir konu hakkında ikna etmeyi, o konu hakkında fikir oluşturmayı veya bu fikri değiştirmeyi hedefleyen sözler olarak düşünülür. Çalışmanın bu bölümünde, Suriyeli göçmenlerin hangi retorikle temsil edildiği, tanımlanmaya çalışıldığı ve bu anlamda onları anlamlandırmak için seçilen kelimelerin nasıl çerçevelendiği üzerinden bir analiz yapılmaktadır. Yine bu analizde çerçeveleme kategorilerinin ve söylem analizinin argümanlarının yolları takip edilmiştir.

Resim 3.7. Sabah gazetesi örneği (Sabah, Haziran 2011).

Sabah gazetesinin 10 Haziran 2011 tarihli Suriyeli göçmenlere yönelik bu iç sayfa haberi gazetenin birinci sayfasında “Suriye’den akın akın sığınmacı geliyor” başlığıyla yer almış, buna karşın iç haberde “Suriye’den toplu göç” başlığı tercih edilmiştir. Sabah gazetesinin bu haberinde makro çerçevenin unsurlarından olan tema çerçevesinin birçok biçiminin yer aldığı görülmektedir. Özellikle ilk olarak “mağdur” tema çerçevesini bu haberde görebilmekteyiz. Bununla birlikte haberin alt başlığında yer alan ifadelerle baktığımızda “tehdit ve güvenlik” tema çerçevelerine ulaşılmış olup “üstünlük ve ego” tema çerçevesi de görülmüştür. Diğer bir makro çerçeve unsuru olan haber aktörleri çerçevesinde ise bu haberin aktörleri olarak öncelikle “göçmenler” daha sonra “iktidar temsilcileri ile Suriyeli yetkililer” kullanılmıştır. Mikro düzey çerçevede ise, cümle yapısı çerçevesi kategorisinde “edilgen” dil ve “olumsuz” anlam taşıyan cümleler yer almaktadır. Bu haber kelime ve retorik çerçevesi açısından önemli bir örnektir. Suriyeli göçmenlerden hem “mülteci” hem de “sığınmacı ve Suriyeli” diye bahsedilmiş, birden farklı retorik seçimi aynı haber içinde kullanılmıştır. Yine bu kategoride “sayısal veri” retoriği de görülen başka bir çerçevedir. Mikro çerçeve içerisinde değerlendirilen görsel retorik çerçevesinde, mağdurun kimler olduğu ve onların tel örgülü yaşam alanlarının fotoğrafta temsilinin bir örneğini

görebilmekteyiz. Görsel retorik olarak “*çadırkent*” ve “*kadın ve çocukların*” kullanıldığı görülür.

Sabah gazetesinin bu haberinde yoğun bir şekilde “*mağdur*”un anlamsal olarak kurulumunu görebilmekteyiz. Hem haberin görseli hem de haber metni bize Türkiye’de mağdur insanların olduğunu anlatmaktadır. Ancak bu mağduriyet bir ayrımı da beraberinde getirmektedir. Bu ayrım hem mekânsal hem de etnolojik olarak kurulmuştur. Aynı zamanda bu durum “*ötekinin*” aslında kimler olduğunu ifade eder. Bu haberde öteki üzerinden bir “*üstünlüğü ve egoyu*” kurar. Bir üstünlük ve ego kurulumuyla birlikte “*tedirgin*” bir havanın varlığı da bu haberde görülebilmektedir. Özellikle “*Suriye, Türkiye sınırına zırhlı birlikler sevk ederken, güvenlik endişesiyle, Türkiye’ye sığınanların sayısı 2 bin 400 ulaştı*” ifadesinin alt başlık olarak kullanılması tedirginliği ve “*tehdidi*” göstermektedir. “*ek çadır kent*” ifadesiyle üstünlük ve ego pekiştirilirken, “*6 bin Suriyelinin daha sınıra doğru harekete geçtiği tahmin ediliyor*” ifadesiyle de tedirginliğin ve tehdidin pekiştirilmesi görülür. Bu haberin mikro düzeyde ki analizinde önemli ayrıntılar görülmüştür. Suriyeli göçmenleri tanımlayan retorik seçimleri bu ayrıntılardan biridir. Aynı haber içerisinde ve hatta aynı cümle içerisinde yer alan “*sığınmacı, mülteci ve Suriyeliler*” göçmenleri tanımlamak ve temsil etmek için seçilen retorikler olmuştur. Birbirinden farklı anlama gelen üç kelimenin aynı anda kullanılması ise söz konusu tedirginliğe bir örnektir. Sığınmacı ile bu haberde mağdur temsil edilmekte, mülteci ile bir hukuki gerçeklik temsil edilmekte ve Suriyeliler ile ise bir etnolojik ayrım bizden olmayanların etnolojik kökenleri temsil edilmektedir. Bu anlamda Suriyeli göçmenleri temsil etmek için seçilen retoriklerin aynı anda kullanılması “*karmaşık bir yapıyı*” ve “*olumsuz*” bir anlamı çağrıştırmaktadır. Diğer bir olumsuz ifadeyi ise “*Suriye’den akın akın sığınmacı*” başlığında görebilmekteyiz. Özellikle “*akın*” kelimesinin tercihi bu olumsuz anlamın temelini oluşturur. Haber metni içinde yer alan “*sayılar*” diğer bir önemli ayrıntıdır. Sayılar bizlere hem söz konusu tedirginliğin sebebini vermekte hem de Türkiye’yi üstün göstermektedir. Haberde kullanılan görsel ise haberde inşa edilen haber gerçekliğinin görsel kanıtı olarak görülmüştür. Görsel retorik, içerik bakımından söz ve metinsel retorikle eşleşmektedir. Biz olmayanların mekânını göstermek yoluyla bir ayrışımın görsel halini bizlere sunar.

Bu haberde özellikle göçmenleri tanımlamada kullanılan retorik seçimleri, haberin temaları, haberdeki olumsuz dil ve haber görseli biz ve onlar haber örneğidir. Yani bu haber “*ötekini*” inşa ederek bizim kimler olduğumuzu söylemektedir. Biz ve onlar

ayrımının hem retoriksel hem de görsel retorik olarak yapılması “damga” olarak görülmüştür. Bu haber özellikle de etnolojik ve mekân damgasının bir örneğini bizlere sunmuştur.

Resim 3.8. Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).

Hürriyet gazetesinde 12 Haziran 2011 tarihinde yer alan haberde, ana tema Suriyeli göçmenler olmuş. Bu anlamda bu haberde söz konusu ana temayla ilgili üç (3) haberin iç içe geçtiğini görmekteyiz. Bu haberin makro çerçeve kategorisinin haber teması çerçevesi bağlamında “mağdur ve tehdit” çerçevelerinin baskın olduğu görülürken, “sınır, vahşet ve şiddet” çerçevelerinin de tema olarak kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca birçok haberde olduğu gibi bu haberde de “üstünlük ve ego” çerçevesi de tema olarak işlenmiştir. Özellikle yardımlar ve Türkiye’deki göçmenlerin sayılarıyla ilgili verilen haber detayları ve haberin dili söz konusu çerçeveye ulaşmadaki temel unsurlardır. Diğer makro kategoride ise haberin aktörleri olarak “Suriyeli göçmenler” özellikle “kadın ve çocuklar” yer almıştır. Bu da mağduriyet temasının desteklemesini sağlamaktadır. Mikro çerçeve bağlamında haberin cümle yapısı göçmenler adına “edilgen”dir. Yine fazlaca “olumsuz anlam” taşıyan cümlelerin yer aldığı da görülmektedir. Suriyeli göçmenleri temsil etmek için kullanılan

kelime ve retorik çerçevesinde “*Suriyeliler*” kelimesinin baskın olarak kullanıldığı görülmüştür. Bunun yanı sıra daha az sıklıkla da olsa “*mülteciler*” kelimesinin de kullanıldığı görülmektedir. Görsel retorik çerçevesinde “*kadın ve çocukların*” kullanıldığı görülmüştür. Mağdur çerçevesinin görsel olarak yer alması olarak görülebilecek bir seçim yapılmıştır.

Hürriyet gazetesinin bu haberinde “*mağdurun*” temsil edilmesinin bir örneğini görmekteyiz. Bu temsilde göçmenler ve özellikle kadın ve çocuk göçmenler mağdur çerçevesinde ele alınmıştır. Göçmen ve mağdur arasındaki kurulan anlam ilişkisi, mağduru göçmene atfederek, mağdur ile göçmeni özleştirmektedir. Toplumda oluşacak göçmen imajı, mağdur anlamıyla olacağından, mağdur kişinin toplumsal iktidar mücadelesinde olamayacağını da ifade eder. Her ne kadar mağdur temasının baskın olarak işlenmesi bir üstünlüğü ifade etse de, bu haberde de bir “*panik*” havası söz konusu olmuştur. “*tedirginlik*” ve korku ve mağdur olarak gösterilen göçmenleri aynı zaman bir “*tehdit*” olarak sunmaktadır. “*Vahşet ve şiddet*” teması göçmenlerle özleştirildiğinden göçmenlerin olumsuz anlam taşıyan ve onları ayırıştıran haber konusu seçimi, toplumun göçmene olan fikir kalıplarında etkili olacağından göçmenin bu haberde tematik olarak olumsuzluklarla çerçevelendiği görülmektedir. Ayırışma ve bizden olmayan onlar söylemine de bu haberde ulaşılmaktadır. Göçmenleri tanımlamada kullanılan “*etnolojik*” olarak bir ırkı ifade eden “*Suriyeliler*” retoriği bu ayırışmanın en önemli kanıtıdır. Ayrıca “*sayısal veri*” bu haberde sayılarla göçmenlerin çerçevesini gösterir niteliktedir. Sayıların oyunu olarak gördüğümüz durum toplumsal olarak dikkati başka yere çekmekte ve birçok detayı göz ardı etmektedir. Bu anlamda sayılar hem etkili bir araç hem de kamuflej argümanı olarak kullanılmaktadır. Haberin aktörleri olarak göçmenler görsel olarak da aktör konumundadır. “*Kadın ve çocuk*” görsel retoriği ile haber metninde yer alan kadın ve çocuk vurguları kadın ve çocukların toplumsal roller bağlamında nasıl konumlandırıldıklarını göstermektedir. Bunun dışında onları mağdur içinde daha mağdur yapan ve güçsüzleştiren bir anlamda kadın ve çocuk bu haberde inşa edilmiştir. Hâkim olan düşüncenin yeniden inşasının ve o düşüncenin devam ettirilmesinin bir örneği de bu haberde görülmüştür.

Hürriyet gazetesinin bu haberinde, retorik seçiminin de etkisiyle oluşturulan etnolojik vurgu aslında “*damga*” sürecinin en önemli söylem pratiği olarak değerlendirilmiştir. Ayırışımın dilde başlatılması ve bununda birçok tema ile özleştirilmesi ise söz konusu olan damga düşüncesinin alt yapısını oluşturmaktadır. Olumsuzluklarla inşa edilen ve temsil edilen göçmenler kendilerini artık dışarıda görerek atfedilen ortamlarda “*damga*”lanmayla

karşı karşıya kalarak söz konusu durumu benimseyebilirler. Bu haberde göçmenler Türkiye'ye girmeden sınırda medya tarafından “damga”lanmaktadırlar.

Resim 3.9. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).

Resim 3.10. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).

Posta gazetesinin 19 Haziran 2011 tarihindeki haberinde (Resim 3.9. ve Resim 3.10.) Suriye ve Suriyeli göçmenler hakkında birçok haber tek bir konu bağlamında değerlendirilmiş görülmektedir. Haber öncelikle gazetenin ilk sayfasında (Resim 3.9.) yer almış ve kısa bir geçiş bilgisi ile iç sayfada (Resim 3.10.) detaylandırılmış görülmektedir. Haber makro bağlamda Suriyeli göçmenler üzerine inşa edilmiştir. Bu haberde “mağdur” çevresi ile “vahşet ve şiddet” tema çerçevelerinin yoğun olduğu görülmüştür. Ayrıca “tehdit” çevresi ile diğer haberlerde de görülen “üstünlük ve ego” çerçeveleri haber çeşitliliği içerisindeki diğer çerçeveler olmaktadır. Bunlara ek olarak “güvenlik” çerçevesinin de tema olarak kullanıldığı görülmüştür. Haber aktörleri çerçevesi bağlamında ise bu haberin aktörleri “göçmenler” olmuştur. Göçmenler arasında ise “kadın ve çocukların” ön plana çıkartılarak çerçevelendiği görülmüştür. Ayrıca “Suriye yönetiminin temsilcileri” bazı haberlerin aktörleri olarak kullanılmıştır. Bu haberin mikro çerçevelerinde ise göçmenlerle ilgili haberlerin cümle yapısında “edilgen”lik görülmektedir. Ayrıca göçmenlerin “olumsuz” ifadelerle çerçevelendiği ve haber

planlamasının “*karmaşık*” olduğu dikkat çekici olmuştur. Suriyeli göçmenleri tanımlamak ve temsil etmek üzere seçilen kelimeler ve retorik ise önemli bir detaydır. Bazı haber örneklerinde olduğu gibi aynı haber metni içerisinde göçmenlerde hem “*mülteci*” hem de “*sığınmacı ve Suriyeli*” diye söz edilmiştir. Retorik seçimi çerçevesinde göçmenler birbirinden farklı anlamları temsil eden kelimelerle çerçevelenmiş görünmektedir. Ayrıca göçmenlerin sayılarıyla ilgili bilgilerde verilmiş ve “*sayısal veri*” çerçevesi oluşturulmuştur. Görsel retorik açısından bu haber zenginlik içermektedir. Bu haberde “*anlatma göster*”i görebilmekteyiz. Haberin görsel retorğinde “*tel örgü ve çocuklar, kadın ve bebekler, çadırkent ve göçmenler*”i görebilmekteyiz.

Posta gazetesinin Suriyeli göçmenlere yönelik bu haberinde önemli bir ayrıntı gazetenin ilk sayfasında (Resim 3.9.) yer alan “*Mülteci sayısı 10 bini aştı*” başlığıyla aynı haberin iç sayfadaki (Resim 3.10.) “*Sığınmacılar 10 bin 114’e ulaştı*” başlığının farklı olması olmuştur. Posta gazetesi Suriyeli göçmenler hakkında sayısal bilgi verirken aynı haberi farklı sayfalarda farklı başlıklarla vermiştir. Gazete Suriyeli göçmenleri tanımlamak için hem mülteci hem de sığınmacı retoriklerini kullanmış görünmektedir. Göçmenleri tanımlamada ortak bir dilin kullanılmadığı görülmüştür. Birinci sayfa gazetenin vitrini olduğundan göçmenler için hukuki bir terim olan mülteci kelimesinin seçildiği görülmüştür. İç sayfada ise daha farklı olarak “*mağdur*” ve bizden olmayan bize sığınan insanlar anlamına gelen sığınmacı kelimesinin kullanıldığı görülür. Mülteci kelimesinin göçmenleri tanımlamada hukuki bir terim olması iktidarın kurulmasını zayıflatırken, göçmenlerden sığınmacı olarak bahsetmek iktidarın güçlü bir şekilde kurulumunu gösterir nitelikte olmaktadır. Bununla birlikte bu haberde yoğun olarak göçmenlerin “*mağdur*” olarak temsil edilmesinin çerçevesini görmekteyiz. Bu mağduriyetle beraber “*üstünlüğün*” kurulduğunu ve Türkiye’nin birçok anlamda üstün bir ülke olduğunu görmekteyiz. Özellikle kadın ve çocukların mutluluğu ve göçmenlere sağlanan fiziki şartların olumluğunu ifade eden haber metinleri söz konusu bu üstünlüğü pekiştirmektedir. Bu haberde vahşet, şiddet ve ölümle ilgili haberler tema olarak kullanılmıştır. Göçmenlerin böyle olaylarla bağdaştırılması onların toplumsal kabullünü zorlaştırmaktadır. Ayrımın kurulumunda insanları ürküten haber temalarının olması gazetenin göçmenlere bakış açısını belirlemiştir. Bu haber hem bazı görselleriyle hem de metinsel olarak Türk halkında bir paniği doğura bileme özelliği taşımaktadır. Bu durumun şiddetini azaltmak içinde bazı haberlerin ve görsellerin mutlulukları temsil edecek şekilde ele alındığı görülmüştür. Yine diğer haberlere benzer bir şekilde bu haberde de biz ve onlar ayrımı “*etnolojik*” şekilde

yapılmıştır. Haber sürekli bir biçimde metinde göçmenlerin etnik kökenlerini dile getirmekte ve ayrıştırmanın etnik unsurları sürekli şekilde inşa edilmektedir. Göçmenler bu haberde etnik olarak çerçevelenirken sayıların gücünden de yararlanılmaktadır. Özellikle haberde Türkiye’de yaşayan Suriyeli göçmenlerin sayısının “10 bin 114’e ulaştı” demesi ve bu kadar net bir sayı vermesi göçmenleri tehlikeli ve tehdit olarak gördüğünü göstermektedir. Sayılara takılmak göçmenlere ilgili bazı asıl meseleleri göz ardı etmek ve toplumu sayılarla korkutmanın örneğini bu haberde görebilmekteyiz. Bu haberin önemli bir kısmını görsel retorikler oluşturmuştur. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi “*anlatma göster*” düşüncesini bu haberde görebilmekteyiz. Bu haber için yapılan analizlerinin yansımaları görsel öğelerde görebilmekteyizdir. Fotoğrafın etkisi ve gücü düşünüldüğünde haberin toplumsal anlamda kabulü ve inandırıcılığı artırılmaya çalışılmıştır. Bu haberde “*çocuklar ve bebekler*” haberin nesnesi olarak kullanılmış, çocuklara atfedilen mutluluklar Türkiye’nin de mutluluğu olduğu, Türkiye’de sadece Türk çocukları değil, göçmen çocuklarının da mutlu olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır. Çocukların bu haberde yoğun bir biçimde haber görselinin bir parçası olması yetişkinlerin bu haber görsellerinde az yer alması bilinçli bir seçimim göstergesi olmaktadır.

Posta gazetesinin bu haberlerinde “*damga*”nın hem anlamsal hem de görsel olarak kurulduğunu görebilmekteyiz. Haber temaları ve haber aktörleri, göçmenlerin temsilindeki iktidar retorisi ve mağdur tema çerçevesi göçmenlerin toplumsal kabulünü zorlaştırmakta, onları kontrol edilmesi gereken kişiler olarak algılanmasına yol açmaktadır. Etnik vurgunun yoğunluğu da göçmenlerin bizden olmayanlar olduğunu göstermekte ve ayrıştırma yoluyla damga kalıplarını oluşturmaktadır.

3.3.2.3. Tehdidin, vahşetin ve şiddetin temsilinden, damgalı mekânlarda yaşam çerçevesi

Suriyeli göçmenler hakkında yapılan gazete haberlerinin birçoğunda tehdit, vahşet ve şiddet temalı haberler ön plana çıkartılmıştır. Göçmenler genel olarak bu haber temaları ile çerçevelenmiş ve toplum göçmenleri bu haberler aracılığıyla tanımaya başlamıştır. Göçmenler hakkında yapılan haberlerin yine birçoğunda onların yaşam mekânları hakkında bilgilerin verildiği görülmektedir. Göçmenlerin en çok özleştirildiği mekân ise çadırkentler olmaktadır. Çadırkentler göçmenlerin yaşam alanlarının sınırlarını belirlerken onların toplumun dışında gözetim altında tutulan kişiler olarak algılanışının da göstergesi olmuştur. Göçmenler için oluşturulan yaşam alanları aynı zamanda göçmenlerin

damgalanmasında önemli bir yeri kapladığı düşünülmektedir. Göçmenlerin yaşam mekânları aynı zamanda onların yaşamını temsil ettiğinden biz ve onlar ayrımı mekânsal olarak da oluşturulmaktadır. Ayrıca dışarıda olanlar olarak da görülebilecek söz konusu durum göçmenleri olumsuz olarak çerçevelemede onların kontrol altında tutulması gerektiğini göstermektedir. Bu nedenlerle göçmenler toplumda yaşadıkları yerlerle değerlendirilmekte ve mekânın önemi algılanışta etkili olduğu düşünülmektedir. Bu bölümde çerçeveleme analizi kategorilerinden biri olan görsel retorik çerçevesi ön planda tutularak haberler hem çerçeveleme analizi, hem de söylem analizi yoluyla genel olarak çözümlenmiştir.

Resim 3.11. Sabah gazetesi örneği (Sabah, Haziran 2011).

Sabah gazetesinin 12 Haziran 2011 tarihli birinci sayfasında yer alan bir haberinde Suriyeli göçmenlerin bir görsel retorikle temsil edildiği görülmektedir. Bu haber iç sayfada birçok haber ve çerçeve ile işlenmiş, iç sayfa görsel retorğinde ise “çadırlar ve askerlerin” aynı fotoğrafta kullanıldığı görülmüştür. Yine bu haberin iç sayfada “ölüm, saldırı askeri müdahale ve mağdur” gibi bağlamlarda işlendiği görülmüştür. Bu haberde makro çerçevenin tematik çerçevesinde “vahşet ve şiddet” teması ile “mağdur” teması ön plana çıkartılmıştır. Bu tematik çerçevelerin yanında Türkiye’nin üstünlüğünü ifade edecek şekilde kullanılan “üstünlük ve ego” tema çerçevesi de bu haberde görülür. Haberin iç

sayfa alt metninde yoğun bir şekilde “ölüm, vahşilik, şiddet ve askeri müdahale” metninin yer alması, haber temasının olumsuzluklar üzerine inşa edildiğini göstermektedir. Ayrıca bu temalar haberin aktörleri olarak kimlerin kullanıldığına göstermektedir. Nitekim bu haberin aktörleri arasında “Suriyeli göçmenler, göçmen kadın ve çocuklar, Suriyeli yönetici aktörler, Türkiye temsilcileri” yer almaktadır. Bu durum haber teması ve aktörler arasında bir anlamsal ilişkiyi gösterir. Bu haberin mikro analizinde haber cümle yapısının “edilgen”liği söz konusudur. Ayrıca “olumsuz” anlam taşıyan cümleler Suriyeli göçmenleri temsil etmektedir. Kelime ve retorik seçimi çerçevesinde ilk etapta birinci sayfada yer alan haberde Suriyeli göçmenlerden “mülteci ve sığınmacı” olarak söz edildiği görülmüştür. Haberin yoğunluğu haber için seçilen görsel retorikle oluşturulmuştur. Görsel retorik iç sayfada “çadırkent, göçmenler, kadın ve çocuk göçmenler, tel örgü”nün bir arada olduğu bir fotoğraftan oluşmakta, bu görselde de tel örgüler arasında gizlenmiş çadırkent ve güvenlik güçleriyle beraber oturan Suriyeli göçmenler dikkat çekicidir.

Sabah gazetesinin birinci sayfasında yer alan bu haberinde yoğun olarak “mağdur” teması kullanılmıştır. Bu haberin görseli mağdur kimler olduğunu ön plana çıkartmaktadır. Retorik görsel seçimi bu haberde önemli görülmüştür. Becker’in (1963), dışarıdakiler (outsiders) kitabından yola çıktığımızda söz konusu bu haberdeki fotoğrafta kimlerin dışarıdakiler olduğunu görebilmekteyiz. Göçmenlerin kaldıkları mekânı temsil eden haber görseli aslında Türkiye’nin “üstünlüğüne” gönderme yapmak istemiş, bu anlamda mağdur içinde daha çok mağdur olan “kadın ve çocukların” güvende olduğu bir fotoğraf karesini kullanmıştır. Kadın ve çocuk ayrımının mağdur içinde mağdur yaratmada toplumsal alanlarda kurulan kadın erkek ve çocuk iktidarının bu haberde de devam ettirildiğini görebilmekteyiz. Ayrıca fotoğraf her ne kadar güvenli bir barınma ortamı sunmayı temsil etmeye çalışsa da “kontrol ve gözetim” altında tutulan insanları gösterir niteliktedir. Bir toplama kampını çağrıştıran görsel göçmenlerin yaşam alanlarıyla ve göçmenlere nasıl bakıldığıyla ilgili önemli ipuçları vermektedir. Bu anlamda “tel örgüler” göçmenlerin güvenliği için mi yoksa Türkiye halkının güvenliği için mi kullanılmıştır. Her an mağdurları koruma olarak algılsa da, göçmenleri tehdit unsuru olarak değerlendirilmeye açık bir haber görseli seçilmiştir. Bu anlamda bu haberde, Suriyeli göçmenlerin bir tehdit olduğu da görülmüştür. Nitekim dönemin iktidarının Suriye politikasının söylem pratiğine benzeyen bir ifadenin haber görsel alt metninde görebilmekteyiz. Özellikle iç sayfada “Mülteciler Hatay’da kurulan Kızılay çadırlarında ağırlanıyor” ifadesinin aynı zamanda siyasal iktidarın söylem pratiği içerisinde yer aldığı görünebilir. Sabah gazetesinin bu

söylem pratiği aynı zamanda farklı bir iktidar mekanizmasının içinde olduğunu ve bunun da Suriyeli göçmenler üzerinden yürütüldüğünü göstermektedir. Ayrıca burada Türkiye'nin yardım severliğine ülkemize gelenlerin geri çevrilmediğine de bir gönderme ile ağırlananların “*misafır*” olduğunu anlayabilmekteyiz. Bu da Suriyeli göçmenlerin geçici olarak Türkiye’de olduğunu ve ülkelerine geri dönecek olduğunu ifade etmektedir. Bunun dışında Suriyeli göçmenlerden bu haberde “*mülteci ve sığınmacı*” olarak söz edilmiştir. Haberin birinci sayfada yer alması bur tercihte etkili olduğu düşünülmektedir. Haber alt metnin de ve haberin iç sayfada yer alışı da “*Suriyeliler*” ifadesinin kullanılması da önemli bir ayrıntı olarak görülmüştür.

Göçmenlerin olumsuz temalarla temsil edildiği bu haberde de görülmektedir. Özellikle “*vahşet, şiddet ve ölüm*” gibi temalarla çerçevelenmiş toplumsal ayrışmayı hızlandırmaktadır. Söz konusu bu çerçeveler Suriyeli göçmenlerle anılmakta ve bir “*damga*”lanma sürecini başlatmaktadır. Haberin görsel retorik de bu anlamda etkili ve önemli olmaktadır. Nitekim görselde yer alan ve gözetim altında tutulan kişiler olarak temsil edilen Suriyeli göçmenler, söz konusu temalarla özdeşleştirmektedirler. Bununla birlikte yaşam alanının algısı insanları tanımlamada önemli bir unsurdur. Bu nedenle göçmen yaşam alanlarının fiziki şartları ve şekli Suriyeli göçmenlerin damgalanmasında etkilidir.

Resim 3.12. Hürriyet gazetesi örneği (Hürriyet, Haziran 2011).

Hürriyet gazetesinin 13 Haziran 2011 tarihli Suriyeli göçmenlere yönelik haberinde makro çerçeve olarak “*mağdur*” tema çerçevesi ile “*üstünlük ve ego*” tema çerçeveleri yer almaktadır. Bu haberin metnin içeriği Suriye’de yaşanan olayları anlatırken haberin görsel retorik de daha çok Türkiye’yi ilgilendiren bir temaya göstermektedir. Bu haberde de yoğunluk görsel retorikle sunulmuştur. Haber aktörleri çerçevesinde ise bu haberin

aktörleri olarak “*Suriyeli göçmenler ve göçmen çocuklar*” ile “*uluslararası aktörler*” (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) kullanılmıştır. Mikro çerçeve kapsamında haberin cümle yapılarının “*edilgen*” olduğu görülürken, Suriyeli göçmenlerin “olumsuz” cümlelerle temsil edildiği görülür. Kelime ve retorik seçiminde Suriyeli göçmenler “*Suriyeliler*” olarak temsil edilmektedir. Aynı zamanda “*sayısal veri*” çerçevesi de göçmenleri çerçeveleyen diğer bir temsil argümanı olarak kullanılmıştır. Görsel retorik çerçevesinde “*tel örgü, göçmen çocuklar ve çadırkent*” görselleri bu haberde göçmenleri temsil eden diğer bir unsur olarak görülmüştür.

Hürriyet gazetesinin bu haberinde Suriyeli göçmenlerin makro ve mikro çerçevelenilişinin bir örneğini görmekteyiz. Hürriyet gazetesi bu haberde göçmenleri daha çok “*mağdur*” teması etrafında çerçevelemiş ve Türkiye’nin gücünü gösteren “*üstünlük ve ego*” teması ise mağdur temasının oluşturulmasının temeli olarak görülmüştür. Haberin görsel retorikliği “*biz ve onlar*” ayrımını yansıtan bir şekilde seçildiği görülmüştür. Haber metnin görsel retorikle olan bağının zayıflığı görselin gücünün önemini ortaya çıkarmaktadır. Haber metnin odaklandığı konu Suriye’deki gelişmeler olurken, görselin odaklandığı mesaj ise bizden olmayanlara sahip çıktığımız yönünde olmaktadır. Görsel retorikte “*tel örgü ve çocukların*” olması ve “*çadırkent*”in yer alması ise bir ayrıntı olarak değerlendirilmektedir. Bu ayrıntıda toplumsal iktidarın ve dışarıda tutulanların yaşam mekânlarını görebilmekteyiz. Tel örgülerin ardında zafer işareti yapan çocukların haber nesnesi olarak kullanılması, çocukların istismar edilmesi olarak yorumlanabilir. Göçmenlerden “*kaçanlar*” olarak ve “*Suriyeliler*” olarak bahseden haber ayrıca “5000’i aştı” ifadesiyle bir “*tehlikenin*” Türkiye’yi beklediğini vurgular niteliktedir. Bu ifadelerin haber görselinin üstünde “*kırmızı zeminde*” yer alması ise söz konusu edilen tehlikenin renkle vurgulandığını gösterir niteliktedir. Haberin aktörleri olarak “*göçmenlerin, göçmen çocukların*” kullanılması ve göçmenleri temsil eden görsel ve ifadeler hem mağduru hem de üstünlüğü pekiştirir. Nitekim uluslararası aktörlerin söz konusu durumla ilgili yorumunun haberde yer alması üstünlüğün ve egonun pekiştirmesi olarak görülmektedir.

Bu haberde toplumsal, kültürel ve etnolojik farklılıkların bir iktidar pratiğine nasıl dönüştüğünü görebilmekteyiz. Ayrışmanın ve ötekinin farklı olanın tehlikeli olarak görüldüğünün görsel retorikle temsil edilmesi bu haberde ayrıntı okumalarla ulaşılabilen bir bulgu olmuştur. Görsel retorikte yer alan ve göçmenlerin yaşam alanlarını temsil eden çadırlardan “*mülteci kampı*” olarak söz edilmesi söz konusu ayrımın göstergesi olmuştur.

Göçmenleri tehdit olarak gören bu haber biz ve öteki ayrımını görsel retorik üzerinden yapmakta ve toplumun göçmene bakış açısının ne olması gerektiğini sunmaktadır.

Biz olmayan ötekiler olarak gösterilenlerin yaşam alanları hakkında içerik sunan bu haber bir mekânın “*damga*”lanmasının bir örneğini sunmaktadır. Mekân ve o mekânda yaşayan öznenin ilişkisi süreçte özneyi de “*damga*”lamaktadır. Etnolojik vurgu ayrıştırmayı beraberinde getirdiğinden bu haberde “*etnolojik kökenin*” damga unsuru olabildiğini göstermektedir. Yine göçmenler “*sayılarla*” çerçevelenmesi ve kırmızı rengin çağrışımla bunun yapılması “*sayı damga*”sının da göçmenler için kullanıldığını ve rengin çağırışım yaptığı anlamıyla desteklendiği bu haberde görülmüştür.

Resim 3.13. Posta gazetesi örneği (Posta, Haziran 2011).

Posta gazetesinin 16 Haziran 2011 tarihli Suriyeli göçmenlere yönelik haberinde görsel retorik’in göçmenleri temsil etmesini görmekteyiz. Makro çerçevede diğer gazete haberlerinde olduğu gibi “*mağdur*” ve “*üstünlük*” temalarının göçmenleri çerçevelediğini görmekteyiz. Haberin aktörleri çerçevesinde ise “*göçmenlerin, göçmen çocukların ve Türk yetkililerinin*” kullanıldığı haber metninde görülmektedir. Mikro çerçeve kapsamında Suriyeli göçmenler için “*edilgen*” bir dil kullanılmış, haber ilk bakışta olumlukları ifade ediyor gibi dursa da derinlemesine bakıldığında Suriyeli göçmenleri “*olumsuz*” anlam taşıyan cümlelerle temsil etmiştir. Kelime ve retorik seçiminde bu haber diğerlerinden farklı olarak “*Türkiye’ye gelenler*” demeyi tercih etmiştir. Ancak “*çareyi Türkiye’ye kaçmakta bulanlar*” ifadesinde yer alan “*kaçanlar*” kelimesi de göçmenleri temsil eden diğer bir retorik olarak görülür. Bu haberde birçok haber gibi çok sık bir şekilde Suriyeli

göçmenleri “sayısal” değerlerle çerçevelediği görülmüştür. Görsel retorik seçiminde “*çadırkent, göçmen çocuklar ve tel örgü*” önemli bir ayrıntı olmuştur. Yukarıda yapılan diğer haberlere benzer bir görsel retorik kullanılmıştır.

Posta gazetesinin bu haberinde görsel retorik ön plana çıkartılmış, hem haber hem de habere konu olan Suriyeli göçmenler söz konusu olan görsel ile çerçevelenmiştir. Bu haberde de diğerlerinde olduğu gibi haber nesnesi olarak çocukların kullanıldığı görülmektedir. Haber görselinin altında yer alan ve kırmızı renkle vurgulan “çocuklara boyama, kadınlara nakış kursu” başlığı daha önce de söz konusu ettiğimiz “*mağdur için de mağdurun, ayrıştırmanın içinde başka bir ayrıştırmayı*” yapmaktadır. Toplumsal algılanışının bir yansıması olarak da görülecek nitelikte olan başlık, toplumsal cinsiyet bağlamında kadın ve çocuğun rolünün belirginleştirilmesini, erkeklerle kadınları ayırmayı göçmenler üzerinden yeniden inşa etmektedir. Bu durum toplumsal cinsiyette kadın ve erkek rollerinin belirginliğini ve bu anlamda kurulan iktidarın pekiştirilmesini göstermektedir. “*Çareyi Türkiye’ye kaçmakta bulanlar*” ifadesiyle başlayan haber metni ise, aslında Suriyeli göçmenlerin istenemediğini zorunlu olarak onlara yer verdiğimizi göstermektedir. Buna rağmen Türkiye’nin Suriyeli göçmenlere yardım ettiği yönünde devam eden haberde ise göçmenlerin sayılarla temsil edilmesi ile yardımların sayısal detayları ise “*üstünlük ve ego*” temasının çerçevelenişinin göstergesi olmaktadır. Diğer haberlerde de olduğu gibi göçmenler “*mağdur*” olarak temsil edilmektedir. Mağdur temasının göçmenlerin en çok temsil eden tema olduğu bu haberde görülmektedir. Mağdur olan ile olmayanın farkının net bir şekilde yapılması bir ayrışmayı doğurmaktadır. Bu haberde de biz ve onlar ayrımının net bir şekilde yapıldığı hem tematik hem de görsel olarak vurgulanmaktadır. Görsel retorik açısından yine bir kamp, “*dışarıdakiler ve bizden olamayan yabancıların mekânı*” temsil edilmiştir. Aynı zamanda yapılan ayırmda Suriyeli göçmenler tehdit olarak görülmüştür. Türkiye’nin güvenlik sorunu yaşaya bilme olasılığının bir unsuru olarak görülebilecek nitelikte olan haber göçmeni farklı bir konuyla damgalamaktadır.

Posta gazetesinin bu haberinde diğer haberler de olduğu gibi göçmenlerin olumsuzluklara temsil edildiği, göçmenin medyada ve bu haberde anlamsal olarak kurulumunda seçilen çerçevelerin ve temaların göçmenleri “*damga*”lamaya yönelik düşünceleri oluşturabileceği görülmüştür. Bu haberde özellikle seçilen görsel retorikle yaşam mekânı damgasının yapıldığı görülmektedir. Söz konusu bu damganın Suriyeli göçmenlerin tamamının damgalanmasına yol açabilmektedir. Ayrıca kadın, erkek ve çocuk ayrımı ise toplumsal

cinsiyet bağlamında bir damgalamayı oluşturduğu görülmüştür. Zor durumda kalanların Türkiye'ye gelmelerini kaçanlar olarak ifade edilmesi ise farklı bir biçimde retorikle damgalamayı oluşturmaktadır.

4. SONUÇ

Sosyal bilimlerde birçok kavramın insanlık tarihi kadar eski olduğu iddia edilir. Bu iddialar arasında göç kavramının diğer kavramlardan daha farklı bir iddiası söz konusudur. O da insanlık tarihi kadar eski bir kavram olan göçün daha somut ve gerçekçi bir yanının olmasıdır. İnsanlığın var olduğu günden bugüne kadar geçen süreçte, insanlığın tarihsel yürüyüşünde ve insanlığın dünya içerisindeki döngüsellik de göç hem insan zihninde hem de bilimsel literatürde kendine derin bir yer açmıştır.

Modernleşmeyle beraber yön değiştiren dünyada kitlesel göç örüntülerinin değişimi söz konusu olmuştur. Göçler geçmişte nedenleri ve sonuçlarıyla farklı tartışmalara konu olurken, bugün baş edilmesi gereken bir sorun ya da bir kriz olarak görülmektedir. Kitlesel göçler hakkındaki değişen söylem pratikleri hiç kuşkusuz modernleşmenin ayırdığı dünyanın bir sonucudur. Bazen aynı coğrafyada sınırları aşan, bazen de bir kıtadan diğerine gitmek şeklinde gerçekleşen günümüz göçleri modern dünyanın inşa ettiği kavramları yıkmakta, yaşam alanlarını dönüştürmekte, ulusal devlet anlayışlarının temellerini sarsmaktadır. Çok dilli, çok kültürlü ve çok uluslu bir yapının oluşumunun temelinde kitlesel göç hareketlerinin olduğu görülür. Tüm bu ifadeler göçün bir yer değiştirme eylemine karşılık gelen basit anlamının çok daha ötesinde bir tanımlamayı gerekli kılar.

Bir yerden başka bir yere bireysel ve kitlesel olarak yapılan eylem göç kavramı ile ifade edilmektedir. İnsanları bu eyleme iten veya çeken birçok neden vardır. Söz konusu eyleme katılan insanlar göç ettikleri bölgede göçmen olarak adlandırılmaktadırlar. Göçmen göç eyleminin aktörüdür. Günümüz göçmenleri gelip geçici sebeplerden değil, daha çok yapısal sorunlardan kaçan insanlardır. Göçmenler geri dönecek bir yuvanın olmadığını bilincinde olduğundan yeni bir yuvanın arayışı içerisinde olduklarıdır. Göçmenler göç süresince sadece kendilerini taşımamakta aynı zamanda yaşamlarını, tecrübelerini, kültür ve dillerini de beraberinde getirmektedirler. Bu nedenle hem ayrılan bölgede hem de göç edilen bölgede düzeni değiştirebilecek kadar etkilidirler. Bu bağlamda göçmenler toplumsal

değişimin ve kültürel çeşitliliğin en önemli aktörleri olmuştur. Bugün çağdaş olarak adlandırılan göçmenler tıpkı geçmişte olduğu gibi köksüzlük duygusunu yaşamakta, geçmişle şimdiki zaman arasında sıkışıp kalmaktadırlar. Bu nedenle göçmenler kültürlerini, kimliklerini ve dillerini koruyabilmek için bir refleks geliştirmektedirler. Günümüz göçmenlerini tanımlamak nehrin iki yanında olmayı ifade etmek demektir. Çağdaş göçmen, modernleşmenin ve teknik ilerlemeciliğin sunduğu olanaklardan yararlanarak, iletişim araçları sayesinde hem kendi coğrafyalarıyla iletişim içerisinde olduğundan kimlik, kültür ve dillerindeki bozulmaları aşağıya çekmekte hem de göç edilen bölgedeki toplumsal entegrasyonlarını artırmaktadırlar.

Göçmenler göç edilen bölgelerde kendileri gibi göçmen olan insanlarla veya akrabalarıyla toplu şekilde hareket etme, aynı yaşam alanlarını paylaşma ve yerli toplumla asgari seviyede iletişim kurma çabası içerisinde olmaktadır. Nitekim yabancı olarak tanımlanan göçmenler şehirlerin getto mekânlarında yaşamayı tercih etmektedirler. Bu tercih sadece göçmenlerin tercihi olmamakta, yabancı olmanın yerli halkta yarattığı korkunun da bir sonucu olmaktadır. Yerli halk göçmenleri bir tehdit olarak gördüğünden onları ötekileştirmekte ve dışlamaktadırlar. Çok az insan özellikle de güney kıtadan kuzey kıtaya gelen göçmenlere olumlu bakmaktadır. Bu nedenle göçmenler günümüz modern ülke vatandaşlarının korktukları kişiler olmaktadır.

Modern dünyanın yarattığı ülkeler arasındaki uçurum bugün göçmenliği bir sonuç veya gerçeklik olarak görmemekte, sorun ve kriz bağlamında çerçevelemektedir. Bu durum onlar için baş edilmesi gereken sorunların başında gelmektedir. Bugün göçmenlik dünyanın baş etmesi gereken bir sorunu ise bu sorunun oluşmasının en önemli aktörleri gelişmiş batı ülkeleridir. Medya ise bu durumun meşrulaştırılmasının ve topluma yayılmasının en önemli aracı olmuştur. Medya göç ve göçmen hakkında topluma sunduğu haberlerle, göçleri sorun, göçmenleri kriz olarak çerçevelemekte, devlet politikalarının ve siyasal aktörlerin söylemlerinin toplumsallaşmasını sağlamaktadır.

Rasyonel bir insan davranışı olan göçlerin medyada yer alması, göçmenlerin sorunsallaştırılması veya tehdit olarak algılanmasıyla sonuçlanmaktadır. Diğer bir ifade ile göçmenlerin kamusal alanda oluşan olumsuz yargılarının çıkış noktası medya olmaktadır. Ülke medyalarının göçmenler hakkındaki olumsuz betimlemeleri, negatif bakış açıları toplumsal anlamda göçmenlerin kabulü noktasında olumsuz bir etkiyi doğurmuştur. Yerel halk ve göçmenler arasında yaşanan çatışmaların büyük bir çoğunluğunun medya

öğretilerinden kaynaklandığı görülmüştür. Göçmenlerin medyada uzun bir süre sistematik ve düzenli bir şekilde habere konu olması yabancı düşmanlığını oluşturabilmekte göçmeni ötekileştirmektedir. Toplumların öteki ile olan münasebetleri her daim olumsuz bir düşünceyi zihinde barındırdığından göçmen ve toplum arasındaki ilişkiler davranışlara da yansıyabilmekte medya göçmen ve toplumu birbirinden koparabilmektedir. Medya inşa ettiği göçmen haberleriyle yabancı düşmanlığını tedavi etmemekte, yeni semptomları gündeme getirmektedir.

Medyanın göçmenler, mülteciler veya sığınmacılar hakkında kamuoyunda oluşan toplumsal algının belirlenmesindeki rolüne odaklanan veya benzer bir şekilde medyada göçmenlerin temsil edilmesi üzerine yapılan araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmada da genel olarak, medyanın zararsız bir göçmen imajı çizmediği görülmüştür. Ayrıca medya tartışmalarının söylemsel çerçevelerinde yabancıyı, ötekiyi ve biz ve onlar ayrımı gibi kavramlarca yapıldığı hem benzer literatürde hem de bu araştırmada görülebilir. Medya göçmen haberleri üzerinden toplumsal anlamda olan egemen kültürün ve ideolojinin yeniden üretimine katkı sağlayarak toplumsallıktan kopuk göçmen kimliği inşa etme çabası içerisinde olabileceğini göstermektedir. Söz konusu medyanın göçmenler hakkındaki bu genel tutumu göçmenlerin önce medyada nesneleşmesini sağlamakta sonra ise toplumsal anlamda göçmen damgasının oluşabilmesine zemin hazırladığı haber içeriklerinde görülebilmektedir.

Damgalama Goffman'ın da söylediği gibi toplumsal bir varlık olan insanın yine toplum tarafından herhangi bir özelliği veya etno-kültürel farklılıklarında dolayı itibarının yok edilmesi yoluyla toplumda daha düşük kimliğe ve konuma yerleştirme durumudur. Toplumların değişemeyen veya çok nadir değişebilen damgalama durumları ve söylemlerinin olduğu görülür. Toplumsal değişimlerin yaşanmasına zemin hazırlayan durumlarda bu değişimin aktörü olabilecek bireyler ve gruplar, değişmeyen damgalama süreçleriyle karşılaşır. Söz konusu durum toplumsal bilginin ve bakışın daha önceden inşa edilmesi ve bu insanın medya ve benzeri araçlarla yeniden üretilmesi ile sürekli bir halde devam etmektedir. Medya aracılığıyla daha önceden oluşturulan göçmen bilgisinin toplumsallaşması; göçmenlerin algılanışındaki medya pratiğinin etkileri bugün toplumsal anlamda göçmenlerin ötekileştirilmesinin, dışlanmasının ve damgalanmasına yönelik söylemin ifade edilmesinin temel kaynağı olduğu görülmüştür. Nitekim damga bir itibar meselesine karşılık gelen bir durum ise medyada yer alan göçmen haberlerinin içerikleri,

göçmenlerin itibarını zedelemekte olup, toplum gözünde onları daha düşük bir konuma yerleştirmektedir. Medyanın o halde göçmenleri düşük itibarlı insanlar olarak temsil ettiği görünümünden hareketle, damgalamanın toplumdan önce medyada başladığı söylenebilir. Goffman'ın eserinde vurguladığı damga düşüncesi, toplumun her kesiminde ve her alanında itibarsızlaştırıcı etki, nitelikler ve sıfatlar günümüz göçmenleri için medya tarafından inşa edilen bir gerçeklik olarak görülür. Söz konusu durum Suriyeli göçmenler içinde geçerli olup, medyanın onlar hakkındaki haberleri, onların itibarını sarsabilecek nitelikte olduğu gözlemlenmiştir.

Suriyeli göçmenlerin medyada damgalanması Goffman'ın da benzer bir şekilde ele aldığı iki tür damgalama versiyonunu içermektedir. İlk olarak gözden düşürülmesi ve itibarsızlaştırılması muhtemel olan ile ikinci olarak yaşanan süreçte gözden düşürülmüş ve itibarsızlaştırılmış olan her iki durumu da deneyimleyebilme durumunda olan göçmen, toplumsal anlamda da söz konusu iki versiyonla karşılaşabilir. Bu durumun gerçekleşmesi için normal olanın ve olmayanın tanımlanması gerekir. Bu tanım ise medya tarafından üretilmiştir. Suriyeli göçmenlerin medyada temsili veya anlamsal kurulumu normalin bizler olduğunu ifade etmiştir. O halde Suriyeli göçmenler medyanın normal olmayan tanımının aktörleri halindedir.

Medyada Suriyeli göçmenlerin temsili ya da diğer bir deyişle anlamsal kurulumu, toplumun Suriyeli göçmenlere karşı olan anlam yargılarının oluşmasını etkilemektedir. Nitekim medya temsilleri, toplumsal niteliği olan bir olay ya da düşüncenin medyada yer alması olduğundan ve anlatılar yoluyla imajlar yarattığından, gerçekliğin kurgulanarak medyada inşa edilmesi olarak görülür. Medyada temsil süreci diğer bir deyişle kurgu sürecidir. Suriyeli göçmenlerin medyada anlamsal olarak kurulumunda, Suriyeli göçmenlerin medyada toplumsal bağlamda bir inşası söz konusu olur. Bu inşa Suriyeli göçmenlerin toplumsal anlamda inşasına karşılık gelen bir durumdur. Söz konusu durumda Suriyeli göçmenlere yönelik haberlerde kimlik ve kültür gibi konuların zaman zaman ön plana çıktığı görülür. Özellikle kimliğin inşası ile medya arasında bir ilişkinin olduğu gözlemlenerek, haberlerde biz ve onlar olgusunun sınırlarının çizildiği ve toplumsal bir topografyanın oluşturulduğu görülmüştür. Medyada öteki konumunda olan Suriyeli göçmenler, hem söylem unsurlarıyla hem de görsel göstergelerle belirli anlam şemalarıyla çerçevelenmiştir. Günümüz kimliklerinin esnek ve kırılabilir yapısı, Suriyeli göçmen haberlerinde bir kez daha görülerek, göçmenlerin Türk kimliğine özendikleri gözlemlenmiştir. Diğer bir gözlem ise kültür meselesinde görülmektedir. Kültür

farklılıkları toplumsal anlamda ayrışmanın temel konusu olmuştur. Medya ve kültür insanların neyi, nasıl ve ne şekilde algılayacağını, dünyayı ve kendini nasıl anlamlandıracağını yol haritasını oluşturduğundan, birbirinden bağımsız düşünülemez. Suriyeli göçmenlerin medyada yer alışlarında ayrışımın ve farkın temsilinde göçmenlerin kültürlerine yönelik içeriklerin kullanıldığı ve kültürel anlamda bir iktidarın oluşturulduğu, bu yolla da bir üstünlüğün kurularak göçmenlerin toplumsal anlamda damgalanmasına neden olabilecek içeriklerin olduğu da görülmektedir. Bu aynı zamanda göçmenin bundan sonraki yaşamında taşıyacağı kimliği de inşa etmek demektir. Medya temsil yoluyla ürettiği anlamlarda, kültürü ana bağlam olduğu görmektedir. Nitekim medya bir topluluğu ve insan gruplarını temsil ediyorsa her daim onların kültürü hakkında topluma bir şeyler söylüyor demektir. Medya sunmuş olduğu içeriklerle topluma bir mesaj iletmektedir. Bu da kültürü ve grubu tanımlamada önemli olmuştur. Suriyeli göçmenlerin medyada yer alışı biçimleri, aslında onların kültürlerini temsil etmekte, bu da söz konusu olan ötekileştirmenin sınırlarını ve bizden farklı olanları ifade etmektedir.

Tüm bu süreç ve genel ifadeler medya, haber ve toplum çerçeveleri özelliğinde daha farklı bir anlama karşılık gelmekte ve kesişim noktasını ifade etmektedir. Çerçeveleme günlük hayatta yaşanan olayları ve durumları yöneten görünmez olan yapıları bulmak amacıyla oluşturulan yorum şemaları olarak ifade edilir. Söz konusu bu şemalar insanların yaşamlarını ve yaşam mekânlarını ve de yaşanan olayları anlamlandırma, algılama ve incelemelere olanak tanıyan sınırlar olarak görülebilir. Nitekim Goffman çerçeveleme teorisi ile günlük durumların ötesine geçmeyi ve insanların bir olay ve konu hakkındaki anlam kalıplarının nereden geldiğini ifade etmeye çalışmıştır. Diğer bir ifade ile gündelik hayatta yaşanan insan eylemlerini oluşturan bağlamları açıklamaya çalışır. Goffman çerçevelemeyi insanların gündelik hayatta yaşanan her bir olaya verilen tepkileri “yorum kalıpları” olarak ifade eder ve bu kalıpların nasıl oluştuğu üzerine incelemeler yapar. Nitekim Goffman bu yorum kalıplarının bir şeyi algılamak, anlamlandırmak ve bilgileri yerleştirmek yoluyla etiketlemenin/damgalamanın oluştuğunun altını çizer. Medyanın insanlar üzerindeki etkisi ve insanların medya aracılığıyla dünyada olup bitenlerden haberdar olması, çevresini tanıması gibi durumlar söz konusu ise medya insanların anlam dünyalarının oluşmasında önemli bir rolü üstlenmiştir. Daha özelde ise haberler insanların anlam çerçevelerinin oluşmasında daha etkin bir medya içeriği olma özelliğini taşımaktadır. Nitekim haberde çerçeveleme bir olay hakkındaki algılanan bir gerçekliğin bazı yönlerinin seçilmesi, bazı yönlerinin dışarıda bırakılması yoluyla bir iletişimsel

metnin topluma iletilmesidir. Seçim ve öne çıkarma yoluyla haber çerçevelenir ve topluma sunulur. Bu nedenle medya çerçeveleri toplumun çerçevelerini oluşturur. Toplumun anlam yargılarının hemen hemen hepsini medyanın inşa ettiği ve kurguladığı çerçeveler oluşturmaktadır.

Belirli durumları ileten medya göçmen haberlerinde belirli anlam çerçeveleri kullanarak Suriyeli göçmenleri çerçevelemektedir. Çerçeveler bireysel ve kolektif eylemleri yönlendirmede etkili olduğundan toplumun Suriyeli göçmenlere karşı tutunduğu davranış ve söylemde medyanın etkisi önemli ölçüde olmaktadır. Toplumun Suriyeli göçmenler hakkındaki bilişsel şemaları diğer bir yönüyle medyanın anlam şemalarıdır. Bu nedenle böyle bir konuda medyayı irdelemek aynı zamanda toplumsal görüşün ne olabileceğini de ifade etmek demektir. Suriyeli göçmenlerin haberlerde çerçevelenmesinde, söylem pratiklerinin oluşturulması, bu söylemlerin toplum arasındaki dolaşımı, toplumun söylemi olarak görülmesi medya ve haber çerçevelerinin sonucu olarak görülür. Medya yapmış olduğu Suriyeli göçmen haberleriyle bizlerin onları algılamamızı, onlar hakkında kullanılan dilin belirlenmesini sağlamış görünmektedir.

Tüm bu makro çıkarımlar bu çalışmanın mikro boyuttaki çıkarımlarını daha anlamlı hale getirmektedir. Nitekim çerçeveleme analizi yöntemi ile ele alınan haberler, iletişimsel metinlerin çözümlenmesinde ve çerçeveleme analizinin de unsurları arasında yer alan tematik ve retoriksel söylem teknikleriyle çözümlenmesinden elde edilen çıkarımlar genel çıkarımlarla paralellik göstermektedir. Belirlenen örneklem grubunun analizinden elde edilen sonuçlarda gazetelerin Suriyeli göçmen haberlerinde oluşturdukları içerikte siyasal, toplumsal ve kültürel alanların etkileri açık bir şekilde görülmüştür. Genel olarak Suriyeli göçmenlerin Türkiye için bir tehdit oluşturacağı yönündeki haberlerin yoğunluğu dikkat çekicidir. Ayrıca göçmenler için oluşturulan yaşam alanlarıyla ilgili haberlerin yoğunluğu, göçmenleri tehdit olarak görme konusunda önemli görülmüştür. Birçok haberde göçmenlerle ilgili sayısal verilerin sürekli verilmesi söz konusu olduğundan sayılar üzerinden göçmenlerin çerçevelendiğini görülmekte, sayıların etkileme gücü kullanılarak sayısal damgalanma oluşturulmaktadır. Tüm haberlerde Suriyeli göçmenlerin mağdur, yöneticilerinin zalim olduğu çerçevelenirken, Türkiye'nin yardımseverliği vurgulanmış, biz ve onlar ayrımı yapılmış görünmektedir. Daha çok damgalamaya yönelik olarak görülen Suriyeli göçmen haberlerinde “ayrışım, tehdit, mağdur” gibi temalarla birlikte üstünlük kurma (ego) temasının kullanıldığı görülmektedir. Göçmenlere yönelik dilin edilgen olması, Suriyeli göçmenlere tanımlamak için seçilen “misafir, sığınmacı ve

mülteci” gibi söylemlerin ilerleyen zamanlarda etnik vurguyla beraber Suriyeli göçmen olarak değişmesi, göçmenlerin yaşam mekânlarının tel örgülerle örülmüş “çadırkent” görselleriyle sunumu gibi çerçevelerin, medya aracılığıyla Suriyeli göçmenlerin toplumsal olarak damgaladığı düşünülmektedir.

İncelenen üç gazetede de Suriyeli göçmenler “vahşet ve şiddet” haberleriyle özleştirilmiş, “sınır ve güvenlik” vurgusuyla çerçevelenmiştir. Haberlerin tamamında Suriyeli göçmenler haberin dolaylı ve doğrudan aktörleri olmuşlardır. Göçmenleri ifade ederken seçilen kelimler mikro düzeydedir ve cümle yapıları ise olumsuz anlam barındırmaktadır. Görsel temaların çoğunda çocuk ve kadın kullanımı ise önemli bir ayrıntıdır; mağdur içinde mağdur yaratma, kadın ve çocuğun toplumdaki konumunun pekiştirilmeye yönelik olduğu görülmüştür.

Hem bu çalışmanın ikinci bölümünde yer alan ve daha geniş bir şekilde ifade ettiğimiz bulgular hem de burada özetlemeye çalıştığımız ve genel olarak elde ettiğimiz çıkarımlar; Suriyeli göçmenlerin medyada belirli tema ve söylemlerle çerçevelendiğini göstermektedir. Suriyeli göçmenlerin Türk yazılı basınında haberlere konu olması, göçmenleri haberin nesnesi haline getirmiş görünmektedir. Göçmenlerin tanımlanmasında ve anlamlandırılmasında kullanılan dil ve retorik seçimi görsel retoriklerle de desteklenmiş görünüp göçmenlerin damgalanması muhtemel kişiler olarak toplum zihninde yer almasını sağlayabilme özelliği taşıdığı ifade edilebilir. Medya oluşturduğu içeriklerle göçmenler ile toplum arasında bir bağ kurmamakta, tam aksine bir ayrışımı meydana getirmektedir. Medya sosyal gerçeklikten kopuk toplumsal gerçekliği Suriyeli göçmen üzerinden inşa ederek üstünlük yoluyla Suriyeli göçmenleri toplumda daha alt bir yere konumlandırmaktadır. Yazılı basın haberlerinde biz ve onlar ayrımının net bir şekilde yapılması, Suriyeli göçmenlerin ötekileştirilmesini doğurmuştur. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin yazılı haber metinlerinde ayrıştırıcı bir dile temsil edilmesi, onları itibarsızlaştırdığından dolayı itibarsız bir Suriyeli göçmen kimliği de medya tarafından inşa edilmiş görünmektedir. Söz konusu bu durumun onların damgalanmasına kolaylık sağladığı ve damgalanmış kimliklerin oluşmasına zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Türkiye’de son yıllarda göçmenlik ve özellikle de Suriyeli göçmenlik hem sosyal bilimlerin hem de toplumun gerçeklikleri arasında yer almıştır. Bilimsel anlamda bu konuyla ilgili giderek artan bir literatür söz konusudur. Suriye göçü ve Suriyeli göçmen

bağlamında oluşturulan birçok çalışma ve tez daha çok belirli konular (kent, sosyal politika, ekonomi gibi) ile çerçevelenmiştir. Bu çalışmada söz konusu çalışmalardan daha farklı olarak, sosyal anlayışının sağlanamamasına da neden olan konuda medyanın rolü sorgulanmış, ulaşılan sonuç açısından medyanın çizdiği göçmen imajının, toplumsal anlamlandırmada ve uzlaşmada önemli olduğu, birçok sorunun medyanın yardımıyla çözülebileceği ancak bu sorunların ise medya tarafından bilerek (kurgulanarak) ya da bilmeyerek (refleksel) oluşturulduğu, medyanın yabancıya karşı tutumunun toplumlar açısından ayrışma ve çatışma, uzlaşma ve birlikte yaşama adına son derece önemli olduğu yönündeki çıkarımıyla farklı bir yerde konumlandığı düşünülmektedir. Medyanın toplumsal süreçlerdeki etkin rolünün göçmenlik gibi son derece önemli bir konuda daha etkin olduğu son noktada bir kez daha ifade edilmelidir.

Yapılan analizler ve elde edilen sonuçlar bizleri konu hakkında daha ileri çalışmalara yönlendirmektedir. Bu anlamda söz konusu bu çalışma diğer çalışmalara da zemin hazırlamak adına; göç ve göçmen, Suriyeli göçmenlerin toplumsal kabulü, medyanın Suriyeli göçmenlere olan yaklaşımının değerlendirilmesi gibi konulara öneriler şu şekilde olabilir;

Suriyeli göçmenlerin ülkemize geldikleri ilk günden bugüne kadar geçen süreçte medyanın Suriyeli göçmenler hakkındaki enformasyon akışındaki değişimi, zaman içerisindeki Suriyeli göçmen enformasyonunun dönüşümlerinin parametrelerinin neler olduğu, yeni medya araçlarında Suriyeli göçmenlerin nasıl anlamlandırıldığı, bu araçlardaki enformasyon akışlarının neler olduğu, Suriyeli göçmenlerin sosyal medyada nasıl ve hangi söylemlerle çerçevelendiği ve bunların yine zaman içerisinde nasıl değişime uğradıkları, bu değişimlerin temel nedenlerinde nelerin olduğu ve bunların toplum tarafından nasıl algılandığı gibi konuların çalışılması ve literatüre kazandırılması günümüzde yaşanan bazı entegrasyon sorunlarının ve toplumsal süreçlerdeki şekillenmelerin gelecekte daha iyi bir düzeyde olabilmesi ve damgalayıcı, dışlayıcı, ötekileştirici söylemlerin azaltılması adına önemli olduğu bu çalışmanın verilerinde de görülebilmektedir.

Daha farklı bir boyutta görülen ve aynı zamanda göçmene de odaklanan çalışmaların yapılması, göçmenlerin kendi hikâyeleri üzerinden bir anlamlandırmanın konu edilmesi, yani madalyonun diğer yüzünden bakılması, sadece Türkiye'nin Suriyeli göçmenleri veya göçmenleri nasıl anlamlandırıldığını değil, göçmenlerin Türkiye'yi nasıl anlamlandıklarını

anlamaya çalışmak, anlayış birliğinin oluşturulmasında ve çatışmacı değil uzlaşıcı bir ortamın doğmasında etkili olabileceği düşüncesini barındırmaktadır.

Türkiye'nin içinde bulduğu dinamikler, coğrafi yapı ve etnolojik farklılıkların bir arada bulunduğu yaşam alanlarının olması, göçmenliği Türkiye'nin toplumsal gerçekliği haline getirmiş, Suriyeli göçmenlerin sayısı göz önüne alındığında yeni bir toplumsal tabakanın oluşabileceği görülmüştür. Bu anlamda söz konusu ettiğimiz öneriler bugün içinde yaşadığımız zaman diliminde ortaya çıkan sorunların ileride yaşanmaması adına bir projektör olabilir.

KAYNAKLAR

- Adoni, H., & Mane, S. (1984). Media and The Social Construction of Reality Toward an Integration of Theory and Research. *Communication Research*, 11(3), 323-340.
- Ağır, O., & Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum*, 5(9), 95-123.
- Akbaş Demirel, C. (2015). Türkiye'deki Suriyeliler: Statü ve Hükümet Politikaları. İçinde L. Körükmez & İ. Südaş (Ed.), *Göçler Ülkesi* (1.Baskı, ss. 45-69). İstanbul: Schola Ayrıntı.
- Akdaş, T. (2017). *Bir güvenlik Sorunu Olarak Göç: Uluslararası Göç Hukuku ve Türk Göç Mevzuatı Açısından Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Mersin.
- Aker, S., Dünder, C., & Pekşen, Y. (2007). Sokaktakiler, Yazılı Basın ve Damgalama. *Aile ve Toplum*, 3(11), 83-97.
- Akıncı, B., Nergiz, A., & Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Alexander, J. C. (2013). Çözümleyici Tartışmalar: Kültürün Görece Özerkliğini Anlamak. İçinde J. C. Alexander & S. Seidaman (Ed.), & N. Yavuz (Çev.), *Kültür ve Toplum: Güncel Tartışmalar* (1.Baskı, ss. 9-42). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Altın, N. Ş. (2017). Toplumsal Gerçeklik ve Postmodern Roman. *Humanitas*, 5(10), 91-109.
- Alver, F. (2003). *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı* (1.Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Ankara Kalkınma Ajansı. (2014). *Ankara Göç Analizi* (ss. 1-22) [Araştırma]. Ankara.
- Arsan, E. (2014). Savaş ve Barışı Çerçevelemek: Türk ve Kürt Basınında "Öteki Acının" Tanıklığı". İçinde *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (1.Baskı, ss. 144-167). İstanbul: Schola Ayrıntı.
- Ashforth, B., & Mael, F. (1989). Social Identity Theory and the Organization. *Academy of Management Review*, 14(1), 20-39.

- Aslan, İ., Bayraktutan, Y., & Eren, M. V. (2015). Suriye'den Gelen Göçün Yerel Ekonomiye Etkileri: Gaziantep İl Örneği. İçinde K. Canatan, M. Birinci, İ. Çağlar, Y. Kryvenko, S. Öksüz, & F. Altun (Ed.), *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu* (1.Baskı, ss. 231-257). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Atabek, N., & Uztuğ, F. (1998). Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma. *Kurgu Dergisi*, (15), 96-105.
- Avcioğlu, G. Ş. (2011). Yapısal Kimlikten Seçimlik Kimliğe; Kimliğin Medya Aracılığıyla Yeniden Üretimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 360-372.
- Aydın, M. (2008). Bilgi Sosyolojisi ve Toplumumuzun Bilgi Sistemi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(11), 195-222.
- Bacon, D. (2008). *Illegal People: How Globalization Creates Migration And Criminalizes Immigrants*. Baston: Beacon Press.
- Baudrillard, J. (2005). *Simülakrlar ve Simülasyon* (3.Baskı; O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2015). *Şeytana Satılan Ruh Ya Da Kötülüğün Egemenliği* (3.Baskı; O. Adanır, Çev.). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Bauman, Z. (1999). *Sosyolojik Düşünmek* (2.Baskı; Abdullah Yılmaz, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2017). *Kimlik* (1.Baskı). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2018). *Kapımızdaki Yabancılar* (1.Baskı; E. Barca, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2018). *Akışkan Gözetim* (3.Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayraktar, R. (2013). Zorunlu Göçten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(24), 109-126.
- Becker, H. (1963). *Outsiders*. New York: The Free Press.
- Berger, J., & Mohr, J. (2018). *Yedinci Adam*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi* (V. S. Öğütle, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

- Berger, P. L., & Luckmann, T. (2016). *Modernite, Çoğulculuk ve Anlam Krizi* (1.Baskı; M. D. Dereli, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bilge, A., & Çam, O. (2010). Ruhasal Hastalığa Yönelik Damgalama ile Mücadele. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 9(1), 71-78.
- Bilgin, A., & Oksal, A. (2018). Kültürel Kimlik ve Eğitim. *ACJES*, 2(1), 82-90.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası* (1.Baskı). İzmir: Aşina Kitaplar.
- Birkök, M. C. (1994). *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu* (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bois, B. D. (2016). Siyah İnsanların Savaşmaları. İçinde L. Ünsaldı, (Ed.), & N. C. Akın (Çev.), *Yabancı Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (1.Baskı, ss. 1-27). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bourse, M., & Yücel, H. (2012). *İletişim Bilimlerinin Serüveni* (1.Baskı). İstanbul: Schola Ayrıntı.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2014). “Kimlik”in Ötesine Geçmek. İçinde F. Mollaer (Ed.), & K. Kelebekoğlu (Çev.), *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (1.Baskı, ss. 402-463). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Burton, G. (1995). *Görünenden Fazlası* (1.Baskı; N. Dinç, Çev.). İstanbul: Alan Yayınları.
- Bülbül, S., & Köse, A. (2010). Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi İle İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.
- Cacciatore, M. A., Scheufele, D. A., & Iyengar, S. (2016). The End of Framing as we Know it and the Future of Media Effects. *Mass Communication and Society*, (19), 7-23.
- Calhoun, C. (2014). Kimlik ve Tanınma Politikası. İçinde F. Mollaer (Ed.), & F. B. Helvacioğlu & Ö. İlyas (Çev.), *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (1.Baskı, ss. 132-182). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Castells, M. (2003). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür* (2.Baskı; E. Kılıç, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2008). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Kimliğin Gücü* (2. Baskı, C. 1–İkinci Cilt). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Castells, M. (2013). *İsyen ve Umutu Ağları* (1.Baskı; E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S. (2002). Migration and Community Formation Under Conditions of Globalization. *International Migration Review*, 36(4), 1143-1168.
- Castles, S. (2003). Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation. *Sociology BSA Publications*, 37(1), 13-34.
- Castles, S., & Miller, M. J. (1998). *The Age Of Migration International Population Movements in the Modern World* (2.Baskı). London: Macmillan.
- Chambers, L. (2014). *Güç, Kültür, Kimlik* (2.Basım; İ. Türkmen & M. Beşikçi, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chomsky, N. (1993). *Medya Gerçeği* (1.Baskı; Abdullah Yılmaz, Çev.). İstanbul: Tümgörmeler Yayıncılık.
- Ciarniene, R., & Kumpikaite, V. (2008). The Impact of Globalization on Migration Processes. *Social Research*, 3(13), 42-48.
- Crocker, J. (1999). Social Stigma and Self-Esteem: Situational Construction of Self-Worth. *Journal of Experimental Social Psychology*, (35), 89-107.
- Crocker, J., & Major, B. (1989). Social Stigma and Self-Esteem: The Self-Protective Properties of Stigma. *Psychological Review*, 96(4), 608-630.
- Crocker, J., & Major, B. (2003). The Self-Protective Properties of Stigma: Evolution of a Modern Classic. *Psychological Inquiry*, (3&4), 232-237.
- Crocker, J., Voelkl, K., Testa, M., & Major, B. (1991). Social Stigma: The Affective Consequences of Attributional Ambiguity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(2), 218-228.
- Cuche, D. (2004). *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı* (1.Baskı; T. Arnas, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Czaika, M., & Haas, H. (2015). The Globalization of Migration: Has the World Become More Migratory. *International Migration Review*, 48(2), 283-323.
- Çağırkan, B. (2016). Göç, Hibrit Kimlik ve Aidiyet: Yeni Toplamlar, Yeni Kimlikler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2613-2623.

- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, (17), 67-91.
- Çaycı, B. (2016). Medya Gerçekliğin İnşası ve Toplumsal Denetim. *Akdeniz İletişim Dergisi*, (25), 84-96.
- Çelikel, A., & Gelgel, G. (2014). *Yabancılar Hukuku* (20.Baskı). İstanbul: Beta Yayınları.
- Çoban, B. (2015). Söylem, İdeoloji ve Eylem: İktidar ve Muhalefet Arasındaki Mücadeleyi Çözümleme Denemesi. İçinde B. Çoban & Z. Özarslan (Ed.), *Söylem ve İdeoloji* (2.Baskı, ss. 199-233). İstanbul: Su Yayınları.
- Çoban, M. (2009). *Egemen Söylemin Yeniden Üretilmesinde Haber Çerçeveleme: Kanal D ve Stv Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çoban, S. (2015). Suç, Sapma ve Toplumsal Kontrol. İ. Çapcıoğlu & H. Beşirli (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* (2.Baskı, ss. 245-268). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Dacheux, E. (2012). *Kamusal Alan* (1.Baskı; H. Köse, Çev.). İstanbul: Schola Ayrıntı.
- Dalbay, S., & Avcı, N. (2018). Kimlik İnşasına İlişkin Temel Yaklaşımlar ve Bu Yaklaşımların Türkiye'ye Yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 17-39.
- Danesi, M. (2009). Dictionary of Media and Communications. İçinde *Media* (s. 192). New York: M.E. Sharpe.
- David, C., Atun, J. M., Fille, E., & Monterola, C. (2011). Finding Frames: Comparing Two Methods of Frame Analysis. *Communication Methods and Measures*, 5(4), 329-351.
- de Vreese, C. H. (2008). Haber Çerçeveleme: Kuram ve Tipoloji (İlker Erdoğan, Çev.). *Marmara İletişim Dergisi*, (13), 36-52.
- Debord, G. (2018). *Gösteri Toplumu* (5.Baskı; A. Emekçi & O. Taşkent, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar* (1. Baskı). Ankara: Elif Yayın Evi.
- Demirhan, Y., & Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum*, 5(9), 23-64.

- Demirtaş, A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Deniz, A. Ç., Balcıoğlu, M., & Diktaş, A. (2016). Romanların Maruz Kaldıkları Damgalanma ve Dışlanma Mekanizmaları: Uşak Örneği. *Tarih Okulu Dergisi*, 9(XXV), 567-578.
- Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektinde Türkiye. *TSA*, 18(1), 175-204.
- Devran, Y. (2010). *Haber Söylem İdeoloji* (1.Baskı). İstanbul: Başlık Yayınları.
- Dinçer, C. G. (2015). Türkiye-Gürcistan Bağlamında Göçmen Kadın Emeği: Güvencesizliğin ve Belgesizliğin Mekanı Olarak Ev İçi Alan. İçinde L. Körükmez & İ. Südaş (Ed.), *Göçler Ülkesi* (1.Baskı, ss. 95-115). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Doğanay, Ü., & Keneş Çoban, H. (2016). Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerinin İnşası. *Mülkiye Dergisi*, 40(1), 143-184.
- Dönmez, İ. H., & Yurdakul, H. (2018). Sağlık Kültür Endüstrisinin Bir Aracı Olarak Yazılı Basında Sağlık ve Yaşam Haberleri. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 45-58.
- Dufoix, S. (2011). *Diasporalar* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Durna, T., & Kubilay, Ç. (2010). Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemesi. İçinde *Medyadan Söylemler* (1.Baskı, ss. 47-83). İstanbul: Libra Kitap.
- Dursun, Ç. (2013). *İletişim Kuram Kritik* (1.Baskı). Ankara: İmge Kitapevi.
- Dursun, H. (1997). Damga Teorisi ve Suç. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 3(4), 309-322.
- Durur, E. K. (2011). İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçevelemesi. *Atatürk İletişim Dergisi*, (2), 21-32.
- Eagleton, T. (2016). *Kültür Yorumları* (3.Baskı; Ö. Çelik, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum*, 5(9), 9-21.
- Ellul, J. (2015). *Sözün Düşüşü* (4.Baskı; H. Arslan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-59.
- Entman, R. (2007). Framing Bias: Media in the Distribution of Power. *Journal of Communication*, 57(1), 163-173.
- Erdem, C. (2017). *Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Gençlerin Gelecek Beklentileri: Malatya Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Erdem, H. S. (2012). Varlığın Cezbesinde Dil ve Hakikat. *Birey ve Toplum*, 2(3), 13-33.
- Erdem, Ö. F. (2017). William James'te Hakikat Problemi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 17(2), 209-235.
- Erdoğan, İ. (2007). Temel Bilgiler: Eleştirel Yaklaşımlarda İletişim Anlayışı. *İletişim ve Kuram Araştırma Dergisi*, (24), 153-198.
- Erdoğan, İ. (2014). *Medya Teori ve Araştırmaları* (1.Baskı). Ankara: Alter Yayınları.
- Erdoğan, İ., İşler-Keloğlu, E., & Durmuş, N. (2005). Kitle İletişimde Pozitivist Ampirik Geleneğin Kuruluşu: Lazarsfeld ve Yöntemsel Araştırma. *İletişim Dergisi*, (21), 1-43.
- Erdoğan, M., Kavukçuer, Y., & Çetinkaya, T. (2017). *Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı* (ss. 5-25) [Bilimsel Araştırma]. Ankara: Özgürlük Araştırmaları Derneği.
- Erişti, S. D. (2014). Uluslararası Erasmus Programı Çerçevesinde Türkiye'ye Gelen Sanat ve Tasarım Öğrencilerinin Türk Kültürü Algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 4(2), 82-107.
- Erken, F., & Atabek, N. (2016). Suriye Haberlerinin Türkiye Basınında Çerçevesi. *İletişim ve Kuram Araştırma Dergisi*, (42), 77-94.
- Erol, M., & Ersever, O. (2014). Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale. *KHO Bilim Dergisi*, 24(1), 46-68.
- Esgin, A. (2005). *Anthony Giddens Sosyolojisi* (1.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Esses, V., Medianu, S., & Lawson, A. (2013). Uncertainty, Threat, and the Role of the Media in Promoting the Dehumanization of Immigrants and Refugees. *Journal of Social Issues*, 69(3), 518-536.

- Eşigül, A., Arslan, B. K., Gencer, A. Ş., Tosun, S., Korkmaz, S., & Yıldırım, Ş. B. (2017). *Bilgiden Algıya: Türkiye'deki Sığınmacı, Göçmen ve Mülteci Algısı Üzerine Bir Çalışma* (s. 33) [Bilimsel Araştırma]. Türkiye: Friedrich Ebert Stiftung Derneği.
- Ethchegaray, N., & Correa, T. (2015). Media Consumption and Immigration: Factors Related to the Perception of Stigmatization Among Immigrants. *International Journal of Communication*, (9), 3601-3620.
- Fiske, J. (2014a). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (3. Baskı; S. İrvan, Çev.). Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Fiske, J. (2014b). *İletişim Çalışmalarına giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Pharmakon.
- Fiske, J. (2014c). Postmodernizm ve Televizyon. İçinde S. İrvan (Ed.), & N. Gürkan (Çev.), *Medya Kültür Siyaset* (3.Baskı, ss. 29-49). Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Garfinkel, H. (2015). *Etnometodolojide Araştırmalar* (1.Baskı; Ü. Tatlıcan, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum* (1.Baskı; Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1.Baskı). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. (Ed.), Altaylar, G. (Çev.). (2014). *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gitlin, T. (2008). Medya Sosyolojisi: Egemen Paradigma. İçinde S. Çelenk (Ed.), & H. Tuncel & E. Çaylı (Çev.), *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar* (1.Baskı, ss. 19-67). Ankara: Deki Yayınları.
- Gleason, P. (2014). Kimliği Tanımlamak Semantik Bir Tarih. İçinde F. Mollaer (Ed. & Çev.), *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (1.Baskı, ss. 21-52). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Goffman, E. (1974). *Frame Analysis An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastren University Press.
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar* (1.Baskı; Ş. Geniş, L. Ünsaldı, & S. . Ağırnaslı, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.

- Gonos, G. (1977). "Situation" Versus "Frame": The "Interactionist" and The "Structuralist" Analyses of Everyday Life. *American Sociological Review*, 42, 854-867.
- Göç Terimleri Sözlüğü. (2009). İçinde R. Perruchoud (Ed.), *Göç*. İsviçre: Uluslararası Göç Örgütü.
- Göker, G. (2015). Tele-Yaşamlar: Gerçeklik ve Kurgu Bağlamında Türkiye’de Realite Programları. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 6(11), 261-268.
- Görgün, M. (2017). Kürselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Göç Özel Sayısı), 13317-1327.
- Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defterleri* (7.Baskı; A. Cemgil, Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekoomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 53-86.
- Güneş, S. (2001). *Medya ve Kültür Sessiz Yığınların Kültürel Yığınları* (2.Baskı). Ankara: Vadi Yayınları.
- Güran, M. S., & Özarslan, H. (2015). Çerçeveleme Teorisi ve Toplumsal Hareketler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 4(1), 35-50.
- Gürbüz, Ö. (2001). Düşünce İle Tema ve Konu. *Kurgu Dergisi*, (18), 101-108.
- Güz, N. (2005). *Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları*. Ankara: Nobel.
- Habermans, J. (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı* (1.Baskı; M. Tüzel, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hall, S. (1987). Minimal Selves. İçinde L. Appignanesi (Ed.), *Identity: The Real Me Post-Modernism and the Question of Identity* (ss. 44-47). Londra: ICA Documents 6.
- Hall, S. (1997). Introduction. İçinde S. Hall (Ed.), *Representation Cultural Representations and Signifying Practices* (ss. 1-13). London: SAGE Publications.
- Hall, S. (2002). The Work Of Representation. İçinde S. Hall (Ed.), *Representation Cultural Representations and Signifying Practices* (ss. 15-74). London: SAGE Publications.

- Hall, S. (2005). İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü. İçinde M. Küçük (Ed. & Çev.), *Medya, İktidar, İdeoloji* (3.Baskı, ss. 73-123). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Hall, S. (2014a). İdeoloji ve İletişim Kuramı. İçinde S. İrvan (Ed.), & A. Gürata (Çev.), *Medya Kültür Siyaset* (3.Baskı, ss. 79-97). Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Hall, S. (2014b). “Kimliğe” İhtiyaç Duyan Kim? İçinde F. Mollaer, (Ed.), & F. B. Helvacıoğlu (Çev.), *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (1.Baskı, ss. 277-301). Ankara: Doğubatu Yayınları.
- Hall, S. (2017). *Temsil: Kültürel Temsiller ve Anlandırma Uygulamaları* (1.Baskı; Ö. Uysal, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Hallahan, K. (1999). Seven Models of Framing: Implications for Public Relations. *Journal of Public Relations Research*, 11(3), 205-242.
- Hartley, J. (2004). *Communication, Cultural and Media Studies*. New York: Routledge.
- Hartley, P. (2014). *Kişilerarası İletişim* (2.Baskı; Ü. Doğanay, M. Aktaş Yamanoğlu, B. Şimşek, P. Özdemir, H. Karasalan Şanlı, & İ. Özdemir Taştan, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Internalized Stigma Among Sexual Minority Adults: Insights From a Social Psychological Perspektif. *Journal of Counseling Psychology*, 56(1), 32-43.
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere* (MireKoc Araştırma Raporları Sy Tübitak 1001_106K291). İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- İlgar, Z., & Cuşgun İlgar, S. (2015). Göç ve Göçmenliğin Psikolojik Yansımaları. İçinde K. Canatan, M. Birinci, İ. Çağlar, Y. Kryvenko, S. Öksüz, & F. Altun (Ed.), *Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu* (1.Baskı, ss. 159-179). İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- İnal, A. (1994). Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar. *Anakara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (7), 135-163.

- İnceoğlu, Y., & Çoban, B. (Ed.). (2014a). *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (1.Baskı). İstanbul: Schola Ayrıntı.
- İnceoğlu, Y., & Çoban, B. (2014b). “Öteki”leştirme Sürecinde Medyanın Yeri. İçinde Y. İnceoğlu & B. Çoban (Ed.), *Azınlıklar, Ötekiler ve Medya* (1.Baskı, ss. 50-103). İstanbul: Schola Ayrıntı.
- İpek, N. (2006). *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler* (1.Baskı). İstanbul: Serander.
- İsi, H. (2015). “Gerçek” ve “Hakikat” Sözcükleri Üzerine Felsefi Ve Dilbilimsel İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 181-196.
- Jameson, F. (1976). On Goffman’s Frame Analysis. *Theory and Society*, 3(1), 119-133.
- Jeanneney, J.-N. (1998). *Başlangıcımızdan Günümüzde Medya Tarihi* (1. bs; E. Atuk, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kane, H. (1995). Leaving Home. *Society*, 12(4), 16-27.
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Karaduman, S. (2007). Medyatik Gerçeklikte Kimlik Temsilleri: Televizyon Haberlerinin Aktörleri Üzerine Düşünceler. *Selçuk İletişim*, 4(4), 45-57.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal of Yasar University*, 5(17), 2886-2899.
- Karapınar, A. (2017). Gerçeklik ve Hiper Gerçeklik; Baudrillard ve G.Debord Analatılarından Hareketle “Hakikatin İnşası”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(13), 513-518.
- Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler* (1.Baskı; B. Tırnakçı, Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, A. (2014). Uluslararası Göç Teorileri Bağlamında Yeni Göç Türlerini Anlamaya Çalışmak: Türkiye’de “Yabancı” ve “Öteki” Olmak. İçinde M. Tuna (Ed.), *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler* (1. Baskı, ss. 13-38). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Kaya, A. (2015). Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye. İçinde L. Körükmez & İ. Südaş (Ed.), *Göçler Ülkesi* (1.Baskı, ss. 15-27). İstanbul: Schola Ayrıntı.

- Kellner, D. (2008). Ayrımın Üstünden Gelmek: Kültürel Çalışmalar ve Ekonomi-Politik. İçinde S. Çelenk (Ed.), & H. Ergül (Çev.), *İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar* (1.Baskı, ss. 147-173). Ankara: Deki Yayınları.
- Keskin, F. (2005). Sunuş: Özne ve İktidar. İçinde I. Ergüden & O. Akınhay (Çev.), *Özne ve İktidar Seçme Yazılar 2* (2.Baskı, ss. 11-25; Kitap Editörü M. Foucault). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kılıç, S. (2011). Tekel Eylemi Haberlerinde Çerçeveleme: Türk Yazılı Basın Örneği. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (32), 1-36.
- King, R. (2012). *Theories And Typologies of Migration: An Overview And Primer* (ss. 1-49) [Bilimsel Araştırma]. Malmö: Malmö University.
- Kırmızıgül, Ç. M. (2017). Türkiye'deki Mültecilerin Dezavantajlılığı. *Toplum ve Demokrasi*, 11(24), 167-184.
- Kolukırmık, S. (2009). Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme. *Gaziantep Dergisi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Körükmez, L., & Südaş, İ. (Ed.). (2015). *Göçler Ülkesi* (1.Baskı). İstanbul: Schola Ayrıntı.
- Kurşunlugil, İ. (2012). Göç Çalışmalarına Tersinden Bakmak: İstanbul'daki Avrupa Vatandaşlarının Göç Süreçleri ve Göçmenlik Halleri. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 23-45.
- Kurzban, R., & Leary, M. R. (2001). Evolutionary Origins of Stigmatization: The Functions of Social Exclusion. *Psychological Bulletin*, 127(2), 187-208.
- Kuş, E. (2007). Sosyal Bilim Metodolojisinde Paradigma Dönüşümü. *Türk Psikologlar Dergisi*, 10(20), 19-41.
- Laughey, D. (2010). *Medya Çalışmaları Teoriler ve Yaklaşımlar* (A. Toprak, Çev.). İstanbul: Kalkedon.
- Lavenda, R., & Schultz, E. (2018). *Kültürel Antropoloji* (1.Baskı; D. İşler & O. Hayırlı, Çev.). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Lazar, J. (2009). *İletişim Bilimi* (2. Baskı; C. Anık, Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.

- Lemert, E. (1967). *Human Deviance, Social Problems and Social Control*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing Stigma. *Annual Review of Sociology*, 27, 363-385.
- Lundby, K., & Ronning, H. (2014). Medya-Kültür-İletişim: Medya Kültürü Aracılığıyla Modernliğin Yorumlanması. İçinde S. İrvan (Ed.), & N. Gürkan (Çev.), *Medya Kültür Siyaset* (3.Baskı, ss. 13-29). Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Maalouf, A. (2017). *Ölümcül Kimlikler* (43.Baskı; A. Bora, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Manning, P. (2005). *Migration In World History* (1.Baskı). New York: Routledge.
- Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Pellegrino, A., & Taylor, E. (1993). Theoris of Internatinal Migration: A Review and Appraisal. *Population and Developoment Review*, 19(3), 431-466.
- Matsueda, R.L. (1992). Reflected Appraisals, Parentallabelling and Delinquency: Specifying a Symbolic İteracionist Theory. *American Journal of Sociology*, 97(6), 1577-1611.
- Mollaer, F. (2014). Kimlik: Can Alıcı Bir Mesele ve Banalleşen Bir Kelim. İçinde F. Mollaer (Ed.), *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık*. Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Mora, N. (2008). *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. Altıkitap.
- Moya, P. (2000). Introduction: Reclaiming Identity. İçinde P. Moya & M. Garcia-Hames (Ed.), *Reaclaıming Identity* (ss. 1-29). Berkeley, Los Angeles, London: University Of California Press.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri - Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (8.Baskı; S. Özge, Çev.). Ankara: Yayınodası.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum Bilimlerinde Kültür Kuramı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 123-139.
- Oğuz, G. Y. (2012). Televizyon Haberlerinde Temsil Sorunu: Kadınlar Haberin Nersinde? İçinde Ö. Özer (Ed.), *Haberi Eleştirmek* (ss. 217-247). Konya: Literatürk Yayınları.

- Oran, N. T., & Şenuzun, F. (2008). Toplumda Kırılması Gereken Bir Zincir: Hıv/Aıds Stigmatı ve Baş Etme Stratejileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(1), 1-17.
- Öktem, Ü. (2005). Fenomenoloji ve Edmund Husserl’de Apaçıklık (Evidenz) Problemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 45(1), 25-55.
- Öner-Ihlamur, G., & Öner, A. Ş. (Ed.). (2012). *Küreselleşme Çağında Göç* (1.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özarslan Çalışkan, B. Ö., & Akca, M. (2017). Damgalanma Algısı ve Sapma Davranışı İlişkisinde Kişilik Özelliklerinin Düzenleyici Rolü. *International Joournal of Academic Value Studies*, 3(13), 357-369.
- Özarslan, H. (2007). *Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Özcan, D. E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Özer, Ö. (2011). *Haber Söylem İdeoloji Eleştirel Haber Çözümlemeleri* (1.Baskı). Konya: Literatürk Yayınları.
- Özer, Ö. (2012). Giriş: Eleştirel Haber Araştırmaları. İçinde Özer, Ömer (Ed.), *Haberi Eleştirmek: Araştırma Alanlarına Göre Eleştirel Haber Araştırmaları*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Özkanal, B. (1998). Televizyon Haber Programlarında Gerçekliğin Sunumu. *Kurgu Dergisi*, (15), 134-142.
- Özmen, S., & Erdem, R. (2018). Damgalamanın Kavramasal Çerçevesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 185-208.
- Pan, Z., & Kosicki, G. M. (1993). Framing Analysis: An Approach to News Discourse. *Political Communication*, 10(1), 55-75.
- Pandır, M., Efe, İ., & Paksoy, A. (2015). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 1-26.
- Parekh, B. (2014). Kimliğin Mantığı. İçinde F. Mollaer (Ed.), & M. Aksoy (Çev.), *Kimlik Politikaları Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (1.Baskı, ss. 53-78). Ankara: Doğubatı Yayınları.

- Park, R. E. (2016). İnsan Göçü ve Marjinal İnsan. İçinde L. Ünsaldı (Ed.), & K. Eren (Çev.), *Yabancı* (1.Baskı). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Parker, R., & Aggleton, P. (2003). HIV and AIDS-Related Stigma and Discrimination: A Conceptual Framework And Implications For Action. *Social Science and Medicine*, 57(1), 13-24.
- Poe, M. (2015). *İletişim Tarihi* (1.Baskı; U. Yener Kaya, Çev.). İstanbul: Isık Yayınları.
- Poloma, M. (2011). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (4.Baskı; H. Erbaş, Çev.). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Portes, A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. *The International Migration Review*, 31(4), 799-825.
- Possos Devrani, E. (2017). Medyada “Öteki”nin Temsili: Etnik Komediler. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 926-949.
- Postman, N. (2016). *Televizyon: Öldüren Eğlence* (6.Basım; O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Poyraz Tacoğlu, T., Arkan, G., & Sağır, A. (2012). Boşnak Göçmenlerde Göç ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Fevziye Köyü Örneği. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1941-1965.
- Ritzer, G. (2008). *Modern Sosyoloji Kuramları* (7.Baskı; H. Hülür, Çev.). Ankara: Deki Yayınları.
- Rüzgar, N., & Akdemir, A. (2017). Retorik Söylemin İçerik Kalitesi ve Etkileme Amacına Yönelik Algının Akademisyenler Düzeyinde Araştırılması. *Journal of Business Reserch*, 9(2), 258-282.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 5(5), 33-44.
- Sakız, H. (2016). Göçmen Çocuklar ve Okul Kültürleri: Bir Bütünleştirme Önerisi. *Göç Dergisi*, 3(1), 65-81.
- Salmış, F. (2014). *Kimlik Sancısı* (1.Baskı). İstanbul: Bilsam Yayınları.
- Saygın, S. (2016). *Kültürel Uyum Süreci Bağlamında Göç* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Schiller, N. G., & Basch, L. (1995). From Immigrant To Transmigrant: Theorizing Transnational Migration. *Anthropological Quarterly*, 68(1), 48-63.
- Schierup, C. U., Hansen, P., & Castles, S. (2006). *Migration, Citizenship, and The European Welfare State* (1.Baskı). New York: Oxford University Press.
- Schütz, A. (2018). *Fenomenoloji ve Toplumsal İlişkiler* (1.Baskı; A. Akan & S. Kesikoğlu, Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Sennet, R. (2014). *Yabancı Sürgün Üzerine İki Deneme* (1.Baskı; T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sezer, A., & Şanlı, C. (2017). Coğrafya Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Göç Olgusu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (36), 16-25.
- Simmel, G. (2016). Yabancı. İçinde L. Ünsaldı (Ed.), & K. Eren (Çev.), *Yabancı Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (1.Baskı, ss. 27-35). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Sirkeci, İ., & Erdoğan, M. (2012). Göç ve Türkiye. *Migration Letters*, 9(4), 297-302.
- Slatery, M. (2014). *Sosyolojide Temel Fikirler* (6.Baskı; Ü. Tatlıcan & G. Demiriz, Ed.; Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak, C. Özdemir, Ş. Özkan, & Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Smith, P., & Riley, A. (2016). *Kültürel Kurama Giriş* (1.Baskı; S. Güzelsarı & İ. Gündoğdu, Çev.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Snow, D. A., Rochford, E. B., Worden, S., & Benford, R. D. (1986). Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review*, 51, 464-481.
- Steele, C. M., & Aranson, J. (1995). Stereotype Threat and The Intellectual Test Performance of African Americans. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(5), 797-811.
- Stole, J. F., & Fender, S. (2007). Framing Social Values: An Experimental Study of Culture and Cognition. *Social Psychology Quarterly*, 70(1), 59-69.
- Stryker, S., & Burke, P. (2000). The Past, Present, and Future of an Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 284-297.

- Swartz, D. (2013). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi* (2.Baskı; E. Gen, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, M., & Yurdakul, H. (2017). Medyanın Evrimleşmesi, Öğrenme Bağlamları ve Aktörleri. *Abant Kültrel Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 42-56.
- Şanlı, S. (2015). *Türkiye'nin Doğusundan Göç Eden Yahudilerin Bellek, Göç ve Kültürü* (Doktora Tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Şen, F. (2017). Bir "Öteki" Olarak Mülteciler: Suriyeli Mültecilerin Anaakım ve Alternatif Medya Temsilleri. *Atatürk İletişim Dergisi*, (12), 27-39.
- Şen, M. (2014). Türkiye'de İç Göçlerin Neden ve Sonuç Kapsamında İncelenmesi. *Çalışma ve Toplum*, (1), 231-256.
- Şimşek, D. (2016). *Uluslararası Kimlikler Londra'da Kıbrıslı Türk, Kürt ve Türk Göçmen Çocukları* (1.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Taş, O. (2017). *İletişim, Medya ve Kültür* (1.Baskı). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Taylan, H. H., & Arklan, Ü. (2008). Medya ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1).
- Tepebaşı, F. (2016). *Retorik Konuşma Sanatı - Söz Bilim* (1.Baskı). Konya: Çizgi Kitap.
- Tokgöz, O. (1981). *Temel Gazetecilik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Toros, A. (2008). *Sorunlu Bölgelerde Göç*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 29-63.
- Tümtaş, S., & Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekansal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1347-1359.
- Türk Dil Kurumu*. (2018a). Geliş tarihi gönderen <http://www.tdk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu*. (2018b). Geliş tarihi gönderen <http://www.tdk.gov.tr/>
- Türkoğlu, N. (2004). *Toplumsal İletişim: Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*. İstanbul: Babil Yayınevi.

- Uçak, O. (2017). Göç Hareketleri ve Medyada Göçmen Haberleri. *e-Journal of New Media/Yeni Medya Elektronik Dergi*, 1(3), 242-254.
- Uludağ, H. (2016). *Suriyeli Mültecilerin Zorunlu Göç Deneyimleri: Ankara Örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ümer, E. (2016). Adorno, Debord ve Baudrillard'da Kültür ve Sanat. *Sanat Tarihi Dergisi*, 25(1), 171-187.
- Ünsaldı, L. (2014). Takdim. İçinde Ş. Geniş, L. Ünsaldı, & S. . Ağırnaslı (Çev.), *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar* (2.Baskı, ss. 9-23; Kitap Editörü E. Goffman). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- van Dijk, T. A. (2002). Discourse and Racims. İçinde I. D. Goldberg & J. Solomos (Ed.), *The Blackwell Companion to Racial and Ethnic Studies* (ss. 145-159). Blackwell: Oxford.
- van Dijk, T. A. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. İçinde B. Çoban & Z. Özarslan (Ed.), & N. Ateş (Çev.), *Söylem ve İdeoloji* (1.Baskı). İstanbul: Su Yayınları.
- van Dijk, T. A. (2005). Söylem Yapıları ve İktidar Yapıları. İçinde M. Küçük (Ed. & Çev.), *Medya, İktidar, İdeoloji* (3.Baskı, ss. 315-359). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Varol, S. F. (2014). Medyada Yer Alan Temsillerin Kimlik Edinme Sürecindeki Rolü. *The Journal of Academic Social Studies*, (26), 301-313.
- Vatandaş, S. (2016). *Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları* (s. 20) [Bilimsel Araştırma]. İzmir: İLKKE Araştırma MERkezi.
- Verstraeten, H. (2014). Medya ve Kamusal Alanın Dönüşümü. İçinde S. İrvan (Ed. & Çev.), *Medya Kültür Siyaset* (3.Baskı, ss. 245-271). Ankara: Pharmakon Yayınları.
- Vliegenthart, R., & van Zoonen, L. (2011). Power to The Frame: Bringing Sociology Back to Frame Analysis. *European Journal of Communication*, 26(2), 101-115.
- Wallace, R., & Wolf, A. (2012). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleniğin Geliştirilmesi* (4.Baskı; L. Elburuz & R. Ayas, Çev.). Ankara: Doğubatı Yayınları.

- Weir, A. (2014). Taylor ve Foucault Arasında Modern Kimlikler. İçinde F. Mollaer (Ed.), & Ö. Avcı & F. Mollaer (Çev.), *Kimlik Politikaları* (1.Baskı, ss. 105-132). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Williams, R. (2017). *Kültür ve Toplum* (1.Baskı; U. Kocabaşoğlu, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yaldız, F. (2014). Uluslararası Göç ve Diaspora İle İlişkili Kavramlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 382-401.
- Yang, L. H., Kleinman, A., Link, B. G., Phelan, J. C., Lee, S., & Good, B. (2007). Culter and Stigma: Adding Moral Experience to Stigma Theory. *Social Science and Medicine*, 64(7), 1524-1535.
- Yıldırım, D. Ş. (2017). *Suriye'den Türkiye'ye Göç Etmiş Türkmenler Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Yıldız, A. (2017). *Göçmen Kaçakçılığı Algısı ve Göçmenlerin Karar Süreçleri* (s. 57) [Bilimsel Araştırma]. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü(IMO).
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (9), 1685-1704.
- Yılmaz, B. (2009). Gerçekliğin Toplumsal İnşasında Bilgi ve Bilgi Merkezi. *Bilgi Dünyası*, 10(1), 23-36.
- Yiğit, R. (2017). *Türkiye'nin Yeni Dönem Göç Politikaları Kapsamında Sivil Toplumun Yeri* (Suriye örneği) (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Yurdigül, Y. (2008). *Medyatik Kimlikler* (1.Baskı). Konya: Tablet Kitabevi.
- Yurdigül, Y. (2011). Kurgusal Gerçeklik Bağlamında Haber ve Gerçeklik İlişkisi. *Atatürk İletişim Dergisi*, (1), 13-25.
- Zıllıoğlu, M. (2008). Kimliğin Kavramsal Serüveni. İçinde H. Tanrıöver (Ed.), *Sen Benim Kim Olduğumu Biliyormusun? Toplumsal Yaşamda Kimlik İzdüşümleri* (ss. 13-41). İstanbul: Hil Yayınları.
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *TBB Dergisi*, (99), 229-240.

Zizek, S. (2016). *Yamuk Bakmak Popüler Kùltürden Jacques Lacan'a Giriş* (7.Baskı; T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Hasan YURDAKUL
 Uyuğu : TÜRKİYE CUMHURİYETİ
 Doğum tarihi ve yeri :18/08/1989
 Medeni hali :Bekar
 Telefon : 507 283 45 60
 e-mail : hasanyurdakull@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Anadolu Üniversitesi – İktisat	2013
Ön Lisans	Çankırı Karatekin Üniversitesi	2011
Lise	Kocatepe Mimar Kemal Lisesi	2006

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Yurdakul, H . (2016). Medya ve Siyaset Perspektifinden Kamuoyu. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1 (2), 81-90.

Şahin, M , **Yurdakul, H** . (2017). Medyanın Evrimleşmesi, Öğrenme Bağlamları ve Aktörleri. Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 2 (3), 42-56.

Dönmez, H.İ., **Yurdakul, H**. (2018). Sağlık Kültür Endüstrisinin Bir Aracı Olarak Yazılı Basında Sağlık ve Yaşam Haberleri, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.

Yurdakul, H., Taşmurat, T. (2018). Medyada Mülteciler ile Terörün Bağdaştırılması: Göstergebilimsel Bir Analiz, Uluslararası Çalışmalar Kongresi (10 Mayıs 2018) Bildiri.

Öztay, O., **Yurdakul, H.**, Taşmurat, T. (2018). Basın İktidar Münasebetleri Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Basınından Bir Örnek: Yarın Gazetesi. *Harsiyât - İlmî, Harsî ve İçtimaî Araştırmalar Dergisi*, 2(4), 1-23.

Yurdakul, H. (2018). Kitle İletişimde Haber ve Etki: Liberal ve Eleştirel Yaklaşımlar. Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, 1, 62-77.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

